

G13.118
2

УДК 62-72
62-72

შუა საუკუნეების
ტიხონული

მინაქარი

საქართველოს ხელოვნების
სახელმწიფო
მუზეუმში

Средневековые
перегородчатые

ЭМАЛИ

из собрания
Государственного
музея искусств
Грузии

Medieval
Cloisonné

ENAMELS

at Georgian
State
Museum
of Fine Arts

საგმ-2000
შემოთავაზულია

9 13 118
2

1) შინაგარეო
2) ქართული შინაგარეო

საქართველოს ხელოვნების სახელმწიფო მუზეუმის მდიარ და პრავალეროვან ფონდში შუა საუკუნეების ტისრული მინანქრების კოლექციის განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს რაც დღისათვის მუზეუმში დაცულია ხელოვნების ამ დარგის 227 ქართული და ბასანტიური ნიმუში, რომლებიც შექმნილია VIII-XV საუკუნეებში. ასეთი რაოფინობისა და ასე ფართო კრინოლოგიური დიაპაზონის ტისრული მინანქრების კოლექცია მწვლად თუ მოიბიძნება მსოფლიოს სხვა მუზეუმებში.

აღნიშნულმა კოლექციამ კარგა ხანია სპეციალისტების ურადლება მიიზრო. ნ. კონდაოვის, შ. ამირანაშვილის ნაშრომებში, ლ. ხუსცივიძის მონოგრაფიაში ქართული მინანქრების შესახებ, სხვადასხვა გამოფენის კატალოგებში მას სათანადო შეფასება აქვს მიცემული. კოლექციის სრული პუბლიკაცია კი დღემდე არ განხორციელებულა.

სწორედ ამ მიზანს იახახვს წინამდებარე გამოცემა, რომელიც მუზეუმის ტისრული მინანქრების მეცნიერულ კატალოგს წარმოადგენს. მასში ექსპონატთა რეპროდუქციებისა და ზუსტი სამუზეუმო მონაცემების კვერთხით მოცემულია მათი დეტალური აღწერა, კომპოზიციების სტილისა და იკონოგრაფიის დახასიათება, უახლოესი ანალოგიები და პარალელები, რაც სრულ წარმოდგენას იძლევა როგორც თითოეული ნივთის, ისე მთელი კოლექციის მსატრული ისტორიული ღირებუებისა და მნიშვნელობის შესახებ.

დღეს, როდესაც საქართველოს ხელოვნების სახელმწიფო მუზეუმის ტისრული მინანქრების კოლექცია დიდად პოპულარული გახდა, როდესაც მისი რჩეული ნიმუშები პირველად გასდა მუზეუმის კედლებს და წარსდა რამდენიმე სერთამარისთა გამოფენაზე (ვენეა, ვენა, ბუღარადი, პარიზი), ვფიქრობთ, რომ წინამდებარე კატალოგს ცხოველი ისტერესით შეხვდება შუა საუკუნეების ხელოვნების ვეულა თეფანისმცემელი.

მ. ხ ა ნ ი კ ი ე
საქართველოს სსრ ხელოვნების სახელმწიფო
მუზეუმის დირექტორი

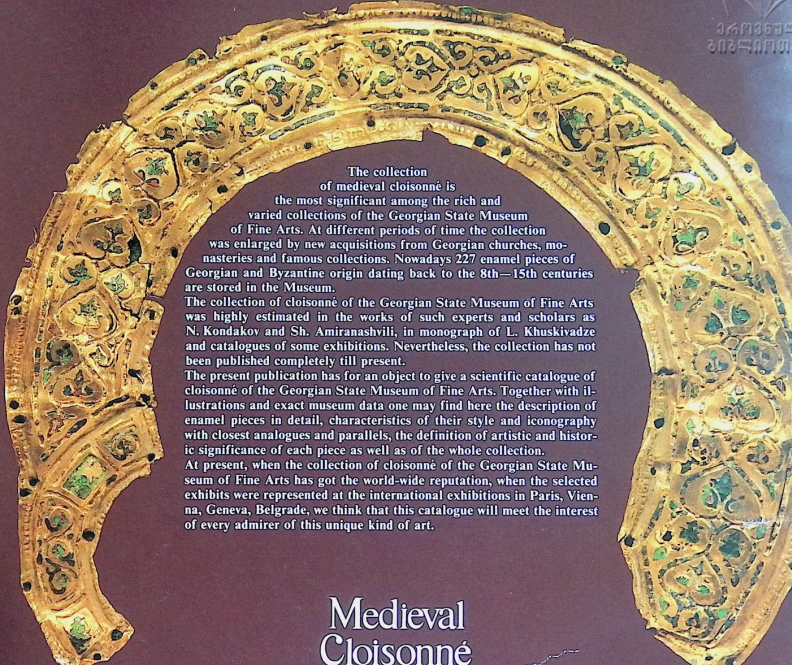

ლეილა ჯაალის ასული ხუსკივაძე

შუა საუკუნეების
ტიხროული

მინაშარი

საქართველოს ხელოვნების
სახელმწიფო
მუზეუმში

The collection of medieval cloisonné is the most significant among the rich and varied collections of the Georgian State Museum of Fine Arts. At different periods of time the collection was enlarged by new acquisitions from Georgian churches, monasteries and famous collections. Nowadays 227 enamel pieces of Georgian and Byzantine origin dating back to the 8th—15th centuries are stored in the Museum.

The collection of cloisonné of the Georgian State Museum of Fine Arts was highly estimated in the works of such experts and scholars as N. Kondakov and Sh. Amiranashvili, in monograph of L. Khuskivadze and catalogues of some exhibitions. Nevertheless, the collection has not been published completely till present.

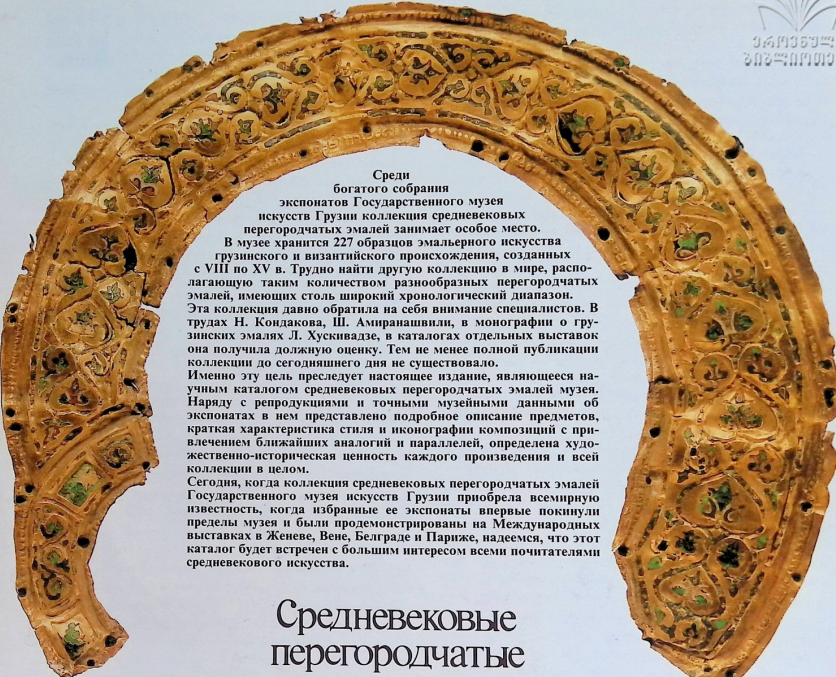
The present publication has for an object to give a scientific catalogue of cloisonné of the Georgian State Museum of Fine Arts. Together with illustrations and exact museum data one may find here the description of enamel pieces in detail, characteristics of their style and iconography with closest analogues and parallels, the definition of artistic and historic significance of each piece as well as of the whole collection.

At present, when the collection of cloisonné of the Georgian State Museum of Fine Arts has got the world-wide reputation, when the selected exhibits were represented at the international exhibitions in Paris, Vienna, Geneva, Belgrade, we think that this catalogue will meet the interest of every admirer of this unique kind of art.

Medieval
Cloisonné

ENAMELS

at Georgian
State
Museum
of Fine Arts

Среди
богатого собрания
экспонатов Государственного музея
искусств Грузии коллекция средневековых
перегородчатых эмалей занимает особое место.

В музее хранится 227 образцов эмальерного искусства
грузинского и византийского происхождения, созданных
с VIII по XV в. Трудно найти другую коллекцию в мире, распо-
лагающую таким количеством разнообразных перегородчатых
эмалей, имеющих столь широкий хронологический диапазон.
Эта коллекция давно обратила на себя внимание специалистов. В
трудах Н. Кондакова, Ш. Амиранашвили, в монографии о грузинских
эмалях Л. Хускивадзе, в каталогах отдельных выставок
она получила должную оценку. Тем не менее полной публикации
коллекции до сегодняшнего дня не существовало.

Именно эту цель преследует настоящее издание, являющееся на-
учным каталогом средневековых перегородчатых эмалей музея.
Наряду с репродукциями и точными музейными данными об
экспонатах в нем представлено подробное описание предметов,
краткая характеристика стиля и иконографии композиций с при-
влечением ближайших аналогий и параллелей, определена худо-
жественно-историческая ценность каждого произведения и всей
коллекции в целом.

Сегодня, когда коллекция средневековых перегородчатых эмалей
Государственного музея искусств Грузии приобрела всемирную
известность, когда избранные ее экспонаты впервые покинули
пределы музея и были продемонстрированы на Международных
выставках в Женеве, Вене, Белграде и Париже, надеемся, что этот
каталог будет встречен с большим интересом всеми почитателями
средневекового искусства.

Средневековые
перегородчатые

ЭМАЛИ

из собрания
Государственного
музея искусств
Грузии

35.746(2Г)
666.29(47.922)
6 953X985

G-13/18
2

Սոց. սեռ. չ. նահ. կոծ.
հան. ստ. որկնայմ.
ՃՆՆԱՏՈՐՈՒԹՅՈՒՆ

X $\frac{4904000000-0}{M-605(06)-84}$ 02-17/187-84

უა საუკუნეების ტიხრული მინანქრის ძეგლები, რომელიც საქართველოს ხელოვნების სახელმწიფო მუზეუმშია თავმოყრილი, ამ ხელოვნების მსოფლიო საჯანმეორის ერთ-ერთ კვლავს გამოხელოვან კონსტრუქციად იაიორბული. ეს კოლექცია მინანქრეა სიმდირითა და მინაგალითობებით, მიუხედავად იმისა, რომ წლების მანძილზე გერნი ნიფთ, საქართველოს კვლე-სა-მინანქრებში შემონახული, უკვლოდ გაქრა, ბევრი მათგანი კი მსოფლიოს სხვადასხვა მუზეუმსა (ერმიტაჟში, ბერლინის ნაციონალურ, ლუვენის მუზეუმში, ვენოიპოლიტის მუზეუმსა და სხვა) უა სხვადასხვა ქვეყნის მეორე პირთა კოლექციამი აღმოჩნდა. ძეგლების დიდი უმეტესობის მაღალი მხატვრული ღირსებები განსაზღვრავს ქართული კოლექციის განსაკუთრებულ ღირებულებას. ეს კოლექცია დირბული ეპოქეობას უწევს ვენეციის მინანქრების უდირდრეს საჯანმერს.

სილო რაც შეეხება საქვერბოდ ეანთმულ ხახულის კარგდს, რომელიც თავისთავად ტიხრული მინანქრის მთელი „მუზეუმშია“, იგი არა თუ უნდა დავუენობ ვენეციის ჰალა დ'ორის ტვერბოდ, უნდა გამოყოთ კიდევ როგორც განსაკუთრებული, უნიკალური ძეგლი; ხახულის ტრადიციულ ვენეციურებს მინანქრების სიმრავლითაც (100-ზე მეტი ფიგურა, VIII საუკუნიდან მოყოლებული XII საუკუნის ჩათვლით) და მათი მაღალმხატვრული ორგანიზაციითაც — მინანქრების დინამიკური განახილება მარჯვედ მისდევს ჰვერი ორნამენტის დინებას და ქმნის შესანიშნავ ჰარმონიულ ანსამბლს, რომელიც ხახულები ვინაგვება ეპოქის სიმდირდრეს და ბრწყინვალეობას.

საქართველოს ხელოვნების სახელმწიფო მუზეუმში ტიხრული მინანქრის ორსულ მეტი ნიმუში ინახება. აქ თავმოყრილია ის ძეგლები, რომლებიც ადრე საქართველოს სხვადასხვა მონასტრებში იყო გაფანტული და აგრეთვე ნაწილი ნიფთებისა, რომელიც ჩვენი ქვეყნიდან გაუტანათ და მსოფლიო 1923 წელს (და უფრო კვიანაც) დიურბუნეს საქართველოს. მარალია, არის მინანქრის ცალკეული ნიმუშები ქუთაისის ისტორიულ-ეთნოგრაფიულ მუზეუმშიც; სვაენობშიც, მაგრამ მინანქრული ძეგლები მირთოდ მასა ახლა თბილისის მუზეუმში ინახება. ეს მასალა ორ ჯგუფად იყოფა — ქართული ძეგლები და ბიზანტიური. ძეგლების ორივე ჯგუფი ნათლად გვიჩვენებს შუა საუკუნეების მინანქრული ხელოვნების განვითარების სხვადასხვა ეტაპს.

მუზეუმში დავსვლი ტიხრული მინანქრის ველო ძეგლი (ქართულიც და ბიზანტიურიც) ჩვეულებრივ ტექნიკით არის შესრულებული, გამოყენებულია მაღალი სიხვის ოქრო ანა ოქროსა და ვერცხლის შენახობა; კ. ი. კლექტრში, რაც მეტ სიმეარეს ანიჭებს მინანქრს. უკადრირის გასხვა-განსუთავება, რაც ხელს უწყობს მინანქრის უფთ შენახვას და გამართობას, არაა ეპოკელთვის საუკვლადგველი, განსაკუთრებით ქართულ ძეგლებში. თუმცე ქართული კოლექციის მინანქრები მირთოდ მაინც კარგადაა შემონახული. სავნრონოდ და წინახებულია მსოფლიო ხახულის ღმრთისმობელი, რომლისგანაც პირისხე და ხელის მტკუნებოდა შემორჩა. ეს მინანქრული ხატბ, რომელიც 1859 წელს კვლითის მონასტრის გა-

პარციის შედგავდ კოტაცეს, ბოტეჩის კოლექციამი აღმოჩნდა და უკვე მღორ ფრეზებიტირებული მსოფლიო 1923 წელს უბრუნდა საქართველოს.

მუზეუმის ტიხრული მინანქრები არსებობდა საქვერბოდ ნიფთების ნიფთობა და მსოფლიო ერთადერთი კვლითა და სამაურის ორი ფრეზებიტირა ხაურო სხვაისათი. ეს სახელები ნიფთობა — ხატები, ჯერები, აგრეთვე ცალკეული ფიგურები და მედალიონები, რომლებიც უკვე მცურებულა მოთავსებული და მირთოდ, როგორც წესი, მარჯვლით მტვერბობ; — ჰატარა ზომისა. იღნა მთხრდობა ფიგურები ქრისტიანული ხელოვნული ცილის სცენებით და ორი ფიგურა წმ. გიორგის გამოსახულებით. გამონახვისა აგრეთვე ჰანტიარტრის ნახატიფიგურა ხახულის კარგზე — მისი ზომებია 8X7 სმ. მაგრამ ველო მათგანს სიდიდით სქარბობს ხახულის ღმრთისმობელი; უფრო მეტიც; ეს არის კვლავზე დიდი ტიხრული მინანქარი მსოფლიოთი (116 სმ და 95 სმ).

ბიზანტიური მინანქრები, რომლებიც საქართველოს ხელოვნების სახელმწიფო მუზეუმშია, არაა მცურებულა. აქ წარმოგველია ძეგლები დამუშავებული IX საუკუნიდან XII საუკუნის ჩათვლით. კვლავზე ადრინდელი ძეგლი ბიზანტიური ხელოვნების წმ. ჰმტრეს მედალიონია (IX საუკ.); რომელიც მარჯვლის ღმრთისმობლის ხატს აქობს. ეს არის ასე ადრეული ხანის ერთადერთი ბიზანტიური ნიმუში. უფრო სრულადაა წარმოდგენილი X-XII საუკუნეები-ბიზანტიური მინანქრული ხელოვნების უმაღლესი უკვეების ხანს. X საუკუნის ძეგლები უაქვის დამახასიათებელი ნიმუშობაა აღბეკვლილი — ფართო, თავისუფალი სტილი, სიმთის ნაკვევების წრიული ტიხრების ქსელი, წითლ მინანქრული თვალები, ცხვირის სარკისებური ფორმა (НОС-ШПИЛЬКА), რომელიც წარბების ოქროს ხას ერქმის, თავკეკვეებული კოლორიტი, სადაც სქარბობს მემწაბული-ეპისფერის, ხურმუხტისა და ლურჯი ტონების ნახეზრადგამკვირვალ მინანქრები. რამდენაძმე უჩვეულია ფერადონების მსრფ მინანქროვანი გამოსახულება იკადრ რელიკვირბუმზე (ყოფილი ბოტეჩის კოლექციიდან) უსჯად ხანხარი თფირი, ლურჯი და წითელი კვრებიტობ. ამ დროის ერთ-ერთი საუკეთესო მინანქრული ძეგლია შემოქმედის ხატი რომელიც ეანთმული ღმმბერგის სტეაროთეკის ჰირდბირ ანალოგისა წარმოადგენს.

განსაკუთრებით მდირდრულადაა წარმოდგენილი მუზეუმში XI საუკუნის ბიზანტიური ხელოვნების ძეგლები, რომელთა უმეტესობა ხახულის ტრამბეიტის აქობს. ამ ძეგლებისათვის, როგორც უაქვის ტაბური ნიმუშებისათვის, დამახასიათებელია სტილის დმწერიღმანება, ფორმისა მეტი სზირიტიკადისაცა და სხვათა განსაკუთრებული დამახებლობა. წარბოდ ტიხრების რიცხვი განხრდობა და დლაგებულაა კარგველი სისტემათი, სადაც მთავარი ადგილი „ოუქისხურნა მოტეხს უკვია. მუზეუმის ბიზანტიური წრის საუკეთესო ნიმუშობა ტექნიკური ოსტერბობის მსრფ დიდი სრულყოფილებით გამოირჩევა. მთვან, პირველ რიგში, დანახინება სძმი ფიგურბა „კვდრბობს“ გამოსახულებით, რომელიც ხახულის კარგზე წარმოდგენილი. ეს ფიგურბები, ძველვევრთა აზრით, მქსრულბული უნდა იყოს ეონსტანტინოპოლისის სახელოსნობი და უნდა უკვირდებოდაც

ამ დავლს, სადაც კონსტანტინე მინოახის ან წმ. სტეფანეს ევანგელიზაცია დაშალა.

XI საუკუნის ბიზანტიური მინანქრული ხელოვნების ერთი მაკაოა პავლითოვანია ჯვარი ჯვარცმულის გამოსახულებით ბუტრიის მთავარი კოლექციონარი. XI საუკუნის ბიზანტიური მინანქრების მსგავსი ძეგლები ამ ხელოვნების კლასიკური მიმართულების ნიმუშებია. მათ გვევლინა არსებობს ისეთი ძეგლებიც, რომელიც აღნიშნული ეპოქის ზოგადი სტილის სხვა ნაგავს ასახავს. ეს არის ე. წ. Chevonstil, რომელიც მთელი სისრულით არის წარმოდგენილი ხახულის კარვად — ფორთიკმა მოციქულთა წველია ფიგურა, ოთხი მხარეებით, მუდღობით ოდიკტირების წესსედა გამოსახულებით. ბიზანტიური მინანქრული ხელოვნების იმ რიგის ძეგლებს, რომელთა ქრონოლოგია შეიძლება განისაზღვროს მათე წარმოადგინა ისტორიული პირთა მიხედვით, განსაკუთრება ფირფიტა მიხედვით VII დუკა პარაპლასის და მისი მუღების, საქართველოს მეფის ბაგრატ IV-ის ასულის, მარიანის გამო-სახულებით (ხახულის ხატე). იგი წარმოადგენს ძველს, რომელიც ასე ხშირად ანეხაურებდნენ ბიზანტიული იმპერატორები უცხო ქვეყნის მმართველებს. ფირფიტის მესრულების დრო დადგენილია მიხედვით VII დუკის მმართველობის წლებით (1071-1082 წ.წ.).

XII საუკუნის ბიზანტიური ძეგლები მუხუშეში, მართალია, ცოტაა, მაგრამ თითოეული მათგანი მთელი სისრულთა გვი-ცნობის ეპოქის სტილს. ფირფიტა ჯვარცმის სველით, რომელიც ამ პერიოდის ბიზანტიური მინანქრების გავრცელებული კომპო-ზიციანს იმეორებს (ლონგინოსით და მოტირალი ანგელო-ზებით), გარკვეული დრამატიზმითაა აღბეჭდილი, სოლო წილების ხატის მინანქრული მუდღობით — დახვეწილი, გე-ზალტირებული სახეებით — უმაღლესი რაფინირებულობის და სულიერი მნიშვნელოვნების ნიმუშებია.

ბიზანტიული ხელოვნების უდრესი ნიმუშებია, რომელიც საქართველოს ხელოვნების სახელმწიფო მუხუშეში ინახება, ქართულია. ეს ძეგლები VIII-IX საუკუნეებს მიეკუთვნება. ისინი, მართალია, არა ბევრი, მაგრამ თუ გავისხნებთ, რომ აღწერილი მინანქრები საერთოდ მალე ცოტაა შემორჩენილი, ქართული მისაღ, უთოა, განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იმენს. სწორედ ამ ძეგლებს გულისხმობენ სპეციალისტები, როცა მიუთითებენ, რომ ბიზანტიული ხელოვნების ანთო-პოლოგიური ძეგლების პირველი მაგალითები საქართველოში გვხვდება. ფიესი-მორეანის სირიულ სტეპროთეკსიან ერ-თად, ხახულის კარვლის კვადროფოლიმი ჯვარცმის კომპო-ზიციით (კარვლის მარჯვნივ ფოთაზე) ეველანე აღნიშნული ნიმუშა მთელი ადმოსავლეთ-ქრისტიანული სამეაროს ანთო-პოლოგიულ მინანქრული ხელოვნებაში. ქართული მინანქრული ხელოვნების განვითარების დაწყებითი პერიოდის — VIII-IX საუკუნეების ქართული ძეგლები დაეპირებულა საქარ-თველსთან არა მარტო ტერიტორიულად, არამედ ორგანიულად. ნამუშევრობა, რომელიც მთელი ბიზანტიის მოეღო იმ დროს, საქართველოსათვის უცხო დარჩა. ამიტომ სრულიად ბუნებრივია, რომ სწორედ საქართველოში, მისი ინტენსიური

შემოქმედებით ცხოვრების პირობებში, შექმნილიყო ანთო-პოლოგიური ხელოვნების ეს დრეული ნიმუშები, შეიქმნა კომპლექსური აღნიშნული პერიოდის მთელი ქართველი ხელოვნების საერთო ტენდენციების.

მუხუშეში კოლექციის გვიან ბიზანტიურად (ორი ფირფიტა წმ. გიორგის გამოსახულებით) აგრეთვე ქართული ძეგლები მათი შესრულის თარიღი ჯერ კიდევ არა დადგენილია, მაგრამ ფაქტია, რომ ისინი XV საუკუნეზე აღინიშნული არ უნდა იყოს. ერთი მათგანი — ამხედრებული წმ. გიორგი, რომელიც სეპულქრებს გმირები — უფრო ლაციონური თაიხის კომპოზიცი-თა, განსაკუთრებით ჰოპლარული გახდა მას შემდეგ, რაც იგი ქართული ხელოვნებისადმი მიძღვნილი I სურათითაისი. სიმპოზიუმის აფიშები წარმოჩინდა. შემოქმედებითი ძეგლების მხრივ ამ ფორთეგებში ასალი არაფერია, მაგრამ ორივეგან კარვად ჩანს ქართული მინანქრული ხელოვნების განვითარების ბოლო ეტაპის მაგალი დონე, ტელიონების ამ დროის დრად კადემული ფესებში, მისი ინტენციების გამძლეობა საქართველოში.

მუხუშეში დაცული ქართული მინანქრების უდიდესი ნაწილი X და XII-XIII საუკუნეების ძეგლებია. ქართული მი-ნანქრული ხელოვნების განვითარება იეს ქართულები გან-საკუთრებული შემოქმედებითი ადამიანობით ხასიათდება. გამო-ხატულია სხვის უგუალობა, მესხური, გრძელი, ფიგურათა საერთო მოცულობის შემოპოველი ნაკვეთის (ტრესების) რიგში, კანის ღვიანისფერი ტონი, მარტვად დამუშავებული სახეების ქსენ-რესია და ზოგჯერ ქართული წარწერებები — აი ის ნიშნები, რითაც გამოირჩევა X საუკუნის ქართული მინანქრები ამხედრ-ლოს ბიზანტიური ძეგლებისაგან (შეად. ამ უკანასკნელთა სახეების უფრო რთული მოფლირება, წერილი ნაკვეთის ტრესების ქსელი, მთლიანი ხატის ტრანსცენდენტობა). X საუკუნის ქართული მინანქრული ხელოვნების ერთ-ერთი მაკაოა პავლითოვანია შემოქმედების კვადროფოლიმი ქართული (ანთოპოლოგიური) წარწერით, სადაც მოხსენიებულია გიორგი აფხაზთა მეფე (გარდაიცვალა 957 წელს). გულუბრველი ურ-ლოვება და სიმარტვე ქმნის ამ დამჯარო პროპორციების და დიდაც ფიგურების შემოქმედების განსაკუთრებული ევექტი. განსაკუთრებული მსატრეული გამოხატულობაა აღბეჭდილი ტახტზე მჯდომი ქრისტი-პანოკრატორის რამდენადმე ტრან-ქი, მაგრამ ამოუსუნტური ფიგურა, რომელიც რელიკვიარების სახურავს მოკვს. X საუკუნის მიეკუთვნება აგრეთვე ხახულის კარვლის დრისმისმობელი (ეველანე დიდი ზომის მინანქარის მსოფლიომი), რომელიც სხვის ტიპის მხრივ ბევრ ანალოგი-პოლობის ქართული ოქრომუღვლობის ძეგლებს შორის. ქარ-თული მინანქრული ხელოვნების ამ ძეგლებს, რომლებიც აღ-ბეჭდილია მთელი რიგი ანთოპოლოგიის ნიშნებით, უნარსიარ-დება ბიზანტიური ორიენტაციის ძეგლებში. მათ შორის, პირ-ველ რიგში, აღსანიშნავია ე. წ. კვირის ჯვარი — ხახულის კარვად. მართალია, ჯვრის წარწერები — ქართული და ბერ-ძნული, სადაც მუდღობები დამუშავდა — ქართველი ოსტატის ხელის ამეღვენეს, მაგრამ ნაწარმოების მთელი სტილი ერ-

თანად ბიზანტიური ხელოვნების პრინციპებს ემორჩილება და სწორედ ამ ხელოვნებაში ვპოულობთ მის უახლოეს ჰარაღულს.

X საუკუნის ქართული მინაწერილი ხელოვნების ძეგლებს ძირითადად ოქროს ფონი აქვთ. მხოლოდ ორი ძველია ჩვენს მიერ X საუკუნით დათარიღებული, სადაც ფონი მინაწეროვანია (და არა ოქროსი). ეს ძეგლები — პატარა ვაზი კაცხის მაცხოვრის ხატზე და ვარძიის ღმრთისმშობლის მებადლიონი. მინაწეროვანი ფონის ოქროს ფონით შეცვლა, რაც X საუკუნეში მოხდა, ეპოქის ძირითადი ტენდენციითაა განპირობებული და ემსახურება ფიგურული გამოსახულების უკეთ გამოვლენას, ფიგურისა და ორნამენტის გამოკვეთას. მინაწერული ხელოვნებაში დადასტურებული ეს ცვლილება თანხვედრას ქართული ჰაბსიტაციის ევოლუციის იმ ეტაპს, როგორც იწყება ნაშვლიად სულაბურული ამოცანებისა და ძიებების პროცესი.

X საუკუნიდან მოყოლებული ქართული მინაწერილი ხელოვნების უფრო დაწინაურებული ოქროს ფონითაა წარმოდგენილი.

XI საუკუნეს უდიდესობად შეიძლება მიეკუთვნოს მხოლოდ სამი ოჯახური მებადლიონი — ხახულის კარგზე — ამდენჯანად ამ დროის საქართველოს ტიხრული მინაწერების სტილისტური ნივთიერება დიდად არსულს საუკუნოვ ქართული ძეგლებს გამოეთაყოს. ასეთი ვითარება შეიძლება აახსნას ბიზანტიურ ეგვიპტურული ორიენტაციით, რაც ამ ეპოქის ქართული კულტურის ზოგიერთ სხვა დარგშიც კონსინდება.

XI-XIII საუკუნეების ძეგლები მუხუშების კოლექციის მნიშვნელოვანი ნაწილია. აქ, ისევე როგორც X საუკუნის ვაჯუშში, შეიძლება გამოვიყოს ადგილობრივი და ბიზანტიური ორიენტაციის ძეგლები. ეგვალ ამ ძეგლს ასახულია ეპოქის საერთო ტენდენციები — სიამდობის, დეკორაციულობის, ცხოველუბაულობისა და დინამიკის მომენტები. მაგრამ ქართული ძეგლებისათვის დამახასიათებელია სახუთა განსაკუთრებული სიკეთევე, ზოგ შემთხვევაში კი გვაქვს მაკარი რელიგიური ოკაზიტიზმის შტამის მოკლებული ინდივიდუალურზე უმინდობა მთელი გალერეა, სადაც ზოგიერთი მათგანი შეიძლება ნამდვილ „პორტრეტებად“ მივიჩნიოთ (გელათის მაცხოვრის ხატის მებადლიონი ქართული წარწერებით); ანდა კარგადაა გამოცხადებული დამუხტული სიგნალები, იქნება ეს ქრისტეს „ღელესწარულთა ციცილს“ ფირფიტების ღირისში თუ კონცხების ხატის დრამატიზმი.

ბიზანტიური ორიენტაციის ძეგლებიდან საუკეთესო ნიმუშებია — ხახულის კარდის მებადლიონი წმ. პეტრეს გამოსახულებით, რომელიც კარგადაა შენარჩუნებული თავის რაღაც მიზანანი, სულიერი ელვრებით, ანდა მებადლიონი წმ. თეოდორეს სახეჯარ-ფიგურით, რომელიც ჯუბითის პირივლ მიუარანჯელოზის ხატს ამბობდა (ამ საუკუნოვო განთქმული ხატის ერთი მებადლიონი კლიონის მუხუშშია, ეგვალ სხვა დანარჩენი კი მეტროპოლიტნ მუხუშის კუთვნილება).

საგანგებო ურადღებს იმსახურებს მუხუშების მინაწერულ ნაწარმოებთა ორნამენტული დეკორა. ზოგ შემთხვევაში ეს არის ცალკე დამოუკიდებელი, ერთიანად ორნამენტირებული ნიმუ-

შები, ზოგჯერ კი ორნამენტი ფიგურული გამოსახულებების მსოლიდ სამკალია. ეს ორნამენტული მოტივები, როგორც წესი, ძალზე მდგრადია, ხოლო მუსხულების მიხედვით აქ ნისამ დაკვერცხული თოქისი მუკლებელია და, ამდენად, მათი ატირბეცია დიდდ რთული საქმა. ორნამენტის დროისა და მისი წარმომავლობის (ადგილის) განსაზღვრა მსოლიდ მაშინ ხერხდება, როგვსაც იგი რამდ ფიგურულ გამოსახულებას ასლავს და თანაც ნამდვილად ამ გამოსახულების თანადროულია. თვით დეკორაციული კომპოზიციების სტრუქტურა ანდა მისი მუსრულების ხასითა მხელად თუ გამოდგება ორნამენტის თარიღის დასადგენად. ამიტომაც კატელოგში ზოგიერთი ორნამენტული ფრაგმენტის პრეპრეზენტაციითა მოცემული.

მათი მუსრულების დრო ფართო პერიოდითაა მოცემული. საქართველოს ხელოვნების სახელმწიფო მუხუშების ტიხრულ მინაწართა სავანეში დიდად დირებული და მრავალმხრივ მნიშვნელოვანია. რად დროს მართკ ამ ძეგლების სიმრავლემაგრამ საქართველოს კოლექცია ურადღებს იტყვის იმითაც, რომ, ვარდა ქართული მასალის, აქ ბიზანტიური ძეგლებიცაა თამოყრული. წარმოდგენილია ამასთან ბიზანტიური მინაწერილი ხელოვნების საუკუნო პერიოდი — XI-XIII საუკუნეები, ფუქტირული ის ეპოქა, როგვსაც კამოიკეთა წმინდა ბიზანტიური სტილი. არსებობს ასეც, რომ ამ მინაწერების უმეტესი ნაწილი გამოჩნება მადლიდ ოსტრატობით და თითოეული მათგანი თავისთავად შეიძლება გაუტრადღეს მსოლი მინაწერილი ხელოვნების საუკეთესო ნიმუშებს.

სრულიად განსაკუთრებული ფენომენია მუხუშების საკუთრივ ქართული მასალა. ძეგლების ეს დიდი ვაჯუში; მარიალია; მქედროდა დაკუშირებული ბიზანტიურ სავანისთან; მაგრამ ამავე დროს იგი მთელი სიცხადით წარმოდგენის ქართული მინაწერილი ხელოვნების თავისთავად, დამოუკიდებელი ევოლუციის პროცესს, რომელიც ოჯახულად ერწყმის მთელი ქართული ხელოვნების განვითარების ერთიან ხსს.

საქართველოს კოლექციის მინაწერილი ძეგლები ქართულიცა და ბიზანტიურიც — უმდიდრეს და უმნიშვნელოვანეს მასლას წარმოადგენს შუა საუკუნეების ტიხრული მინაწერილი ხელოვნების ისტორიისათვის სტილისტურ მიდგომათა მრავალფეროვნებით. ეს მასალა მნიშვნელოვანია იმითაც, რომ ზოგიერთ ძეგლზე არის წარწერები, სადაც ისტორიული ზიარება მოხსენიებულია. ასეთია, მაგალითად, შქმოქედის კვადრიფოლიმი (აფხაზთა მუვე გიორგი I, რომელიც 957 წელს გარდაიცვალა), ე. წ. კვირიკეს ვაჯი (კვირიკე მუვე და მავთერისი, X სუვა.); ხახულის ხატის კიდევ ერთი ფრაგმენტი ბიზანტიული იმპერატორის მიხეილ VII დეკეს და მისი მუკულის, მარიაშის გამოსახულებით (XI სუვა.); გელათის მაცხოვრის ხატის (XII საუკუნის საქართველოს ცნობილი მოღვაწე სემიონ ჯეონდიდელი). ასეთი წარწერები განსაკუთრებული დირებულობისა, რამდენადაც მინაწერილი ხელოვნების ძეგლებს, როგორც წესი, ზუსტი თარიღი არ ახლავს.

საქართველოს ხელოვნების მუხუშების მინაწერილი კამოიკეთა იგონარეაფული თვალსაზრისითაც. ამ მხრავ, პირველ რიგში,

ქართული ძეგლებია სინტერსო: სახელის კვადრიფოლიუმი (VIII სუკ.) — ჯვარცმის სცენა მთელი ტანით წარმოადგენილი მფრინავი ანგელოზებითა და მაკურთხებელი მარჯუნიით; შემოქმედის კვადრიფოლიუმი (X სუკ.) — „ჯვარცმა“ კელესიისა და სინაგოგის გამოსახლებით; ფირფიტა „მირქმის“ კომპოზიციით (XII-XIII სუკ.) — ანთებული სანთელი. არც ერთი ეს იკონოგრაფიული ელემენტი თუ დეტალი არ არის დამახასიათებელი აღმოსავლეთ-ქრისტიანული სელოგნებისათვის, მათი ანალოგები გვხვდება დასავლეთ-ევროპულ სკ-

უაროში. ასეთი ვითარება კი ფართო განზოგადებათა შესა-
ლლებლობას ქმნის.

და ბოლოს, საქართველოს სელოგნების სახელმწიფო მუზეუმის ტიხრულ მინაქრებს აქვს თავისი განსაკუთრებული „ეს-
თეტიკური ღირებულება, რამაც უფროდ მონანს იმდროინ-
დელი ბიზანტიისა და საქართველოს ცხოვრების სინატიჟისა
და ფუფუნების კვალი. გუხუნარი მშენიერება ამ ძეგლებისა
დღესაც აღლევებს ნამდვილი სელოგნების აურაცხელ თავუ-
ნისმცემელს.

рузинская коллекция средневековых перегородчатых эмалей Государственного музея искусств Грузии (Тбилиси) по праву считается одной из значительных мировых сокровищниц, представленных редкими образцами этого сложного и утонченного вида искусства. Она отличается необыкновенным богатством и разнообразием памятников, несмотря на то, что многие эмали, хранимые на территории Грузии, погибли, многие же были рассеяны по отдельным музеям (Эрмитаж, музей Клонки, Метрополитен музей, Национальный музей Берлина и др.) и частным коллекциям различных стран. Огромное количество памятников перегородчатой эмали, их широкий хронологический диапазон, а также высокие художественные качества большинства из них определяют особую ценность грузинского собрания, которое смело может соперничать с богатейшей коллекцией эмалей в Венеции. А прославленный на весь мир Хахульский триптих, сам по себе являющийся „музеем“ прекрасных образцов перегородчатой эмали, начиная с VIII века и кончая XII в., — должен быть не только приравнен к венецианской Пала д'Оро, но и выделен, как особый, уникальный памятник, поражающий богатством эмалей (их свыше 100), а также высокой художественной организацией их — динамичным распределением, следующим течению чеканного орнамента, что в результате дает блестящий гармоничный ансамбль, отвечающий пышно сти и роскоши создавшей его эпохи.

Государственный музей искусств Грузии хранит более двухсот образцов перегородчатой эмали. Прежде рассеянные по отдельным монастырям и пополненные возвращенными Грузии в 1923 году и поздние памятниками, они сосредоточены в музее.

Правда, отдельные эмали хранятся в историко-этнографическом музее им. Бердзенишвили в Кутаиси, а также в Сванети, но основной материал эмальерного наследия, сохранившегося на территории Грузии, фактически находится в тбилисском музее. Представленные здесь эмали делятся на две группы — грузинскую и византийскую. Обе эти группы прекрасно демонстрируют самые различные этапы развития средневекового эмальерного искусства с первых шагов до его окончательного заката, унесшего с собой никогда больше не повторившееся очарование этих образцов.

Все памятники перегородчатой эмали музея — и грузинские, и византийские — исполнены в обычной технике на золоте высшей пробы или же на сплаве золота и серебра, т. н. „электра“, что делает эмаль более крепкой. Шлифовка, способствующая стойкости и прочности эмалей, не всегда тщательна, особенно на грузинских памятниках. Однако

сохранность эмалей грузинского собрания в основном неплохая. Среди дошедших до наших дней эмалей сильно повреждена только Хахульская Богоматерь, от которой остались лик и кисти рук. Она была похищена в результате тщательно подготовленного ограбления Гелатского монастыря в 1859 г., попала в собрание М. Боткина и только в 1923 г., сильно фрагментированная, была возвращена в Грузию.

Перегородчатые эмали музея — церковного назначения, и всего лишь один кулон и два фрагмента браслета, хранимые в фондах сейфа, носят светский характер. Эти эмали представляют собой иконы, кресты, а также отдельные пластины и медальоны, помещенные на чеканных произведениях и украшенные, как правило, жемчужной нитью. Их размеры невелики. Сцены из Праздничного цикла Христа и изображения со св. Георгием сравнительно большие по величине. Также выделена и пластина с полуфигурой Пантократора на Хахульском триптихе. Размеры ее 8 x 7 см. Однако все эмалевые памятники превосходят по величине Хахульская Богоматерь. Более того, это самая большая по размерам перегородчатая эмаль в мире (116 см и 95 см).

Византийские эмали Государственного музея искусств Грузии немалочисленны. Они представлены с IX и по XII в. включительно. Самый ранний памятник византийского искусства, датированный IX в., — медальон св. Петра, находящийся на Мартивильской иконе Богоматери. Это единственный византийский образец столь раннего времени. Полнее представлены X—XII вв. — время наивысшего расцвета византийского эмальерного искусства. Памятники X в. отмечены характерными для времени чертами — относительной широтой стили, сетью тонких перегородок-складок, стремящихся вывить объем фигуры, глазами-кружочками, носом-шпилькой, соединяющимся с золотой линией бровей, сдержанным колоритом, в котором преобладают полупрозрачные эмали пурпурно-коричневого, изумрудного и синего тонов. Несколько необычно в цветовом отношении эмалевое изображение на крышке овального реликвария из бывшей коллекции М. Боткина с обильным употреблением белого, синего и красного. Одной из лучших эмалей этого времени является Шемокмедский складень, считающийся прямой аналогией известной Лимбургской ставроетки.

Особенно богато представлены в музее памятники византийского искусства XI века, большинство из которых украшает Хахульский триптих. Являясь типичными для времени образцами, они характеризуются измелением стили, большей спиритуализацией форм и особой напряженностью ликов. Число тонких перегородок увеличивается; они уклады-

ваются в определенную систему, в которой главное место отводится уложенной в „елочку“ перегородке. В лучших византийских эмалях музея техническое мастерство доведено до высшей степени совершенства. Среди них в первую очередь следует назвать пластины Деусера, украшающие Хахульский триптих, исполнение которых приписывается исследователями константинопольским мастерским, связанным с местом происхождения короны Константина Мономаха или св. Стефана; ярким примером византийского эмального искусства XI в. является крест с Распятием из бывшей коллекции М. Боткина.

Подобные образцы византийского искусства XI в. демонстрируют классическое его направление. Наряду с ними имеются и такие эмалы, которые характеризуют другое течение общего для указанного времени стиля, т. н. цветистый стиль (Chevronstil). Этот стиль со всей полнотой отмечен в таких памятниках, как парные апостолы, четыре евангелиста или медальон с поясным изображением Одигитрии — все помещенные на Хахульском триптихе.

К числу таких памятников византийского эмального искусства, которые могут быть определены во времени по представленным на них лицам, относится пластина с изображением Михаила VII Дуки Паралинака и его супруги Марии, дочери грузинского царя Баграта IV (Хахульский триптих). Она представляет собой распространенную в Византии форму даров, оказываемых византийскими императорами иноземным правителям. Время исполнения пластины определяется годами правления Михаила VII Дуки (1071—1082 гг.)

Византийских памятников XII века в музее, правда, мало, но они со всей полнотой демонстрируют характерный для времени стиль. Пластина с Распятием, использующая распространенную в византийских эмалях этого периода композицию с сотником Лонгином и с плачущими ангелами, решена в несколько драматическом плане, а экальтированные утонченные лики эмалевых медальонов Цикланской иконы являют собой образцы высшей рафинированности и духовной значимости изображений.

Самые ранние образцы эмального искусства, хранящиеся в Государственном музее искусств Грузии, являются грузинскими. Они датируются VIII—IX вв. Эти эмалы, правда, немногочисленны, но если вспомнить количество ранних эмалей вообще, то их значение, безусловно, возрастет. Именно их и имеют в виду исследователи, когда утверждают, что первые примеры фигуративного эмального искусства встречается в Грузии. Вместе с сирийской ставроеткой Фиески-Морган, Хахульский квадрифолий с Распятием (на правом крыле Хахуль-

ского триптиха) является самым ранним образцом антропоморфического эмального искусства всего восточнохристианского мира. Демонстрируя начальный этап развития грузинского эмального искусства, грузинские эмалы VIII—IX вв. связаны с Грузией не только территориально, но и органически. Кажется вполне естественным, что именно Грузия, не называя иконоборческого движения, охватившего Византию того периода, с ее интенсивной художественной жизнью, могла создать эти ранние образцы фигуративного искусства, тесно связанные с общими установками всего грузинского искусства отмеченного периода.

Поздние эмалы собрания, представленные двумя пластинами с изображениями св. Георгия, также являются грузинскими памятниками. Дата их точно не установлена, но они должны быть исполнены никак не ранее XV в. Одна из них, изображающая конного св. Георгия, поражающего дракона, более лаконичная по композиции, стала особенно популярной после того, как была использована для афиши к I Международному симпозиуму по грузинскому искусству. В плане творческих исканий эти пластины не представляют интереса, но они демонстрируют высокий уровень заключительного этапа грузинского эмального искусства, указывают на глубоко пушненные корни этого вида искусства, на устойчивость его традиций в Грузии.

Самое большое число грузинских памятников, хранящихся в Государственном музее искусств Грузии, приходится на X и XII—XIII вв. Эти периоды в грузинском эмальном искусстве характеризуются особым творческим подъемом. Непосредственность в решении образа, ритм редких длинных складок-перегородок, скользящих общий объем фигур, винный оттенок телесного, экспрессия ликов, обработанных просто, иногда же и грузинские надписи — вот те черты, которые отличают грузинские памятники X века от современных им византийских с их более сложной моделировкой ликов, сетью тонких складок-перегородок, с образами, исполненными большой духовной силой. Одним из ярких примеров грузинского эмального искусства X века является квадрифолий из Шемокмеди с грузинской надписью, упоминавшей умершего в 957 году абхазского царя Георгия. Необычайная сила воздействия приземистых большоголовых фигур квадрифолия — в их наивной простоте. Неповторимой художественной выразительностью отмечен несколько грубый, но монументальный Христос-Пантократор на троне, украшающий крышку золотого реликвария. К X веку относится также Хахульская Богоматерь, по типу лика находящая широкие аналогии среди памятников грузинского чеканного искусства. Этих памятникам грузинского эмального ис-

куства, проявляющим целый ряд национальных черт, противопоставляются произведения, относящиеся к византинизирующему направлению. Среди них в первую очередь следует назвать т. н. крест Квирике, украшающий Хахульский триптих и датируемый X веком. Правда, грузинская надпись на кресте, а также греческая, в которой допущены ошибки, выдают руку грузинского мастера, однако весь стиль в целом подчинен принципам византийского искусства и именно в нем и находит ближайшей аналогии.

Памятники грузинского эмальерного искусства X века имеют в основном золотые фоны. Только два памятника, которые мы относим к этому времени, — крест на иконе Кацхского Спаса и медальоны Вардзийской Богоматери — с эмальевыми фонами. Замена эмальевых фонов золотыми, происшедшая в X веке, была обусловлена основной тенденцией времени к выделению фигурного изображения, к разграничению фигуры и орнамента. Она совпадает с закономерной ступенью в эволюции грузинской пластики, находящейся в процессе искания действительно скульптурных решений. Начиная с X века все грузинские эмали имеют золотой фон.

К XI веку мы можем отнести с точностью всего лишь три овальных медальона, украшающих Хахульский триптих, так как стилистическая нивелировка перегородчатых эмалей Грузии этого периода затрудняет выделить собственно грузинские памятники. Это обстоятельство может быть объяснено усиленной ориентацией на Византию, которая отмечается также и в некоторых других областях грузинской культуры.

Памятники XII—XIII вв. составляют значительную часть сокровищницы. Здесь так же, как и в X веке, можно выделить памятники местного и византинизирующего направления. Общие тенденции эпохи — усиление пышности и декоративности, живописности и динамики — отмечены во всех этих эмалях. Но характерным для грузинских памятников является живость образов, лишенных строгости религиозного догматизма, — целая галерея индивидуализированных святых с грузинскими надписями, некоторые из которых можно назвать прямо „портретами“ (Гелатский Спас), определенный эмоциональный накал сцен, будь то лиризм изображений пластин с Христовыми Праздниками или драматизм Корцхельской иконы.

Лучшими образцами византинизирующего направления являются одухотворенный образ св. Петра на Хахульском медальоне, поражающий каким-то внутренним, духовным сиянием, или же медальон св. Федора прославленной на весь мир Джуматской иконы архангела Гавриила, все остальные медальо-

ны которой находятся в Метрополитэн музее и один — в музее Клуни.

Особо следует выделить орнаментальный декор эмалей, хранящихся в Государственном музее искусств Грузии. В некоторых случаях он являет собой пример целиком орнаментированного образа, в других — он служит всего лишь украшением фигурного изображения. Так как мотивы, примененные во всех этих памятниках, отличаются, как обычно, большой устойчивостью, а исполнение в данном случае почти ничего не может решить, то атрибуция их затруднена. Определение орнамента по времени и по месту происхождения кажется возможным только тогда, когда он по тем или иным причинам кажется одновременным фигурному изображению, к которому этот орнамент относится. Редко само построение декоративной композиции или же ее исполнение может указать на точное время ее создания. Поэтому и в каталоге провинциальной некоторых орнаментальных фрагментов ставится под вопрос, а время их исполнения дается с большой амплитудой.

Ценность коллекций средневековых перегородчатых эмалей, хранящихся в Государственном музее искусств Грузии, несоразмерно велика. Только количество этих памятников оказалось бы достаточным, чтобы говорить об ее значительности. Кроме того, грузинское собрание заслуживает внимания тем, что оно, помимо собственно грузинских памятников, содержит и византийские. Причем византийские эмали собрания демонстрируют лучшую пору в развитии византийского эмальерного искусства X—XII вв., фактически тот период, который отмечен чисто византийским стилем. Важно и то, что большинство из этих эмалей отличается высоким мастерством и может равняться на лучшие образцы мирового эмальерного искусства.

Собственно грузинские эмали собрания представляют особый феномен. Будучи тесно связаны с византийским миром, они с полной ясностью раскрывают самостоятельный процесс эволюции грузинского эмальерного искусства, увязывающийся со всем развитием грузинского искусства в целом.

Эмали грузинского собрания (и грузинские, и византийские) представляют богатейший и важнейший материал для истории средневековой перегородчатой эмали с ее разнообразием стилистических подходов. Этот материал важен и тем, что в нем встречаются памятники, в надписях которых упоминаются исторические лица, — в Шемокмедском квадрифолии назван абхазский царь Георгий I, умерший в 957 г., на кресте Квирике — имя царя и магистра Квирике (X в.), на хахульской пластине с изображением императорской четы отмечены Ми-

ханл VII Дука и его супруга Мария (XI в.), в Гелатской же иконе Спаса упоминается крупный деятель XII века Симеон Чкондидели. Факт наличия надписей особенно важен, если учесть, что памятники эмальерного искусства, как правило, не имеют дат.

Интересный материал могут дать эмали Государственного музея искусств Грузии иконографам. Это касается в первую очередь грузинских эмалей; Хатульский квадрифолий с Распятием (VIII в.) — с парящими во весь рост ангелами и десницей в небесах, Шемокмедский квадрифолий с Распятием (X в.) — с изображениями Церкви и Синагоги, пластина

Сретения (XII—XIII вв.) — с горящей свечой — вот примеры, дающие такие иконографические детали, которые не характерны для восточнохристианского искусства и находят аналогии в западноевропейском. Эти моменты ведут к широким обобщениям.

И, наконец, перегородчатые эмали Государственного музея искусств Грузии имеют свою особую эстетическую ценность, носящую, безусловно, следы утонченности и роскоши средневековой жизни Византии и Грузии. Неувядаемая прелесть этих образов и ныне волнует бесчисленных поклонников искусства.

The collection of medieval enamels in the Georgian State Museum of Fine Arts is considered, with good reason, one of the richest in the world, listing among its exhibits some rare examples of this complex and refined form of art. The wealth and variety of the collection is all the more amazing if one considers all the enamels previously kept in Georgia and subsequently lost and destroyed or dispersed to different museums (the Hermitage, the Cluny Museum, the Metropolitan Museum, the National Museum in Berlin, etc.) and private collections throughout the world. The number and the wide range of chronology of the enamelwork and the high artistic standard of most exhibits account for the singular value of the Georgian collection which can very well rival the famous collection of enamelwork in Venice. Moreover, the worldfamous Khakhuli Triptych, which is itself a "museum" of the finest specimens of cloisonné enamels ranging from the eighth to twelfth centuries, ought to be singled out rather than compared to the Pala d'Oro of Venice as a unique monument with a striking number of enamels (there are more than a hundred of them) which are arranged with a high artistic organization, following the chiselled ornament. This results in a well balanced ensemble reflecting the splendour and magnificence of the epoch.

The Georgian State Museum of Fine Arts shelters more than two hundred exhibits of cloisonné enamels. Scattered in various monasteries they were replenished with the monuments returned to Georgia in 1923 and later and are now concentrated in the museum.

True, some individual enamels are displayed in Berdenishvili Museum in Kutaisi or in Svaneti but the principal part of the enamel heritage of Georgia is preserved in the Georgian State Museum of Fine Arts in Tbilisi. The enamels represented in this collection are divided into two groups: Georgian and Byzantine. Both these groups vividly demonstrate various stages of development of medieval enamelwork, from the first steps to its ultimate disappearance with all its fascination never to be repeated any more.

All the enamels of the museum both Georgian and Byzantine are executed with the use of generally accepted techniques on 24 carat gold or gold and silver alloy commonly known as electrum which makes the enamel firmer. The polishing which is conducive to the strength and durability of the enamels hasn't always been perfect especially in Georgian specimens. Nevertheless they have been preserved in a fairly good state. Out of all the enamels that have safely come down to our day only the Khakhuli icon of the Virgin was badly damaged retaining only the face and hands. The icon was stolen during the thoroughly organized pillage of the Gelati monastery in 1859; it subsequently entered the collection of M. Botkin and was only returned to Georgia in 1923 in a badly fragmented state.

The cloisonné enamels of the Museum are all church attributes with the exception of a pendant and a bracelet, the only lay objects of the collection. All these en-

amels are virtually icons, crosses and separate plates and medallions fixed to repoussé works and usually decorated with a string of pearls. Their dimensions are rather small. The Holy Feast images and those representing St. George are comparatively larger. The half figure of Pantocrator on the Khakhuli triptych isn't particularly small either (8 cm x 7 cm). But the image of the Khakhuli Virgin surpasses in size all the enamels of the collection. Moreover, it is the biggest cloisonné enamel in the world (116 cm and 95 cm).

The collection of Byzantine enamels in the Georgian State Museum of Fine Arts isn't small either. They are represented by specimens from the 9th century up to the 12th century including. The earliest enamel of Byzantine workmanship, the medallion of St. Peter of the 9th century adorns the Martvili icon of the Virgin. This is the only Byzantine work of such an early period. The 10th to the 12th centuries, the time of the highest development of Byzantine enamelwork, is represented more fully. The enamels of the 10th century bear the signs characteristic of the period such as a comparatively uninhibited style, a network of thin partitions which make the folds of the dress revealing the forms of the figure, the eyes, round circles, the hair-pins of noses connected with the gold lines of the brows, restrained colours with purple-brown, emerald-green and blue enamels prevailing. The enamel on the lid of the oval reliquary from the Botkin collection is somewhat unusual in this respect for the lavish use of white, blue and red colours. The Shemokmedi triptych which is considered a direct analogue to the famous Limburg Staurotheque is one of the best enamels of this period. The collection is especially rich in the works of the 11th century Byzantine art, the majority of which adorn the Khakhuli triptych. Since they are the pieces typical of their time they manifest the signs of deterioration of the style, a greater spiritualization of forms and a definite fixity of expression of the saints. The number of thin partitions increases; they are arranged according to a certain system, predominantly in a herring-bone pattern. The best Byzantine enamels of the Museum show the supreme perfection of workmanship, first and foremost among them the three plaques of Deesis adorning the Khakhuli triptych which are believed to come from the same workshops in Constantinople where the crown of Constantine or St. Stephen was made; a cross with Christ crucified from the former Botkin collection is another brilliant specimen of the 11th century Byzantine enamelwork.

The above examples of the 11th century Byzantine art demonstrate a classical tendency while there are other specimens which are typical of another trend of the style common for the time indicated, the so-called Chevronstil. This style is expressed to the fullest in the plaques of the apostles, the four evangelists or the medallion with a half-length image of the Virgin with the Child, all of them placed on the Khakhuli triptych.

Byzantine enamelwork which can be dated according to the figures depicted in the enamels is represented by the plaque displaying the Emperor Michael VII Ducas

and his wife Empress Mary, the daughter of the Georgian King Bagrat IV (Khakhuli triptych). It is indicative of the accepted tradition of gifts presented by the Byzantine Emperors to the rulers of other lands. The plaque is dated by the years of reign of Michael VII Duca, 1071—1082.

Although the museum collection is not so rich in the 12th century Byzantine enamels, they all fully demonstrate the style characteristic of the period. The enamel with the crucifixion making use of the composition popular with the Byzantine enamellers of the period representing centurion Longinus and the crying angels displays a somewhat dramatic attitude, while the ecstatic, refined images of the Tsilkani icon demonstrate the immaculate perfection and the spiritual significance of the images.

The earliest samples of enamelwork kept at the Georgian State Museum of Fine Arts are of indigenous origin. They date from the 8th—9th centuries. These enamels are not so numerous, but bearing in mind the general scarcity of the early enamels their significance gains more weight. It's just these that the scholars imply when they claim that the first specimens of figurative enamelwork are to be found in Georgia. Along with the Syrian staurotheque of Fieschi-Morgan the Khakhuli quadrifolium with the crucifixion (on the right panel of the triptych) is the earliest example of anthropomorphic enamelwork in all the Christian East. These Georgian enamels of the 8th—9th centuries demonstrating the initial stage of development of the Georgian art of enameling are not only related to this country territorially but show a much more organic affinity. It seems only too natural that Georgia with all her intensive artistic activity and free of any iconoclastic attitudes which had swept the Byzantine empire of that period could produce these earliest examples of figurative art, the more so as the latter show definite links with the general trends of all Georgian art of the period.

The enamels of a later period represented by the two plaques with St. George were also executed in Georgia. They haven't been dated accurately so far but they couldn't have been made earlier than the 15th century. One of those, showing St. George riding a horse and slaying a dragon, of a more laconic composition, has become especially popular after having been used for a poster for the First International Symposium on Georgian Art. As regards the means of expression these plaques do not add anything new to the already existing examples, but they demonstrate a very high standard of Georgian enamelwork at its final period and point out how traditional, how deeply rooted it has become in Georgia. The majority of Georgian enamels kept in the State Museum of Fine Arts belong to the 10th and 12th—13th centuries. These periods mark a particular upsurge of enamelwork in Georgia. The spontaneity of presentation, the rhythm of the sharp long folds, the partitions binding the figures, the wine-coloured shades of the flesh, the expression of the images treated simply, and occasional Georgian in-

scriptions, these are the features that distinguish Georgian cloisonné enamels of the 10th century from their Byzantine counterparts whose images, full of great spiritual strength are executed with a greater complexity and the figures are covered with a network of fine folds, the partitions. The gold cross from Shemokmedi with an inscription in Georgian making a mention of King George of Abkhazia, deceased in 957 is one of the most vivid examples of Georgian cloisonné enamelwork of the 10th century. The extraordinary power of influence of the stocky figures of the gold cross lies in their artless simplicity. Unique artistic expression marks the somewhat roughly hewn but monumental figure of Christ Enthroned, adorning the cover of a gold reliquary. The Khakhuli icon of the Virgin with the type of the face analogous to numerous examples of Georgian repoussé work also belongs to the 10th century. These works of Georgian enamellers showing a number of national features are contrasted with the works of pro-Byzantine order. Among these the cross of Kvirik adorning the Khakhuli triptych and dating from the 10th century is to be mentioned in the first place. Although the Georgian inscription and the mistakes in the Greek one betray the hand of a Georgian artist the overall style conforms to the principles of Byzantine art and finds its closest analogues there.

The works of Georgian enamellers of the 10th century are mainly executed against a gold background. Only two objects which are believed to date from this period: the cross on the icon of the Saviour from Katskhi and the medallions of the Vardzia icon of the Virgin have enameled backgrounds. The substitution of the gold backgrounds for the enameled ones which occurred in the 10th century was conditioned by the main tendency of the period to bring out the figure, to differentiate the figure from the background. It coincides with the natural stage of development of Georgian plastic art which at that period sought the truly sculptural means of expression. From the 10th century onwards all Georgian enamels are executed against the gold background.

Only three oval medallions adorning the Khakhuli triptych are absolutely certain to date from the 11th century, as the levelling of the styles in Georgia at this period makes it rather difficult to single out the truly Georgian enamels. This can be explained by strong pro-Byzantine attitudes which are also manifest in other aspects of Georgian culture.

The enamels of the 12th—13th centuries constitute a considerable part of the treasury. Here as in the works of the 10th century we can differentiate between the indigenous and pro-Byzantine schools. All these enamels show the common tendencies of this epoch: they are increasingly sumptuous and decorative, picturesque and dynamic. But what sets the Georgian enamels apart is the verve of the images devoid of the stern religious dogmatism, a whole gallery of individualized saints with Georgian inscriptions which could easily pass for actual "portraits" (e.g., the Saviour from Gelati), and a certain emotional tenseness of the scenes, whether the

lyricism of the plaques with the Holy Feasts or the dramaticism of the Kortskheli icon.

The best specimens of pro-Byzantine school are the exalted image of St. Peter on the Khakhuli medallion impressing a viewer with a certain inner, spiritual radiance, or the medallion with St. Theodore from the celebrated Jumati icon of Archangel Gabriel whose all other medallions are kept in the Metropolitan Museum except one which is the property of the museum in Cluny.

The ornamental decoration of the enamels preserved at the Georgian State Museum of Fine Arts is worthy of a special mention. In some cases it is a separate, independent ornamented whole and in others it is only a decoration of the picture. Since the motifs used in all these works are usually rather stable and the way of execution in our case can solve absolutely nothing, their dating is rather difficult. The attribution of an ornament to a certain period or a certain place seems only possible when according to certain reasons it could be considered contemporary with the work it adorns. Very rarely the construction of the decorative composition or the way of its execution might indicate the exact time of its creation. That is why the catalogue is often unable to provide the place of origin of some of the ornamental fragments and the dates of their execution spread over such great periods.

The value of this collection of the cloisonné enamels is hard to conjecture. Only their number would suffice to consider the collection outstanding. In addition, the fact that besides the Georgian works it includes Byzantine enamels deserves especial attention as the latter illustrate the 10th—12th centuries, the best period in the development of Byzantine art of enamelling, the period which is noted for the purely Byzantine style. Another important point is that the majority of these enamels show remarkable skill and could very well rival the best examples of enamelwork in the world.

The specifically Georgian enamels of the collection represent a special phenomenon. Closely related to the By-

zantine world they fully reveal the independent process of evolution of the Georgian enamelling art which follows the pattern of development of Georgian art as a whole.

The enamels of the Georgian collection, Georgian as well as Byzantine, present an ample and most important material for the study of medieval cloisonné enamelwork with all the variety of stylistic approaches. Another point of major interest that the collection offers is the presence of some historical names in the inscriptions on a number of enamels, e. g., King George I of Abkhazia who died in 957 (on the quadrifolium from Shemokmedi), the name of King and Magister Kvirik of the 10th century (Kvirik's cross), a plaque on the Khakhuli triptych representing Emperor Michael VII Ducas and his wife Empress Mary dating from the 11th century, the Gelati icon of the Saviour mentioning Simon Chkondideli, a prominent figure of the 12th century. The presence of these inscriptions is particularly important if one considers the fact that enamels generally carry no dates.

The collection of the museum will offer an interesting study to iconographers. This concerns Georgian enamels in the first place. The quadrifolium with the Crucifixion (the 8th c.) from the Khakhuli triptych with the soaring, full-length figures of angels and the right hand of God in Heaven. The Shemokmedi quadrifolium with the Crucifixion (the 10th c.) representing the Church and the Synagogue, the plaque of the Presentation at the Temple (12th—13th cc.) with the candle burning, these are the examples of the iconographical detail alien to Eastern Christian art but finding definite analogies in West European. These moments might lead to broad generalizations.

And last but not least, the cloisonné enamels of Georgian State Museum of Fine Arts possess an aesthetic value of their own, doubtlessly bearing the traces of the refinement and luxury of life in medieval Byzantium and Georgia. The unfading beauty of these enamels moves countless enthusiasts of fine arts even today.

დავ. მღვ. გ. ბარჯობაძე
დავ. მღვ. გ. ბარჯობაძე
დავ. მღვ. გ. ბარჯობაძე

სახელის განთქმულ ტრიბტიქის სრულიდ განსაკუთრებული ადგილი უკავია შუა საუკუნეების ტიბრული მინაქრის ისტორიაში. იგი, ისევე როგორც ცნობილი პალა დ'ორო, წარმოადგენს ორგანულად შერეულ ერთიან ანსამბლს, რომელშიც გაერთიანებულია სხვადასხვა დროისა და წარმოშობის ტიბრული მინაქრების დიდი რიცხვი და რომელიც სახეობით ემსახურება ეპოქის აღმატებულ დეკორატიულ ამოცანებს. სახელის ტრიბტიქი, რომლის ზომებია 1,47×2,02 მ (გახსნილი სახით), შეიცავს შუა საუკუნეების ტიბრული მინაქრის 115 ნიმუშს. აქ თავმოყრილია როგორც ქართული ისე ბიზანტიური მკვლევნი, ხოლო მათი ქრონოლოგიური დათარიღების საძიებო ფართი — VIII საუკუნიდან მოყოლებული ვიდრე XII საუკუნის I ნახევრის ჩათვლით. ეს მინაქრები თავიდანვე ჩართული კარგის მართელობაში და კარგად არის გასწავლული როგორც ერთიანი მდიდრული დეკორატიული სისტემა. ამდენად, სახელის სატის მინაქრების ზედა ქრონოლოგიური ზღვარი თუთი კარგის შექმნის დროით იფარგლება, ე. ი. XII საუკუნის I ნახევრით. სახელის ტრიბტიქიანი მუზეუმში მოთავსებული თავისებური „მუზეუმი“, რომელიც მთელი სივრცით წარმოგვიჩვენებს ტიბრული მინაქრის — შუა საუკუნეების ამ ნატივი სელოანების — განვითარების მდიდრულსა და მრავალფეროვან სურათს.

Знаменитый Хахульский триптих занимает особое место в коллекции средневековых перегородчатых эмалей. Он, как и прославленная Пала д'Оро, органически объединяет огромное количество перегородчатых эмалей разного времени и происхождения в единый гармоничный ансамбль, отвечающий повышенным декоративным задачам своей эпохи. Хахульский триптих, размеры которого равняются 1,47×2,02 м (в раскрытом виде), насчитывает 115 образцов средневековой перегородчатой эмали. Хронологический диапазон создания этих эмалей довольно широк, начиная с VIII до первой половины XII века. Состав их определяется памятниками как грузинского, так и византийского искусства. Эти эмали были предназначены для создания хорошо продуманной, пышной декоративной системы убранства триптиха и с самого начала включены в него. Исходя из этого, верхняя граница датировки хахульских образцов ограничивается временем исполнения скандия, т. е. первой половиной XII века.

Хахульский триптих может быть назван „музеем“ в музее и представлять собой историю развития этого уточненного вида искусства.

The famous Khakhuli triptych holds a distinguished position in the history of medieval cloisonné enamelwork. Like the celebrated Pala d'Oro, it combines a large number of medieval enamels of different time and origin into a harmonious whole satisfying the increased decorative requirements of the epoch. The Khakhuli triptych (dimensions — 1,47 m×2,02 m, when unfolded) displays one hundred and fifteen specimens of medieval cloisonné enamels. The chronology of these enamels covers a rather extensive period from the 8th century A. D. to the first half of the 12th century. There are Georgian as well as Byzantine enamels. They were from the very beginning intended for the creation of a well thought-out, magnificent system of ornamentation for the triptych and were placed there at the outset. This limits the latest date of the Khakhuli enamels to the first half of the 12th century A. D., i. e., the time when the triptych was executed.

The Khakhuli triptych may be called a museum within a museum for it can alone tell the eventful story of the development of this refined art.

**1. კვადრიფოლიუმი ჭვარცმის გამოსახულებით
(ხახულის კარედი).**

VIII ს., ქართული ხელობა.
ზომები: 5x5 სმ.
დაცულობა უმნიშვნელო დაზიანებები.

ჯვარცმის სცენა წარმოადგენს შუაში ჯვარზე გარულ ქრისტეს, მის ორივე მხარეს კი მარიამისა და იოანეს ფიგურებს. ფონი შინაწაროვანია, გამჭვირვალე, ზურმუქისფერი-მწვანე. ოდნავ აქცენტირებულია ქრისტეს ცენტრალური ფიგურა. კომპოზიციის აუსებს დიდი მედალიონები ოქროს ტონებით შესრულებული ქრისტეს მონოგრამით და მცენარეული მოტივი. სახეების გამარტივებული ტიპით, კრძალი, შეწერილ ტონებით, შინაწაროვანი ფონით, თავსებადული კოლორიტით, რომელიც შექმნილია მუქი მეწაულე ნავისფერისა და ზურმუქისფერი ტონების შეხამებით, ეს გამოსივება ადრეულ ხანას განეკუთვნება. კომპოზიციით აღმოსავლეთ-ქრისტიანული იკონოგრაფიისათვის იშვიათი დეტალუციცა შემოტანილი — შტრიხები ანეკლოზების შთლიანი ფიგურები და მაკროსტეგული მარჯვენა ცის ფონზე.

1. Квадрифолий с Распятием (Хакхульский триптих).

VIII в., грузинская работа.
Размеры: 5x5 см.

Сохранность: незначительные повреждения.

Сцена Распятия представлена изображением распятого на кресте Христа и фигурами Марии и Иоанна по сторонам, а также с редкими для восточнохристианских композиций иконографическими деталями — парящими во весь рост ангелами и десницей в небесах. Композицию заполняют большие медальоны с монограммой Христа, исполненной золотыми перегородочками, и растительный орнамент. Изображение относится к раннему времени по примитивным лицам, длинным редким складкам, эмалевому фону, выдержанному колориту, основанному на сочетании темных пурпурно-коричневых и изумрудных тонов.

**1. The Quadrifolium with the Crucifixion
(the Khakhuli triptych).**

8th century, Georgian.
Dimensions: 5 cm x 5 cm.
Slightly damaged.

The Crucifixion motif is represented by the figure of Christ crucified, with figures of Mary and John placed on either side of the cross. There are also details rarely encountered in Eastern Christian iconography, such as the soaring full-length figures of the angels and the right hand of God giving benediction in Heaven. The composition is completed with the big medallions bearing the monogram of Christ. The plaque dates from an early period by the primitive execution of the faces, a few long folds, enamel background, moderate colouring based on the combination of emerald and dark brownish-purple tints.

ბიბლ. (Библи.): Отиса, с. 20, № 78;
Н. Кослаков, Византийские эмалы, с.
135-136, рис. 35; Д. Гордеев, К вопросу о
разгруппировании, с. 151; W. Dchobadze-
Zischwilli, p. 3-4, lam. III b; O. Dalton,
Byz. Art., p. 529; Ch. Amiranashvili, Les
émaux, p. 108, pl. 109; III Азирванашвили,
История грузинского искусства, с. 261-262;
K. Wessel, Die byz. Emailkunst, S. 55-56,
Abb. 10; K. Wessel, Email, S. 107;
S. Amiranashvili, Poklady Gruzii, s. 106, obr.
68; В. абаханшвლი, ხეობის კარედი, 36-
36, სურ. 24 (III. Азирванашвили, Хакхульский
триптих, с. 141-142, табл. 24);
Д. Хускинадзе, Грузинские эмалы,
с. 24-34, табл. 1.

2. მედალიონი წმ. პეტრეს გამოსახულებით
(**Мартылиონის ღმრთისშობლის ხატი, В № 682).**

IX ს., ბიზანტიური ხელობა.
ზომები: დიამეტრი — 1,6 სმ.
დაკუთვნილი კარგა.
ხატი წინაა დაკული იყო მარტვილის მონასტერში.
მუზეუმში შევიდა 1925 წ.

მოციქულ პეტრეს წელამდე გამოსახულება, ჯერით მარჯვენა ხელში წარმოგვიჩინა ზურმუქისფერ ფონზე, წარწერები ბერძნულია. კოლორიტი ცისფერია და მომწვანოს ნახვარტონგზეუა აკუელი. ფიგურები დამუშავებში ანტიკური ფორმების ერთგვარი რემინისცენციებია. გამოსახულება ორივედრე IX საუკუნის მასპლივის ჯერის ანალოგიით.

2. Медальон со св. Петром
(**Мартыльская Богоматерь, В № 682).**

IX в., византийская работа.
Размеры: диаметр — 1,6 см.
Сохранность: хорошая.
Икона некогда хранилась в Мартыльском монастыре. Поступила в музей в 1925 г.

Поясное изображение апостола Петра с крестом в левой руке дано на изумрудном фоне. Поясничная нагль — греческая. Колорит основан на полутонах голубого и зеленоватого. В обработке фигуры — отголоски античных форм. По аналогии с крестом Пасхалия медальон датируется IX в.

2. The Medallion Representing St. Peter
(**The Martvili Virgin B No. 682).**

9th century. Byzantine.
Dimensions: diameter — 1.6 cm.
Well preserved.
The icon had been sheltered in the Martvili Monastery.
Entered the collection of the Museum in 1925.

The half-length figure of the Apostle Peter with a cross in his left hand is given against an emerald background. The inscription is in Greek. Half-tints of blue and green dominate the colours. The treatment of the figure corresponds to the antique type. On the analogy of the Paschal cross the medallions date from the 9th century.

ბიძე. (Бица.) Н. Кондаков, Византийские эмали, с. 145; O. Dalton, Byz. Art, p. 530; Ch. Amiranachvili, Les émaux, p. 48, pl. 50; S. Amiranashvili, Poklady Gruzie, obr. 25; T. Sanikidze, G. Abramishvili, № 8; W. Seibt-T. Sanikidze, Abb. 3 (Kat.-№ 3); Средневековая уметность Грузие, с. 31-32, № 3.

3—4. მედალიონები მარიამისა და წმ. თეოდორეს გამოსახულებით (ხახულის კარტი).

IX ს., ქართული ხელობა.
ზომები: დიამეტრი — 3,5 სმ.
დაკუთვნილი კარგა.

ღმრთისშობელი-ორანგა და წმ. თეოდორე, ჯერით ხელში, წარმოგვიჩინა მცენარეული ორნამენტით მორთულ ნახევრდამკვირვალ ზურმუქისფერ ფონზე. წარწერები ბერძნულია. კოლორიტი შექმნილია ღურჯი ტონებით და ბერძნულ ცისფერსა და ვითლის მუხამებით. ღურჯი მინანქარი ემპეტირებულია. მედალიონების ნაწილი სპი — წითელი, ღურჯი და ზურმუქისფერი ზოლისაგან შედგება. ორივე მედალიონი გამოირჩევა ადრეული მინანქრისთვის დაძახსათეული ნიშნებით. მედალიონების ანალოგია მინანქრები ლეო VI კოტეურეი გვირგვინის, ხახულის კვადრიფოლიუმის ჯვარცმა (№ 1).

3—4. Два медальона с изображениями Марии и св. Феодора (Хвахульсий триптих).

IX в., грузинская работа.
Диаметр медальонов — 3,5 см.
Сохранность: хорошая.

Изображения Богоматери-Оранты и св. Феодора с крестом в руке представлены на полупрозрачном изумрудном фоне, украшенном растительным побегом. Надписи — греческие. Колорит основан на синих тонах, а также на сочетании голубого и желтого. Синяя эмаль — полупрозрачна. Медальоны обрамлены тремя цветными полосками — красной, темно-синей и изумрудной. Отмечаются черты, присущие ранним эмальям. Аналогии — медальоны вотивной короны Льва VI, а также Хвахульский квадрифилий с Распятием (№ 1).

3—4. Two Medallions Representing the Virgin and St. Theodore (The Khakhuli triptych).

9th century. Georgian.
Dimensions: diameter — 3.5 cm.
Well preserved.

The figures of the Virgin and St. Theodore are given against a semi-transparent emerald-green background adorned with a stem of a plant. The names are written in Greek. The colours are basically blue and a combination of light blue and yellow. The blue enamel is semi-translucent. The medallions are rimmed with three colour strips, red, dark-blue and emerald-green. The execution shows traits characteristic of early enamels. Analogies are found in the medallions of Leo VI's votive crown and the Khakhuli quadrifolium with the Crucifixion (No. 1).

ბიძე. (Бица.) Омис, с. 8, 10, № 11, 14; Н. Кондаков, Византийские эмали, с. 138, рис. 39-40; Д. Гордеев, К вопросу о разгруппировании, с. 151; W. Dchobadze-Zirichvili, p. 3, lam. III ა; O. Dalton, Byz. Art, p. 529; Ch. Amiranachvili, Les émaux, p. 106-107, pl. 106; III. Amiranashvili, История грузинского искусства, с. 262; K. Wessel, Die byz. Emailkunst, S. 54-55, Abb. 9; K. Wessel, Email, S. 107; S. Amiranashvili, Poklady Gruzie, s. 110, obr. 69-70; შ. ამირანაშვილი, ხახულის კარტი, 23, 22-23, სურ. 22, 23 (III. ამირანაშვილი, Хвахульсий триптих, с. 140-141, табл. 22, 23); Л. Хускивадзе, Грузинские эмали, с. 34-37, табл. 1-3, г. табл. 111.

5. მარტივლის დენუსე
(სრულია ნაწილი მარტივლის ტრიქთის, № 7/6).

IX ს., გრუზიანული ნაწარმი.
ზომები: 9 x 8 სმ.
დაზარალებულია: დაზარალებულია
საფარი: დაზარალებულია

დენუსე — ნაპირდასახეობის მარტივლის ტრიქთის ნაწილი, რომელიც შედგება ცენტრალური ფიგურის და ორივე მხარეს მდებარე ნაწილებისგან. ცენტრალური ფიგურის შემოღობვის ნაწილი შედგება მარტივლის ტრიქთის ნაწილისგან. მარტივლის ტრიქთის ნაწილის და ორივე მხარეს მდებარე ნაწილებისგან შედგება მარტივლის ტრიქთის ნაწილისგან.

დენუსე — ნაპირდასახეობის მარტივლის ტრიქთის ნაწილი, რომელიც შედგება ცენტრალური ფიგურის და ორივე მხარეს მდებარე ნაწილებისგან. ცენტრალური ფიგურის შემოღობვის ნაწილი შედგება მარტივლის ტრიქთის ნაწილისგან.

პლ. (ბიბლ.): ოქსი, ს. 74; ნ. კონდაკი, ბიზანტიური ხელოვნება, ს. 119-120, რეს. 23; ო. დალტონ, აღმოსავლური ხელოვნება, ს. 344; გ. ტეხუბინაშვილი, Ein Goldschmiedtrichthion, S. 81-87; M. v. Bárány-Oberschall, Crown,

5. მარტივლის „ვერცხვა“

(მარტივლის კარდის შუა ნაწილი, № 7/6).

IX ს. დასასრული, ქართული ხელოვნება.
ზომები: 9 x 8 სმ.
დაზარალებულია: დაზარალებულია
საფარი: დაზარალებულია

კომპოზიციის წარმოდგენილია მცხეთაში მდებარე მარტივლის ტრიქთის ნაწილისგან. ცენტრალური ფიგურის შემოღობვის ნაწილი შედგება მარტივლის ტრიქთის ნაწილისგან. მარტივლის ტრიქთის ნაწილის და ორივე მხარეს მდებარე ნაწილებისგან შედგება მარტივლის ტრიქთის ნაწილისგან.

საფარი — მარტივლის ტრიქთის ნაწილი, რომელიც შედგება ცენტრალური ფიგურის და ორივე მხარეს მდებარე ნაწილებისგან. ცენტრალური ფიგურის შემოღობვის ნაწილი შედგება მარტივლის ტრიქთის ნაწილისგან.

პ. 56; ო. დალტონ, Byz. Art, p. 25-27, pl. 26; შ. ამირანაშვილი, История грузинского искусства, с. 263; К. Wessel, Die by: Emailkunst, S. 47-48, Abb. 6; K. Wessel, Email, S. 104, 109; S. Amiranavili,

5. The Martvili Deesis
(central panel of the Martvili triptych O No. 7/6).

9th century, Georgian.
Dimensions: 9 cm x 8 cm.
The figure of Christ has been lost, the enamels which according to G. Chubinašvili must have adorned the upper part of the folded triptych are also gone.
The triptych entered the collection of the museum from the Martvili Monastery in 1925.

Deesis is treated against the semi-translucent, emerald-green enamel background adorned with vegetable-scroll motifs. Only the outline of Christ's figure and the fragments of his yellow hair survive in the central part of the composition. The Virgin and John the Baptist are represented in an attitude of supplication. The Virgin's dress is executed in brownish-purple and blue semi-translucent enamels. John the Baptist is wearing a mustard-coloured tunic and a brownish-purple mantle with a light blue fur trimming. The features of the faces: the round eyes, the lines connecting the nose and the brows made of gold fillets, the long, angular folds of the garments, austere colours, the motif of the ornament, semi-translucent enamels indicate an early epoch.

The Martvili Deesis is one of the earliest treatments of this iconographic theme. Its parallel is found in the 1st cross of Malthida kept in Essen.

Poklady Gruzie, s. 44-46, obr. 26; P. Verzone, p. 450-451, pl. 1; O. Zaveloff, p. 322; Л. Хускинадзе, Грузинские эмаль, с. 37-50, табл. II, ч. табл. I; Au pays de la toile d'or, p. 122, № 45.

6. კაცხის მაცხოვრის ხატის პატარა ჯვარი (ი № 29).

X ს., ქართული ხელოვნება.
ზომები: ჯვრის — 12 x 6 სმ.
მედალიონების დიამეტრი — 1,4 სმ.
დაკლობა: ჯვრის ცენტრალური გამოსახულება ძლიერაა დაზარალებული, მთლიანად დაკარგულია ჯვრის მარჯვენა მედალიონი.
ხატი შემოსულია მუზეუმში კაცხიდან 1925 წ.

კაცხის ხატზე მინაქრები ქრისტეს სისარებას აქოას. ცენტრალური გამოსახულების უნიკალური ფრაგმენტების მიხედვით შეიძლება დავასტავოთ, რომ აქ ჯვრის ინტენსიურ ლურჯ ნახევრადგამჭვირაველ ფონზე წარმოდგენილი იყო ჯვარცმული მაცხოვარი. ორნამენტული ფორმებით შემკული ჯვრის მედალეები მთავრდებოდა მედალიონებით, რომელთაგან შემორჩა სამი — ღმრთისმშობლის (მარცხნივ) და მთავარანგელოზებისა (ზემოთ და ქვემოთ). მედალიონები შესრულებულია გამჭვირვალ მინანქრის მოღერეთ-მოძუნავთ ტონებით. ღმრთისმშობლის მეთორეუბის მწვანე ფერი ჯვრ კიდევ ჩამოუვლებელი ეპონოგრაფიის ნიშანია. მედალიონების ფონები ზურმუჯტყევიანია. ღმრთისმშობლის მტკვ პატარა მედალიონზე ძლიერ მონანს ასომთავრული შესრულებული ასო — „ბ“.

6. Крестик Кашхской иконы Спаса (ИИ № 29).

X в., грузинская работа.
Размеры: креста — 12 x 6 см; диаметр медальонов — 1,4 см.
Сохранность: центральное изображение креста сильно повреждено, полностью утрачен правый медальон креста.
Икона поступила в музей из Кашхи в 1925 г.

Эмали украшают евангелие Спаса Кашхской иконы. По незначительным фрагментам центрального изображения можно заключить, что здесь был представлен Распятый на интенсивно синем полупрозрачном фоне креста. Рукава креста были украшены пластинами с горчичным орнаментом и заканчивались медальонами, из которых сохранились три — Богоматери (слева) и архангелов (вверху и внизу). Медальоны выдержаны в сине-зеленых тонах полупрозрачной эмали. Зеленый цвет мафония Богоматери — признак еще не установленной иконографии. Фоны медальонов — изумрудно-зеленые. На крохотном медальоне с изображением Богоматери с трудом различается исполненная древне-грузинским письмом „асомთავრული“ буква — „ბ“.

6. The Small Cross on the Katskhi Icon (ИИ № 29).

10th century, Georgian.
Dimensions: of the cross — 12 cm x 6 cm.
Diameters of the medallions — 1.4 cm.
The central part of the cross is badly damaged, the right medallion of the cross is missing.
The icon entered the collection of the Museum from Katskhi in 1925.

The enamels adorn the Gospel held by Christ on the icon of the Saviour from Katskhi. A few surviving fragments of the central part suggest the figure of Christ crucified against the deep blue semi-translucent background of the cross. The arms of the cross were adorned with ornamented plaques and medallions at each end, three of which have survived depicting the Virgin (on the left) and the archangels (at the top and at the foot of the cross). The medallions are executed in blue-green colours of translucent enamel. The green colour of the Virgin's cloak indicates the still unestablished iconography. The backgrounds of the medallions are emerald-green. On the tiny medallion of the Virgin one can hardly perceive the old Georgian letter „ბ“.

ბიბლ. (Библия.): Опись, с. 62;
Г. Чубинашвили, Грузинское чеканное искусство, с. 594-596; Ch. Amiranashvili, Les émaux, p. 54; Л. Хускивадзе, Грузинские эмали, с. 53-55, табл. V.

7—11. ხუთი მედალიონი
(ცარძის ღმრთისშობლის ხატი, ი № 61).

Х в., ქართული ხელობა.
თაძანი დაპყრობა — 3,5 სმ.
დაკლავილი კარგი. წმ. პავლეს მედალიონის ცარძის
ხატი საქართველოს მუზეუმში ამკრეფილია 1925 წ.

მედალიონები ხატის ფონზე გვიან, ღრმისმწვანითა და მურყნული, ისინი
ნაწილდებიან ცენტრალური გამოსახულების ორსავე მხარეს — მარცხნივ,
იოანე ღმრთისმეტყველი და წმ. პეტრე, მარჯვნივ — იოანე ნათლის-
მცემელი, წმ. პავლე და ღმრთისმშობელი-ორანტი. წმინდანთა წელზე-
ვითი გამოსახულებები (ღმრთისმშობლის გამოკლებით) შემობრუნებულ-
ნი არიან. ფონი — გამჭვირვალე ზურმუჯისფერია, ასომთავრულით შე-
სრულებული. წარწერები თეთრია. თვალები წრფივად შეშისხული,
მარამ ცხელი ჭკუა მოკუცებულია, წარწები კი შექამულ-ვაიისფერი.
სახის კანს ღვინისფერი დაყრას, რაც ამ სვეტნიდან მოყოლებული
ასე ხშირია ქართული მინაწერების გამოსახულებებისთვის. ზურმუჯის-
ფერი და შექამულ-ვაიისფერი მინაწერები გამჭვირვალეა, თანაც შექამულ-
ვაიისფერს ამ იხსურენ დაყრას. ზემოაღნიშნული ტონების გარდა, გა-
მოყენებულია თეთრი, მოხაერისფერი-ციხვიერი, წყალწველი მწვანე და წი-
თული ფერები.

7—11. Пять медальонов
(Вардзийская икона Богоматери, И № 61).

Х в., грузинская работа.
Размеры: диаметр — 3,5 см.
Сохранность: хорошая, за исключением медальона
со св. Павлом.
Икона поступила в музей из Имерети в 1925 г.

Медальоны набиты гвоздями на фон иконы позже. Они располагаются
по обе стороны от центрального изображения: слева — Иоанн Бого-
слов и св. Петр, справа — Иоанн Креститель, св. Павел и Богоматерь-
Оранта. Полуфигуры святых (кроме Богоматери) — в трехчетвертном
обороте. Фоны — изумрудно-зеленые. Надписи, исполненные „асом-
таврული“, — белые. Черты лица — глаза-кружочки, но уже нос с горби-
ной, брови — пурпурно-коричневые. В телесном цвете ликов появляет-
ся уже винный оттенок, часто встречающийся начиная с этого времени
при передаче красной Грузии эмальными изображениями. Эмали изу-
мрудного и пурпурно-коричневого цвета полупрозрачны, причем пур-
пурно-коричневый здесь приобретает фиолетовый оттенок. Помимо
указанных тонов, в вардзийских изображениях применены белые, серо-
таво-голубые, водянисто-зеленые и красные цвета.

7—11. Five Medallions
(The Vardzia Icon of the Virgin, И No. 61).

10th century. Georgian.
Dimensions: diameter — 3.5 cm.
Well preserved with the exception of the medallion with
St. Paul.
The icon entered the collection in 1925 from Imereti,
a province of Western Georgia.

The medallions were nailed to the icon in a later time. They are fixed to the
engraved background on either side of the central figure. John the Evangel-
ist and St. Peter on the left and John the Baptist, St. Paul and the Virgin in
Prayer on the right. The half-length figures of all the saints apart from the
Virgin are drawn in semi-profile. The grounds are emerald-green. Inscrptions
executed in old Georgian „asomtavruli“ are white. The eyes are round
but the nose is already aquiline and the eyebrows brownish-purple. The
flesh-coloured smalt of the faces has wine-coloured overtones so character-
istic of Georgian enamels from this period onwards. The enamels of emerald
and brownish-purple colours are semi-translucent, and the brownish-purple
colour takes on a lilac tint. Apart from these the white, greyish-blue, watery-
green and red colours are also used in these enamels.

ბიბლ. (Библи.): Ch. Amiranchvili, Les
émaux, p. 32-35, pl. 33-35; P. Verzone, p.
454-455, pl. 4; Д. Хускидзе, грузинские
эмали, с. 55-57, табл. XV.

12. კვადრიფოლიუმი ჭვარციმის გამოსახულებით შემოქმედიდან (№ 3217).

X ს., ქართული ხელისა.
 ზოიჭა 8x7,5 სმ
 დეკორატიული უნიკალური დანიანებები — ვერის კონსტრუქციული ხაზისა და ვარჯიშის მარცხენა ხელის კანცერით; მარცხნივ მდებარე კანასია ფიგურაში მისანქარი ამოტივიალია.
 ერთ დროს კვადრიფოლიუმი ამოტივა შემოქმედის მოხატვრის დეკორატიული მთავარგრაფიკოსის ვერისს. შემდეგ იგი მოხდა მ. ბოტკინის კონსტრუქციით და ბოლოს 1923 წელს, ავანტიურულ აქს სკანოვალისა.

ვარჯიშ ბერძნული და ქართული წარწერების თანხლებით წარმოდგენილია ოქროს ფონზე, ვარჯიშის ორზე შხარეს სიმეტრიის დივიტი ვანა-წილებული არაბ — მარჯვნივ, ქალის ფიგურა, რომელიც ვარჯიშს ქრისტეს სისხლს ავროკებს, და ღმრთისმშობელი; მარცხნივ — იოანე და მთელი სვენიშ მამარი ზურმუქცული ქალი, ზემოთ კი — ანჯელოზისა ნასეკარ-ფიგურაში.

კომპოზიციონა აგებულია ვერტიკალუბის თანხარ რიტმზე. დიდიზიანი ფი-გურები გადაწყვეტილია მარცხედ, მუარე მხოციურად, ნაოქები დალა-გებულია ფართო ინტრეალუბით. იოანეს სპოხი ორფურია. სისეებს და-კრებს ღვიისიფერი. კოლორიტს ქმნიშ ღურე და მქაქულ-უვისიფერ ტოუნეში.

შემოქმედის კვადრიფოლიუმის იქონიორფია ეკლესიისა და სინაოვის კამოსახულებში, საქოიდ გეუქეულებული დასეულფურაბულ მქელებში, ძალზე იშოთიაა აღმოსეულე-ქრისტიანულ ზელოუნებში.

ქართულ (ასომთავრულ) წარწერაში მოხსენიებულია აფსხია მუქუ გი-ორგი, რომელიც მეცხვირთა მუერ გიორგი I-ად არის მიწნეული (გარ-დაიცივდა 957 წელს), და კვადრიფოლიუმეც X საუკუნეში თარიღდება.

12. Квадрифолий с Распятием из Шемокмеди (№ 3217).

X в., грузинская работа.

Размеры: 8x7,5 см.

Особенность: незначительные повреждения — трещина вдоль вертикальной линии креста, идущая и вдоль левой руки Распятого, выкрошилась эмаль у стоящей слева крайней женской фигуры.

Квадрифолий некогда украсил архиерейский посох, находившийся в монастыре Шемокмеди, затем попал в коллекцию М. Боткина и, наконец, был возвращен Грузии в 1923 г.

Распятие — на золотом фоне с греческими и грузинскими надписями. По обе стороны от креста Распятого строго симметрично распределяются: справа — женская фигура, собирающая кровь Христа в сосуд, и Богоматерь, слева — Иоанн и отворачивающийся от всей этой сцены женская фигура, навержу — полуфигуры ангелов.

Композиция основана на равномерном ритме вертикалей. Большеголовые приземистые фигуры решены просто, но эмоционально, складки драпировки с широкими интервалами. В одеянии Иоанна — двухцветная ткань. Телесный цвет лица — с винным оттенком. Колорит выдержан в синих и пурпурных тонах.

Иконография Шемокмедского квадрифолия с изображениями Екклесии и Синагоги, довольно распространенная в западноевропейских памятниках, является редкой для восточнохристианских образцов.

Грузинская надпись „асомтаврული“, упоминавшая абхазского царя Георгия, в котором ученые усматривают умершего в 957 г. Георгия I, датирует квадрифолий X в.

the Virgin on the right, and on the left the figures of the Apostle John and a woman who is turning away from the cross. The half-length figures of angels soar above the cross.

The composition is based on the steady rhythm of vertical lines. The big-headed thickset figures are treated simply but with emotion, the folds of the garments are rather broad. St. John is clad in a two-coloured cloak. The flesh-coloured face has wine-coloured overtones. The blue and purple colours predominate.

The iconographical conception of the Shemokmedi quadrifolium representing the Church Triumphant and the Synagogue, rather wide-spread in West European iconography is rarely encountered in Eastern Church.

The Georgian inscription executed in ancient „asomtavruli“ mentioning King George of Abkhazia who is identified with King George I deceased in 957, dates the quadrifolium from the 10th century.

12. The Quadrifolium with the Crucifixion from Shemokmedi (No. 3217).

10th century, Georgian.

Dimensions: 8x7.5 cm.

Slightly damaged, there's a crack running along the vertical line of the cross and the left arm of the Crucified, some enamel has flaked off the woman's figure on the extreme left.

The quadrifolium once decorated the Archbishop's crozier kept in the Shemokmedi Monastery, then it became part of Botkin's collection and was restored to Georgia in 1923.

The Crucifixion is executed against the gold background with Greek and Georgian inscriptions. On either side of the cross, in strict symmetry are placed the figures of a woman catching in a goblet the blood of Christ and

ბიძე (გულ.): Н. Кондаков, Византийские эмали, с. 172-173; Собрание М. Боткина, № 86; Н. Покровский, с. 335-336, 364; L. Grondis, Iconographie, p. 140, pl. XIX; P. Tobjy, Le Crucifix, p. 83, pl. XV, № 103; Г. Чубинашвили, Грузинское церковное искусство, с. 87; Т. Амيرانашвили, История грузинского искусства, с. 260-261; В. Вренк, Tradition, S. 243-244, Abb. 25; K-Wessel, Die byz. Emailkunst, S. 70-73, Abb. 18; K-Wessel, Email, S. 30, 100; S. Amiranashvili, Poklady Grusie, s. 70, obr. 41; O. Zastrow, p. 320-321; T. Sanikidze, G. Abramishvili, № 25; W. Seibt-T. Sanikidze, Abb. 10 (Kat.-L. Хускивадзе, Грузинские эмали, с. 57-66; табл. VI, ц. табл. II; Au pays de la toison d'or, p. 126, № 49.

13. II გულსაკიდი ჯვარი მარტილოდან (p. № 289).

X ს. ქართული ხელობა.
ზომები: ჯვარისა — 16x9,5 სმ; ნახევარფიგურებისა — 1,5 სმ; ფიგურისა — 2,5 სმ.
დაკეთების კარგი.
ჯვარი შემოსულია მუზეუმში 1945 წელს.

ჯვარზე მოცემულია ოთხი ფიგურული მინანქროვანი გამოსახულება. ღონის ოქროსია. ზემოთ — ღმრთისმშობელ-ორანტის ბიულტი, პორნოზონტალური მდალავით უკირავთ ნახევარფიგურებს — წმ. დემეტრეს ჯვრით ხელში (მარცხნივ) და წმ. ნიკოლოზს ხასარებით (მარჯვნივ). ქვემოთ მოაგებებულია მთელი ტანით გამოსახული იოანე ოქროპირი. მისი ხაზის დამუშავებულია მესხური კრძელი ნაოჭებით-ტისრებით. კალიბრით ქმნის მთავარ-მოციხურო ტიპები. ბერსნული წარწერები შესწავლულია მოკავსებრი-წითლით. ორი დიდი კუთვლი აქცენტს აცოცხლებს შეფარება განას. ჯვარი ორივე მხრიდან შემკულია მდალიანებით, რომლებსაც აქვთ ფართო მინანქროვანი ზოლები — ზოგან ლურჯი, ოქროსფერი წრეებით, ზოგან ზურმუქისფერი, წითელი წრეებით. პირადელი — შემოქმედის (№ 12) კვადრიფოლიუმი.

13. II нагрудный крест из Мартвили (p. № 289).

X в., грузинская работа.
Размеры: креста — 16 x 9,5 см; полуфигур — 1,5 см; фигур — 2,5 см.
Сохранность: хорошая.
Крест поступил в музей в 1945 г.

Крест имеет четыре фигурных эмалевых изображения. Фон — золотой. Вверху — бюст Богоматери-Оранты; горизонтальные рукава занимают полуфигуры св. Дмитрия с крестом (слева) и св. Николая с евангелием (справа). Внизу помещен Иоанн Златоуст во весь рост. Его одевания проработаны редкими длинными складками. Колорит выдержан в тонкой гамме. Трещинные наплывы — коричнево-красные. Два больших желтых аканта охватывают цветовую гамму. Крест с обеих сторон украшен также медальонами, имеющими широкую эмалевую кайму — то синюю с золотыми кружочками, то изумрудную с красными кружочками. Параллель — квадрифолий из Шемокведи (№ 12).

13. Second Pectoral Cross from Martvili (p. No. 289).

10th century, Georgian.
Dimensions: of the cross — 16 cm x 9,5 cm,
half-length figures — 1,5 cm.,
figure — 2,5 cm.
Well preserved.

The cross entered the collection of the Museum in 1945.

The cross bears four figurative enamels against the gold ground: the half-figure of the Virgin in Prayer at the top, St. Demetrios holding the cross to the left, Saint Nicholas with the Gospel to the right and below, the full-length image of John Chrysostom. His vestment is treated in long, rare lines, the folds. The predominant colours are dark and pale blue. The Greek inscriptions are made in reddish-brown enamel. The two large yellow stains brighten up the gamut of colours. The cross is also adorned on both sides with the medallions surrounded by wide enamel edges of either blue with gold ringlets or emerald-green with red ringlets. The parallel — the Shemokmedi quadrifolium (No. 12).

ბიბლ. (ფილ.): Опись, с. 68-69; № 2; Н. Кондаков, Византизмские эмалы, с. 163-164; Ch. Amiranachvili, Les эмалы, p. 38, pl. 39; K. Wessel, Email, S. 110; Средневековая уместность Грузии, с. 33, № 13; Л. Хускинадзе, Грузинские эмалы, с. 66-67, табл. VIII; Au pays de la toison d'or, p. 124, № 47.

ბიბლ. (ფილ.): Ch. Amiranachvili, Les эмалы, p. 44, pl. 45; T. Sanikidze, G. Abramishvili, N 31; W. Seibt-T. Sanikidze, Abb. 7 (KAI № 12); Средневековая уместность Грузии, с. 32, № 12; Л. Хускинадзе, Грузинские эмалы, с. 69-73, табл. IX, n. табл. III; Au pays de la toison d'or, p. 127, № 50.

14. ქრისტე-პანტოკრატორი რელიკვიარიუმზე (№ 3156).

X ს. ქართული ხელობა.
ზომები: 6x3 სმ.
დაკეთების კარგი.
რელიკვიარიუმი შემოსულია მუზეუმში 1922 წ.

ქრისტე-პანტოკრატორის დიდებული, მონუმენტური ფიგურა მდიდრულად მორთულ ტატზე შედგობი ოქროს ფორტიტაჟა წარმოგვიჩინდა. მიუხედავად ფერბრავიანი აქცენტების მრავალრიცხოვნებისა, ნააღადა გამოკვეთილი ოქროსზივისი ბირობადი ტონალობა, რომელიც მიღებულია მონანგინზებრი-ციხურისა ლურჯთან, ან კიდევ მონანგინზებრი-ციხურისა კაშპაზე უცივლიან და თურობან მუხამებით. სახეს და სხეულს ნაცვობს ღვინისფერი დატყავს. აღსანიშნავია გამოსახულების, მინანქროსივის რამდენიმე შეკველავ; მონუმენტური ფორმები. პირადელი — მინანქრული ფორტიტა ქრისტეს გამოსახულებით სიდანის კარვზე.

14. Христос-Пантократор (крышка реликвариума, № 3156).

X в., грузинская работа.
Размеры: 6 x 3 см.
Сохранность: хорошая.
Реликвариум поступил в музей в 1922 г.

Христос-Пантократор торжественно восседает на пышном троне. Фон — золотой. При множестве цветových акцентов ясно читается основная тональность композиции, построенная на сочетаниях серо-голубого с глубоким синим, или же серо-голубого с сияющим желтым и белым. Телесный цвет имеет винный оттенок. Примечательна монументальность форм, несколько необычная для эмалей. Параллель — эмалевая пластина Христа на Сайднайском склдане.

14. Christ Pantocrator (gold reliquary cover No. 3156).

10th century, Georgian.
Dimensions: 6 cm x 3 cm.
Well preserved.
The reliquary entered the collection in 1922.

Christ Pantocrator is solemnly seated on a sumptuous throne, against the gold background. Despite the wide spectrum of colour the essential chromatic value of the composition based on the combination of pale-blue and deep blue or paleoured overtones. The monumental quality of forms is somewhat unusual for Christ on the Sайднай triptych.

15. მარტილის პანაგია (№ 957).

X ს., ქართული ხელობა
ზომები: 3,8x3,8 სმ

დაკრულია კარგი
მ. ბოტკინის ყოფილი კოლექციიდან, 1923 წელს
დაბრუნებულია თანა საქართველოში.

პანაგიაზე გამოსახულია ჯოჯოხეთის წარმოტყვევების სცენის შემოკლებული ვარიანტი. ჯოჯოხეთის დაღწილზე პეტრე შემდგარი ქრისტე ხელს უწიდა სარკოფაგის წამომდგარ ადამს, რომლის უკან გამოსახულია ევა. ფონი ოქროსია. კოლორები — ლურჯი, ცისფერი, თეთრი და მუქმწებუ-ვუჯისფერი ტონები. ბერძნული წარწერა მოკავისფრო-წითელია. პანაგიალი — კვადრატოვალური შემოკმედიდან (№ 12).

15. Мартвильская панангия (№ 957).

X в., грузинская работа.

Размеры: 3,8x3,8 см.

Сохранность: хорошая.

Из бывшей коллекции М. Боткина; возвращена Грузии в 1923 г.

Композиция панангии представляет сокращенный вариант сцены Сошествия во ад. Христос, стоящий на разломанных вратах ада, протыгивает руку принимающемуся с крышки своего саркофага Адаму, за которым изображена Ева. Фон — золотой. Колорит решен в сине-голубых, бирюзовых, белых и пурпурно-коричневых тонах. Греческая надпись — кирпично-красная эмаль. Параллель — квадратной из Шемокмеди (№ 12).

15. Martvili Panagia (No. 957).

10th century, Georgian.

Dimensions: 3.8 cm x 3.8 cm.

Well preserved.

From the former Botkin collection, restored to Georgia in 1923.

The composition of the panagia represents an abbreviated version of the Descent into Limbo. Christ, his feet on the shattered pieces of gates of Hell gives his right hand to Adam rising from the cover of his sarcophagus. The half-length figure of Eve shows behind Adam. The figures are executed against a gold background. Dark and light blue, turquoise, white and brownish-purple colours are used. The Greek inscription is made in brick-red enamel. Parallels are found in the Shemokmedi quadrifolium (No. 12).

16. ხახულის კარდის ცენტრალური ნატი.

X ს., ქართული ხელობა.

ზომები: ფრაგმენტებსა — 116 სმ და 95 სმ
დაკრულია მღვიმე ფრაგმენტირებულია. შეტანილია
მხოლოდ ღრმისმიმობლის ხახუ და ხელები. მარჯვენა
ხელზე ამოთარღნილია შინაქრისი წაწილი. აქა-იქ უწნავე
შეკრუების კვლე.
მ. ბოტკინის ყოფილი კოლექციიდან, საქართველოს
დაბრუნდა 1923 წ.

ღრმისმიმობელი ვერცხვის ტიპითაა წარმოდგენილი. გამოსახულება შე-
სრულებულია ონგე ამოპურველ, წინადა ოქროს ეარიტიკაზე, რომელიც,
შინაქროვანი ფენის გახსნაგზებამდე, მოფენილია ოქროს წრული მუ-
თულებით. ვარდისფერი შინაქრისი ალუ-ალუ იქნეს მსუბუქ ლიზისფერ
და იხვერ ვულფურს. აქ წარმოდგენილი ხახის ტიპი სახითაც გარეგ-
ნელებულია ამ ჰერმიდის ქართულ ტყვერ ნატებში. ხელების ნაკეთი ნახა-
ტი უტრული თითხები და თეთრი შინაქრით გამოყვანილი ფრჩხილებით
ხიხის გამოსახულების ხელის დამუშავების მოკავისფროს. ხახულის ღრმის-
მიმობლის ხატის ფრაგმენტები იმითაც აღსანიშნავი, რომ ისინი მთელს
მსოფლიოში ცნობად შინაქრის ბეკლის უდიდესს შემკვენილი წაწ-
ლებია.

16. Центральная икона Хакхульского триптиха.

X в., грузинская работа.

Размеры фрагментов — 116 см и 95 см.

Сохранность: сильно фрагментирована. Сохранились
всего лишь лик и руки Богоматери. На правой руке
отколос кусочек эмали. Кое-где — следы полинок.

Из бывшей коллекции М. Боткина; возвращена Грузии в 1923 г.

Богоматерь — в позе моления. Изображение было выполнено на слегка
выпуклой пластинке из чистого золота, выложенной разводами из зо-
лотых проволочек, примененных для укрепления толстого эмалевого
слоя. Розоватая эмаль имеет местами легкий лиловый и фиолетовый
оттенки. Представленный здесь тип лика довольно распространен в
грузинских чеканных иконах этого периода. Изысканный рисунок рук с
длинными пальцами и выведенными бестой эмалевою нотвами выявляет
аналогию с обработкой рук Хобского изображения. Фрагменты Хакхуль-
ской Богоматери примечательны и тем, что они являются составными
частями самой большой в мире эмали.

16. Central Icon of the Khakhuli Triptych.

10th century, Georgian.

Dimensions of the fragments — 116 cm and 95 cm.

A few surviving fragments, the face and the hands of the Virgin.

On the right hand some enamel has flaked off. There are traces
of repairs.

From the former Botkin collection, restored to Georgia in 1923.

The Virgin in Prayer was executed on a slightly convex plaque of pure gold
with small gold flanges meant to support the thick layer of enamel. The
pinkish enamel has a light purple and violet overtones. The facial type of
the icon is rather common for the Georgian repoussé iconography of the period.
The graceful lines of the hand with slender fingers and the nails treated in
white enamel find their analogy in the treatment of hands in the Khobi icon.
The fragments of Khakhuli Virgin are also significant by being the fragments
of the biggest piece of enamelwork in the world.

ბიბლ. (ზნაღ.): ომის, ს. 69, № 3;
Сб. Amiranavchvili, Les émaux, p.
42, pl. 43; K. Wessel, Die byz-
Emailkunst, S. 69-70, pl. 17; K.
Wessel, Email, S. 112;
S. Amiranavchvili, Poklady Gruzie, s.
76, obr. 42; T. Sanikidze,
С. Amiranavchvili, № 24; W. Seibt-
Sanikidze, Abb. 9 (Kat.-Nr. 13)
Л. Хускивадзе, Грузинские эмали,
с. 73-77, табл. IX;; Au pays de la
teison d'or, p. 125, № 48.

ბიბლ. (ზნაღ.): ომის, ს. 7, რიც. 1;
H. Кондаков, Византийские эмали,
с. 359-360, табл. 15; Собрание
М. Боткина, № 69; W. Dchobadze-
Zizichvili, p. 1; Сб. Amiranavchvili,
Les émaux, p. 98, pl. 99; S.
(III) Amiranavchvili, Poklady Gruzie, s.
102, obr. 66, 67; შ. აბინაშვილი,
ბიბლეს კავშირი, გვ. 14, სურ. 5
H. Амранавчвили, Хакхульский
триптих, с. 126, табл. 5); რ. აბინა-
შვილი, გვ. 24, ტაბ. 5; P. Кенна, с. 103,
табл. 5); Л. Хускивадзе, Грузинские
эмали, с. 77-80, табл. X.

17—25. ფირფიტები — ტახტზე მჯდომი ღმრთისმშობელი ჩვილი, მიჯარანგელოზები და მოციქულთა წყვილი ფიგურები (ხახულის კარვის ცენტრალური ნაწილი).

X ს., მანანტიური სკოლა.
ზომები: 4,7x3,7 სმ.
დაცულობა: კარგი.

ტახტზე მჯდომი ღმრთისმშობელი კელსაში ეწმით მოთაყვებულა კარვის ქვე და ნაწილი. ფირფიტის მონარჩოების ზედა არმაზე დამატებულია ორნამენტული ზოლი. ფირფიტები მიჯარანგელოზთა — მიქელისა და ებრეელის განთავსებულებით, საზემო ფონტალური ზოთი, ლაბარუმე-ბით სეღში და ფირფიტები მოციქულთა წყვილი ფიგურებით — ჰერტე და ჰუელე, ლუკა და მათე, იოანე და მარტოზი, ანდრია და იაკობი, ბართლომე და სიმონი, ფილიპე და თამა — განლაგებულია ხახულის ღმრთისმშობლის ცენტრალური ხატის ორვე მხარეს. მოციქულები წარმოდგენილი არიან მთელი ტანით, ფონტალურად. ეკვლა ამ მინანქრის კოლორიტი თავუკუკებულია. მისი ძირითადი ტონალია ლურჯი. ქრისტესს და მოციქულთა სამოსში გამოყენებულია ზოლიანი ქსოვილი — მაცხოვრისა ევთელი ლურჯით, მოციქულებსა კი — ლურჯი ცისფრით. ფონები ოქროსია. ეკვლა ამ ფირფიტის სტილისტური და ტექნიკური თავისებურებების ერთბაშად პირველად გამოყენებული დ. კორდევის მიერ, მიუთითებს იმაზე, რომ ისინი, უფორე, ერთიან ახსნაზე შეადგენდა. უახლოესი ანალოგია — ღმრთისმშობლის სტაიროთეკა და ბერძენე მეტროპოლიტის მუზეუმში დაცული ფირფიტები (№ 52.54.4—8).

17—25. Пластины с изображениями Богоматери с младенцем на троне, архангелов и парных апостолов (центральная часть Хахульского триптиха).

X в., византийская работа.
Размеры: 4,7 x 3,7 см
Сохранность: неплохая.

В нижней центральной части Хахульского триптиха — восседающая на троне Богоматери с Христом на коленях. Над ней — ориентальная полоса. Пластины с изображениями архангелов Михаила и Гавриила в торжественной фронтальной позе с лабарумом в руках и пластины с парными апостолами — Петром и Павлом, Лукой и Матфеем, Иоанном и Марком, Андреем и Иаковом, Варфоломеем и Симоном, Филиппом и Фомой — располагаются по сторонам вкладной иконы Хахульской Богоматери. Апостолы представлены во весь рост, фронтально. Колорит всех этих эмалей — выдержанный, основная тональность — синяя. В одеждах Христа и апостолов применена двухцветная ткань — желтая с синим у Спасителя, синяя с голубым — у апостолов. Фоны — золотые. Общность стилистических и технических особенностей всех этих пластин, впервые выявленная Д. Гордеевым, указывает на то, что они, несомненно, составляли единый набор. Ближайшая аналогия — Лимбургская стаяротეკა, а также пластины, хранящиеся в Метрополитен-музее (№ 52.54.4—8).

17—25. The Plaques with the Queen of Heaven Enthroned with the Child, Archangels and Four Apostles (the central panel of the Khakhuli triptych).

10th century. Byzantine.
Dimensions: 4.7 cm x 3.7 cm.
State of preservation satisfactory.

On the lower part of the Triptych the Queen of Heaven is represented Enthroned with the Child. Over her there is an ornamental strip. The plaques with the images of the Archangels Michael and Gabriel in a solemn frontal position holding labarum and the plaques with the Apostles Peter and Paul, Luke and Matthew, John and Mark, Andrew and Jacob, Bartholomew and Simon, Philip and Thomas are placed along the sides of the inset icon of the Virgin. The Apostles are represented in standing frontal positions. The colouring of all these enamas is well balanced, the basic colour being blue. The Christ's and the Apostles' garments are treated in bicoloured cloth, yellow and blue for the Saviour and blue and light-blue for the Apostles. The background is gold. The uniformity of the style and execution of all these plaques originally pointed out by Gordeev suggests that they were made in a series. The closest analogy is the Limburg Stairoutheque and the plaques in the Metropolitan Museum collection (No. 52.54.4—8).

ბიბლ. (Библ.): Опис, с. 10, 14, № 22-28, 50; Н. Кондаков, Византийские эмали, с. 134, рис. 32; Д. Гордеев, К вопросу о разгруппировании, с. 151-152; W. Dchobadze-Zizichvili, p. 5-6, 13-14, lam. XV b, XIXa; Ch. Amiranashvili, Les émaux, p. 110, pl. 111, 113; В. ამირანაშვილი, ხახულის კარვი, გვ. 37-40, სურ. 25-33 (III. ამირანაშვილი, Хахульის ტრიптиხ, с. 142-144, табл. 25-33); А. Бамк, Византийский складень, с. 181, зам. 24; Л. Хускивадзе, Византийские эмали, с. 214.

26—27. ორი ჯვარი ღმრთისმშობლის გამოსახულებითა და მედალიონებით (ხახულის კარტილ).

X ს. ქართული ხელნაწი-
სიძეობა ჯერის ღმრთისმშობლი — 6,7 x 5,5 სმ;
მედალიონის დიამეტრი — 1 სმ
დაკრულია ჯვარი ღმრთისმშობლის გამოსახულებით
კარტილა დაკრული მეორე ჯვარი — ძლიერა
დაზიანებული, მას შერჩა მხოლოდ მედალიონები.

დაკრულია: ჯვარი ღმრთისმშობლის გამოსახულებით კარტილა დაკრულია მეორე ჯვარი — ძლიერა დაზიანებული — მას შერჩა მხოლოდ მედალიონები ჯერის მედალების ბოლოსა და მუჯავებს შორის არეგები. ჯვრები ჩახსენებული ხატის ორივე მხარესაა განლაგებული. მარცხნივ მოთავსებულია ჯვარი ღმრთისმშობლის გამოსახულებით ოქროს ფონზე. ღმრთისმშობელი დგას ცისფერწაბიდან თეთრ საფარზე. ერთი ხელი მას შეკრძას აქვს მიტანილი, მეორეში თითისტარა უჭირავს. ბერძნული წარწერა მეთითებს ხარების სვეცასე, რომლის მახარებელი ანგელოზი უნდა ვთვლიყო გამოსახული მეორე ჯვარზე. ამ ჯერის ქვედა მარცხენა ნაწილში, მეჯავებს შორის ჩადგმულ ჰატანა მედალიონზე წარმოგვიჩინია წმ. ანტონი ბერის საშობი. ახალდაკრული გამოსახულება არის კვლევის სან-მარკო დიველ ურო-ერთი მისე. მედალიონის კოლორიტს შეადგენს ღერუი და მუკი მუქმულ-უაგისფერი, თითქმის შავი, ტონები. ჯერის შემკობაზე დახარჩენი მედალიონების ორნამენტი მარტივაა — იგი შედგენილია ზურმუხტისფერი ფოთლებისაგან. ჯვრები შეიკეთებება ბიზანტიური ორიენტაციის ქართული მიწაწერების ჯგუფს.

ბიძე, (ბიბლ.): ოფის, ს. 12, № 34; Н. Покровский, с. 11; W. Dchobadze-Zizichvili, p. 12-13; В. ამბახიშვილი, ხანძის კანძი, გვ. 82-84, სურ. 47, 48 (III. აღმრავალში, Хახულский триптих, с. 149, таб. 47, 49); Л. Хускивадзе, Грузинские эмали, с. 67-69, таб. VII.

26—27. Два крестика — с изображением Богоматери и с медальонами (Хакхулский триптих).

X в., грузинская работа.
Размеры: крестика с Богоматерью — 6,7 x 5,5 см, диаметр медальона — 1 см.
Сохранность: крестик с Богоматерью сохранен хорошо, другой — сильно поврежден, от него остались всего лишь медальоны на концах и в межрукавных пространствах креста.

Крестики располагаются по обе стороны от вкладной иконы. Слева — крестик с изображением Богоматери, стоящей во весь рост на белом подиуме с голубыми бортиками. Одну руку она подносит к груди, в другой держит веретено. Фон — золотой. Греческая надпись указывает на сцену Благовещения, благовествующий ангел которого должен был быть изображен на другом крестике. Крохотный медальон в левом нижнем межкуравье креста представляет св. Антония в монашеской одежде. Аналогичное изображение — на одной из чаш в сокровищнице Сан-Марко в Венеции. Колорит выдержан в синих и темных пурпурно-коричневых, почти черных тонах.

Орнамент украшающих крестики медальонов упрощен — он состоит из изумрудных листиков. Крестики относятся к группе грузинских эмалей византийской ориентации.

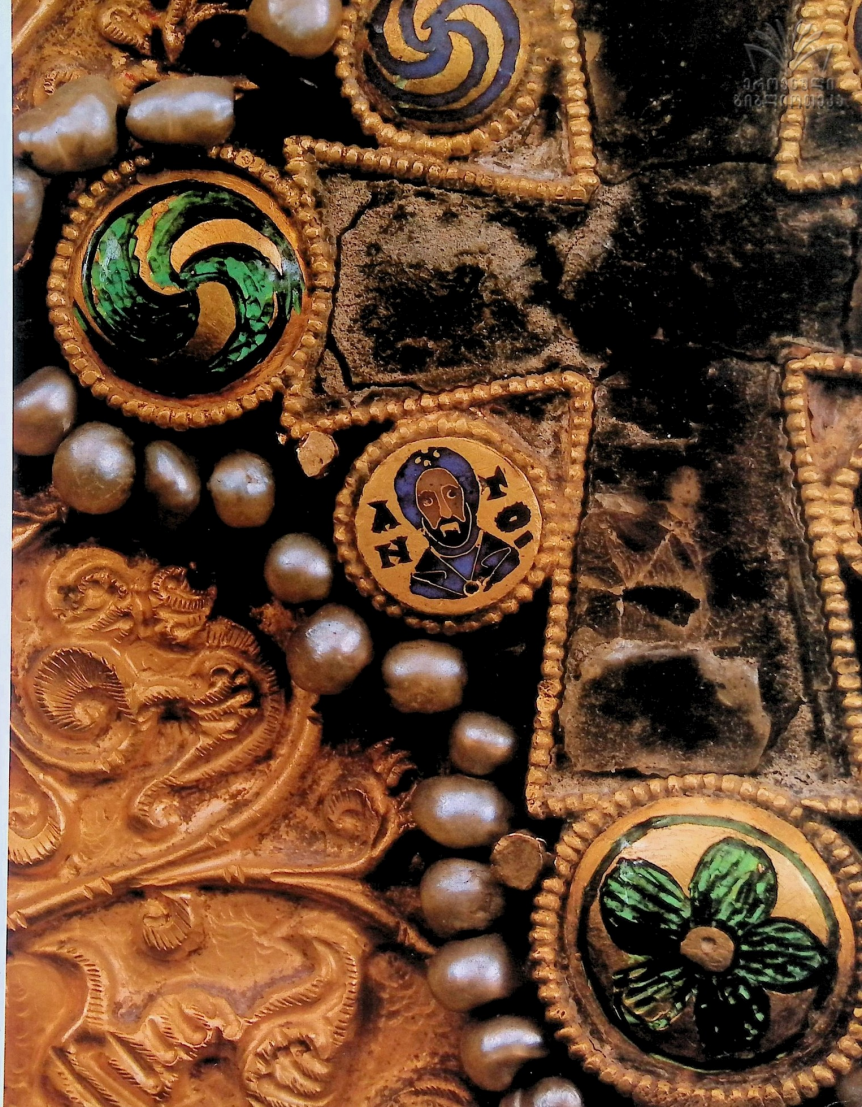
26—27. Two Crosses with the Image of the Virgin and Medallions (the Khakhuli triptych).

10th century, Georgian.
Dimensions: of the cross with the Virgin — 6.7 cm x 5.5 cm, medallion diameter — 1 cm.
The cross with the Virgin is well preserved, the other one is badly damaged, only the medallions on the ends of the arms and between the arms survive.

The crosses are placed on either side of the inset icon of the Virgin. To the left is the cross bearing the full-length image of the Virgin standing on the white podium with light-blue sides. She is holding one hand against her chest, in the other she has the spindle. The background is gold. The Greek inscription indicates the Annunciation. The announcing angel must have been represented on the other cross. The tiny medallion in the lower left side of the central part of the cross represents Saint Anthony in a monk's attire. A similar motif is found on one of the chalices in the treasury of San Marco in Venice. Very dark blue and brownish-purple, almost black colours were used.

The ornament of the medallions adorning the crosses is somewhat simplified. It consists of emerald-green leaves. The crosses belong to Pro-Byzantine Georgian enamels.

28. ჭვარი კონსტანტინესა და ელენეს გამოსახულებით (ხახულის კარელი).

X ს. ბიზანტიური ხელობა
ზომები 6,5x5,5 სმ.
დაცულია: კარგი.

ჯვარი მოთავსებულია ზედა ნაწილში კარელის ცენტრალური არის მუა ღერზე. ოქროს ფონზე წარმოდგენილია არიან კონსტანტინე და ელენე, მდიდრულ მუფურ სამოსში — მეწამულ კაბებში, რომლებიც მორთულია ზურმუხტით შემკულ ოქრომკედის ღორიანთა და თორაქსით. თავზე ორივეს დახალი გვირგვინია ადგას. სამეფო წვეთის ორივე ხელით უჭირავს მუღი ცხოველი. შ. ამირანაშვილის აზრით, ამ გამოსახულია კონსტანტინესა და ელენეს მიერ ახალი ჯვრის აღმართვა ეოლგოთაზე. ჯვარი შემკულია უკუიხვირია. ჯვრის ბოლოებზე მოცეკულია წელზევითი გამოსახულებები: ზემოთ — ისაია, ქვემოთ — დანიელი, მარცხნივ — ილია, მარჯვნივ — ელისე. კოლორიტი მკაცრია. ფართოდაა გამოყენებული მეწამულ-უკუიხვირია ტონის ნახევრადამტკირი ელუ მინანქარი. სახის ნაკეთები მრგვალი თვალუხი, მეტყრის გრძელი ნაბუჯების ქსელი, კოლორიტი X საუკუნეზე მიუთითებს.

28. Крест с изображением Константина и Елены (Хакхульский триптих).

X в., византийская работа.
Размеры: 6,5 x 5,5 см.
Сохранность хорошая.

Крест помещен на средней оси центрального поля триптиха, в верхней его части. На золотом фоне представлены Константин и Елена в богатых царских одеждах — в пурпурных платьях, расшитых золотыми украшениями, с лором и тораксем. Головы их увенчаны низкими коронами. Царская чета поддерживает обими руками древо святого креста. По мнению Ш. Амيرانашвили, здесь представлено воздужение Константином и Еленой нового креста на Голгофе. Крест — пурпурно-коричневый. На концах креста — погрудные изображения пророков: Исаяй — наверху, Даниила — внизу, слева — Илья, справа — Елисея. Колорит — выдержанный с широким употреблением полупрозрачной эмали пурпурно-коричневого тона. Четыре лика с глазам-кружочками, сеть длинных редких складок, колорит характерны для X века.

28. The Cross with the Images of Emperor Constantine and Empress Helen (the Khakhuli triptych).

10th century, Byzantine.
Dimensions: 6.5 cm x 5.5 cm.
Well preserved.

The cross is placed along the axis of the central panel of the triptych in its upper part. Emperor Constantine and Empress Helen are represented in rich imperial robes against the gold ground. Their purple garments are adorned with gold embroidery and precious stones and they are both wearing narrow gold crowns. The royal couple are supporting the Holy Cross with both hands. According to Sh. Amiranashvili the artist's intention was to portray

the erection of a new cross on Golgotha. The cross is executed in brownish-purple enamel. In the four ends of the cross there are four busts of the prophets: Isaiah at the top, Daniel at the foot, Elijah to the left and Elisha to the right. The colouring is restrained with predominant brownish-purple, semi-translucent enamels. The features of the images, their rounded eyes, long, wide folds of their garments and the colouring suggest the 10th century.

ბიბლ. (Евбл.): Опис., с. 8, № 6;
Н. Кондаков, Византийские эмали, с. 138,
рис. 38; Д. Гордеев, К вопросу о
разгруппировании, с. 153; М. v. Bârgau-
Oberschall, Crown, p. 57, 67, pl. XV;
W. Dchobadze-Zizichwilli, p. II, lam. VI a;
Dalton, Byz. Art, p. 529; Ch. Amiranashvili,
Les émaux, p. 104, pl. 105; K. Wessel, Email,
s. 112-115; შ. ამირანაშვილი, ხახულის
კარელი, გვ. 28-30, სურ. 16 (Ш. Амيرانашвили,
Хакхульский триптих, с. 138, табл. 16);

29—30. 0. წ. კვირიკის ჯვარი (ხახულის კარელი).

X ს. კარელი ხელობა.
ზომები: 12,8 x 9,3 სმ
დაცულია: კარგი.

ორ ნაწილად გეოგოლივი ჯვარი მოთავსებულია ხახულის კარელის ორივე ფრთხე. მარცხენა ფრთხე ჯვრის წინა პირია ჯვარცმის გამოსახულებით. ცენტრში წარმოდგენილია ჯვარცმელი ქრისტე, მარცხნივ ღმრთის-მშობლის და მარჯვნივ იოანეს ნახევარფიგურებია, ზემოთ მქალღმთავარ-ანგელოს ბიუსტი, ქვემოთ — გოლგოთა ადამის თავის ქალი. ჯვრის შიდა მოთავსებულობის ცისფერი მინანქრის მცენარეული ელემენტი მიხედვს. წარწერები ბერძნულია.

29—30. Т. и. крест Квирик (Хакхульский триптих).

X в., грузинская работа.
Размеры: 12,8 x 9,3 см.
Сохранность: хорошая.

Две разнятые половинки креста представлены на двух крылах триптиха. На левой его стороне находится лицевая сторона креста, изображающая сцену Распятия. В центре представлен распятый Христос, по сторонам — погрудные изображения Богоматери (слева) и Иоанна (справа), наверху — бюст архангела Михаила со сферой в руке, внизу — Голгофа с черепом Адама. Стилизованный растительный завиток (голубая эмаль) следует внутреннему абрису креста. Надписи — греческие. Обратная сторона креста помещена на правом крыле триптиха. На ней представлен Иоанн Креститель во весь рост, фронтально. В углах рукавов креста — погрудные Марка (наверху), Луки (внизу), Петра (слева) и Павла (справа). Надписи — грузинские (синяя эмаль) и греческие (красная эмаль) — содержат упоминание исторического лица — царя и магистра Квирика.

Фоны изображений — золотые. Колорит — выдержанный, в нем господствуют темно-синие и голубые тона. Памятник относится к византизмизирующему направлению грузинского искусства, о чем свидетельствует обработка изображений, особенно общего объема колоды тела Распятого и характер тонкой сети многочисленных складок-перегородок в одеянии Иоанна Крестителя.

მარჯვენა ფრთხე ჯვრის უკანა მხარეა. მასზე მოთვლი ტანით, ფრთხე-ტალღურადა წარმოდგენილი იოანე ნათლისმცემელი. მკლავების ბოლოებზე მი მარჯვნივ (ზემოთ), ლეკას (ქვემოთ), პეტრეს (მარცხნივ) და პავლეს (მარჯვნივ) ნახევარფიგურებია. წარწერები — ქართული (აღურავს მინანქარი) და ბერძნული (წითელი მინანქარი) იხსენიებენ ისტორიულ პიროვნებებს. შეუძსა და ჰაერსტროსის კვირიკეს. კოლორიტი — მკაცრი, მუქი ღურ-კამბახუნულებაა ფინები ოქროსია. გოლგოთატი — მკაცრი, მუქი ღურ-კამბახუნულებაა ფინები ოქროსია. გოლგოთატი — მკაცრი, მუქი ღურ-კამბახუნულებაა ფინები ოქროსია. გოლგოთატი — მკაცრი, მუქი ღურ-კამბახუნულებაა ფინები ოქროსია. გოლგოთატი — მკაცრი, მუქი ღურ-კამბახუნულებაა ფინები ოქროსია.

29—30. Kvirik's Cross (Khakhuli triptych).

10th century, Georgian.
Dimensions: 12.8 cm x 9.3 cm.
Well preserved.

The cross split in two is placed on the two side-panels of the triptych. The obverse side of the cross representing the Crucifixion is on the left panel. On both sides of the Crucifixion there are busts of the Virgin (to the left end) and Saint John (to the right), above, Archangel Michael is shown holding an orb, and at the foot of the cross there is a Golgotha with Adam's skull. The stylized vegetable scroll follows the inside contour of the Cross. The inscription triptych. It shows the full-length figure of John the Baptist in frontal position. At the ends of the Cross there are busts of Saint Mark above, Saint Luke at the foot, Saint Peter to the left and Saint Paul to the right. The inscriptions are in Georgian, executed in blue enamel and in Greek, executed in red enamel. They mention an historical figure, King and Magister Kvirik. The backgrounds are gold, the colouring is restrained with dominating deep blue and light blue colours. The enamels belong to the pro-Byzantine school of Georgian art which is manifest in the treatment of the figures especially the nude figure of the Crucified and the fine network of numerous folds, the gold partitions in the garments of John the Baptist.

ბიბლ. (Библ.): Омьс, с. 18-20, № 77; Н. Кондаков, Византийские эмали, с. 136-137, рис. 36-37; Д. Гордеев, К вопросу о разгруппировании, с. 152; თ. აფხაზიშვილი, წარწერები, გვ. 148-150 (ტ. Каухчишвили, Надписи, с. 148-150); W. Dschobadze-Zischwili, p. 7-8, iam. Vfa, VIib; Ch. Amiranachvili, Les émaux, p. 114-115; K. Wessel, Email, S. 115; შ. ამირანაშვილი, ბიზანტი კერამიკა, გვ. 48-50, სურ. 44-45; (III) ამირანაშვილი, Хакхульский триптих, с. 156-158, табл. 44-45; Л. Хускишвили, Грузинские эмали, с. 80-86, табл. XII-XIII, ц. табл. IV.

ბიზლ. (Визл.). Собрание М. Боткина, табл. 86; Cl. Amfantschvili, Les émaux, p. 40-41, pl. 41; T. Sanikidze, G. Abramishvili, № 30; W. Seibt-T. Sanikidze, Abb. 21 (Kat.-Nr. 28). Собрание музея им. Уриелиста Грузия, с. 34, № 27; Au pays de la toison d'or, p. 128, № 51.

81. ჭვარცმა (ოვალურ რელიკვიარიუმზე, № 3216).

X ს., ბიზანტიური ხელთა.
ზომები 8x5,8 სმ.
დაზიანება უმნიშვნელო დაზიანებები ჯერის ზედა ნაწილში, მის ქრონოზონტალურ მკაფიანება და ამოცენილი მინაქანები ითანეს ღერბით.
ში მოტივების ვიწროვანი კოლექციანად, დაბრუნდა. საქართველოში 1928 წელს.

ჯვარცმული ქრისტე წარმოდგენილია მეცხრე გაცემული ხელებით, გრძელ კოლობრით, ისე, როგორც ამას ადრინდელ მკვლევანთ ვსვლებით. მის ოთხე მხარეს — უბრთისძობიანს და ითანეს გამოსახულებანი, ზემოთ — ანგულებების ნახევარფიგურები. სახეების და მუშაობა, ზოლიანი სპიხის ზოლებს თანხვედრით განლაგებით. გრძელ ნათესების-ტირების ქსელი X საუკუნის მინაქანების (კვიციხის, თხზდა, კონსტანტინეს და ელენის ჯვარი ხაზულის კარგზე — № 28). ამ დროსათვის რამდენადმე უწყველი კალიგრაფიის სათელი ებან — თორისა და წითლის უბი გამოყენება დღურ გამჭვირავლ მინაქანების შესაბამით. წარწერები გრძელდება, წითლი.

31. Распятие (крышка овального реликвиара, № 3216).

X в., византийская работа.
Размеры: 8x 5,8 см.
Сохранность: незначительные повреждения в верхней части креста, в его поперечных руках и в ногах Иоанна. Реликвиар из бывшей коллекции М. Боткина; возвращен Грузии в 1928 г.

Распятие Христос представлен со строго вытянутыми руками, в длинной колобим, как в ранних памятниках. По сторонам его — Богоматерь и Иоанн, наверху — полураспятие ангелов. Обработка ликов единой золотой перегородкой бровей и носа, воздушные одежды со свободным рисунком полос, сеть длинных складок-перегородок напоминают эмали X века (вспомним хотя бы крест Константина и Елены на Халхульском триптихе — № 28). Несколько необычна для этого времени светлая звучная гамма колорита — обильное применение белого и красного в сочетании с синей полупрозрачной эмалью. Надписи — греческие красные.

31. The Crucifixion (the oval reliquary cover, No. 3216).

10th century, Byzantine.
Dimensions: 8 cm x 5.8 cm.
Slightly damaged at the top and the arms of the cross and at the feet of Saint John.
From the former Botkin collection, restored to Georgia in 1928.

The Christ is shown on the cross with his arms stretched out horizontally, wearing a long sleeveless tunic typical of the earlier epochs. On either side of the cross there are figures of the Virgin and Saint John and above there are half-figures of angels. The eyebrows and the noses executed with a single fillet of gold, bicoloured garments with a free arrangement of stripes and the long folds, partitions resemble the 10th century enamels (see the Cross with Constantine and Helen on the Khakhuli triptych, No. 28). The light, gay gamut of colour, the abundant use of the white and red colours combined with the blue semi-translucent enamel is somewhat unusual for this period, though. The inscriptions are Greek.

82. ხატი შემოქმედისა (პ. № 510).

X ს., ბიზანტიური ხელთა.
ზომები 13,7x13,4 სმ; კომპოზიციებისა — 4,4x4,5 სმ;
სახეარსებობისა — 2,4x3 სმ.
დაზიანება რამდენიმე დაზიანებული წმ. პანტელეონის სახე, მინარჩოებისა მინარჩოებისა მხოლოდ მარცხენა ნაწილი.

ხატი წარმოადგენს ორნამენტულ მინარჩოებით გურთიანებულ მინარჩო-ვანი გამოსახულებების სამ რიგს და ჩამკული მტერების ქვეით მითრულ ტიპისებრ მინარჩო. ხატის შუა, შუადრებით განვირ ნაწილ უკავია „იო-კოსმოსის წარმოიქმნების“ შემოკლებულ ვარიანტი, რომელიც წარმოადგენს ამ ხატის ერთ უდრეს ნიშნობას და „ხატებას“. ხატის ზედა და ქვედა რიგი წინადასა ნახევარფიგურებია „ზემოთ — ქრისტე (ფსევტონი-ში), შუადრებით და ზველით აქუ-იოთ, ქვემოთ — წმ. პანტელეონი — კოსმა და დიანაზეთ ორსხე მხარეს. წინადასა ვსტეტი ურეკვირავანია. გამოსახულებები გამოყოფილია ერთმანეთისაგან კუთხეში „ეკუთხეში“ მითრული ვიწრო მინარჩოებით. საერთო მინარჩოების ორნამენტი ამოთი-ვევა, როგორც ლაზურების სტაურთაგანა. წარწერები გრძელდება და შესრულებულია მოკავშირე-წითლი მინაქანით. შემოქმედის ხატი მუშეში დაღულ მინარჩო მინაქანებს შორის ერთ-ერთი ხაჭმთისა, სხვათაგან გამოსახულება ვლევანტურებით, ტიხრების სინაბითით, დაზეფული, თაგვიანული კოლორით, რომელიც განსაზ-ღვრება, მირთადა, ზურმუხტისებრი და შეზაულ-ვაგვიცი ტიხრების გამჭვირავლ მინაქანებით. უახლესი პირალი ლიმბურგის სტაურთა-განა.

32. Икона из Шемокеди (P № 510).

X в., византийская работа.
Размеры: иконы — 13,7x13,4 см; композиции — 4,4x4,5 см; полурису — 2,4x3 см.
Сохранность: несколько поврежден лев св. Пантелеймона, от обрамления сохранился всего лишь левая часть.

Икона представляет собой три ряда эмалевых изображений с общим орнаментальным обрамлением и вставлена в финифтяную раму, усеченную драгоценными камнями.

Средняя более широкая часть иконы занята сокращенным вариантом Состения во ад, представляющим один из ранних примеров подобной сцены и Благовещению. В верхнем и нижнем рядах — погруженные изображения святых: наверху — Христос (в центре), flankируемый Петром и Павлом, внизу — Пантелеймон с Космой и Дамьяном по сторонам. Жесты святых — односторонние. Изображения отделены друг от друга рамочками, имеющими по углам сердцевини. Орнамент общего обрамления — горизонтальный, как и в Лимбургской ставрокате. Надписи — греческие, исполнены коричнево-красной эмалью.

Шемокедская икона — одна из лучших византийских эмалей музея, характеризуется эlegantностью изображений, тонкостью переродок, изысканностью выдержанного колорита, основанного на игре изумрудных и пурпурно-коричневых тонов полупрозрачной эмали. Ближайшая параллель — Лимбургская ставрокате.

32. The Shemokedi Icon (P No. 510).

10th century, Byzantine.
Dimensions: of the icon — 13.7 cm x 13.4 cm., compositions — 4.4 cm x 4.5 cm., half-figures — 2.4 cm x 3 cm.
The image of Saint Pantaleon is damaged, only the left side of the frame enamel survives.

The icon represents three rows of enamel images rimmed by a common ornamental frame and set into a case decorated with filigree and coloured stones.

The central, broader part of the icon is occupied by the motifs of Descent into Limbo which represents one of the earliest ways of treating the subject and the Annunciation. The upper and lower tiers are the enamelled figures of the saints: in the upper center the Christ flanked by Saints Peter and Paul and below Saint Pantaleon with Saints Cosmas and Damian on either side. The gestures of the saints are identical. The pictures are separated from each other by means of small frames decorated in the corners with a heart-shaped ornament. The common frame carries a zigzag checkerboard ornament similar to Limburg Stavrotheca. The Greek inscriptions are executed in brownish-red enamel.

Shemokedi icon, one of the best Byzantine enamels of the Museum is remarkable for the elegance of forms, fineness of the partitions, refined colouring based on the combination of emerald-green and brownish-purple tints of semi-translucent enamel. The nearest parallel is the Limburg Stavrotheca.

300. (Библи.): Опень, с. 131-133, № 29; Н.
 Кондаков, Византийские эмали, с. 148-150,
 рис. 43; O. Dalton, Byz. Art. p. 530; Ch.
 Amiraalchilli, Les émaux, p. 87-89, pl. 89.
 K. Wessel, Email, S. 112; П. Хухчавадзе,
 Византийские эмали, с. 214-216, рис. на с.
 217.

38—39. მედალიონები (მარტილის ღმრთისმშობლის ხატი, ო № 7 ა).

X—XI ს., მიხსნატიური სელოა.
 ზოთბეძე წმ. ბასილის მედალიონის დამატერი — 1,6 სმ;
 წმ. მარკიანეს მედალიონის დამატერი — 2,5 სმ;
 წმ. კირიხისა და წმ. პავლეს მედალიონების დამატერი — 3 სმ;
 ქრისტესა და ღმრთისმშობლის მედალიონების დამატერი — 1,9 სმ.
 დაცულთა: ძირითადად კარგი უმნიშვნელო დასინაგებობა ქრისტესა და წმ. ბასილის შარავანდუბი.

მედალიონები წმ. ბასილისა და წმ. მარკიანეს გამოსახულებით მოთავსებულია ხატის ჩარჩოს ზედა არხაზე, წმ. კირიხისა და წმ. პავლეს — გვერდითი არხების შუა ნაწილში; ქრისტესა და ღმრთისმშობლის მედალიონებს ხატის ცენტრალური არის ზედა კონფეხი უკავია.

წელზევითი გამოსახულებები მოცემულია ოქროს ფონზე. მოვებისფრო-წითელი მინაპრით შესრულებული ნარჩურები ბერძნულია. კოლორიტი მაცდრი, წამყვანია მეწამულ-უკვისფერი და მოღურჯო-მოცისფრო ფერები. სახის ნაცუბი დახვეწილია — მიუვრო ცხვირი, მეწამულ-უკვის-ფერი წარბები, მრგვალი თვალები მეწამულ-უკვისფერი გუგუბით. წმ. პავლეს კვართის თანაბარსომიერი „ოვეისფური“ ნახტი მიუთითებს სამოხის დამუშავების იმ მანერაზე, რომელიც დაბასსიათებელი XI ს. უკუნისათვის. შიორე მხრივ, ღმრთისმშობლის მედალიონი დიდ მზებე-სებს იხსნა სან-მარკოს თახისა და მარტილის შიორე გულსკიდი ჯვრის ანალოგიურ გამოსახულებათან (№ 13), რომლებიც X ს. უკუნით თარიღ-დება. ეველა ამ მედალიონითი სტერეოტიპი გამოეყენებულა — ღმრთის-მშობლის ფრონტალური გამოსახულება მკერდათი გაბლილი სელებით, მაფორიუმის ნათქვისი ერთხარირი ნახტი, იდენტური ეიწრო შარავანდი და ერთხარირი შესრულებული წარწერა. მარტილის ხატის ღმრთისმშობ-ლის განსაკუთრებული სახსლევე სან-მარკოს გამოსახულებასთან განირო-ბებულია შესრულების ხარითი მანერითაც, რომელიც მიხსნატიურ პრინ-ციპზეა დაუუყენებულა.

მარტილის ღმრთისმშობლის ხატის მედალიონებში აკარავა გამოიოფა ორი ჯგუფი: პირველში შედის მედალიონები წმინდანების მარკიანეს, კირიხისა და პავლეს გამოსახულებით, შიორეში — ქრისტე, ღმრთის-მშობელი და წმ. ბასილი. სტილისტურად ორივე ეს ჯგუფი ერთიანია.

ბიბლ. (Евгл.): Опись, с. 72, 73;
 Н. Кондаков, Византийские эмалы, с.
 144-145; S. Amiranavi, Poklady Gruzie, s.
 58, obr. 39; Ch. Amiranavi, Les emaux
 p. 48, pl. 48-51; T. Sanikidze, G.
 Abramishvili, № 8; W. Seibt-T. Sanikidze,
 Abb. 3 (Kat-Nr. 3); Средневековая
 уметност Грузии, с. 31-32, № 3;
 П. Хусеиньядзе, Грузинские эмалы, с. 69,
 прил. 41; Au pays de la toison d'or,
 p. 132, 55.

33—38. Медальоны
(икона Мартильской Богоматери, О № 7-А).

X—XI вв., византийская работа.
Размеры: диаметр медальона со св. Василием — 1,6 см;
диаметр медальона со св. Маркианом — 2,5 см;
диаметр медальонов со св. Киром и св. Павлом —
по 2 см;
диаметр медальонов с Христом и Богоматерью —
по 1,9 см.
Сохранность: в основном — хорошая. Незначительные
повреждения в нимбах Христа и св. Василия.

Медальоны со св. Маркианом и св. Василием занимают верхнюю часть иконы, изображения же святых Кира и Павла — среднюю часть боковых сторон обрамления; медальоны с Христом и Богоматерью помещены в верхних углах центрального поля иконы.

Повышенные изображения даны на золотом фоне. Наличие — греческие, неполненные коричнево-красной эмалью. Цветотип выдержан, господствует пурпурно-коричневые и сине-голубые цвета. Черты лица тонко выписаны — нос удлинённый, брови — пурпурно-коричневые, великие глаза с пурпурно-коричневыми точками зрачков. Равномерная «ломанка» хитона св. Павла указывает на манеру обработки одежды, характерную для XI в. С другой стороны, медальон Богоматери выливает большую сходство с аналогичными изображениями на ониксовой чаше из Сан-Марко, а также II нагрудного креста из Мартивли (№ 13), датируемым X веком. Во всех этих памятниках применен один стереотип — фронтальное изображение Богоматери с одинаково раскрытыми перед грудью руками, одетой в мафорий с одинаковым рисунком складок, с идентичным узким нимбом и одинаково исполненной надписью. Особая близость Богоматери на Мартильской иконе с изображением из Сан-Марко обусловлена еще и общностью материи исполнения, основанной на византийских принципах.

Указанные медальоны иконы Мартильской Богоматери делятся на две определенные группы: в первую входят медальоны со святыми Маркианом, Киром и Павлом, во вторую — Христос, Богоматерь и св. Василий. Обе эти группы стилистически едины.

33—38. Medallions (the Martvili Icon of the Virgin, O No. 7/a).

10th—11th cc., Byzantine.
Dimensions: of the medallion with St. Basil, diameter — 1.6 cm,
of the medallion with St. Marcellianus — 2.5 cm, of the medallion
with St. Cyrus and St. Paul — 2 cm (each), of the medallion
with Christ and the Virgin — 1.9 cm (each).
Basically well preserved; slightly damaged in the halos of Christ
and St. Basil.

The medallions with Saint Marcellianus and Saint Basil are set in the upper part of the icon's frame, and those of Saint Cyrus and Saint Paul in the middle of the sides of the frame. The medallions with Christ and the Virgin are in the corners of the central panel of the icon.

The busts of the saints are executed against the gold ground. The Greek inscriptions are in brownish-purple and blue overtones predominating. The features are refined: the noses are long, the eyebrows are brownish-purple, and the round eyes have pupils of identical colour. The steady fish-bone pattern of St. Paul's tunic indicates the manner of the 11th century. On the other hand the front image of the Virgin resembles the similar motifs on the onyx chalice dating from the 10th century. All these works show one identical type: the full-face image of the Virgin with hands raised in an identical gesture in front of her chest, clad in a mantle with an identical pattern of folds, an identical, narrow halo and an identically executed inscription. This remarkable resemblance between the Martvili Virgin and the image in San Marco is also stipulated by the common manner of execution which is based on Byzantine principles.

These medallions of the Martvili Virgin are divided into two groups, one including the medallions with Christ, the Virgin and Saint Basil, the other incorporating the medallions with Christ, the Virgin and Saint Basil. Both these groups are stylistically integrated.

† C T E Θ W
M I X A H A
C Y N A P I A M
X E P C I M Y

39. ფირფიტა მიხეილ VII დუკასა და მისი მეუღლის მარიამის გამოსახულებით (ხახულის კარელი).

XI ს., ბიზანტიური სკოლა.
ზომები: 7,2x7 სმ.
დეკორაცია: კარგი მარიამის სადგომში ამოვარდნილია მინაქურის უმნიშვნელო ნაწილი.

ფირფიტა მოთავსებულია კარედის ცენტრალური ნაწილის კვში. ოქროს ფონზე გამოსახულია ქრისტე, რომელიც აუერთებს იმპერატორს და მის მეუღლეს. ეს სცენა ხშირია ბიზანტიურ მინიატიურებსა თუ სხილის ძეგლის ნაყოფობში. მოკავისფრო-წითელი მინაქური გამოვლილი ბერძნული წარწერა იხსენიებს პანანინაზე წოდებულ იმპერატორს მისეილ VII დუკას და მის მეუღლე მარიამს, ქართველი მეფის ბაგრატ IV ასულს. მინაქურიც შეხამდა XI საუკუნის ბოლოში თარიღდება. იმპერატორთა წვეილი წარმოდგენილია მარცხელ მუერ წამოსში. შ. ამინანაშვილის აზრით, მარიამს უფირავს ქართული კვერთხი, უკრიფი დავაირკვი-ნული — ასეთივე კვერთხითაა იგი გამოსახული პირნისის ნაციონალური ბიბლიოთეკის ბერძნული სულანაურის მინიატიურაზე, სადაც იგი თავის მეორე ქმარან ნიკოლოზ ბოტიანატთან ერთადაა გამოსახული. საერთო სასუბიო სტილით, კომპოზიციის სიმკაცრით, სხის ნაკლები დამუშავებით — მრგვალი სხის ოვალი, წერილი, მორაკული წარები, ვიწრო თავები, გრძელი თხელი ცხვირი, თხელი ტუჩები, ნათების მკვეთრი პარალელისმით, ტისრების სიწმინდით, გაღვივებული კოლორი-ტით, ზურმუხტისფერი ტონის დახვეწილობით ფირფიტა უახლოვდება მო-ნომასისა და წმ. სტეფანეს კვირკვიანის, თუცა შესრულების სახითაიო იგი ამ რაფინირებულ ნაწარმებებს ბევრად ნაშთოვანდება.

39. Пластина с изображением Михаила VII Дуки и его супруги Марии (Хакхульский триптих).

XI в., византийская работа.
Размеры: 7,2 x 7 см.
Сохранность хорошая. Только в подлуме Марии выкрошилась совсем незначительная часть эмали.

Пластина помещена в замковой части киота. На золотом фоне изображены торжественные фигуры императора и императрицы, благословляемые Христом, — сцена, встречающаяся в византийских миниатюрах и памятниках из слоновой кости. Греческая надпись (коричнево-красная эмаль) упоминает византийского императора Михаила VII Дуку, по прозвищу Параника, и его супругу Марию, дочь грузинского царя Баграта IV, и датирует эмаль концом XI в.

Императорская чета представлена в богатых царских одеждах. Мария держит, по мнению Ш. Амيرانашвили, грузинский скипетр, увенчанный крестом, — с тем же скипетром она изображена в миниатюре греческой рукописи Парижской Национальной библиотеки, где она представлена вместе со своим вторым мужем Никифором Вотаниатом. По общему торжественному стилю, строгости композиции, по обработке черт лиц — круглый, чисто выведенный овал, тонкие дугообразные брови, мелкие глаза, узкий длинный нос, губы — ленточкой, также по разработке складок — по их четкому параллелизму, по тонкости перергодков, высветленному колориту, по изысканности изумрудного тона пластина сближается с коронами Мономаха и св. Стефана, хотя по качеству исполнения она далеко уступает этим рафинированным произведениям.

39. The Plaque Representing Emperor Michael VII Duca and Empress Mary (the Khakuli triptych).

11th century, Byzantine.
Dimensions: 7.2 cm x 7 cm.
Well preserved. Just a little bit of enamel has flaked off in Mary's podium.

The plaque is placed on the lock of the case. Against the gold background the solemn, full-length figures of the Emperor and the Empress stand in a frontal position receiving Christ's blessing, a motif often encountered in Byzantine miniatures and works of ivory. The Greek inscription in brownish-red enamel mentions Michael VII Duca Parapanagos, Emperor of Byzantium and his wife Empress Mary, the daughter of King Bagrat IV of Georgia which allows us to date the plaque from the 11th century.

The imperial couple is represented wearing rich attire of the royalty. According to Sh. Amiranashvili Mary is holding a Georgian scepter crowned with a cross. She is portrayed with the same cross in the miniature of a Greek manuscript in Paris Bibliothèque National where she is shown with her second husband, Nicephorus Votaniat.

The general solemn style, the simple composition, the treatment of the faces: the round even line of the faces, the thin, arching eyebrows, the little eyes, the thin long noses, the lips like ribbons and the strictly parallel folds, the thinness of the partitions, the gay colouring, the refined emerald-green tone relate the plaque to Monomachos' and St. Stephen's crowns, though the quality of execution is far too inferior to these refined works of art.

ბობო. (Биба.) Опись, с. 7-8; № 1; Н. Кондаков, Византийские эмалы, с. 128, рис. 25; Д. Гордеев, К вопросу о раагрушировании, с. 154. V. J. Ebersolt, p. 90; M. v. Bărbănu Obereschall, Сопен, p. 38; W. Dehnbader-Zaichwili, p. 9-10, lam. Vb; O Dalton, Byz. Art. p. 502, 528; Ch. Amiranashvili, Les émaux, p. 100, pl. 101; K. Wessel, Byz. Emailkunst. S. 117-121, Abb. 30; J. Jäger, Die Pala d'oro, S. 318; K. Wessel, Email, S. 115; S. Amiranashvili, Poklady Gruzie, s. 110, obr. 71; B. ამირანაშვილი, ხახულის კარელი, გვ. 15-18, სურ. 8, 9 (შ. ამირანაშვილი); Хакхульский триптих, с. 128-130, табл. 8, 9; P. Verzone, p. 461; Д. Хускинадзе, Византийские эмалы, с. 212-213.

40—42. სამი ფირფიტა — ედერების კომპოზიცია (ხახულის კარელი).

XI ს., ბიზანტიური ხელოვნება.

ზომები: ფირფიტა ქრისტეს გამოსახულებით — 7,5 x 4,2 სმ; ფირფიტები მარიამისა და იოანეს გამოსახულებით — 8 x 4,4 სმ.

დაცულია: კარგი.

ფირფიტები მოთავსებულია კარდების შუა არის ზემო ნაწილში, უზუბლოდ თაღის ქვეშ. ცენტრში — ზემოთ მომრეკვალეული ფირფიტა ტახტზე ჰქოდა ქრისტეს ფიგურით. მის ორივე მხარეს, ორ სწორკუთხედიან ფირფიტაზე გამოსახულია ობროსიშპოთეული და იოანე ნათლისმცემელი, მთელი ტანი შამქოთხედით შემოხურებული წინ ვარჯილი ხელებით ღოცულობდა. მათი ტანსაცმელი მილერჯო-მოცისფრო ტონისაა.

სამივე ფირფიტის ფიგურა გამოირჩევა კარგი პრიზორიტი და შესრულების სიხატით. მათი სახეები — დასვერილი თვალი, თვალების ოვრები ჰორილი, წერილი მორკალული წარბებით, სწორი ცხვირით, სამოსის ნაოჭები მკაცრი რიტით, მუხლზე ზუსტად გამოყვანილი სირალებით, „თავისხეული“ ნახატი დამახასიათებელი XI სუენის ბიზანტიური გამოსახულებებისათვის. შ. ამირანაშვილი მათ მიკუთვნებს XI საუკუნის საუკეთესო ბიზანტიური ნაწარმოებების რიცხს, რომლებიც მუსრულეული უნდა იყოს კონსტანტინოპოლის სახელისწილით და მძვედ ნაბიტიანი საქარეულით მფეუ ბაგრატ IV სულის მართამ დედოფლის მიერ, 1072 წელს. ო. დვერი კუკვირებს ხახულის ქრისტეს უგრეული გვირგვინის პანტიარატორს და მათ შესრულებას ერთსა და იმავე ოსტატს მიუწერს. კ. ვესელის ვარაუდით ხახულის პანტიარატორი იოვე ხახულის ოსტად წარმოადგება, საიდანაც მონომახის კვირვანის ფირფიტებია. ამასთანვე იგი ხახულის პანტიარატორის ფირფიტას მიიწვევს კვირვანის ნაწილად, რომელსაც არაფორი კავშირი არა ექვს მარიამისა და იოანე წინამორბედის ფირფიტებთან. კ. ვესელის ეს ვარაუდი მართლაც დასტურდება ქრისტეს ფორფიტით და აგრეულე დროისმშობლისა და იოანე ფირფიტებზე გამოსახული ცის სვეტების ფუნჯ წარმოადგენილ მარჯვნივ, რომელიც არ ცხვედება ედერების კომპოზიციებში და რომლისცხვედა მიმართული უნდა იყოს ხახულის ამ ფირფიტების ედერება.

40—42. Три пластины — композиция Денсуса (Халхульский триптих).

XI в., византийская работа.

Размеры: пластины с Христом — 7,5 x 4,2 см; пластины с Марией и Иоанном — по 8 x 4,4 см.

Сохранность: хорошая.

Пластины помещены в верхней части срединного поля триптиха, непосредственно под аркой. В центре — закрученная по верху пластина с изображением торжественно восседающего на троне Христа. По обе стороны ее — две прямоугольные пластины с Богоматерью и Преподобным в трехчетвертных поворотах и во весь рост, но молочно протянатым вперед руками. Их одесия выдержаны в сине-голубых тонах.

Фигуры всех трех пластин отличаются прекрасными пропорциями и точностью исполнения. Обработка линий с изящными овалцами, с продолговатым разрезом глаз, тонкими дугобразными бровями, ровным носом, складом одесий с их четким, строгим ритмом, акцентными спиральями на коленях, уложенных „елочкой“ тонких перегородок характерны для византийских изображений XI в. Ш. Амيرانашвили относит их к лучшим памятникам византийского искусства XI в., выполненным по императорскому заказу в константинопольских мастерских и привезенным в Грузию царшей Марией, дочерью царя Баграта IV, в 1072 г. И. Деер находит близкое родство Халхульского Христа с Пантократором венгерской короны св. Стефана и допускает их исполнение одним и тем же мастером. В. Вессель предполагает происхождение Халхульского Пантократора из той же мастерской, что и пластины короны Мономаха. При этом он считает халхульскую пластину Пантократора частью короны, не имеющей отношения к пластинкам Марии и Иоанна Преподобного. Это предположение А. Весселя находит на самом деле подтверждение в форме пластины Христа, а также в наличии на пластинках Богоматери и Преподобного не встречающегося в изображениях Денсуса сегмента неба с десницей, к которому и должна была относиться молельная поза отмеченных фигур.

ბიბლ. (Евბл.): Описа, с. 8, 36 2, 3, 4; Н. Кондаков, Византизм, Богоматери, II, с. 306, рис. 171; Д. Гордец, К вопросу о разгруппировании, с. 154, VI, 1, 2; W. Dchobadze-Zizichvili, p. 9-11, Iam. VIIa, IIIa; Ch. Amiranashvili,

Les émaux, p. 102, pl. 103, 107; K. Wessel, Die byz. Emailkunst, S. 110, Abb. 34; J. Déer, Die Heilige Krone Ungarns, S. 100-101, Abb. 164; Ш. Амيرانашвили, ხახულის კარდე, 23-24-26, სურვ., 13, 14, 15 (Ш. Амيرانашвили, Халхульский триптих, с. 136-139, табл. 13, 14, 15).

43—44. ორი ფირფიტა წმ. პროკოფისა და წმ. დემეტრეს გამოსახულებებით (ხახულის კარელი).

XI ს. ჰანტიკური ხელობა.
ზომები 2,5 x 2,5 სმ
დაცულობა კარგი.

სამუშეო ფორმის ფირფიტები განლაგებულია ვერცხვით გამოსახულების ორივე მხარეს: მარჯვნივ — წმ. დემეტრე, მარცხნივ — წმ. პროკოფი. წმ. დემეტრეს ფირფიტის ფონი ოქროსია, წმ. პროკოფის — მინანქროვანი, მწვანე. წმინდანები გამოსახულია წელსზევით, ცისფერი ჯვრით ხელში.

წმ. პროკოფის ქლამიდი ღურჯია, წმ. დემეტრეს — მონაცრისფრო-მწვანე, გაჭევირვულ მინანქრის. ორივე წმინდანის კვართი ღია ცისფერია ვეითივლ ტახლოთი მორთული, შარავანი — ფირფიცხვრია. ჰერმული წარწერები წითელი მინანქრით არის შესრულებული. უახლოესი პარალელი ხახულის „ვერცხვა“ (№ 40-42).

43—44. Две пластины с изображениями св. Прокопия и св. Дмитрия (Хачульский триптих).

XI в., византийская работа.
Размеры: 2,5 x 2,5 см.
Сохранность: хорошая.

Пластини треугольной формы фланкируют изображение Денсуца: справа — св. Дмитрий, слева — св. Прокопий. Фон пластины св. Дмитрия — золотой, фон св. Прокопия — зеленый эмалевый. Святые изображены погрудно, с столбцами крестами в руках. Хламиды св. Прокопия — синяя, св. Дмитрия — серо-зеленая прозрачной эмали. Хитоны обоих святых светло-голубые с желтыми таблнами, нимбы — бирюзовые. Греческие надписи исполнены красной эмалью. Ближайшая параллель — Хачульский Денсуц (№ 40—42).

43—44. Two Plaques Representing Saint Procopius and Saint Demetrius (the Khakhuli triptych).

11th century, Byzantine.
Dimensions: 2.5 cm x 2.5 cm.
Well preserved.

The triangular plaques are flanking the Deesis on both sides: Saint Demetrius to the right and Saint Procopius to the left. The plaque on the right is against the gold ground, Saint Procopius is executed against a green enamel background. The Saints are portrayed half-length, holding blue crosses. Saint Procopius' garments are blue, those of Saint Demetrius are of pale yellow, their halos are turquoise. Both their tunics are pale blue decorated with red. The closest parallel is the Khakhuli Deesis (Nos. 40—42).

40—42. Three Plaques — the Deesis Composition (the Khakhuli triptych).

11th century, Byzantine.
Dimensions of the plaque with Christ — 7.5 cm x 4.2 cm.
of the plaques with the Virgin and John the Baptist — 8 cm x 4.4 cm.
Well preserved.

The plaques are placed at the top of the central part of the triptych immediately underneath the arch. The centre is occupied by the plaque with a circular top representing Christ seated majestically on the throne. On either side there are two rectangular plaques with the Virgin and John the Baptist drawn full-length in semi-profile with hands raised in prayer. Their clothing is executed in deep blue and light blue tints.

All these figures are well-proportioned and executed with perfection. The treatment of the faces, their delicate oval outline, the elongated shape of the eyes, the straight noses, the folds of their garments with their rhythm, accurate spirals on the knees, the gold partitions arranged in a fish-bone pattern are all characteristic of the Byzantine school of the 11th century. Sh. Amiranashvili considers them among the best works of Byzantine art of the 11th century executed at Constantinople's workshops by the Emperor's orders and brought to Georgia in 1072 by Empress Mary, the daughter of King Bagrat IV of Georgia.

I. Deer finds that there is a close affinity between the Khakhuli Christ and the Pantocrator of St. Stephen's Hungarian crown and admits that they might have been made by the same master. K. Wessel suggests that the Khakhuli Pantocrator might have been made in the same workshop where the plaques from Monomachos' crown were created. Moreover he considers Khakhuli Pantocrator part of the crown, having nothing in common with the plaques of the Virgin and John the Baptist. This supposition of Wessel's is indeed corroborated by the form of Christ's plaque and the presence of the hand of God and in the Heaven in the plaques of the Virgin and Saint John which doesn't usually occur in the Deesis, and towards which the prayer of the figures is directed.

ბიბლ. (Евнл.): Опшс, с. 8, 10;
Д. Гордеев, К вопросу о
расторжении, с. 155, VII;
W. Dehobadze-Zizichvili, p. 5, Iam.
IIa; S. Amiranashvili, Poklady
Gruzii, obr. 70. В. Шибанашвили,
Кавказский искус., т. 29, кн. 54.
(Ш. Амيرانашвили, Хачульский
триптих, с. 152, табл. 54);

45. მედალიონი — „სახადარი განწმადებული“ (ხახულის კარელი).

XI—XII ს., ბიზანტიური სკოლა.
ზომები: დიამეტრი — 2,5 სმ.
დაკლებულია მარჯვნივ ამოვარდნილია საყდრის მარჯვენა ფეხზე
მედალიონი მოთავსებულია კვდრების გამოსახულებას ქვემოთ.

ოქროს ფონზე წარმოდგენილია „სახადარი განწმადებული“ ვნებების იატრეუბი და ჰეირფისი თულებით მორთული ვეიოლუდრიანი წიციხი. ვეიოლუ „სახადრინა“ ჩამოტეხულია ქსოვილი შეწმულ-ვაუსიფრია. ნაეცეცი კამოცეკულია კაიციხური შემწვედრი ტირებოთ, შუოქა და ლურჯა წითელი ზოლებით. ვეიოლუ ზოიფი მორთულია მწვანე ქვებით. მთელი გამოსახულების შესრულება დაუდვარია, ნახატი — ჰრიბიტიული.

45. Медальон с Эгматсией (Хакхульский триптих).

XI—XII вв., византийская работа.
Размер: диаметр — 2,5 см.
Сохранность: эмаль вышлплась в правой ноже трона.

Медальон помещен под изображением Демуса. На золотом фоне — „Престол уготованный“ с орудиями страстей, с закрытой книгой в желтом переплете, украшенном красными и зелеными камнями. Спускающаяся с желтого трона материя — пурпурно-коричневая, складки переланды встричными переродками, напоминающими кочеру, „мутака“ — яркo-синяя с красными концами. Подиум — желтый, украшенный зелеными камнями. Исполнение всего изображения небрежно, рисунок примитивен.

45. The medallion with the Sacred Throne (the Khakhuli triptych).

11th—12th cc., Byzantine.
Dimensions: diameter — 2.5 cm.
Some enamel has crumbled away in the right leg of the throne.

The medallion is situated under the Deesis. Against the gold background there is the Sacred Throne with the objects of the Passion, with a closed book bound in yellow and adorned with red and green stones. The cloth dropping from the yellow throne is brownish-purple, the folds are rendered by the intersecting fillets resembling pokers. The cushion is bright blue with red ends. The podium is yellow adorned with green stones. The execution is careless and the drawing is rather primitive.

ბიბლ.: (Евбл): Опись, с. 8, № 5;
W. Dschbadze-Zischewski, p. 6;
В. ამინაშვილი, ხახულის კარელი, გვ. 28,
სურ. 17 (შ. ამინაშვილი, Хакхульский
триптих, с. 138, табл. 17).

46—49. ოთხი ფირფიტა მახარებელთა გამოსახულებებით (ხახულის კარელი).

XI ს., ბიზანტიური სკოლა.
ზომები 4,2 x 3,5 სმ.
დაცულობა კარგი

სწორკუთხე ფირფიტები მახარებლების — მარკოსისა და მათეს (მარცხნივ) ოიანეს და ლუკას (მარჯვნივ) გამოსახულებით კანდაცეულია კარდის ცენტრალური არის ზედა ნაწილი. ოიხი ჰობდაშირ ჰეკრე ჰეკრომა-ზე დატეხილულია და აშენიან მუკაიფიანი უნდა იფის დამტეხილულია ოქროს ფონზე სამ მეთოსეილი შემოიბრუნულია წელზევითი კაიციხის-ლულებია მოცეხული. შესატევისი წითელი წარწერები ზრბნულია. მახარებელთა ტიპები მუარად მიხედვს XI საუკუნის დადგენილ ბიზანტიურ იკონოგრაფიას. მათი სომისი — ზოლიანი კარბი „ფეხისისფერი“ ნახატით, მინაცინსტრო-ციხირისა და წითლის მინაცელებით, ჰიპოტიონები — ღრმა ლურჯი ტონისაა. მარჯვანები ლურჯა წითელმომოკლებული (მარკოზი და ლუკა) და მწვანე (ოიანე და მათე). წინიდან გამორეული სისხის ნაეციფი და სომისის დამუკავება ტრადიციული „ფეხისისფერი“ ნახატის გამოყენებით, „ცრქმლისებრა“ ნოიკით იღვეჯე დამბისითეხულია XI საუკუნის ბიზანტიური სკოლანების ტეკლებისთვის. ფეხრი ზოლებების მინაცელებია კი მათეუტენეს მთი ამ ჰერიოფი კეცრცელებულ ე. წ. ფეხრდოვან სტილს — Chevronist, როკორე მას ურთავის ო. დევესი. უაღლოესი ჰარაღული აქვე ხახულის კარელზე მოთავსებული ფირფიტების, მოციქულთა წვეილუბის გამოსახულებით (№ 66—67).

46—49. Четыре пластины с евангелистами (Хакхульский триптих).

XI в., византийская работа.
Размеры: 4 x 3,5 см.
Сохранность: хорошая.

Прямоугольные пластины с изображениями евангелистов Марка и Матфея (слева), Иоанна Богослова и Луки (справа) помещены в верхней части центрального поля триптиха. Они были набиты поперек гвоздями и прямо на орнамент складки. Изображения — португальские, в трехчетвертных поворотах — на золотом фоне. Поясняющие надписи — греческие красные. Типы евангелистов строго следуют установленной византийской иконографии XI в. Одеяния — полосатый хитон в „елочку“, с чередованием серо-голубого с красным, и гиматий — глубокого синего тона. Нимбы — синие (у Марка и Луки) и желтые (у Иоанна и Матфея) с красными каймами. Тонко выписанные черты лица и разработка одежд с применением традиционного для XI в. рисунка „елочкой“, со складкой-слезинкой на локте характерны для памятников византийского искусства XI в. Черепод т. н. шеститонно стило — Chevronist, как его называют О. Демус. Ближайшая параллель — пластины с парными апостолами на том же Хакхульском триптихе (№ 66—67).

46—49. Four Plaques with the Evangelists (the Khakhuli triptych).

11th century, Byzantine.
Dimensions: 4 cm x 3.5 cm.
Well preserved.

The rectangular plaques with the evangelists Mark and Matthew to the left and John and Luke to the right are placed in the upper central part of the triptych. They were nailed later, right to the ornament of the triptych. The images are all executed half-length, in semi-profile positions against the gold background. The Greek inscriptions are red. The types of the Evangelists strictly correspond to the established style of the 11th century Byzantine iconography. They are wearing striped tunics bearing a fish-bone pattern of pale-blue and red, and robes of light and dark blue colours. The halos are blue (Mark and Luke) and green (John and Matthew) with red rims. The refined features and the treatment of the garments with a traditional 11th century fish-bone pattern and tear-like fold on the elbow is characteristic of Byzantine art of the 11th century. The gradation of the coloured stripes of the so-called colourful style wide-spread at the period which O. Demus called Chevronist. The closest parallels are found in the Apostles on the Khakhuli triptych (Nos. 66—67).

Золот. (Библ.): Стпись, с. 8, № 7-10; Н. Кондаков. Византийские эмали, рис. 33-34; Д. Гордеев. К вопросу о разгруппировании, с. 156, IX₁₄; W. Dehnböde-Zischewil, p. 11, 12, lam. VIII, IX; Ch. Amigueschvili, Les эмалх, pl. 107; Э. Зюбков-Бордучо, Византийское искусство, гл. 30-32, ил. 18-21 (III. Азыранашвилли, Хахульский триптих, с. 138-140, табл. 18-21).

50—51. ორი ფირფიტა მღვდელმთავრების —
იოანე ოქროპირისა და გრიგოლ ღმრთისმეტყველის
გამოსახულებებით (ხახულის კარები).

XI ს. ბიზანტიური ხელობა.
ზომები 2,5×2,5 სმ.
დაწყობა კარზე.

ფირფიტები მოთავსებულია ცენტრალური სატის თავზე: მარცხნივ — იოანე ოქროპირი, მარჯვნივ — გრიგოლ ღმრთისმეტყველი. წვლზევითი გამოსახულებები ოქროს ფონზეა მოცემული. მღვდელმთავრებს ორთავებს მარჯვენა ხელი შეკრძანს აქვთ მიტანილი, მორუმო კი კეიფიანი ხაზარზეა უჭირავთ. იოანე ოქროპირს მომავლ-მეწამული თმა და მოკლე, ოდნავ წაწვეტებული წვერი აქვს. გრიგოლ ღმრთისმეტყველი ჭაღარბთმთიანი პერიკაცის სახითაა წარმოდგენილი. ჭაღარბა მონაკრისფრო-ვისფერი მინანქროს არის ვაშლივითი. მღვდელმთავართა სამოსს შეადგენს მეწამულ-ვარისფერი ფუღონა, მონათულ მეწამულ-ვარისფერი ყურებით გაწვრილებული ოთორი თიბოფორით. პარანაგები დიდა, ინტესიური ლურჯი (იოანე) და მწვანე (გრიგოლი). მღვდელმთავართა სახის ნაკვთები — მოკლე წარბები, წერტილი თვალები, ვარსი, გრძელი ცხვირი — დამახასიათებელია XI საუკუნის ბიზანტიური შეკვებისათვის. ბერძნული წარწერები შესრულებულია წითელი მინანქრით.

50—51. Две пластины со святыми
Иоанном Златоустом и Григорием Богословом
(Хахульский триптих).

XI в., византийская работа.
Размеры: 2,5 × 2,5 см.
Сохранность: хорошая.

Пластины помещены над выемкой для иконы; слева — Иоанн Златоуст, справа — Григорий Богослов. Изображения пописаны — на золотом фоне. Правая рука обеих фигур поднесена к груди, а левой они держат евангелия. Иоанн представлен с черн-пурпурными волосами и короткой, чуть заостренной бородой. Григорий Богослов — старец, его седина передана серо-голубой смальтой. Святители облачены в пурпурно-коричневые фелоны с белыми омофорами, украшенными пурпурно-коричневыми крестиками. Нимбы — большие, интенсивно синие (у Златоуста) и зеленый (у Богослова). Черты лица святителей — короткие брови, мелкие зрачки, тонкий длинный нос — характерны для византийских памятников XI века. Поясняющие греческие надписи исполнены красной эмалью.

50—51. Two Plaques Representing Saint John the Chrysostom
and Saint Gregorius the Theologian (the Khakhuli triptych).

11th century, Byzantine.
Dimensions: 2.5 cm × 2.5 cm.
Well preserved.

The plaques are placed over the icon niche. John the Chrysostom is to the left and Gregorius the Theologian to the right. The half-length figures are executed against the gold background. The right hands of the both Saints are raised before their breasts and they are holding yellow books in their left ones. John is portrayed with purplish black hair and a short, slightly pointed beard. Gregorius the Theologian is an old man with grey hair which is rendered in pale blue smalt. The Saints are clad in brownish-purple robes with white stoles adorned with brownish-purple crosses. They have big halos of deep blue (John the Chrysostom) and green (Gregorius the Theologian). The features of the saints, the short eyebrows, small eye-pupils, the thin, long noses are characteristic of Byzantine art of the 11th century. The Greek inscriptions are executed in red enamel.

ბიბლ. (Библи.): Опис., с. 10, № 18, 19;
Д. Гордеев, К вопросу о разгруппировании,
с. 157, XIV¹; W. Dehobadze-Zizichwili, p.
4, Iam. IV¹; მ. ამირანაშვილი, ბიბლიის
კარტი, გვ. 58, სვ. 57-58
(შ. ამირანაშვილი, Хахульский триптих,
с. 152, табл. 57, 58).

52—58. ორი ფირფიტა მღვდელმთავრების ბასილისა და გრიგოლ ღმრთისმეტყველის გამოსახულებებით (ხახულის კარელი).

XI ს. ბისანტიური ხელოვნება. ზომები: 4,3x3,3 სმ. დაცულია კარგი.

ფირფიტები მოთხუებულია ცენტრალური ხაზის ორივე მხარეს, მარჯვნივ — წმ. ბასილი, მარცხნივ — გრიგოლ ღმრთისმეტყველი. ფირფიტები მოკაინებით უნდა ვითარდებოდეს დამზადებული ტრიპტიქონს. ცენტრისაკენ შემოხუებული მღვდელმთავრების სახეგარეგნული მოგებულია ოქროს ფონზე. წმინდანთა მოხუთ ღერევი ფელონი, შემკული მუწაპულ-ვეიისფერებანთი თეთრი ომოფორებით. იგი დამუშავებულია პარალელური ოქროს ტიხრებით, სამკუთხედებითა და იდაყვის არეში მოთხუებული იერემილისებურია ნიჭებით.

წმ. ბასილს ღერევი შრავანდი აქვს, წმ. გრიგოლს — მწვანე, წმინდანთა ღრებიტები ევთუღედანი სახარებებია. გრიგოლ ღმრთისმეტყველს მარჯვენა კურთხევედ ადუგვრია. ბრძანული წარწერები წითელი შინაწითი არის ბუნებრივი. ხაზისა და სხის ნაკლებად დამუშავებით გამოსახულებები XI საუკუნის დასაწყისში ბისანტიურ ოსტატს უნდა მიეკუთვნებოდეს.

52—53. Две пластины с изображениями святителей Василия и Григория Богослова (Хакхульский триптих).

XI в., византийская работа. Размеры: 4,3 x 3,5 см. Сохранность: хорошая.

Пластины помещены по обе стороны от выемки для иконы: справа — св. Василий, слева — Григорий Богослов. Пластины, должно быть, набиты на триптих позже.

Поясные фигуры святителей, в легком повороте обращены к центру, даны на золотом фоне. Греческие надписи исполнены красной эмалью. Св. Василий лежит обеими руками книгу в желтом перелете, украшенную драгоценными камнями. Григорий Богослов представлен с благословляющим жестом и с желтым евангелием в левой покровенной руке. Нишбы — синий (у св. Василия) и зеленый (у св. Григория). Одежния — синие фелоны с белыми омофорами, украшенными пурпурно-коричневыми крестиками. Они покрыты тонкими параллельными перегородками, треугольниками и складками, «селезюнками» на локтях. Рисуюк складок и обработка черт ликов выдают руку тонкого мастера-византийца XI в.

52—53. Two Plaques Representing Saint Basil and Saint Gregorius the Theologian (the Khakhuli triptych).

11th century. Byzantine. Dimensions: 4.3 cm x 3.5 cm. Well preserved.

The plaques are placed on each side of the icon's niche. St. Basil to the right, St. Gregorius to the left. They must have been fixed to the triptych later. The hands a book bound in yellow and adorned with precious stones. Saint Basil is holding in both gorius the Theologian is shown giving benediction and holding a yellow book in his left hand. The halos are blue (St. Basil's) and green (St. Gregorius'). They are dressed in blue robes with white stoles adorned with little brownish-purple crosses. The figures are covered with fine parallel partitions the folds and the features of the Saints' faces betray the hand of a skillful Byzantine master.

ბიბლ. (Биба.) Омсь, с. 12, № 35, 41; Д. Гордеев, К вопросу о разгруппировании, с. 156, IX, с. W. Dobadze-Zizichwili, p. 18, 20; შ. ამირანაშვილი, ხახულის კარელი, პ. 88, სურ. 59, 60 (Ш. Амиранашвили, Хакхульский триптих, с. 152-153, табл. 59-60).

**54. ფირფიტა წმ. ნიკოლოზის გამოსახულებით
(ხახულის კარტიქი).**

XI ს., ბიზანტიური ხელობა.
ზომები: 4x3 სმ.
დაცულობა კარგი.

ფირფიტა ტახტზე მჯდომი წვილდი ღმრთისმშობლის ქვემოთა მო-
თავსებული. წმინდანი გამოსახული ოქროს ფონზე მკერდზევით, ოდნავ
მარჯვნივ მოპრუნებული. ფიგურის ორსავე მხარეს განაწილებული ბერძ-
ნული წარწერა შესრულებულია წითელი მინანქრით. წმინდანი ბერცხვად
ცველინება, მისი ჯდარა მონაცრისფრო-ციხურით მინანქრითაა გადმო-
ცემული. მარჯვენა ხელი მას კურობეჯად აღუჭურია, მარცხენაში კი ვეი-
თულდიანი სახარება უჭირავს. სამოსს შეადგენს მოთისფრო ფულონი,
მეწამულ-ვაეისფერი ჯვრებით შემკული თეთრი ოთოლორით. მარჯვანი
დიდია, მწვანე, წითელშეშვლებული. სახის დამუშავებით წმ. ნიკოლოზი
ენათუხვევა მღვდელშთავრების — ბასილისა და გრიგოლ ღმრთისმეტყველის
გამოსახულებებს (№ 52-53).

**54. Пластина с изображением св. Николая
(Хахульский триптих).**

XI в., византийская работа.
Размеры: 4 x 3 см.
Сохранность: хорошая.

Пластина помещена под изображением сидящей на троне Богоматери.
Погруженное изображение святого в легком повороте направо дано на зо-
лотом фоне. Греческая надпись по обе стороны от фигуры исполнена
красной эмалью. Святой представлен в образе старца (седина — серо-
голубая эмаль). Правой рукой он благословляет, в левой покровенной
руке — евангелие в желтом переплете. Св. Николай одет в фиолетовую
фелонь с белым омофором, украшенным турлурио-коричневыми крестиками.
Нимб — большой зеленый с красным контуром. Трактовка
образа св. Николая сближает его с изображениями святителей Василия
и Григория Богослова (№ 52—53).

**54. The Plaque Representing Saint Nicholas
(the Khakhuli triptych).**

11th century. Byzantine.
Dimensions: 4 cm x 3 cm.
Well preserved.

The plaque is placed beneath the image of the Virgin Enthroned. The half-
length figure of the Saint slightly turned to the right is given against the gold
ground. The Greek inscription on either side of the figure is in red enamel.
The Saint is shown as an old man, the grey hair is rendered by means of the
pale-blue enamel. The right hand is raised in benediction, in the left hand he
is holding a yellow book. Saint Nicholas is wearing violet vestment with a
white stole bearing brownish-purple crosses. The green halo is large and has
a red rim. The treatment of Saint Nicholas' image approaches that of the
Saints Basil and Gregorius the Theologian (Nos. 52—53).

ბიბლ. (Библи.): Опис., с. 14, № 51;
Д. Гордеев, К вопросу о разгруппировании,
с. 156, IX; W. Dchobadze-Zizichwili, p.
18, lam. XVIIb; Ch. Amiranachvili, Les
évang., p. 111; შ. ამირანაშვილი, ხახულის
კარტიქი, გვ 62, სურ. 63 (III. Амиранашвили,
Хахульский триптих, с. 153, табл. 63).

**55. მედალიონი ღმრთისმშობლისა ჩვილდამ
(ხახულის კარელი).**

XI ს. ბიზანტიური ხელნაწი.
ზომები დიაგონალი — 3,2 სმ.
დაკრულია მინაქარი მლიანად ამოკარნლითა
ღმრთისმშობლის მარჯვანდ, ნაწილობითი — ქრისტის
მარჯვენა ფეხზე.

მედალიონი მოთავსებულია ცენტრალური ხატის თავზე, ოდნავ მარჯვნივ-
წვეულებითი გამოსახულება ღმრთისმშობლისა ჩვილით მოცემულია ოქროს
ფონზე. ღმრთისმშობელი მარჯვენა ხელი მეტყინად ჰქვს მიტანილი, მარ-
ცხენითი კი კალთაზე მჯდომი ჩვილი უჭირავს. მისი შერა მკვიდრის-
ვანა მინერობილი. ქრისტეს მარჯვენა წინ კურთხევათა ჰქვს გაკრული,
მარცხენაში თითონი გრავილი უჭირავს. ღმრთისმშობელი მუქმულკეის-
ფერ სამოსშია, რომლის ხშირი წერილი, მუცელთან მომრეკლებული
ნაოჭები მკვერ ნახავს ქმნის. ჩვილს აცვია კაცობით — ლომინისფერი
და მონაცრისფერი-ციხისფერი მეკეთრი თანაბარი ზოლების მონაცვლო-
ბით. ქრისტეს კაცობის დამუხავება — მისი შესრულების სიმრავლე, მკვე-
რი რიტმი, ვანსხეაღება X საუკუნის ძეგლებში დადასტურებული ორ-
ფერი ტანსაცმლის უფრო თავისუფალი და „აფრწერული“ კამდეტიმის-
კან და ტუბურია XI საუკუნის Chevronstil — ის სახელით ცნობილი
ბტილისსაღვის (შეადარე იმავე სახელის კარგის ტახტზე მჯდომი ჩვი-
ლდამ ღმრთისმშობელი, № 17).

პარალელი — ოთხი ფორიგა მახარებელია გამოსახულებებით (№ 46—
49), ფორიგებში მოცემულია წყვილებით (№ 66-67) — ეყვალ ხახულის
კარელზე.

აიკონოგრაფიის თვალსაზრისით საყვლისხმოა ისეთი ფტკლები, როგო-
რცაა ღმრთისმშობლის მარჯვენა ხელი — ქრისტეს ილიის ქვეშ ამოკ-
რული, ქრისტეს მუხლამბდგ გამოძულვული ფეხები, ჩვილის (და არა
კრმის) სამოსი — მოკლე ტუნიკა.

55. Медальон с Одигитрией (Хакхульский триптих).

XI в., византийская работа.

Размер: диаметр — 3,2 см.

Сохранность: эмаль выкрошилась целиком в нмме
Богоматери, частично — в правой ноге Христа.

Медальон помещен над выемкой центральной иконы, несколько правее.
Поясное изображение Одигитрии — на золотом фоне. Богоматерь
представлена фронтально с устремленным к младенцу взором. Правая
рука ее поднесена к груди, левой она поддерживает подмышку восседа-
ющего на ее коленях Христа. Спаситель — в трехчетвертном повороте
с выгнутой вперед благословляющей десницей и с белым свитком в
левой руке. Богоматерь — в пурпурно-коричневом одевании со строгим
рисунком частых тонких складок-пергородок, круглых линий у живота.
Младенец — в желто-лимонном хитоне с серо-голубыми полосами, об-
разующими четкий геометрический узор. Нимб Христа — бирюзовый.
Греческая надпись — в белых кружочках, окаймленных пурпурным
контуром. Черты лица — высоко поднятая дуга бровей, мелкие зрачки
и узкий тонкий нос, красные губы бантиком — исполнены в харак-
терной для византийских эмалей XI в. манере. Проработка хитона
Христа — сухость исполнения, размерность строгого ритма, отлич-
ная от более свободной, „живописной“ трактовки двухцветных одежд в
памятниках X века, типична для стиля XI в., известного под названием
Chevron-stil (сравните с одеянием Богоматери с младенцем на троне того
же Хакхульского триптиха — № 17). Параллели — пластины с изобра-
жениями поясных апостолов (№ 46—49) и апостольских пар
(№ 66—67) на том же Хакхульском триптихе.

Аиკონოგრაფიის ხეობრებაა ომენები ტახტი დეტალი, კა და ღვა,
პოპირაფიჩესი ჩვილით ქვა ბოგომატერი, ობანჯენის ნოჯი
ტუნიკა, პრედასტენილი ვ დეტოსკ, ა ნ ოტრეოსკო მ ოდენი (ვ კოროტ-
კი რიტე).

55. The medallion of the Virgin with the Child (the Khakhuli triptych).

11th century. Byzantine.
Dimensions: diameter — 3.2 cm.
The enamel has completely flaked off from the halo of the Virgin and partly from the right leg of Christ.

The medallion is placed over the central icon and a little to the right. The half-length figure of the Virgin is executed against the gold ground. She is shown in the frontal position, her eyes turned to the Child. Her right hand is raised to her breast, with the left one she is supporting Christ who is sitting on her knees. Christ is shown in semi-profile with his right hand outstretched in benediction and holding a white scroll in his left. The Virgin is clad in brownish-purple with a measured pattern of numerous fine folds, rounded about her belly. The Child is wearing a yellow lemon-coloured tunic with pale-blue stripes which form a distinct geometric pattern. Christ's halo is turquoise. The Greek inscription is executed in white circles rimmed with a purple contour. The features, the high, arching eyebrows, small pupils, the narrow nose, the red pointing lips are executed in the manner characteristic of the 11th century Byzantine enamel. The treatment of Christ's tunic, the dry manner, the strictly measured rhythm contrasting with a rather more unrestrained "picturesque" technique of the bicoloured garments of the 10th century works, is typical of the style of the 11th century commonly known as Chevronstil (cf., the garments of the Virgin enthroned with the Child on the Khakhuli triptych, No. 17). The parallels are found in the plaques with the half-length images of the Apostles (Nos. 46—49) and Apostolic pairs (Nos. 66—67) on the same triptych.

There are peculiar iconographical details, such as the left hand of the Virgin supporting Christ under the armpit, Christ's bare feet, the short, childish tunic instead of a longer one for an adolescent.

ბოლ. (ზნა.): ომენ, ს. 10, № 20;
Н. Кондаков, Иконография Богоматери, II, с. 260-262, рис. 143; Д. Гордеев, К вопросу о разграничении, с. 158, XVI;
W. Dehnbach-Zischwilli, p. 12;
შ. აბინაშვილი, ხახულის კარელი, № 50-52, სურ. 46 (III. Амрашаншвили, Хакхульский триптих, с. 148, табл. 46).

56. ფირფიტა ცისარტყელაზე მკდომი ქრისტეს გამოსახულებით (ხახულის კარები).

XI ს., ბიზანტიური სკოლა.
ზომი სიმაღლე — 2,2 სმ
დაკრულია კარზე.

სვემენტის ფორმის ფირფიტა მოთავსებულია ცენტრალური ხატის ქვე-
მოთ. ქრისტე მსახული წამოღვენილია ღურჯნოლებიან ცისარტყელაზე
მჯდომი, დიდი წითელი ვარსკვლავებით მოჭედული ცისფერი ცის ფონ-
ზე. ქრისტეს ფიგურა რაკურსშია გადმოცემული, თუმცა გამოსახულება
მთლიანად სიბრტყობრივია. ქრისტეს სამოსი — მკრთალი ლიმონისფერი
ჰმატიონი და ღურჯი კვართი, მიწრული წითელი კლავთი. მარჯვენა-
დი ღურჯია, წითულმეოკლეული. მესრულუმის ხსიათით იგი უნდა მიე-
კუთვნებოდეს XI სუკუნის ბიზანტიურ სკოლაგებას. ანალოგია — ხახუ-
ლის ბანტოკრატორი „ვედრების“ კომპოზიციიდან (№ 40).

56. The Plaque Representing Christ Seated on the Rainbow (the Khakhuli triptych).

11th century, Byzantine.
Dimensions: height — 2.2 cm.
Well preserved.

The plaque in the form of a segment is situated below the icon. Christ is
seated in judgement on the rainbow drawn with blue stripes against the light
blue sky studded with large red stars. The figure of Christ is foreshortened.
The picture on the whole is flat. The Saviour is clad in a pale, lemon-col-
oured robe and a blue tunic adorned with a red clavus.
The halo is blue, rimmed with red and adorned with a white cross. The man-
ner of execution allows us to date the plaque from the 11th century. Anal-
ogies are found in the Khakhuli Pantokrator from the Deesis (No. 40).

56. Пластина с изображением Христа, восседающего на радуге (Хяхульский триптих).

XI в., византийская работа.
Размер: высота — 2,2 см.
Сохранность: хорошая.

Пластина формы сегмента расположена под выемкой для иконы. Хри-
стос в типе судьи представлен восседающим на радуге, переланной си-
ниими полосами, на фоне усаянного крупными красными звездами голу-
бого неба. Фигура Христа — в ракурсе. Изображение в целом плоскост-
но. Одежие Спасителя — бледно-лимонного цвета гиматий и синий
хитон, украшенный красным клавом. Нить — синий с красным конту-
ром и белым крестом. По характеру исполнения пластина должна быть
отнесена к византийскому искусству XI в. Аналогия — Хяхульский
Пантократор из Деисуса (№ 40).

ბიძე, (Библи.): Отись, с. 12, № 43;
Н. Копшаов, Византийские эмалы, с. 134,
рис. 28; Д. Гордеев, К вопросу о
разгруппировании, с. 155, VII;
W. Dchobadze-Zizchwili, p. 6;
Sb. Amiranachvili, Les emaux, p. 111;
მ. ამირანაშვილი, ხახულის კარები, გვ. 54,
სურ. 50 (III. ამირანაშვილი, Хяхульский
триптих, с. 149 — 150, табл. 50).

57—58. ორი ფორფიტა ღმრთისმშობლისა და მიქელ მთავარანგელოზის გამოსახულებებით, გვირგვინებით ხელში (ხაზულის კარელი).

XI ს. ბიზანტიური ხელობა
ზომები 2,5 x 3 სმ
დაკრულია კარგი.

ფორფიტები განლაგებულია ცენტრალური ხაზის ქვემოთ, დისარტულაზე მჯდომი ქრისტეს გამოსახულების ორსვე მხარეს. მარჯვნივ ღმრთისმშობელია ქალის გვირგვინით ხელში; მარცხნივ — მთავარანგელოზი მიქელი მამაკაცის გვირგვინით. წელზევითი გამოსახულებები, შესრულებული მოლურჯო-მოციფრო ტონებით, მოცემულია ოქროს ფონზე. პარავანგები დიდი, ზრუმბეტსხური ნახევრადაპკირვალ მინაქრისა, წითლუმეოვლული. გვირგვინები ევთლია, მუროფაბი თვლებით მოუკვიდა. ზერმულ წარწერები გამოყვანილია მქანულ-ავისფერი მინაქრით. ამ გამოსახულებათა შესრულების მანერა (ხაზის ნაკლები გამოყვანა, ტანსაცმლის დამუშავება, კოლორები) იხიითევა, რვაჯერ ხაზულის „ეკლერებისა“ (№ 40-42) და მიხეილ დუკას და მარიამის (მეადრე გვირგვინები, № 39) ფორფიტებისა. შესძლოა იხინი ერთ დროს, როგორც დ. გორდევი აღნიშნავდა, „რადგან საეგვიპტო ანსამბლს“ ქმნიდნენ, მაგრამ ახლა რისავე დაზუსტებით თქმა შეუძლია.

57—58. Две пластины с изображениями Богоматери и архангела Михаила с коронами в руках (Хвахульские триптихи).

XI в. византийская работа.
Размеры: 3 x 3 см.
Сохранность: хорошая.

Пластины расположены под выемкой для иконы, по обе стороны от изображения Христа на радуге. Справа — полуфигура Богоматери с женской короной в руке, слева — архангел Михаил с мужской короной. Изображения даны на золотом фоне и решены в сине-голубых тонах. Нимбы — большие изумрудные полупрозрачной эмали с красным контуром. Короны — желтые, усевные драгоценными камнями. Греческие надписи выведены пурпурно-коричневой эмалью. Манера исполнения этих украшений — по описанию черт ликов, обработке одесу, колориту — находит аналогии с Хвахульскими пластинами Денеса (№ 40—42), а также Михаила Дуки и Марии (сравни и короны — № 39). Принадлежность их „к какому-то“ специально созданному ансамблю, как об этом пишет Д. Гордеев, вполне возможна, но нет никаких оснований конкретизировать это предположение.

57—58. Two Plaques Representing the Virgin and Archangel Michael Holding Crowns in Hands (the Khakhuli triptychs).

11th century. Byzantine.
Dimensions: 3 cm x 3 cm.
Well preserved.

The plaques are placed beneath the icon niche on either side of the Christ seated on the rainbow. The half-figure of the Virgin holding a woman's crown is to the right and Archangel Michael with a man's crown to the left. The figures are drawn against the gold background and are executed in light and light-blue tones. Their emerald-green, large halos are made of deep translucent enamel and are rimmed with a red contour. The crowns are yellow-brownish-purple enamel. The manner of execution of the features, the color-plaques of the Deesis (Nos. 40—42) and of Emperor Michael Duкас and Empress Mary (cf., the crowns No. 39). They might have belonged to "some specially created ensemble" as stated by D. Gordееv, but there is no evidence to prove this supposition beyond any doubt.

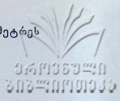
ბიბლ. (Выбл.): Описк., с. 12, № 44, 45; Д. Гордеев, К вопросу о разгруппировании, с. 156, XI, 1; W. Dchobadze-Zizichwili, p. 7; Ch. Amiranchvili, Les enamel, p. 111; B. ამბანიშვილი, ხაზულის კარელი, № 54, სფ. 48, 51 (III. Амрапашаши, Хвахульские триптихи, с. 149-150, табл. 48, 51), Л. Хускивадзе, Грузинские эмали, с. 96, табл. XVII, 1.

59—60. ორი ფირფიტა წმ. გიორგისა და წმ. დემეტრეს გამოსახულებებით (ხახულის კარები).

XI ს., ბიზანტიური ხელოვნება.
 მოიპოვა 1924 წელს.
 დაცულია: კარგი.

ფირფიტები მოთავსებულია ცენტრალური სტის ქვემოთ, წინა გამოსახულებების ორივე მხარეს, მარჯვნივ — წმ. გიორგი, მარცხნივ — წმ. დემეტრე ოქროს ფონზე. გამოსახულებები წელზეკითია, ფონტალური. პაბუკი მთომარეი წარმოდგენილი არის ჯარი მარჯვენა ხელში (წმინდა გიორგისა ფიგურისთვის), წმ. დემეტრესი — მუწამულ-ვაისფერი და მინანდრისფრო-ცისფერი მახვილით მარცხენა ხელში. მარჯვენაზე დიდი, მოღურა-ცისფერი, წითელმუწამულული. მათ მოსავთ ღურე ვარდით, აყამანი, კოვამცემული ცისფერი, წითელი და ვეთელი მინანქრით; წმ. გიორგის მისასხამი წითელი, მკრძნე შეხებული ფიბულით, წმ. დემეტრესი — მუქი ღურეი მხარე კარგადებული ბოლოთი, მუწამულ-ვაისფერი მინანქრით შესრულებული ბერძნული წარწერები ანალოგებულა ვერტიკალურად, მახვილის საპირისპიროდ. ორივე გამოსახულების სახის ნაცვობისა და სპილის დამუშავება იფერენია. მათი შესრულების მანერა დიდად უახლოვდება იმ ფირფიტებისს, რომელზედაც გამოსახულია ღმრისმშობელი და მთავარანგელოზი კვირკვიით ხელში (№ 57—58). ამგვარად, საესებით დატურდება ე. გორდევის ვარაიდი იმის შესახებ, რომ ეს მინანქრები ერთ კომპლექტს ქეკონის.

59—60. Две пластины с изображениями св. Георгия и св. Димитрия (Хакхульских триптих).

XI в., византийская работа.
 Размеры: 3 × 3 см.
 Сохранность: хорошая.

Пластины помещены под выемкой иконы и фланкируют изображения Богоматери и архангела с коронами в руках. Справа — св. Димитрий, слева — св. Георгий. Изображения — поясные, фронтальные, на золотом фоне. Святые представлены юными, с крестами в правой руке: бирюзовым — у св. Георгия, пурпурно-коричневым — у св. Димитрия, и серо-голубыми колымами в левой руке каждого из них. Нимбы большие сине-голубые с красным контуром. Одежды — синий митон, кольчуга, передняя голубой, красной и желтой эмалью, плащи — у св. Георгия — красный, застегивающийся на груди фибулой, у св. Димитрия темносиний, перекинутый через плечо. Надписи — греческие, исполненные пурпурно-коричневой эмалью, располагаются вертикально, pendant копы. Обработка черт ликом и оденний обоих изображений идентична. Их манера исполнения настолько близка пластинам Богоматери и архангела с венцами в руках (№ 57—58), что становится совершенно очевидным предположение Д. Гордеева о принадлежности всех этих эмалей к единому набору.

59—60. Two Plaques Representing Saint George and Saint Demetrius (the Khakhuli triptych).

11th century. Byzantine.
 Dimensions: 3 cm × 3 cm.
 Well preserved.

The plaques are placed beneath the icon niche and are flanking the figures of the Virgin and the Archangel holding crowns. Saint Demetrius is to the right and Saint George is to the left of the figures. They are shown half-length in a frontal position, against the gold background. The saints are depicted quite young, holding crosses in their right hands, Saint George holding the turquoise-coloured one and Saint Demetrius the brownish-purple one and with pale-blue lances in the left hands. The halos are large, deep and light-blue with a red contour. They are clad in blue tunics, coats of mail treated in blue, red and yellow and mantles, red for St. George, fixed on his breast with a clasp, and dark-blue for Saint Demetrius thrown over the shoulder. The Greek inscriptions executed in brownish-purple enamel are arranged vertically, pendant to the lances. The treatment of the features and the garments of both figures is identical. The manner of their execution is so close to that of the Virgin and the Archangel holding the crowns (Nos. 57—58) that Gordiev's supposition of their belonging to one set becomes only too evident.

61—62. ორი ფირფიტა მოთავაჩანგლოზთა გამოსახულებებით (ხახულის კარედი).

XI ს. მანსტორი ხელომ.
 ზომები 7,5 x 3,5 სმ
 დაცულია კარგად.

ფირფიტები მოთავსებულია ხახულის კარედის ქვედა ნაწილში, ტახტზე მჯდომი ღმრთისმშობლის ორივე მხარეს.

მოთავაჩანგლოზები (მიქელი — მარჯვნივ, გაბრიელი — მარცხნივ) წარმოადგენენ არიან მთელი ტანით, ფირფიტის მხარეს მდგომარე. ფონი ოქროსია. მოთავაჩანგლოზების ატრიბუტებია წითელტარანი ლაბარები და ცისფერი სფერო. მათ სამოსს შეადგენს ღურჯი ქაობი და მდიდრულად მორთული ფართო ვეფთღი ღორინით. მოთავაჩანგლოზთა ფრთები ჩამოშვებულია. ისინი მოღურთა-მოუკეისფრო გამაია გადაწყვეტილი. პარანგლები კუმჭვირვალ მინაქრისა, მუქი შუაგუნე, წითელ-მეწითელებული. თუორი წარწერები ლაბარების ღურჯ სწორეუხედგებზეა გატანილი.

ამ გამოსახულებათა დაბრინძობის X საუკუნის მოთავაჩანგლოზთა ფირფიტებთან (№ 18-19), სრულიად ნათელი ხდება, რომ სამის ნაცვთებისა თუ სამოსის დამუშავებითა და კოლორით, ისინი შორდება ამ უკანასკნელთა და უახლოვდება XI საუკუნის ისეთ ძეგლებს, როგორცაა პანტოკრატორი „ვეფრებიდან“ ანდა მიხეილ ღუგასა და მარიაშის ფირფიტა (№ 40, 39).

61—62. Две пластины с изображениями архангелов (Хакхульский триптих).

XI в., византийская работа.
 Размеры: 7,5 x 3,5 см.
 Сохранность: хорошая.

Пластины помещены в нижней части Хакхульского триптиха, по обе стороны от восседающей на троне Богоматери с младенцем.

Архангелы (Михаил — справа, Гавриил — слева) представлены стоящими во весь рост на бирюзовых подиумах. Фон — золотой. Их атрибуты — лабарум с красным древком и голубая сфера. Одеяния — синие хламиды с богато украшенным широким желтым лорном. Крылья архангелов опущены. Они решены в сине-пурпурной гамме. Нимбы — темно-зеленые с красным контуром непрозрачной эмали. Белые надписи — на синих прямоугольных лабарумах.

При сопоставлении этих изображений с пластинами Архангелов X в. (№ 18—19) становится ясным, что по обработке черт ликов, одеяний и колориту они отдаляются от этих последних и сближаются с такими памятниками XI в., какими являются Пантократор из Денуеса, пластина Михаила Дуки и Марии (№ 40, 39).

61—62. Two Plaques Representing the Archangels (the Khakhuli triptych).

11th century, Byzantine.
 Dimensions: 7.5 cm x 3.5 cm.
 Well preserved.

The plaques are fixed to the lower part of the Khakhuli triptych, on either side of the Virgin with the Child Seated on the Throne.

The Archangels (Michael to the right, Gabriel to the left) are shown standing on turquoise podiums against the gold background. Their attributes are the labarums with the red stufis and the blue orbs. They are clad in blue robes with richly decorated broad yellow lorons. The wings of the Archangels are folded. They are treated in blue and purple colours. The halos are dark green with a red contour. Their enamel isn't translucent. The white inscriptions are written on the rectangular blue labarums.

When compared to the Archangels on the 10th-century plaques (Nos. 18—19) it is evident that by the manner of treating the features, garments and the colouring they have moved away from the latter and approached the works of the 11th century, such as the Pantokrator from the Deesis and Emperor Michael Ducas and Empress Mary (Nos. 40, 39).

ბიძგ. (ხეიღ.) ომეს, ს. 14, № 52, 53; Н. Кондаков, Византийские эмали, рис. 31; Д. Гордеев, К вопросу о разрушительности, с. 154, VI; W. Dchobadze-Zizichvili, p. 8-6, I; V. Ch. Amiranchvili, Les émaux, p. III; შ. ამირანაშვილი, ხახულის კარედი, გვ. 42, სურ. 34, 35 (შ. ამირანაშვილი, Хакхульский триптих, с. 129, табл. 34, 35).

63—64. ორი ფირფიტა წმ. ბასილისა და წმ. პროკოპიის გამოსახულებებით (ხახულის ტრიქტი).

XI ს., ბიზანტიური ხელმოა.
 სიმაღლე 2,5 X 2,2 სმ.
 დარღუდვა დატარებულია წმ. ბასილის ფიგურის ქვედა ნაწილი, ამოცვენულია მინარქარი მწიფდნისა შარავანდებზე და წმ. პროკოპიის პოდუმიზე.

ფირფიტები ჩადგმულია ე. წ. „სიონით“, რომელიც ხახულის კარვის ქვედა ნაწილშია მოთავსებული. გამოსახულებები ოქროს ფონზეა მოცემული. ბასილ დიდი (მას შუქი თმა და გრძელი წვერი აქვს) მუდმივ-მთავრის შესაბამისლად წარმოდგენილი, ღურჯი ჯვრებით შემკული ობო-ფორით. ხელში მას უკნირავს ძვირფასი თვლებით გაწეობილი კუთხელი დახურული წიგნი.

წმ. პროკოპი ახალგაზრდაა. იგი წარმოდგენილია ციხფერი ჯვრით ხელში. წმინდანის სმოსს შეადგენს კუთხელი ტაბლიონით შორული ღურჯი ქაშიდები. ზედაწილში წარწერები შესრულებულია მინარქოვან ოვალუბზე, იხინი ღურჯითაა დატანილი თეთრ ფონზე. წმინდანთა სხის ნაკვობი დახვეწილია — წარმების რჯალი მკვეთრად არის ამოცვენილი, ცხვირი შეკერი და ვიწროა, თვალები წვრილი. ჩაკვეცი-ტიხრები ქმნან თხელი, სმირი ხაზების მოწესრიგებულ ნახატს. ფირფიტები კუთხის ერთ კომპლექსს.

63—64. Две пластины с изображениями св. Василия и св. Прокопия (Хакхульский триптих).

XI в., византийская работа.

Размер: 3,5 X 2,2 см.

Сохранность: не сохранился низ фигуры св. Василия; эмаль выкрошилась в нимбах святых и в подиуме св. Прокопия.

Пластины вставлены в т. н. „Снион“, находящийся в нижней части Хакхульского триптиха. Изображения — на золотом фоне. Василий Великий, с темными волосами и длинной бородой, представлен в темно-синем святителемском облачении с белым омофором, украшенным синими крестиками. В руках он держит закрытую желтую книгу, усыпанную драгоценными камнями.

Св. Прокопий — юный. Он представлен с голубым крестом перед грудью. Его одяние — темно-синяя хламида с желтым табlionом. Греческие надписи даны на эмалевых овалах — синие на белом фоне. Черты ликов святых исполнены тонко, четко выписаны дуги бровей, строгий узкий нос, мелкие глаза. Складки-перегородки одеяний создают упорядоченный узор тонких частых линий. Пластины принадлежат одному набору и являются высокохудожественными образцами XI в.

63—64. Two Plaques Representing Saints Basil and Procopius (the Khakhuli triptych).

11th century. Byzantine.

Dimensions: 3.5 cm X 2.2 cm.

The lower part of St. Basil's figure has not survived. The enamel has crumbled away from the halos of the Saints and in the podium of St. Procopius.

The plaques are inserted into the so-called „Sion“ in the bottom part of the Khakhuli triptych. The figures are shown against the gold background. St. Basil the Great is dark-haired, he has a long beard and is clad in dark-blue vestments with a white stole bearing blue crosses. He is holding a closed book of yellow colour studded with precious stones.

St. Procopius is shown as a young man. He is holding a blue cross before his breast, and wears a dark-blue chlamis with a yellow tablion. The Greek inscriptions are executed in blue against the oval, white backgrounds. The Saints have delicate features, their arching brows, their fine, thin noses and small eyes are drawn rather meticulously. The folds of their garments form a regular pattern of fine, frequent lines. The plaques belong to one set and are certainly fine specimens of the 11th-century cloisonné enamelling.

ბიბლ. (Библия): Омск, с. 14, № 55, 56;
 Д. Гордеев. К вопросу о разгруппировании,
 с. 157, XIII; W. Dschobadze-Zizichwili, p.
 18-19, там XVIIIa; წმ. ბასიანაშუალო,
 ხახულის კარვის, ნაკ. 63-64, სურ. 65
 (П. Амравашваლი, Хакхульский триптих,
 с. 154, табл. 65).

**65. ფირფიტა ალვის ხის წინ მდგომი
ღმრთისმშობლის გამოსახულებით (ხახულის კარელი).**

XI ს., პოსანტიონი ხელობა.
ზომები: 3,5 x 3,5 სმ.
დაცულობა: კარგი.

საქუთსა ფორმის ფირფიტა მოთავსებულია კარელს შუა არის ქვედა გამოწეულ ნაწილში, ცენტრალური კარელის მარჯვნივ. ღმრთისმშობელი წარმოდგენილია ოქროს ფილაზე, მთელი ტანით, ალვის ხის წინ, რომელიც გამოძეგულია ოქროსტონებისა მუწავს მიწანქარით. მის უკან სახანია ქსოვილით დაფარული თეთრი ტახტია. ღმრთისმშობელს მარჯვენა ხელი მჯდომიან აქვს მიტანილი, მარცხენაში კი თითისტარი და ნართი უჭირავს. ფირფიტის მარცხენა კუთხეში მგრჩენილია ბერძნული წარწერის ასოები, შესრულებულია მოთავისფრო-წითელი მინანქრით.

აქ წარმოდგენილი ღმრთისმშობელი ბაღში ხარების კომპოზიციისაა. მისი სახის ნაკვთები დახევეწილია. სახის ფერი — შუქი. ღმრთისმშობლის შიდა სახისი დისკურია, მხოლოდში — ინტენსიური ღვწუა, პარავანდი ვერო, დისკურია: ოხელი, შირი ნავეცეა, სპეციფიური სპირალური ხეულები მუხლიან, ფეხების გამოთი ხაზი — XI—XII საუკუნეების მინანქროსა გამოსახულებითა საშოსის დამუშავების დაბახახათუელი სერ-სება. სტილიზებული ალვის ხის წარმოდგენა, რომელიც წვორვე ამ დროსა განსაკუთრებით გავრცელებული, აგრეთვე ახლოვებს ამ ფირფიტას ადრინაული დროის ძეგლებთან. სახის ნაკვთით ეს ღმრთისმშობელი დიდ მსგავსებას იწეხს „ვედრების“ მარიათან (სახულის კარელზე — № 41).

**65. Пластина с изображением Богоматери
перед кипарисом (Хакхульский триптих).**

XI в., византийская работа.
Размеры: 3,5 x 3,5 см.
Сохранность: хорошая.

Пластина треугольной формы помещена на нижней выступающей части среднего поля, вправо от центральной розетки. Богоматерь представлена на золотом фоне, стоящая во весь рост перед кипарисом, зеленым с золотыми зигзагами. За ней белый престол, покрытый узорчатой тканью. Богоматерь подносит правую руку к груди, в левой она держит веретено с пряжей. В левом углу пластины сохранились буквы от греческой надписи, исполненной коричнево-красной эмалью.

Представленная здесь Богоматерь — из композиции Благовещения в саду. Черты лица тонко выписаны. Цвет лица — смуглый. Одевания ее — голубой стола и интенсивно синий мафорий. Нимб — узкий голубой. Тонкие частые складки, специфические спиральные завитки у колен и разделительная линия ног — характерные приемы обработки одежд эмалевых изображений XI—XII вв. Наличие стилизованного кипариса, получившего широкое распространение именно в этот период, также приближает эту пластину к памятникам отнесенного времени. По чертам лица эта Богоматерь проявляет большое сходство с Марией из Цернуса (Хакхули — № 41).

**65. The Plaque Representing the Virgin Before a Cypress
(the Khakhuli triptych).**

11th century, Byzantine.
Dimensions: 3.5 cm x 3.5 cm.
Well preserved.

The triangular plaque is placed on the lower, projecting part of the central panel, to the right from the central rosette. The Virgin is shown full-length against the gold background, standing before a green cypress with gold zigzag. There is a throne covered with a white, patterned cloth. The Virgin has raised her right hand before her breast, in her left hand she is holding a spindle with yarn. In the left-hand corner of the plaque some Greek characters of the damaged inscription survive executed in red enamel.

The Virgin represented in this plaque is part of the motif "the Annunciation in the Garden." The features of the Virgin's face are refined. Her complexion is dark. She is wearing a blue dress and a cape of intensive blue. The halo is narrow and blue. The thin, frequent folds, the specific, spiral scrolls at the knees and the paring line of the legs are all typical methods of treating the garments in the 11th—12th cc. cloisonné enamels. The motif of the stylized cypress which was widespread at this very period provides additional evidence of the plaque's affinity to the enamelwork of the same period. The features of the Virgin's face resemble Saint Mary from the Deesis (Khakhuli No. 41).

ბიძღ. (ზაბა.) ოძისა, ს. 18, № 65;
Д. Гордеев, К вопросу о датировании,
с. 155, VII; W. Dehnbader-Zizichwili, р.
6, lam. VIIIa; შ. აბრამაშვილი, ხახულის
კარელი, გვ. 58, სურ. 55 (III. Амيرانашвили,
Хакхульский триптих, с. 151, табл. 55).

66—67. ორი ფირფიტა მოციქულთა წყვილით (ხახულის ტრიქტი).

XI ს., ბიზანტიური სკოლა.
ზომები 8x5,5 სმ.
ღვივლებია: კარგა.

ბიზანტის თვლებით ბირთული ფირფიტები გრძილური მიზანწილებით მოთავსებულია კარდის ქვედა გამოწვეულ ნაწილში. დ. კორდევას აზრით, მათზე შემორჩენილი მკვლე ნაღვრისმი ადასტურებს იმას, რომ ისინი უკვე არჩეულ სხვა მკვლევ იყო დამარცხდნენ.

მოციქულები — იოანე დმირისმეტყველი და პეტრე (მარცხნივ), პავლე და მათუ (მარჯვნივ) წარმოდგენილი არიან მუდლი ტანით. ისინი ცენტრისკენ არიან მიქცეული სახარებუბით ხელში (შხოლოდ პეტრე მოციქულს ტვირავს პარტხენა ხელში გრავნილი). ოინი ოქროსია, წარწრები პრემწული, ლურჯი. წმ. მათს იმა მუქია (მუქმულ-ვაფისფერი მიანაქარი), დანარჩენებისა ჭაღრა (ცისფერი მიანაქარი). წმინდანთა პარანდები დიდა, ზრმპუტისფერი, ლურჯი და მონაფრისფრო-ცისფერი წითელი კონტურით. საღომები ცისფერია ოქროს ზეგულებით. მოციქულთა სმოსი დამუშავებულია ორფერი „ფევისფერი“ ნახტოთ, რომელიც შედგება მუქი ლურჯი, ცისფერი, წითელი და პალაისფერი მწკანე, ზუსტად გამოფენილი, ზოლებისაგან. სმოსის დამუშავების ასეთი მანერა დამახასიათებელია ე. წ. Chevonstil-ისთვის. შირალი, პრეტელი ფიგურები, მკერული კონტური, მკვეთრი დახვეწილი ხაზი, სხვის ნაკეთების ფეხი დამუშავება, ნაკვეთის პარალელური და თანაბარზომიერი რიტმი, კაიაიდგარებული პალიტრა — ეოველიც ეს მუხანინაქად წარმოგიდგენს XI სუკუნის მოწიფულ ბიზანტიურ სტილს. პარანდები — მახარებელი ფიგურებით გამოსახულებების (№ 46-49) და ოციკიტრის მემკველი მდღალითი (№ 55) — ეველი სხულის კარგეფ.

66—67. Две пластины с апостольскими парами (Хакхульский триптих).

XI в., византийская работа.
Размеры: 8x5,5 см.
Сохранность: хорошая.

Пластины со сложным филигранным обрамлением, усаженным драгоценными камнями, помещены на нижней выступающей части триптиха. По замечанию Д. Гордеева, сохранившиеся гнезда для гвоздей указывают, что они уже ранее укреплялись на другом памятнике. Апостолы Иоанн Богослов и Петр (слева), Павел и Матфей (справа) представлены во весь рост, в трехчетвертных поворотах с евангелиями в руках (только апостол Петр — со свитком в левой руке). Фоны — золотые, надписи — греческие, синие. Матфей — с темными волосами (пурпурно-коричневая эмаль), остальные — с седой (голубая эмаль). Нимбы святых — большие изумрудно-зеленые, синие и серо-голубые, окаймленные кирпично-красным контуром. Подумы — голубые с золотыми завитками. Одеия апостолов, обработанные двухцветной „елочкой“, составленной из аккуратно выведенных полос темно-синего, голубого, красного и травинисто-зеленого. Такая обработка одеяний характерна для т. н. Chevonstil. Сухие плоские фигуры, замкнутый контур, отчетливая четкая линия, деликатная обработка ликов с мелкими зрачками, параллелизм и равномерный ритм складок, высветленная палитра — все это прекрасно демонстрирует зрелый византийский стиль. Хв. Параллели поясные изображения евангелистов (№ 46—49) и медальон с Одигитрией (№ 55) — все на Хакхульском триптихе.

66—67. Two Plaques Representing the Apostles (the Khakhuli triptych).

11th century, Byzantine.
Dimensions: 8 cm x 5.5 cm.
Well preserved.

The plaques framed in intricate filigree, studded with precious stones are placed on the lower, projecting part of the triptych. D. Gordeev suggests that judging by the nail holes they had been previously fixed to another work. The Apostles John the Theologian and Peter to the left and Paul and Matthew to the right are shown full-length in semi-profile, holding books in their hands (only Saint Peter is holding a scroll in his left hand). The backgrounds are gold, with Greek inscriptions executed in blue enamel. Saint Matthew has dark hair rendered by brownish-purple enamel, the others are represented with grey hair treated in blue enamel. The halos are large, emerald-green, blue and pale-blue, rimmed with a brick-red contour. The podiums are blue adorned with gold scrolls. The garments of the Apostles are treated in a bicoloured fish-bone pattern made of the accurate, dark-blue, light-blue, red and grass-green stripes. This is the treatment characteristic of the so-called Chevonstil. The dry, flat figures, the closed contour, the refined, flawless line, the delicate treatment of the features with small pupils, the parallel arrangement and the measured rhythm of the folds, the bright colours are all a perfect demonstration of the mature Byzantine style of the 11th century. The parallels are, found in the half-length figures of the Evangelists (Nos. 46—49) and the medallion with the Virgin and the Child (No. 55) all on the Khakhuli triptych.

ბიძლ. (ფილა.): ონსა, ს. 14, № 61, 62; დ. გორდეა, კ ვოპროს რავრუშირავანი, ს. 155, VIII; W. Dchobadze-Zizichwili, p. 20, Iam. VIII-IX; Ch. Amiranchvili, Les émaux, p. 116, 117; ვ. ამირანჩილძე, ხახულის კარდი, გვ. 56, სურ. 52, 53 (III. ამირანჩილძე, ხახულის ტრიქტი, ს. 151, табл. 52, 53); Л. Хускивадзе, Византийские эмали, с. 213-214.

ბიძლ. (ფილა.): ონსა, ს. 22, № 94; Н. Кондаков, Византийские эмали, с. 133; Н. Кондаков, Иконография Богоматери, II, с. 307; Д. Гордеев, К вопросу о разгруппировании, с. 157; W. Dchobadze-Zizichwili, p. 25, Iam. XVa; ვ. ამირანჩილძე, ხახულის კარდი, გვ. 20-22, სურ. 10 (III. ამირანჩილძე, ხახულის ტრიქტი, ს. 132-134, табл. 10); Л. Хускивадзе, Грузинские эмали, с. 89, табл. XIV.

ბიძლ. (ფილა.): ონსა, ს. 22, № 93; Н. Кондаков, Византийские эмали, с. 133; Д. Гордеев, К вопросу о разгруппировании, с. 157; W. Dchobadze-Zizichwili, p. 25, Iam. XVa; ვ. ამირანჩილძე, ხახულის კარდი, გვ. 18-20, სურ. 11 (III. ამირანჩილძე, ხახულის ტრიქტი, ს. 130-132, табл. 11); Л. Хускивадзе, Грузинские эмали, с. 90, табл. XIV.

68. ოვალური მედალიონი (ხახულის კარელი).

XI ს., ქართული ხელობა.
ზომები 5x4,4 სმ
დაცულია კარვით.

მედალიონი კარდის მარცხენა ფრთაზეა. მასზე გამოხატულია ორი მგლოვანი, რომელიც ცენტრშიმომხდელი აკურთხებს. დედაოვლები წარმოდგენილი არიან საღვთისწული სადგომოლო სამოსში — ღურჯ, ვეითული „ბუღუბითა“ და წრებით კეწუბითღ. თირაყიითი მორაულ კაბაში. მათ ამშვენებთ ჭიურისი თუღისი შუკული სწორუბას გარეგინები, წითელი ფერის თაბაღის ზემოდა დადებულ და დაა მუკუე მარაგან-ფეხი. ზურბუნჭიურ სადგომუე დგან ცენტრშიმომხდელი დედაოვლებს შორის, მას ცისფერი ქვედა ტანსაცმელი და შუკი ღურჯი მაფორიუმი მოსახს. მარაგანდი ლურჯია, წითლუმეოვლეული. დროისმშობლის შიდა სამოსის ნახტი XI საუკუნისათვის სწეული „ფეშისფერი“ ტიპრებითა და მუხლებთან სპირაული ხეულებით იქმნება. შესრულებს დუდეგარია.

68. Овальный медальон (Хакхульский триптих).

XI в., грузинская работа.
Размер: 5 x 4,4 см.
Сохранность: хорошая.

Медальон, помещенный на левом крыле триптиха, изображает двух царей, благословляемых Богоматерью. Царицы представлены в пышных одеждах, сшитых с желтыми орнаментами и точечками, украшенными тораксией. Их головы венчают усеченные драгоценными камнями прямоугольные короны, возложенные поверх красного покрывала, и ярко-зеленые нимбы. Царицы располагаются по обе стороны от центральной фигуры Богоматери, стоящей на изумрудно-зеленом подиуме. На ней — голубая стола и темно-синий мафориум. Нимб — синий с красным контуром. Рисунок столы Богоматери — обычный для XI в. узор „елочкой“ и спиральных завитками у колен. Исполнение — небрежное.

68. The Oval Medallion (the Khakhuli triptych).

11th century, Georgian.
Dimensions: 5 cm x 4.4 cm.
Well preserved.

The medallion placed on the left panel of the triptych represents two queens receiving benediction from the Virgin. The queens are shown wearing sumptuous royal garments whose colours are blue, decorated with yellow heart-shaped patterns and dots, and sashes in the form of down-pointing shields. On their heads they have rectangular crowns studded with precious stones worn over a red cloth. The halos are bright-green. The queens are placed on either side of the Virgin's central figure who is standing on an emerald-green podium. She is wearing a light-blue gown and a dark-blue cape. The halo is blue, rimmed with a red contour. The pattern of the gown is a typical fish-bone pattern of the 11th century with spiral scrolls at the knees. The workmanship is rather careless.

69. ოვალური მედალიონი (ხახულის კარელი).

XI ს., ქართული ხელობა.
ზომები 5x4,4 სმ
დაცულია მინაქარი ამოკვენილია ოიან
ნათლისმცემლის ხელზე

ეს მედალიონი ოიანე ნათლისმცემლის და დედაოვლის გამოხატულებით, კარდის მარცხენა ფრთაზეა. დედაოვლი ლოცვად ხელაჭერბილი დგან ოიანე ნათლისმცემლის წინაშე. მათ შუა გამოხატულია მუკანად მუოთო-ლილი ხე, რომლის ძირშიც გამოხატულია მუკარიანი ცული. ოიანეს მარცხენა ხელში უკურს თფირი გრავნილი ბერნიული ტრადიციული წარწერით, მარჯვენა ხეითი ალუჭურია. ნათლისმცემელი წარმოდგენილია მუკ ღურჯ სამოსში. მარაგანდი მონაცრისფრო-ცისფერი აქსი. დედაოვლის გამოსახულებს ზემოდაწერილი ფიგურების (№ 68) ანალოგიურია. სტილ-ლებზეული ხის დამშუვება მოკვანობს XI საუკუნის პარიზის (გრ 74) ხელნაწერის და ზურფუე კონსტანტინე მონიაზის და წმ. სტეფანეს გვირგვინების ანალოგურ მოტივებს.

69. Овальный медальон (Хакхульский триптих).

XI в., грузинская работа.
Размер: 5 x 4,4 см.
Сохранность: эмаль выкрошилась на руке Иоанна Крестителя.

Медальон, изображающий Царицу и Иоанна Крестителя, помещен на правом крыле триптиха. Царица молитвенно протягивает руки к Крестителю. Святой стоит справа, у схиры. Он держит в левой руке развернутый белый свиток с греческой традиционной надписью, правую поднимает вверх. Креститель облачен в темно-синюю одежду, нимб — серо-голубой. Царица аналогична предыдущим изображениям. Трактова представленного на этом медальоне стилизованного дерева заставлял вспомнить парижскую рукопись (гр. 74) XI в., а также эмалевые пластины корон Константина Мономаха и св. Стефана.

69. The Oval Medallion (the Khakhuli triptych).

11th century, Georgian.
Dimensions: 5 cm x 4.4 cm.
Some enamel has flaked off from the hand and arm of John the Baptist.

The medallion representing the queen and John the Baptist is placed on the right panel of the triptych. The queen is stretching out her hands in prayer towards John the Baptist. The Saint is standing to the right by the pole-axe. He is holding an unfolded white scroll with a traditional Greek inscription in his left hand and raising up his right hand. John the Baptist is wearing dark-blue garments, his halo is pale-blue. The queen is identical with the former figures. The treatment of the stylized tree on this medallion reminds us of Emperor Constantine's and Saint Stephen's crowns.

70. Овальная медальон (Хакхульский триптих).

XI в., грузинская работа.
Размер: 5 × 4,4 см.
Сохранность: эмаль выкрошилась на ноге и в крыльях ангела.

На правой крыле триптиха, слева от предыдущего медальона, помещена композиция Благовещения шарице. Изображенный в движении ангел протягивает десницу в сторону шарицы, стоящей перед ним на изумрудно-зеленом подиуме. Она повторяет тот же тип, что и на двух предыдущих медальонах. Ангел представлен в синем гиматии и хитоне серо-голубом с кирпично-красными полосами. Свободно заложены полосы одежды ангела противопоставляются строгому узорчатым геометрическим очертаниям, например, византийских поясных изображений евангелистов на Хакхульском триптихе (№ 46–49), относящихся к тому же периоду.

Все три овальных медальона должны были составлять единый набор. Все их объединяет прежде всего идентичность изображения шарицы, манера обработки фигур, черт их ликом — короткие брови, мелкие глаза, круглый лоб, винный оттенок телесного, колорит, определенная лиричность изображений, а также небрежность исполнения. Примером является тот факт наличия корон поверх покрывала, по наблюдению Н. Кондакова и И. Джавахкишвили, не характерен для византийского костюма. Покрывало здесь может рассматриваться как грузинский „мандили“. По исполнению медальоны должны быть отнесены к византизирующему направлению грузинского эмалерного искусства XI в.

70. ოვალური მედალიონი (ხახულის კარელი).

XI ს. ქართული ხელობა.

ზომები: 5 × 4,4 სმ.

დაცვალობა: მინარქარი ამოკვეცილია ანგელოზის ფეხსა და ფრთებზე.

კარელის მარჯვნივ ფრთაზე, წინა მედალიონის მარცხნივ, მოთავსებულია დედოფლის ხარების კომპოზიცია. მომართბში წარმოდგენილ ანგელოზს მარჯვნივ დედოფლისკენ აქვს აწეული. დედოფალი მას წინ ზურმუხტისფერ სადგომზე დგას. იგი იტოვრებს იმეუ ტანს, რომელიც ამავე წინა მედალიონებზე გვეხიან. ანგელოზი გამოწყობილია ღრუვ მიმდებარე და ზოლიანს კარბით (მინაწყვილობს მოხაფისფრო-ცისფერი და ბუერისფერი წითელი). ზოლები ანგელოზს ხაზისზე თავისუფლად არის დაღებულები (მედი, მავალითად, მეტერი კომპერტული ნახტი მახატებულია წელსზევით გამოხსულებზე (№ 46-49), რომელიც ამავე ზე-რიოდის მიხანტიერ ხელოვნების მთავარებზე).

სამეუ ოვალური მედალიონი უნდა შეადგენდეს ერთ ანსამბლს. უწინარეს უფელისა, დედოფალთა გამოხსულებების იდენტრობას, ფიქურთა დამე-ძავეების მხარის, ხაზის ნაყუბით — მიულე წარბები, წრული თუბებით, მათს მრავალ ოვალთ, კანის ლინისფერი ელფერი, კოლორიტი, გამოხსულებლათა არეჯარი ღირიელებსა და აგრეთვე მუსხულებს დაუდევრობას.

აღსანიშნავია, რომ კვირვინის დაგმა თავმაღს ზემოდან, ა. ნონდაკოისა და ივ. ჯავახიშვილის დაცვირებებით, არ არის დამახასიათებელი მიხანტიერი კოსტუმისათვის. ამაველი ჰქ ქართულ მანდილად შეიძლება აღვიქვათ.

მედალიონები უნდა მიეკუთვნებოდეს XI სუეუენის მიხანტიერი ორიენტის ქართულ მინარქებს.

ბილ. (Вибл.): Опис, с. 22, № 92; Н. Кондаков, Византийские эмалли, с. 133; Д. Гордеев, К вопросу о разграничавании, с. 157; W. Dehnbade-Zizichwili, p. 24–25, lam. XVIII; Б. ამარაშვილი, ხახულის კარელი, გვ. 22-24, სურ. 12 (III. Амравашиანი, Хакхульский триптих, с. 134, табл. 12); Л. Хускивадзе, Грузинские эмалли, с. 90, XIV.

70. The Oval Medallion (the Khakhuli triptych).

11th century, Georgian.

Dimensions: 5 cm × 4.4 cm.

The enamel has flaked off from the foot and the wings of the Angel.

On the right panel of the triptych to the left from the preceding medallion there is a composition of Annunciation to the Queen. The Angel, shown in motion, is holding out his hand towards the queen who is standing before him on an emerald-green podium. She repeats the type portrayed in the two previous medallions. The angel is wearing a pale-blue tunic with brick-red stripes and a dark-blue cloak. The free way of laying the stripes on the angel's garment contrasts with the strict pattern of the precise geometrical lines of the Byzantine half-length Evangelists on the Khakhuli triptych (Nos. 46–49) dating from the same period.

All the three oval medallions must have made up one set. What they have in common is the identical character of the queens, the treatment of the figures, their features, with short brows, small eyes, round, flesh-colored faces with wine-colored overtones, the general colouring, the definite lyricism of the motifs and the careless manner of execution. The crowns over the cloth are not, according to N. Kondakov and I. Javakhishvili, characteristic of the Byzantine costume. The cloth might be taken for the Georgian "mandili," a kind of mantilla worn by Georgian women. The manner of execution is typical of the pro-Byzantine school of Georgian art of cloisonné enamelling.

71. ჭვარი ჭვარცმის გამოხსულებით (№ 3218).

XI ს. მიხანტიერი ხელობა.

ზომები: ჭვარცს — 15 × 10,2 სმ, ფირფიტის — 2,4 × 2,6 სმ.

დაცვალობა: კარგი.

მ. მიხანტიერი კოლხეთი კოლექციიდან, საქართველოს დემონეტაჟი, 1923 წ.

ჯვარს ზემოთ, ზედა მკვავზე მიმარებული აქვს ჰატარი ფირფიტა ან ეგლოზის მკვრეზედა გამოხსულებით.

ძირითადი გამოხსულებია — ჯვარცმული ქრისტე — წარმოდგენილია წითელმუთავლებულ მუქ ღრუვ ჯვარზე. იგი ევანგელის ოქროს ნახტბით მართულ ცისფერ ნაგავს. ქრისტეს სახეზე თითონია, ცისფერი კიაბით გაყოლილი და დამუხავეული თხელი, სწორი ტიხარები. ამაწლებზე ბერძნული წარწერები, ოთხი ღრუვ ფიგურა, წითელ ნარბობა ჩანსულა. ანგელოზი წარმოდგენილია მუქ ღრუვ კვარბით, ფრთები ჭრული აქვს. ფირფიტის კუთვები დამატებით შემკულია ორნამენტული საქუთვებებით. გამოხსულებლათა ფონი, ჯვარზეც და ფირფიტაზეც, ოქროსია, მარჯანდელი — ცისფერი, ქრისტესი კი ვეთელად ჯვარიდან მართული. სახეები დახვეწილია, ქრისტესი სხეული დამუხავეულია მუქ-წრდილით. ჯვარი XI სუეუენის მიხანტიერი მინარქული ხელოვნების ტიპური ნიმუშია. ფონზე დამარებული ტირობები თულები ეკვინი დანახტბით.

71. Крест с Распятием (№ 3218).

XI в., византийская работа.

Размеры: креста — 15х10,2 см, пластины — 2,4х2,6 см.

Сохранность: хорошая.

Из бывшей коллекции М. Боткина; возвращен Грузии в 1923 г.

К верхней части креста примыкает пластина с поясным изображением ангела.

Основное изображение — распятый Христос — представлен на темно-синем кресте, окаймленном красным контуром. Ноги его упираются в украшенную золотым разводами голубую подставку. Плат Христа — белый, обработанный тонкой частой пергородкой и украшенный голубой каймой с белыми кружочками. Поясняющие сцену греческие надписи — белые по синему фону — заключены в красную рамку.

Пластина с бюстом ангела по углам украшена еще треугольниками из горючатого орнамента. Ангел представлен в темно-синем хитоне, с пестрыми крыльями. Фон изображения — золотые. Нимбы их — голубые; у Христа он украшен еще желтым крестом. Лики выписаны тонко. Тело Христа обработано затенениями и высветлениями.

Крест является типичным византийским образцом XI в. Украшающие же его фон драгоценные камни — позднее добавление.

ბიძე, (ბიბლ.); Собрание М. Боткина, табл. 90; Cl. Amiranachvili, Les émaux, p. 46, pl. 47; S. Amiranashvili, Poklady Gruzie, s. 98, obr. 63; T. Sanikidze, G. Abramishvili, № 27; W. Seibt-T. Sanikidze, Abb. 23 (Kat.-Nr. 30); Средневековая уметность Грузии, с. 35, № 29.

71. Crucifixion (No. 3218).

11th century, Byzantine.

Dimensions: of the cross — 15 cm x 10.2 cm.

plaque — 2.4 cm x 2.6 cm.

Well preserved.

From the former Botkin collection, restored to Georgia in 1923.

The upper part of the cross adjoins a plaque with a half-length figure of an angel.

Christ is shown crucified on a dark-blue cross surrounded by a red contour. His feet are resting on a blue support decorated with gold scrolls. A white loin cloth with frequent, thin partitions and a blue stripe at the edge decorates with round, white dots covers His thighs and hips. The inscriptions commenting on the motif of crucifixion are Greek. They are executed in white against a blue ground surrounded by a red line.

The plaque with the bust of an angel is decorated in the corners with a triangular ornament of a zigzag checkerboard pattern. The angel is wearing a dark-blue tunic with gaily coloured wings. The backgrounds are gold. The halos are blue. Christ's halo is adorned with a yellow cross. The faces are drawn in a refined manner. Christ's figure is treated with a kind of chiaroscuro.

The cross conforms to the style prevalent in the 11th century, while the stones adorning it were added later.

72. მედალიონი წმ. ბასილის გამოსახულებით
(ზობის ხატი, ო № 208/1).

XI ს. ბიზანტიური ხელობა.
ზომები: დიამეტრი — 3,5 სმ.
დაყვლობა: კარგი.
ხატი, შემოსულია მუზეუმში 1945 წელს.

მედალიონი წმ. ბასილის წელსეებით გამოსახულებით მოთავსებული იყო ზობის ხატზე, ქვედა მარჯვენა კუთხეში (ახლა იგი ცალეე ინახება). ბასილ დიდს სამეფოთა წვერი ჰქვს, რომელიც ისევე როგორც მისი თმა, მუქი შეწამულ-ავისფერი მინაპერთაა გადმოცემული. ფონი ოქროსია. ხელში წმინდანს უვითელი სხანარება უჭირავს. სამოსი ღერვია და შორსულია ჯერებილი შემკული თეთრი ოპოფოთით. პარაფანდი — მონაგრის-ფრო-ცისფერი, წითლამთვალეული. ბასილის სახის ნაკვთები დახვეწილია. მუქი თვალბების შტეჩა მიმართულია მარჯვნივ. სამოსი დამუშავებულია მეკეთრი „თუვისეხვებრი“ ნახატით, რომელიც დამახასიათებელია XI სუენის გამოსახულებებისათვის, წარწერები ბერძნულია. პარალელი — XI სუეუენის სტილბების მედალიონი წმ. ბასილის გამოსახულებით, დუმბარტონ ოკისის კოლექციიდან (ვაშინგტონი).

72. Медальон с изображением св. Василия
(Хобская икона „Умиление“, О № 208/1).

XI в., византийская работа.
Размер: диаметр — 3,5 см.
Сохранность: хорошая.
Икона поступила в музей в 1945 г.

Медальон с погрудным изображением св. Василия был помещен на Хобской иконе „Умиление“, в ее нижнем правом углу (сейчас хранится отдельно). Василий Великий представлен с треугольной бородой, переланной, как и волосы, темной пурпурно-коричневой эмалью на золотом фоне. Он держит в руках желтое евангелие. Одевание святого — синее с белым омофором, украшенным крестами. Нимб — серо-голубой с коричнево-красным контуром. Черты лица Василия — тонкие, взгляд пурпурно-коричневых глаз устремлен вправо. Одежда проработана четкой „елочкой“. Надписи — греческие. Параллель — медный медальон с изображением св. Василия XI в. из коллекции Думбартон Оукс (Вашингтон).

ბიბლ. (Библ.): ომსა, ს. 85-86, დიხ. 38; უ. თორბენსონი, არქეოლოგიური მიღწაობისაი, გვ. 141-142 (E. Такашвили, Археологические путешествия, с. 141-142).

72. The Medallion Representing Saint Basil
(the Khobi Icon of the Virgin Eleusa, O No. 208/1).

11th century, Byzantine
Dimensions: diameter — 3.5 cm.
Well preserved.
The icon entered the collection of the Museum in 1945.

The medallion with the bust of Saint Basil was placed in the lower right corner of the Khobi Icon of the Virgin Eleusa; now it is kept separately. Basil the Great is shown with a triangular beard rendered like the hair in brownish-purple enamel against the gold background. He is holding a yellow book in his hands. The Saint is wearing blue garments with a white stole bearing crosses. The pale-blue halo is rimmed with a brownish-red contour. The features of Saint Basil's face are refined. His brownish-purple eyes are turned to the right. The garments are treated in a rhythmical fish-bone pattern. The inscriptions are made in Greek. The parallel is found in the copper medallion of Saint Basil of the 11th century from the collection of Dumbarton Oaks (Washington).

ბიბლ. (Библ.): ომსა, ს. 10-12, № 29-33, 36-40; Д. Гордеев, К вопросу о разгруппировании, с. 136, X (10); W. Dehnbardt-Zirichwilli, p. 15-18, Iam. XVI, XVIIa; Ch. Amiranashvili, Les émaux, p. 112, pl. 113; B. ამირანაშვილი, სიხვის კარბი, გვ. 42-46, სურ. 36-43 (III. Amiranashvili, Халуйский триптих, с. 145, 146, табл. 36-43).

73—82. ათი მედალიონი (ხახულის კარელი).

XII ს. I ნახ. პოსანტური სკოლა.
 ზომები დასაბურთ — დაახლ. 4 სმ.
 რაიონული მუზეუმი, ქარკი.

მედალიონები განლაგებულია ნახევარწრიულად, ხუთ-ხუთი ძირისძიშობა-
 ლის ცენტრალური ხაზის ორივე მხარე. მათი ადგილმდებარეობა თავ-
 დანერგულია. მედალიონების გამოსახულებები წყლებითაა — ორი მთა-
 ვარსკვლავი (მთელი და გაბრეცილი), ოთხი მხანგრებელი (მაროხა,
 ლუკა, იოანე, მათე) და წმინდა მსგებრები (თეოდორე, დემეტრე, გი-
 ორგი და პროკოპი). ჩარწერები ბერძნულია, ოქროს ფონზე, მოკვეთსრო-
 წილეთი მისწინათაა შესრულებული. უბნწული სახელი მათე იმასწორა-
 დაა დაწერილი. ასეთ ფორმას ზევ ზევდებით, როგორც პოსანტურ, ისე
 ქართულ მედალებში. იონორაუული ტიპზე ჩვეულებრივია. სახეები და-
 მუხაშეუღლი პრინაირად — მოკლე მოკიდულეული წარებები, ოსელი ცხვირი
 „სამეურნა“ ნეტოები, მახელი მურა. სახის ნაკეთობის შემომხახული
 სახი ზუსტია. ჯიდალი გადმოცემულია ცისფერი მისწინათი. სახეებს დაკ-
 ნაშ მოკავიხერი ელფერი. გამოსახულება პარავანგები და ლურჯემო-
 ვლებული შუანაგა და პირველ და მარტო წმ. დემეტრეს პარავანგ მ-
 მოკვეთა წითელი ზოლი. წმინდანების სახისი შუანგე და ლურჯი ტო-
 ნებითაა გადამკვეტილი. წმინდა მთომარები წამოიდგენილი არიან კარიბე-
 ბი და ოქროსმკვით დატარეულ მდირულ ქაშიდგებში (წმ. იოორგის
 და წმ. დემეტრესი შუმი ლურჯია, წმ. თეოდორესი — თეთრი და წმ. პრო-
 კოპისა — წითელი). თვლებით ეკუთხები ეკითული ტაბლიონის ფონ-
 ზე მათ ცისფერი ყვრები უტირავთ. წმინდანთა სახისის დამუხაშეუღლი კ-
 ვისებური ნაკვეთი-ტახრებუთი დამახახათეულია XII სუკუების მეკლე-
 ხისათვის.

73—82. Десять медальонов (Хакхульских триптихов).

1901. XII в., византийская работа.
 Размеры: диаметр медальонов — ок. 4 см.
 Сохранность: в основном хорошая.

Медальоны размещены в полукруг по пяти с каждой стороны от цен-
 тральной иконы Богоматери. Месторасположение их первоначально.
 Изображения медальонов погрудные: два архангела (Михаил и Гавриил),
 четыре евангелиста (святые Марк, Лука, Иоанн, Матфей) и святые
 воины (святые Федор, Деметрий, Герсоргий и Прокопий). Надписи грече-
 ские, исполнены кириллицо-красной эмалью на золотом фоне. Неправильное
 написание греческого имени Матфея встречается как в визан-
 тийских, так и в грузинских памятниках. Иконографические типы обыч-
 ны. Лики обрамлены одинаково — короткими брови с изгибом, уточнен-
 ный нос с трехлопастными ноздрями, острый выгиб. Линия, описыва-
 ющая черты лица, ажурная. Сидния передана голубой эмалью. Ли-
 ки имеют коричневый оттенок. Нимбы изображений дают вариации
 зеленого с синим контуром или наоборот, и только у св. Дмитрия кай-
 ма нимба красная. Одежния святых выдержаны также в зелено-синих
 тонах. Святые воины облачены в хитоны и богато расшитые злато-
 тканными орнаментами хламиды — темно-синие — у св. Георгия и
 св. Дмитрия, белая — у св. Федора и красная — у св. Прокопия. Они
 держат голубые кресты, выделяющиеся на фоне желтого усыпанного
 камнями таблiona. Разработка одежний святых складками-перегород-
 ками, напоминающими кочеру, характерна для произведений XII в.

73—82. Ten Medallions (the Khakhuli triptych).

First half of the 12th century, Byzantine.
 Dimensions: diameter about 4 cm.
 On the whole well preserved.

The medallions are placed in half circle, five medallions on each side of the
 central icon of the Virgin. Their location is original. The medallions of the
 two Archangels (Michael and Gabriel), the four Evangelists — St. Mark,
 St. Luke, St. John and St. Matthew and the Warrior Saints — St. Theodore,
 St. Demetrius, St. George, St. Procopius. The Greek inscriptions are execut-
 ed in brick-red enamel against the gold ground. The name of St. Matthew is
 misspelt which is sometimes the case both in Byzantine and Georgian works.
 The iconographical types are conventional. The faces are treated identially:
 short, curved eyebrows, refined noses with triplicate nostrils, keen eyes. The
 outlines of the faces are accurate. Gray hair is rendered in light blue enamel.
 The faces have brown overtones. The halos are either green with a blue con-
 tour or vice versa. Only Saint Demetrius's halo has a red rim. The garments
 of the Saints also keep to greenish-blue colours. The Warrior Saints are
 dressed in tunics and gold-brocaded mantles, Saints George and Demetrius
 wearing blue ones. St. Theodore — white, and St. Procopius — red. They are
 holding light-blue crosses, contrasting with the yellow background studded
 with precious stones. The treatment of their garments with poker-like folds is
 typical of the 12th century.

88. მედალიონი წმ. ნიკოლოზის გამოსახულებით (ხახულის კარტი).

XII ს. I ნახ. ბიზანტიური სტილი.
ზომები: დიამეტრი — 2 სმ.
დაცულობა: კარგი.

მედალიონი მოციქულთა მარცხენა წველის ფირიგის აგურკვანებს. წმ. ნიკოლოზის წვლზევითი გამოსახულება მოციქულია en face, ოქროს ფონზე; იგი მარჯვენა ხელით აერთხებს, დახვეწილი ვესტით, მარცხენაში კი ქვეებით შემკული წითელფეიანის ვეითული სახარება უჭირავს. წმ. ნიკოლოზი მოხეციან. მისი ჭადარა თმა, წვერი და სქელი მოკლე წარბები გაღმაცემულია ცისფერი სმალტით; სახის ნაცვები მკაცრია, კავართოებული თვალების შვერა დაძაბული. წმინდანს ავცია მოკაის-ფრო-მეწამული ვერებით შემკული თეთრომოფორიანი ლურჯი უფლონი, კავისებური ნოჯებით სახელოზე; დიდი მარჯვანი ბაღახისეური მწკანა, ლურჯი ზოლით შემოვლებული. მარჯული — ხახულის კარტის ცენტრალურ ნაწილზე წითულად განლაგებული მედალიონები (№ 73-82).

88. Медальон с изображением св. Николая (Хахульский триптих).

I пол. XII в., византийская работа.
Размеры: диаметр — 2 см.
Сохранность: хорошая.

Медальон венчает пластину левой пары апостолов. Пгрудное изображение св. Николая дано в фас, на золотом фоне. Изящным жестом правшей руки он благословляет, в левой же, покровенной руке держит украшенное камнями желтое евангелие с красным корешком. Святой представлен старцем. Его седые волосы, борода и толстые короткие брови переданы голубой смальтой; черты лица — строгие, взгляд расширенных глаз — напряженный. Святой одет в синюю фелонь, украшенную белым омофором с пурпурными крестиками, с кочергообразными складками на рукаве; большой нимб травянисто-зеленый с синим ободком. Параллель — медальоны по кругу на центральной части Хахульского триптиха (№ 73—82).

88. The Medallion Representing Saint Nicholas (the Khakhuli triptych).

First half of the 12th century. Byzantine.
Dimensions: diameter — 2 cm.
Well preserved.

The medallion crowns the left plaque of the apostles. The bust of St. Nicholas is shown in frontal position against a gold ground. With his right hand, raised in a graceful gesture, he is giving benediction and in his left hand he is holding a yellow Gospel with a red back adorned with precious stones.

St. Nicholas is represented as an old man. His grey hair, beard and short, thick eyebrows are in light-blue smalt. He has stern features and his dilated eyes are gazing tensely. The Saint is wearing a blue tunic and a white stole adorned with brownish-red crosses. The folds are treated in poker-shaped pattern on the sleeve. The big halo is grass-green, rimmed with a blue stripe. Parallels are found in the ring of medallions on the central panel of the Khakhuli triptych (Nos. 73—82).

ბიბლ., (Библ.): Отисъ, с. 14, № 63;
Д. Гордеев, К вопросу о разгруппировании,
с. 159, ХХII.

84. ფირფიტა ქრისტე-პანტოკრატორის გამოსახულებით (ხახულიის კარელი).

XII ს. I ნახ. ქართული ხელობა.
ზომები: 8x7 სმ
დაცეკლება: კარგი.

ფირფიტა მოთხსენებულია ღმრთისმშობლის ცენტრალური გამოსახულების ზედა მარჯვენა კუთხესთან. იგი გამოირჩევა როგორც თავისი ზომებით — (ფირფიტა კარდის ერთ-ერთი უდიდესი მინანქარია) — ასევე თავისი ფერადანებით და ექსპრესიით. მკვერდ ფორმულური მაცხოვრის ხანკავრფიგურა წარმოადგენილია ოქროს ფონზე. მას მარცხენა ხელში ვაითელი ხახურბა უჭირავს, მარჯვენით აუკრთნებს. იგი გამოწოპილია ვაითელი კლავით მოხრეულ ღურჯ კუთხით და მუწაქულ-ვაიისფერ, თითქმის მუე, პიპტაიონში. ჯერული მარჯვენადი და ღიდა, ღურჯი ფირფიტაზე მოკლედული. გამოეხებულა ვაიისებრი ნაოჭები, რომელიც ხშირად ცხვდება XII სუკუნის მინანქრებში. ქრისტეს გამომსახველობითობის მთელი ძალა თვალუბნა კონცენტრირებული, მათ ვადაცხვებულ მუქ ვაუგებში. ეანსაუკრებულ დაბმულობას ქმის აურთულ პიპტაიონის ნაოჭების დანადობა. წარწერები ბერძნულია, მუსრულეული წითელი მინანქრით. პარალელი — სტაველი-ტრიატიკიონის მუდალიონები. პანტოკრატორის ფირფიტა წარმოადგენს XII სუკუნის მანანქრული ხელოვნების ნიმუშს, რომელიც პიპტატიკური ორინტატიკის ჟანრს მიეკუთვნება. რომ ეს ფირფიტა აფილობრებ არის XII სუკუნეზე, ამზე მიეციითობს გამოტეკულების დიდი ემოციურობა, თაიისებური მუხამება მოკლე-მოკლეფორ ტრიახის ვაითელის და აურთულ ფორების ხმრავალ — ის ნიმუები, რომლებიც ხშირად ცხვდება სწორედ ქართულ მინანქრებში.

84. Пластина Христа-Пантократора (Хачульский триптих).

I пол. XII в., грузинская работа.
Размеры: 8x7 см.
Сохранность: хорошая.

Пластина помещена у правого верхнего угла центрального изображения Богоматери. Она выделяется как своими размерами (пластина представляет собой одну из самых больших эмалей триптиха), так и своей красочностью и экспрессией. Полуфигура Спасителя, строго фронтальная, — на золотом фоне. В левой руке Христос держит желтое евангелие; десницей, выступающей из-под гиматия, благословляет. Он одет в синий хитон с желтым узким клавом и в пурпурно-коричневый, почти черный гиматий. Крешатый имень — большой синий с бирюзово-желтой каймой. Применены складки «кочергой», частые в эмальях XII в. Вся сила выразительности образа сосредоточена в глазах с расширенными темными зрачками. Особая напряженность и в потоке складок гиматия. Надписи — греческие, исполнены красной эмалью. Параллель — медальоны Ставело-триптиха. Пластина Пантократора является образцом грузинского эмального искусства XII в. византизирующего направления. О местном изготовлении ее говорит повышенная эмоциональность образа, своеобразное сочетание черно-пурпурного с желтым, примесь винного оттенка в телесном, а также обилие пор — черты, часто встречающиеся именно в грузинских эмальях.

84. The Plaque Representing Christ Pantocrator (the Khakhuli triptych).

First half of the 12th century. Georgian.
Dimensions: 8 cm x 7 cm.
Well preserved.

The plaque is placed at the upper right corner of the central icon of the Virgin. It is remarkable both for its size (it's one of the largest enamels of the triptych) and for its iridescence and expression. The half-figure of the Saviour is shown in frontal position against a gold background. In his left hand Christ is holding a yellow book, with his right one which is showing from his cape he is giving benediction. He is dressed in a blue tunic with a narrow, yellow clasp and a brownish-purple, almost black cape. The halo decorated with a cross is large and has a turquoise rim. Poker-like folds are typical of the 12th century. The expressive force is concentrated in the eyes with dilated pupils. One also feels a kind of tension in the flow of the folds. The Greek inscriptions are executed in red enamel. The parallel is found in the medallions of Stavlotriptych. The Pantocrator is an example of the 12th century Georgian enamelwork of pro-Byzantine school. This is suggested by the heightened emotionalism of the image, by a peculiar combination of the blackish-purple and yellow colours, the wine-coloured overtones of the flesh and by the abundance of pores (honey-combs) which are all characteristic features of Georgian rather than any other enamels.

ბიბლ. (Евбл.): Описк., с. 12, № 42; Д. Гордеев, К вопросу о разгруппировании, с. 158; В. Pchobadze-Zirichvili, p. 26, iam. XIVb; Ch. Amiranchvili, Les émaux, p. 112, pl. 113; K. Wessel, Die byz. Emailkunst, S. 110, Abb. 35; მინანქრული ხელოვნების კარგი, გვ. 76, მ. ამირანჩვილი, Хачульский триптих, с. 159, табл. 86; Д. Хускинадзе, Грузинские эмали, с. 125-127, табл. XXXIII,

**85. დეკორატიული ჭვარი მედალიონში ქრისტეს გამოსახულ-
ბით
(ხახულის კარელი).**

XII ს. I ნახ. ბიზანტიური ხელობა.
ზომები: 17,5 × 11,5 სმ; მედალიონის დიამეტრი — 2,5 სმ.
დაცულა: კარგი.

ჯვარი ცენტრალური გამოსახულების ქვევითა მოთავსებული, მისგან მარ-
ცხნივ. ჯვრის ძეგლები ერთიანად ფაქიზი ორნამენტითაა დაფარული,
მათ გასაზრებ კი მედალიონია ქრისტეს ნახევარფიგურით თქონს ფონ-
ზე. ორნამენტი მომცრო წრეებს ორი რიგითა შედგენილი, ეკველ მთ-
კანში ევჯილია ჩანურბილი, წრეებს შორის კი ჯვრისებრი ხახვებია
ჩანებული — ფონი თეთრია, ხახვები კი თეთრით, აკურსებრი-წითლითა
და მუქი ლურჯით არის შესრულებული. ჯვრის ორნამენტი უახლოვე-
ბა ლიმბურგის სტეპროთეის ფეარციველ ლორწინებს და სან-მარკოს
სიგანებრში დევიტი ჰგომარე მოქელ მოვარანგელოზის ხატის სამკაულს.
იგი მეტად ზუსტად და ნატიფადაა შესრულებული.

ქრისტე „ყოვლისმპრობელის“ სახით არის წარმოდგენილი. მარჯვენა
ხელი მას კურსთხვად ჰქვს აპრობილი, მარცხენაში კი ეკითლი სე-
ნარება უჭირავს. მას თურკულაგანი ცისხური კვართი და მქამულ-ვაგის-
ფური ჰამბატიანი მოსახვს. მარჯვანდი-გადი, ლურჯი, წითელი აპრობით.
ბერძნული წარწერა წითელი მინასწრითაა დატანილი. სისის მოსახსითა
და ნაცვების ნახატით გამოსახულმა ხახვლის კარედზე წითლად გან-
ლაგებულ მედალიონებს წაავსებს (№ 73-82).

**85. Декоративный крест с медальоном Христа
(Хвахульский триптих).**

I пол. XII в., византийская работа.
Размеры: 17,5 × 11,5 см; диаметр медальона — 2,5 см.
Сохранность: хорошая.

Крест помещен под центральным изображением триптиха, левее него.
Рукава креста целиком покрыты вышным орнаментом, в центре — ме-
дальон с полноразмерной Христа на золотом фоне. Орнамент составлен из
двух рядов кружочков с цветочками, пространство между которыми за-
полнено крестообразными фигурками. Фон — белый. Рисунок испол-
нен белыми, кирпично-красными и темно-синими цветами. Исполнение
отличается большой четкостью и тонкостью. Орнамент креста вывеляет
ближайшее родство с декоративными пластинами Лимбургского
ковчега, а также с иконой стоящего во весь рост архангела Михаила из
сокровищницы Сан-Марко.

Христос — в типе Вседержителя, правой рукой благословляет, в левой
держит желтое евангелие. Его одеяния — голубой хитон с белым кла-
вом и пурпурно-коричневый гиматий. Нимб — большой синий с крас-
ной каймой. Надпись — греческая, исполнена красной эмалью. Испол-
нение медальона по описанию лика и рисунку складок напоминает ме-
дальоны, идущие по кругу на Хвахульском триптихе (№ 73—82).

**85. The Decorative Cross with Christ's Medallion
(the Khakhuli triptych).**

First half of the 12th century. Byzantine.
Dimensions: 17.5 cm x 11.5 cm, medallion diameter — 2.5 cm.
Well preserved.

The cross is placed beneath the central icon of the triptych to the left from it.
The branches of the cross are completely covered with a refined ornament.
The medallion bearing Christ's half-figure against a gold background occu-
pies the centre of the cross. The ornament is made of two rows of small cir-
cles with flowers. The white space among these is filled with cross-like fig-
ures. The flower pattern is executed in white, brick-red and dark-blue col-
ours. The execution is remarkable for its precision and refinement. The orn-
aments of this cross reveal a close affinity to the decorative plaques of the
Limburg shrine and the full-length icon of Archangel Michael from the
treasury of San Marco.

Christ Omnipotent is giving benediction with his right hand and holding a
yellow book in his left. He is attired in a light blue tunic with a white clavus
and a brownish-purple robe. The large, blue halo has a red rim. The Greek
inscription is executed in red enamel. The treatment of the face and the folds
resembles the medallions situated in a circle of the Khakhuli triptych (Nos.
73—82).

ბიძე, (ვაგ.): ოფისი, ს. 14, № 57;
W. Dehobadze-Zirichvili, p. 20, lam. XXa;
O. Dalton, Byz. Art, p. 530;
Ch. Amiranachvili, Les émaux, p. 122;
შ. ამირანაშვილი, ხახულის კარელი,
გვ. 84-86, სურ. 97 (III. ასირანაშვილი,
Хвахульский триптих, с. 161-162, табл. 97).

86. ლეკორაციული ჭვარი ცენტრალურ ფიგურაზე პავლს მოციქულის გამოსახულებით (ხახულის კარელი).

XII ს. I ნახ. ბიზანტიური ხელობა.
ზომები: 13,5 x 8,5 სმ; ფიგურისა — 2,2 x 2,2 სმ.
დაცულუბა: კარგი.

ჯვარი ზემოაღწერილის (№ 85) pendant არის მოთავსებული, ცენტრიდან მარჯვნივ. ჯვრის მკლავებს ოქროს ფონზე გამოვანილი ორნამენტები აქვთ, შუაში კვადრატული ანუ წმინდანის ნახევარფიგურით. ორნამენტები ძირითადად ევანგელზე მოთვლებული სვადახვავ ზომის წრეებით არის შედგენილი, მარჯვენა მკლავზე კი — „იკულუბით“. წრეებს შორის ორნამენტული სამუთხელებიცაა ჩანსული. ორნამენტები თეთრი, წითელი, ლურჯი და ზურმუქიფერი მინანქრითაა შესრულებული. ნახევლების სინათლითა და წრეების შევსების მონიცივით იგი ზეითი განხილულ ჯვარს უახლოვდება (№ 85).
მოციქული ოქროს ფონზეა წარმოდგენილი. მარჯვენა მხს მჯერდთან აქვს შიტახილი, დაბურული მარცხენა ხელში კი ვეითელი სხახრება უჭირავს; მის ცისფერი, კვითულავიანი კვართი და შუქი ლურჯი შიტახიონი მოსეს. მარჯვნივ შუქი მწვანე კუჭვირი მინანქრისა. სხის ტიბი შორდება წმ. პავლს ჩვეულებრივ გამოსახულებებს, მაგრამ წითელი მინანქრით შესრულებული წარწერა სწორედ ამ წმინდანის სხელს გვაუწყებს.

86. Декоративный крест с пластиной Павла (Хакхульский триптих).

I пол. XII в., византийская работа.
Размеры: 13,5 x 8,5 см; пластины — 2,2 x 2,2 см.
Сохранность: хорошая.

Крест помещен pendant предыдущему кресту, вправо от центра (№ 85). Рукава креста украшены орнаментом на золотом фоне. В центре — квадрат с полуфигурой святого. Орнамент в основном дает изображение отдельных кругов разного размера со вписанным в него цветочным рисунком. Узор правого рукава составлен из сердечек. Между кругами вставлены еще орнаментированные треугольники. Орнаментальный рисунок исполнен белой, красной, синей и изумрудной эмалью. По тонкости исполнения и принципу заполнения кругов орнамент этого креста близок декоративному кресту с изображением Христа (№ 85).

Святой представлен на золотом фоне. Правую руку он держит перед грудью, в левой покровенной его руке — желтое евангелие. На нем — голубой хитон с желтым клавом и темно-синий гиматий. Нимб — темно-зеленый опалковый. Тип лика отходит от традиционного изображения Павла, однако греческая надпись, исполненная красной эмалью, гласит, что здесь представлен именно этот святой.

86. The Decorative Cross Representing Saint Paul (the Khakhuli triptych).

First half of the 12th century, Byzantine.
Dimensions: of the cross — 13.5 cm x 8.5 cm.,
plaques — 2.2 cm x 2.2 cm.
Well preserved.

The cross is placed pendent from the preceding cross, to the right from the centre. The branches of the cross are adorned with an ornament against the gold background. The centre of the cross is occupied by the square plaque bearing the half-length figure of the Saint. The ornament is basically made of detached circles of various sizes with flower patterns inside. The design of the right arm of the cross includes heart-shaped figures. The spaces between the circles are occupied by ornamental triangles. The ornamental pattern is executed in white, red, blue and emerald-green enamel. The refined manner of execution and the way the encircled spaces are filled in this ornament resemble the decorative cross with Christ (No. 85).

The Saint is shown against the gold ground, raising his right hand before his breast, and holding a yellow book in his left one. He is wearing a light blue tunic with a yellow clavus and a dark-blue cloak. His halo is dark-green rather opaque. The facial type does not correspond to the traditional image of St. Paul, but the Greek inscription in red enamel states that the Saint represented in this plaque is Paul.

ბიბლ. (Библи.): Опись, с. 14, № 58;
W. Dchobadze-Zizichwilli, p. 20, lam. XXb;
Ch. Amiranchvili, Les évang., p. 122;
მ. აბიბანაშვილი, ხახულის კარელი, გვ. 86,
სურ. 96 (III. Амиранцивили, Хакхульский
триптих, с. 162, табл. 96).

87. ფირფიტა იოანე ნათლისმცემლის გამოსახულებით (ხახულის კარელი).

XII ს. I ნახ., ბიზანტიური ხელობა.
ზომები: 3,5×2,5 სმ.
დაცულობა: კარგი.

სამუშაოს ფირფიტა დმრთისმშობლის ცენტრალური გამოსახულების ზე-ვით, მარცხნივ მოქცეულ ე. წ. „სიონია“ ჩანგმული. იოანე ნათლის-მცემელი წელსვეთაა წარმოგვიჩინო. მარჯვენა ხელს მას მკურდლან აქვს შიტანლი, მარცხენაში გრანელი უჭერია. მისი სამოსელი მქნა-მულ-გუისიერია, ღურჯათი აბინაშული ხშირი, მკერდზე წრებად დაშუ-ნილი ნაკვეთებით. მარჯვანდი დიდა, ინტენსიური ღურჯი, წითლშემოკ-ლუბული. სახის ნაკვეთები და თმა რბილდაა დამუშავებული მქნაშულ-გუისიერი მინანქრით.

87. Пластина с изображением Иоанна Крестителя (Хахульский триптих).

I пол. XII в., византийская работа.
Размеры: 3,5 × 2,5 см.
Сохранность: хорошая.

Треугольная пластина вставлена в „Сиюни“, находящийся под центральным изображением Богоматери, влево от нее. Изображение Иоанна Крестителя — поясное. Правая рука поднесена к груди, в левой он держит белый свиток. Одевание — пурпурно-коричневое с частыми складками, спадающими кругами на грудь. Нить — большой, интенсивно-синий с красным контуром. Обработка черт лица и волос пурпурно-коричневой эмалью мягка. Надпись — греческая синяя.

87. The Plaque Representing John the Baptist (the Khakhuli triptych).

First half of the 12th century. Byzantine.
Dimensions: 3.5 cm × 2.5 cm.
Well preserved.

The triangular plaque is set in the so-called “Sioni” just below the central icon to the left of it. John the Baptist is shown half-length, raising his right hand to his breast and holding a white scroll in his left one. He is wearing brownish-purple garments with frequent folds falling in circles upon his chest. His halo is large, of an intensive blue colour rimmed with a red contour. The features and the hair are softly treated in brownish-purple enamel. The Greek inscription is executed in blue.

ბიძი, (ბაზ.): ომსკ, ს. 14, № 54;
W. Dehobadre-Zitzchwilli, p. 18, iam-XVIII ა;
მ. აბრამიშვილი, ხახულის კარელი, გვ. 58,
სურ. 65 (III. ამირანავილი, Хахульский
триптих, с. 154, табл. 65).

**88. ფირფიტა წმ. თედორეს გამოსახულებით
(ხახულის კარელი).**

XII ს. I ნახ. ბიზანტიური ხელობა.
ზომები: 4,5×2,5 სმ.
დაცულობა: კარგი.

ფირფიტა შუა დეკორაციული ვარდულის მარცხნივია მოთავსებული. წმ. თედორე მთელი ტანით, ფრონტალურად არის გამოსახული. მას წვალწულა ნაცრისფერი მოსახშირი ჯეკს მიხვეული, რომლის ქვემოდან მოინახნის ლურჯი კვართის ოქროთი და მჭირფაში თულუბით გაწეობილი კალთა. წითელი ხასით მოსახურულ ტაბლიონზე გამოიკვება ცისფერი ჯვარი, რომელიც წმინდანს მკერდის წინ უჭერია. მარჯვნივ დიდია, ლურჯი, წითლამოვლუბული. ნაცვების ნახტი მკაფიო და მკვირია. წარწერა პერმნულია. წმ. თედორეს სახე თავისი გამორჩეული სიზრბილითა და ღირსეულობით კარდის დეკორაციულ ჯვარზე გამოსახულ ქრისტეს მოეკონებს (№ 85). ხათკების ნახტის მიხედვით იგი ემხიანება სტაველო-ტრიბტიკონის გამოსახულებებს.

**88. Пластина с изображением св. Федора
(Хакхульский триптих).**

I пол. XII в., византийская работа.
Размеры: 4,5×2,5 см.
Сохранность: хорошая.

Пластина — по левую сторону от средней декоративной розетки. Святой Федор представлен фронтально, во весь рост. На нем воднисто-серая хламида, из-под которой виден расшитый золотом и драгоценными камнями подол синего хитона. На фоне окаймленного красным контуром таблица выделяется голубой крест, который святой держит перед грудью. Нимб — большой синий с красным контуром. Рисунок складок четкий и строгий. Надпись — греческая. Лик св. Федора отличается мягкостью и лиричностью. В этом отношении он напоминает образ Христа на декоративном кресте триптиха (№ 85). По рисунку складок одетый фигура св. Федора переключается с изображением Ставело-триптиха.

**88. The Plaque Representing Saint Theodore
(the Khakhuli triptych).**

First half of the 12th century. Byzantine.
Dimensions: 4.5 cm x 2.5 cm.
Well preserved.

The plaque is placed to the right from the central decorative rosette. Saint Theodore is shown standing full-length in frontal position wearing a pale-grey chlamys from under which shows the lower part of his gold-embroidered tunic adorned with precious stones. The blue cross, which he is holding before his breast, contrasts with the yellow background of the red-rimmed tablion. The pattern of the folds is clean-cut. The inscription is executed in Greek. The features of the Saint are soft and marked with lyricism. In this respect they resemble the image of Christ on the decorative cross of the triptych (No. 85). The pattern of the folds of Saint Theodore's garments has much in common with the picture in Stavelot triptych.

ბიბლ. (წყნარ.): Ὀμισ, ს. 14, № 64;
W. Dehobadze-Zizichwilli, p. 19, iam. XVIIB;
მ. ამირანაშვილი, ხახულის კარელი, გვ. 62,
სურ. 64 (შ. ამირანაშვილი, Хакхульский
триптих, с. 153-154, табл. 64).

**89—93. მედალიონები კარდის ფრთებზე
(ხახლის კარდი).**

XII ს. I ნახ. ქართული ხელობა.

ზომები დამატური — დაახლ. 6 სმ.
დაცულია ძლიერ არის დაზიანებული ერთ-ერთი
მედალიონი ქრისტეს გამოსახულებით, ამოცუქვილია
ღმრთისმშობლისა და ხათლისმცემლის მარჯვენადის
მინაქანი

მინაქრების ეს ჯგუფი მოიცავს მარჯვენა ფრთის ზედა მედალიონს ღმრთის-
მშობლის გამოსახულებით, მარცხენა ფრთის ქვედა მარჯვენა მედალიონს
იოანე ნათლისმცემლის გამოსახულებით, მარჯვენა ფრთის ზეჰოდან შე-
სამე მედალიონს ქრისტეს გამოსახულებით და ორივე ფრთის შუა ქვედა
მედალიონებს. ღმრთისმშობლის, ნათლისმცემლისა და ქრისტეს გამოსა-
ხულებანი, ჩანს, „ვედრების“ კომპოზიციად ერთიანდება. ფიგურების გან-
თავსებით — ღმრთისმშობელი მაცხოვრის მარცხნივია და იოანე მარჯვენა
შხარეს — იგი ამ კომპოზიციის საკმაოდ იშვიათ ნაირსახეობას წარმოა-
დგენს. გამოსახულებანი ოქროს ფონზეა მიცემული, ბერძნული წარწე-
რები წითელი მინაქრისაა. სახეების ნაკვეთი ერთგვაროვანია: წრილი
პორკალული წარბები, მსხვილი კვხიანი ცხვირი (განსაკუთრებით გრძე-
ლი ღმრთისმშობელს აქვს), თაფლისფერი გულები, რბილად დაცვილი
შეშაბულ-უაფისფერი თმა. სახის გამოქვეყნება უშუალოა, დიორული,
რბილი. ეველს წიფლმქოთოვებული ლურჯი მარჯვნივ აქვს, სამოსელი
ლურჯად არის შეფერილი, ნაკვეთის ნახტი თითქმის ერთბაიარა. ორი
მედალიონის ქრისტეს გამოსახულებები მხელად კაიორჯვა ერთმანეთისა-
გან, შესხიბსა კი (მარცხენა ფრთის ქვედა ნაწილის შუაში) მათგან
ოღნეუ განსხვავდება ხელის მოძრაობით, უფრო მკვეთრად გამოხატული
ვერძიანლებით და ნაკვეთის ნახტით.

ბიბლ. (Библи.): Опись, с. 18, № 67, 69, 71,
с. 20, № 83, 84; W. Dehobadze-Zischwill,
p. 21-23, Iam. X, XI; ? ამბროსიძე,
ხახლის კარდი, გვ. 66-66, 74, სურ. 67, 70,
82, 83 (III. Амيرانашвили, Хахульский
триптих, с. 155, 156, табл. 67, 70, 82, 83);
Л. Хускинадзе, Грузинские фаянсы,
127-128, табл. XXXI, XXXIII, 3,
XXXIV, 1.

**89—93. Медальоны створок триптиха
(Хвахульский триптих).**

I пол. XII в., грузинская работа.

Размеры: диаметр — ок. 6 см.

Сохранность: довольно поврежден один из трех медальонов Христа, в нимбах Богоматери и Иоанна Крестителя выкрошилась эмаль.

Эта группа эмалей включает верхний медальон правого крыла с изображением Богоматери, нижний правый левого крыла с Иоанном Крестителем, медальоны с Христом — третий сверху на правом крыле и нижние в середине обеих створок. Медальоны с изображением Богоматери, Иоанна Крестителя и одного из Христов составляли, очевидно, композицию Денсуа. Судя по позам изображений — Богоматерь по левую сторону от Христа, а Креститель — по правую, это довольно редкий извод размещения фигур в этой сцене. Изображения — на золотом фоне, надписи — греческие красные. Черты лица описаны одинаково — тонкие, дугообразные брови, мясистый нос с горбинкой, особенно длинный у Богоматери, карие зрачки глаз, мягко ложащиеся пурпурно-коричневые волосы. Выражение исполнено непосредственности и лиричной мягкости. У всех синие нимбы, окаймленные красным контуром, одеяния решены в синих тонах, рисунок складок почти одинаков. Изображения Христа двух медальонов невозможно отличить друг от друга. Спаситель же третьего, находящийся в средней нижней части правого крыла, несколько разнится от них жестом левой руки, более резко выделенным скел и рисунком складок.

**89—93. Medallions of the Side Panels of the Triptych
(the Khakhuli triptych).**

First half of the 12th century, Georgian.

Dimensions: diameter — about 6 cm.

One of the three medallions with Christ is damaged hard, and some enamel has crumbled away from the halos of the Virgin and John the Baptist.

This group of enamels includes the upper medallion of the right panel with the Virgin, the lower medallion in left panel bearing the image of John the Baptist, and the medallions with Jesus Christ: the third medallion down on the right panel and the central medallions on the lower part of either panel. The medallions bearing the images of the Virgin, John the Baptist and one of the medallions with Christ must have been meant to make up the composition of Deesis. Judging by the positions of the figures, the Virgin to the left of Christ and John the Baptist to the right, this is rather a rare version of this motif. The figures are shown against a gold background. The Greek inscriptions are executed in red. The features are treated identically: they all have what longer, brown eyes, softly falling brownish-purple hair. Their expressions are natural and full of mild lyricism. They all have blue halos rimmed pattern of folds. The images of Christ on two medallions are hard to tell one from the other, while the third image of the Saviour on the central medallion in the lower part of the right panel differs from them by the gesture of the left hand, rather prominent cheek-bones and the pattern of the folds.

94—95. მედალიონები კარელის ფრთხვზე (ხახულის კარელი).

XII ს. I ნახ. ქართული ხელობა
ზომები დიამეტრი — დაახლ. 6 სმ.
დაკრულია მარმარილო კარგი.

მედალიონები მარჯვენა ფრთხვა მოათავსებული. ერთი (თანვე ღმრთის-მეტყველი) — ქვემო მარჯვენა კონტოში, მეორე (წმ. მათე) მარცხნივ ქვემოდა მუორე. გამოსახულებანი სპიი შუთხვითია წარმოადგენილი, ოქროს ფონზე, ორთავეს წითელი ბერძნული წარწერა ახლავს. მარცხენა დაბერული ხელში მოციქულებს სახარება უკირავო. თანავე სპიიხი ღურ-ჯითა და ცხოვრობი, მათხი კი კამპია წითლითა და ღურჯით არის შესრულებული. თანვე ღმრთისმეტყველის შესპიოვლის ნაკვეცხის სახატე უფრო რილია, მათხი კი მეღარებოში მეკვირო. მარჯულ შარავანდი მალატიცხოვრო-შუანვე აქვს, მეორეს ხახხასა მუანვე ორევე წითელქმი-ულელები. ამ გამოსახულებებს ბერი რამ აქვს ხატრო — შოხა, სახის კონტურის ნერეული ხაზი სავანგობე გამოთოფილი კვრომალბოთი, წვე-რის დაბუშუბა, რამდენადმე წაერმულელები ცხვირის „სარქისებური“ ფორმა, წარბების და თვალის სახატე, სპიოხელთა სხეუბი, ნაკვეცხის რამდენადმე ტლანქი შესრულება.

94—95. Медальоны створок триптиха (Хакхульский триптих).

I пол. XII в., грузинская работа.
Размеры: диаметр — ок. 6 см.
Сохранность: в основном хороша.

Медальоны помещены на правом крыле — один с изображением Иоанна Богослова в нижнем правом углу, другой — со св. Матфеем, второй снизу по внешней стороне. Изображения даны в трехчетвертном повороте, на золотом фоне, с красными греческими надписями. В левой покровной руке они держат евангелия. Одевания у Иоанна Богослова решены в синие-голубые тонах, у Матфея — яркие красно-синие. Рисунок складок у Иоанна мягче, у Матфея — резче. Нимб первого — малахитово-зеленого цвета, второго — ярко-зеленый, оба с красным контуром. Эти изображения объединяются целым рядом общих черт и деталей, позой, нервной линией контура лика с нарочито выделенными скулами, обработкой бороды, формой несколько удлиненного, „шиповый“ закручивающегося носа, рисунком бровей, глаз, узором одеяний и несколько грубым исполнением их складок.

94—95. Medallions of the Panels of the Triptych (the Khakhuli triptych).

First half of the 12th century, Georgian.
Dimensions: diameter — about 6 cm.
On the whole well preserved.

The medallions are placed on the right panel: the one with John the Theologian in the lower, right-hand corner and the one with Saint Matthew second from the bottom on the outward side. The figures are shown in semi-profile against the gold ground with Greek inscriptions. In their left hands hidden in their cloaks, they are holding books. Saint John's garments executed in light-blue and blue colours, those of St. Matthew's are bright red and blue. The pattern of folds in John's garments is softer while the folds of Saint Matthew's garments are more clean-cut. The halo of the former is malachite-green, the latter has a bright green one, both are rimmed with a red contour. These figures have a lot in common: postures, the nervous outlines of their faces with deliberately stressed cheek-bones, treatment of the beards, the form of elongated noses which end in a hair-pin pattern, eyes and eyebrows, the pattern of their garments and the crude execution of the folds.

ბიბლ. (Библ.): Отис, с. 18, № 70, 72; W. Dchobadze-Zirichvili, p. 22, iam. XIb, XIIa; შ. ამირანშვილი, ხახულის კარელი, 65, 70, სურ. 71, 73 (III); ამირანშვილი, Хакхульский триптих, с. 156, табл. 71, 73; Л. Хускинадзе, Грузинские эмалы, с. 129-128, табл. XXXIV, 4.

ბიბლ. (Библ.): Отис, с. 18, № 73, с. 20, № 80, 86, 87; W. Dchobadze-Zirichvili, p. 22, 23, iam. XIVa; შ. ამირანშვილი, ხახულის კარელი, 65, 70, 72, 74, სურ. 75, 76, 78, 84. (III).

ამირანშვილი, Хакхульский триптих, с. 157-158, табл. 75, 76, 78, 84; Л. Хускинадзе, Грузинские эмалы, с. 129-130, табл. XXXV.

96—99. მედალიონები კარტლის ფრთებზე (ხახულის კარელი).

XII ს. I ნახ. კანთული ხელობა.
ზომები: დამატური — დიამტრ 6 სმ
დაცულია ამოცანისა და ფილიპის მარჯვენა ხახულისა
და წმ. იაკობის მარჯვენა ხახულისა და ფილიპის წმ. ანდრეას
მედალიონის მახასიათებელი ერთმანეთს უერთდება.

მედალიონებს ეს ჯგუფი მოიცავს წმ. ფილიპეს (მარჯვენა ფრთებზე, შიდა მხარეს, ქვემიდან ზეობზე), წმ. თომას (მარცხენა ფრთა, ზეობიდან ზეობზე რაღას ეკოლებით), წმ. ანდრეას (იქვე, ზეობიდან ზეობზე, გარე კიდისკენ) და წმ. იაკობის (იქვე, ზეობიდან შირველი შიდა კიდისკენ) გამოსახულებებს. თხემზე მოცემული ფრონტალურად აღმოსავლელი, მარცხენა ხეობა ეთიოპიის თეთრი გრავილი უჭერია. წითელი მინაწრის წარწერები ბერძნულია. ფონი — თურქისი. ევლასიონის ხაერ-თა ხაის ნაცვების ნახატი — განხილული წარმება, ათლასიონი გუ-კები, ქვემოთვე გუბრთობებზე ხაქულელი მოხაზული ცხვირი, რბილი ევლასიონი თმა, ხაის ფართო იკალი, ხშირი ნაცვების მოწესრიგებუ-ლი ნახატი (კვართზე ერთმანეთს ეხებება კაცისებური ხაზები, ჰამბითი-წვე კი ისინი თანხრად, მარცხთ რაღებზე დადებულა).

ფილიპე და თომას მოცემულია უმარჯვლესებზე წარმოცედილებიან. წმ. ანდრეას ბერძენიდან წარმოცედილი, ცხვირი მინაწრით გამოხატული ჰქვია. ფილიპეს და ანდრეას საბოლოო ლურჯ-ციხვრად და ფორუზის-ურდადა შეუქმნილი, იაკობსა და თომას კი წითელი კვართი და ლურჯი ჰამბითი მოხაზუა. ხატი წმინდანის მარჯვანტი ლურჯია, წითლმუშოვ-ლებული, ანდრეასი კი — ზურმუხტისფერი.

96—99. Медальоны створок триптиха (Хакхульский триптих).

I пол. XII в., грузинская работа. Размеры: диаметр — ок. 6 см.
Сохранность: выкрошилась эмаль в правом рукаве св. Филиппа и в нимбе св. Иакова. Эмаль на медальоне св. Андрея — вся в порох.

Это — группа медальонов с изображением Филиппа на правой створке (II снизу по внутренней стороне) и на левой — Фомы (II сверху по дуге), Андрея (II сверху по внешней стороне) и Иакова (I сверху по внутренней стороне). Эти изображения даны фронтально с белыми свитками в левой руке. Надписи — греческие, исполнены красной эмалью. Фоны — золотые. Всех их объединяет одинаковое описание черт лиц: — брови взлет, глаза с карими зрачками, расширяющийся кнаружи трехлопастный нос, мягкие коричневые волосы, широкий овал лица, упорядоченный рисунок частых складок, на хитоне уложенных встречающихся «кочергой», а на гиматии — длинными закручивающимися равномерными дивнами.

Апостол Филипп и св. Фома — юноши. Апостол Иаков изображен с бурнурно-коричневой острой бородой. Св. Андрей — старец, седина его передана голубой эмалью. Одеяния Филиппа и Андрея решены в сине-голубых и бирюзовых тонах. У апостола Иакова и св. Фомы хитоны красные, а гиматии синие. Нимбы трех святых синие с красным контуром, у Андрея он изумрудный.

96—99. Medallions of the Triptych Panels (the Khakhuli triptych).

First half of the 12th century, Georgian. Dimensions: diameter — about 6 cm.
Enamel has crumbled away in the right sleeve of Saint Philip and in Saint Jacob's halo. The enamel in the medallion of Saint Andrew is all honeycombed.

This group includes the medallions of Saint Philip on the right panel (the second medallion from the bottom on the inner side of the panel) and Saint Thomas (the second down along the curve), Saint Andrew (second down on the outward side) and Saint Jacob (first down on the inner side). These figures are shown in frontal positions holding white scrolls in their left hands. The inscriptions are Greek, executed in red enamel. The backgrounds are gold. All these enamels show common traits in the treatment of the facial features: lengthy, drawn out eyebrows, eyes with brown pupils, the widening downwards triplicate-varied noses, soft, brown hair, broad faces, an orderly pattern of frequent folds arranged as meeting "poker" ends in the tunics and long, even, rounding lines on the robes.

The Apostles Philip and Saint Thomas are shown as adolescents. The Apostle Jacob has a brownish-purple, pointed beard. Saint Andrew is an old man, his gray hair rendered in light-blue enamel. St. Philip's and St. Andrew's garments are treated in light blue, blue and turquoise colours. The Apostle Jacob and St. Thomas are wearing red tunics and blue robes. The halos of three Saints are blue, rimmed with a red contour. Saint Andrew has an emerald-green halo.

100—102. Медальоны и картели скартеб (ხახულის კარელი).

XII в. I кв. ქართული ხელობა.
შიდახე დამატრე — დაახლ. 6 სმ
დაკრულია ამოკრულია მინაქარი ითანე
ღმრთისმეტყველის შკერდსა და მარჯვენა ხელზე

ამ ჯგუფში შედის კარელის მარჯვენა ფრთის მედალიონები წმ. პეტრეს (ზემოდას მორე, კარე კიდისკენ) და წმ. მათეს (ზემოდას მორე, რკლის ცხოვლები) გამოსახულებითა და ითანე ღმრთისმეტყველის მარცხენა ფრთაზე (ქვემოდას მორე, შიდა კიდისკენ).
მოციქულები en face არიან გამოსახული ოქროს ფონზე. წმ. პეტრეს მარცხენა ხელში თეთრი გრძელი პურია, მარჯვენა კერძივად აქვს აღმართული. წმ. მათესა და წმ. იოანეს დაბრუნდა მარცხენა ხელზე ევთელი, წითელი და ღურჯი სიღებით შეკრული მანათესა აქვს. მარჯვენა ხელში კარელი და შიდაკიონი ღურჯ-ციხვირა, მონათესავე ტონებითა და კამოტყუელი, კლავები ევთელია. ოთხეულს სამოსელი ერთგვარადა და მუშავეული — კარსზე ერთმანეთს ეჯინება პარალელური „კაისებური“ ხაზები, შიდაკიონზე კი გრძელი ნაკვეთია; წმ. მათეს და წმ. იოანეს შესამოსლის სახელებზე ნაკვეთი აქვინება ერთი შორეს.
განსაკუთრებით შიდაკვეთია წმ. პეტრეს განსულეურებული სახე, ანთუ-ული თაფლისური თაფლების აქსერესული, ცოცხალი გამოსხვად.
სახელო კვლილობითა და ხელობის მაღალი დონისებით გამოირჩეული ეს მედალიონები მინაქარის საუკეთესო ნიმუშებია.

100—102. Медальоны створки триптиха (Хახульсий триптих).

I пол. XII в., грузинская работа.
Размеры: диаметр — ок. 6 см.
Сохранность: эмаль выкрошилась на груди и в правой руке Иоанна Богослова.

В эту группу входят медальоны правой створки триптиха с изображением св. Петра (II сверху по внешней стороне) и св. Матфея (сверху II по дуге) и Иоанна Богослова левой створки (II снизу по внутренней стороне).

Изображения — в фас, на золотом фоне. Св. Петр держит в левой руке белый свиток, десницей благословляет. Св. Матфей и Иоанн Богослов придерживают левой покровицей правой желтое евангелие, украшенное красными и синими камнями. Евангелисты одеты в хитоны и гиматии, решенные близкими тонами сине-голубого, клавы — желтые. Обработка одежды всех изображений одинакова — параллельные встречные складки „кочергой“ на хитоне, на гиматии — длинные складки, рукава оденной св. Матфея и св. Иоанна — с нащельно-складок. Нимбы — зеленые полупрозрачной эмалю с коричнево-красным контуром.
Необыкновенной одухотворенностью наделен образ св. Петра с экспрессивным взглядом горящих карих глаз. Благоприятно акков, прекрасное качество их исполнения ставит эти изображения в число лучших памятников эмальерного искусства.

100—102. Medallions of the Triptych Panels (the Khakuli triptych).

First half of the 12th century, Georgian.
Dimensions: diameter — about 6 cm.
Enamel has crumbled away on the breast and in the right hand of John the Theologian.

This group includes the medallions on the right panel of the triptych bearing the images of Saint Peter (second down on the outward side) and Saint Matthew (second down along the curve) and John the Theologian on the left panel (second from the bottom on the inner side).

The figures are shown in frontal positions against the gold ground. Saint Peter is holding a white scroll in his left hand and giving benediction with his right. The Saints Matthew and John the Theologian are holding yellow books adorned with red and blue stones in their robed left hands. The Evangelists are wearing tunics and robes treated in the blending blue and light blue colours, with yellow stripes. The treatment of the garments, of all the figures is identical, they all have parallel, meeting folds of the „poker“ pattern on their tunics and long folds on their robes, the sleeves of St. Matthew's and St. John's garments have billowing folds. The halos are green executed in semi-transparent enamel with brownish-red contours.

Saint Peter's image is distinguished for an extraordinary spiritual aura emanating from an expressive gaze of his burning brown eyes. The nobility of the images and the excellence of their execution place these objects among the best monuments of cloisonné enamelwork.

ბიჭუა (Бичуа): Омска, с. 18, № 68, 70, с. 20, № 85; W. Dchobadze-Zirichvili, p. 21-23, lam. Xb, Xib; Ch. Amiranchvili; Les émaux, p. 118, pl. 119; K. Wessel, Die byz. Emailkunst, S. 81, Abb. 24; K. Wessel, Email, S. 112; წ. ამირანაშვილი, ხატვის კარელი, გვ. 66, სურ. 68, 69, 85 (შ. ამირანაშვილი, Хახуლის ტრიптих, с. 155, 157, табл. 68, 69, 85); Л. Хуцишвадзе, Грузинские эмали, с. 190-191, табл. XXXVI, XXXVII, и табл. V₃.

**103—105. მედალიონები კარდის ფრთხებზე
(ხახულის კარედი).**

XII ს. I ნახ. ქართული ხელობა.
ზომები დიამეტრი — დაახლ. 6 სმ
დაცველობა კარა.

მიანქრობის ამ გუგუში შედის კარედის მარცხენა ფრთის მედალიონები — ერთი წმ. ლუკას და ორივე წმ. სიმონის გამოსახულებით (შესაბამი-ხედ გარე კიდისაგან ქვემოდან მთორე, ამჟვე ხასზე პირველი ზემოდან და ავეჟ ქვემოდან შესაჟ).

წინადასაჟი ოკრის ფონზე არიან გამოსახული. წმ. ლუკა და წმ. სიმონი (პირველი) წარმოადგენილია en face, მთორე კი ხმ შემოთხდნი. მანარებელს დაბრუნელ მარჯვენა ხელში ევათელი მანარება უჭირა, ორთავე წმ. სიმონს მარცხენაში თური გრანული ავეჟ, მარჯვენა კი კრთხე-ვაე დაბრთხილი. ამ უკანასკნელთა სპითხელი ლურჯია: ობტუსიური ლურჯი კვართი ევათელი ლავით და უფრო და უფრო სპითხილი. წმ. ლუკას ზურმუხტიხეური მწვენა კვართი მოსავე. მისი მანარეანი ლურჯია, ორი დანარჩენისა კი მწვენა, მოკავისიერი-წითელი ზოლით შემოთხეულელი. სპითხელი ერძელი მარალეული და კავისხეური ნავეცებით, ხახულობით კი ერთმანერე იღრევილია ნავეცებით არის დამჟსავეული. ხახუბი ცოცხალია, ათხეული დიდი თხელებით.

ხახულის კარედის ფრთხებზე გახეული მედალიონების ეველა ეს ჰეუეი (№№ 89—105) შეიღროდ არის დავეჟმირეული გამოსახითიან და ერთ მხატვრულ წრეში თახელება. ოგი მედალიონიდან მარტო სპითა დანავრული. ისინი თადეპირველად ერთიან ახსნაში არ ქმნიდნენ, თუდა მათ ერთი-ანელი ერთხიანი ზომები, შესრულების მანერის მწავახება და თუთი მხატვრული და ტექნიკური ხერხების ერთევაი „ფაბრიკული“ ერთხიანეხება. ზოგადი სტილიტერი ნიშნებით ისინი სტაკელო-ტრბორტიხინის და ვითი პროდის სტაკორთიკის მედალიონებს ემსავეება. მთარამ მათ ახსიათებს მტეტი სირთილე, რასხე დიდად ამორბებს თისის და ხახის ნავეცების რხილი დეი ვეისხეური, სხეუთა ხეხეველად ექსნეხება კადმეცეული უფრო მტეტი ნეწრეული სპითა და უფროს ლეალერობით, ზოგჯერ კი ხახის დინების მტეტი თავისუფლება, კანის უფრად ხშირად მოდინისიორის გა-მოვეება და მრეველიცხოვაი ფორები. ეველავეტი ეს ამ მედალიონებს ქართული მიანქრობის ახსლოვეებს.

**103—105. Медальоны створок триптиха
(Хвахульский триптих).**

I пол. XII в., грузинская работа.
Размеры: диаметр — ок. 6 см.
Сохранность: хороша.

Эта группа эмалей объединяет медальоны левой створки триптиха с изображениями св. Луки (II снизу по внешней стороне), Симона (I сверху по внешней стороне) и повторю Симона (III снизу по внешней стороне).

Изображения святых — на золотом фоне. Св. Лука и св. Симон (первый) даны в фас, другой св. Симон — в трехчетвертном повороте. Евангелист представлен с желтым евангелием в правой покровенной руке, оба святых Симона — с белым свитками и благословляющей десницей. Одевания этих последних решены в синих тонах: интенсивно синий хитон с желтым клавом и более светлый имитный, у св. Луки — изумрудно-зеленый хитон. Нимб его — синий, у остальных — зеленый, с коричнево-красным контуром. Обработка одежд — длинными параллельными и „кочергообразными“ складками. Обработка рукавов одеяний — наплывами складок. Лики — живые с горящими большими зрачками.

Все рассмотренные группы медальонов, украшающих створки Хвахульского триптиха (№№ 89—105), тесно связаны друг с другом и составляют один художественный круг. Из двадцати медальонов утрачено только три. Состав медальонов носит сборный характер. Их объединяет общность размеров, сходство манеры исполнения и даже „известная фабричная однородность приемов художественных и технических“. По общим чертам стилиа они напоминают медальоны Ставело-триптиха и створетки Виши Брода. Но в отличие от них — большая мягкость образа, в чем немалую роль играет мягкий светло-коричневый цвет волос и черт лица, его живость и экспрессия, передаваемая более нервной линией и локальностью цвета, иногда с большей свободой в ведении линии, частое применение винного оттенка в телесном, а также многочисленные поры, что сближает их с грузинскими эмальями.

ბიბლ. (Вибл.): ონის, ს. 20, № 79, 81, 82; R. Kowdan, Byzantinsche Emailen, s. 133, рис. 29; W. Dehnbach-Zischwiler, p. 22-23, lam. XIIb, XIII; მ. აბრანაშვილი, ხახულის კარედი, გვ. 72-73, სურ. 77, 79, 81 (III-ამერაშაშაძე, Хвахульский триптих, с. 157-158, табл. 77, 79, 81); Л. Хухчишвиძე, Грузинские эмалы, с. 132, табл. XXXV_{1,2}, XXXVI_{1,2}.

**103—105. Medallions of the Triptych Panels
(the Khakhuli triptych).**

*First half of the 12th century. Georgian.
Dimensions: diameter — about 6 cm.
Well preserved.*

This group includes the medallions of the left panel bearing the images of Saint Luke (second from the bottom, on the outward side), Saint Simon (first down, on the outward side) and again Saint Simon (third from the bottom, on the outward side).

The Saints are shown against the gold ground. Saint Luke and Saint Simon (the former) are shown in frontal position, the other Saint Simon is represented in semi-profile. The Evangelist is shown with a yellow book in his right, robed hand, the both Saint Simons are holding white scrolls and giving benediction with their right hands. The garments of these latter are treated in blue colours; they both have tunics of intensive blue and robes of a lighter colour. Saint Luke is wearing an emerald-green tunic. His halo is blue. The halos of the others are green with brownish-red contours. The garments have long, parallel and "poker"-like folds. The sleeves have billowing folds. They all have vital faces with burning large pupils.

All the groups of medallions mentioned above adorning the panels of Khakhuli triptych (Nos. 89—105) are closely related to each other and make up one artistic ring. Only three medallions are missing from the original twenty. At first they were not conceived as an ensemble despite their identical size, common manner of execution and even "a certain industrial uniformity of methods both artistic and technical." By the common features of the style they resemble the medallions of Stavelot triptych and those of the Vissi-Brod staurotheque at the same time contrasting with these by a milder treatment of the images which is greatly due to the soft, light-brown colour of the hair and features, their vitality and expression rendered by a rather more nervous line and local colour overtones, a greater freedom of the drawing, a frequent use of the wine-coloured tint in flesh colours and numerous pores which bring them closer to Georgian enamels.

106—109. მედალიონები წმინდანთა გამოსახულებებით
(გელათის მაცხოვრის ხატი, ავლ. 12).

XII ს. I ნახ. ქართული სელაზის
ხატი დაიპყრა — დაახლ. 33 სმ
დაიკრძალა უნიკალური არის დამახასიათებელი წმ. პეტრეს
და წმ. პავლეს გამოსახულებით.

გელათის ხატის ჩარჩოზე მოთავსებული ხუთი მინანქრის მედალიონიდან ოთხს ქართული ასომთავრული წარწერა ახლავს. გამოსახულებანი ოქროს ფონზე მოცემული; წარწერები დიტანულია მოკვეთილ-წითელი მინანქრით. ჩარჩოს ზედა ნაწილის შუაგულში მოკვეთილია მედალიონი აკანკანადებული საფრის* გამოსახულებით; საფარზე ასვენია ლხვირი ევირკვიითურ და ღრუბლი. საფრის, პლდისის და სხარების არაბისაზარი ავირსევირ-წითელი შესაშუბელი მათი ხატიკლის ოთხლ ვეითეობას, ზედალზე გადაყენილი ქოვილის დიდ კამახა ღრუჭ ლქასი და დიუგვირად გამოყვანილი ტისრების ოქროსიანს ჩარჩოს მარჯვენა ნაწილზე მოთავსებული მედალიონები წმ. პავლეს და წმ. ლუკას გამოსახულებით, მარცხნივ კი, წმ. პავლეს pendant წმ. პეტრეს მედალიონია. მოცემულები სამი შოთხმდით არიან შუბობრუნებულები. წმ. პავლეს და წმ. ლუკას წითელი ხასარება უჭრითი, წმ. პეტრეს კი — თოთი გრანტილი. ეს უკანასკნელი წარმოადგენილია მწკანე კვიროსი და ორევი (წითელი და ღრუჭი) მოსახსამში. წმ. პავლეს და წმ. ლუკას ღრუჭი კვირითი მოსავს. წმ. პავლეს მოსახსამი პალდისხევირ მწკანე, წმ. ლუკასი — ოქროსხევირ ვეითელი, წითელი ხეითი. წმინდანთა მარჯვენადი ზურმუხტისევირ (წმ. პავლეს და წმ. ლუკას) და ცისფრია (წმ. პეტრეს), წითელი კიხევირით. კანის ფერს მოადინისხევირ გადაქრავს. განსევირებით ღირსშესანიშნავია წმ. ლუკას შხატრული ხსე — ეს ნებიხოვიანი კაცის თითქმის რომ პორტრეტი. მას ძლიერი სახასითი პირისხე აქვს, რომლის მოსახსამი ნურეთელი ხასითა კამახეილუბელი. სახის ქვედა ნაწილი წინა გამოწეული, მუკი წარმები არატოლია და მაღლა აწეული, თვალები დიდი მუკი გუკვირთა გამოლოვილი, ოხელი ტუჩები სინევირსევირ კამოიკევირ მწკანულ-ვირსევირ წმ. რამდენადმე ინდივიდუალიზებულია წმ. პეტრეს და წმ. პავლეს ხსევირად გამოსახულებანი XII სუკუნის დამდეგიით უნდა თარიღდებოდეს, რასაც ადასტურებს ხატის ხევირს წარწერა სვიმონ ჭოინდიღელ-მწირობარ-უხეცხის (1125-1141 წ.წ.) ხსევირით. ამ მედალიონების შედარება თანდროლ მისხტიურ მეღელთან (სტაკელო-ტრიბტიკონი, ვეირისევირ სტავროთეკა ვიმი ბროიდიან) წარმოანგნს ევლითური მინანქრების თავისებურებას — ისინი უფრო თავისუფლად შეფარდებული წრიულ მოსახულობას, ნაყეცების ხაზები უფრო უსისტემო და ნებისევირია, ერთანების დაბორისებრებული ლოკალური ფერები ხასს უსეიმენ გამოსახულებთა ექსრესიოლობას და დინამიკის ხერითი მოთავსებლობას. გელათის მედალიონები ქართული მინანქრული ხელოვნების სუკეუხისი ნიმუშებია.

ბიბლ. (Библи.): Описъ, с. 23-26; Н. Кондаков, Византийские эмалы, с. 147-148, 359; Д. Горденя, Описание пяти эмалей из медальона, с. 209-210; O. Dalton, Byz. Art, p. 529-530; Ch. Amiranchvili, Les émaux, p. 70-73; III. Амиррашвили, История грузинского искусства, с. 259; Л. Хускивадзе, Грузинские эмалы, с. 100-108, табл. XVIII, XIX₁₋₄; табл. V.

106—109. Медальоны (икона Гелатского Спаса, Гел. 12).

I пол. XII в., грузинская работа.

Размеры: диаметр — ок. 3,4 см.

Сохранность: медальоны св. Петра и св. Павла имеют незначительные повреждения.

Из пяти эмалевых медальонов, украшающих сейчас раму Гелатской иконы, четыре — с древнегрузинскими надписями „асомтаврული“. Изображения — на золотом фоне. Надписи — кирпично-красные эмалевые. В верхней части рамы, в центре — медальон с Етимасией — престол, на котором представлены крест с венцом, губка и копье. Кирпично-красной неравномерной цвет трона, подушки, евангелия сочетаются с теплым желтым тоном их украшений, а также с большим ярким синим пятном перекутой через трон материи, с золотом небрежно введенных перегородок.

Правая часть рамы содержит медальоны с изображениями св. Павла и св. Луки. На левой части, pendant изображению св. Павла — св. Петр. Святые представлены в трехчетвертном повороте — св. Павел и св. Лука держат красные евангелия, св. Петр — белый свиток. Этот последний плаще. Два остальных святых одеты в синие хитоны и плащи — травянисто-зеленый (у св. Павла) и охристо-желтый с красными разводами (у св. Луки). Нимбы святых — изумрудно-зеленые (у св. Павла и св. Луки) и голубой с красным контуром (у св. Петра). Телесный тон лица особенно выделен винным оттенком. Особенно значителен образ св. Луки — это почти „портрет“ с волевым лицом. Лик его — сильный, характерный. Овал подчеркнут нервной линией, нижняя часть лица выдвинута вперед, темные широкие брови неравномерны и высоко посажены над глазами, выделенными большими темными зрачками, толстые губы отмечены кармином на фоне темной пурпурно-коричневой бороды. Несколько индивидуализированы лики св. Петра и св. Павла.

Стилистическое определение изображений во времени находит подтверждение в черновой надписи иконы, упоминавшей Симеона Чкондидели — „სმიანიობარგუჯესი“ (1125—1141 гг.) — великого канцлера I пол. XII в. Сравнение этих медальонов с византийскими памятниками того же периода (Ставело-триптих, крестообразная ставроика из Виши-Брода) выявляет характерные черты гелатских медальонов — большая свобода вписывания образа в круг, бессистемное и нечеткое ведение линий в складках одеяний, противопоставление локальных пятен, подчеркивающих экспрессивный характер изображений и общее впечатление динамики. Гелатские медальоны являются одними из лучших произведений грузинского эмалерного искусства.

106—109. Medallions
(The Icon of the Gelati Saviour, Gel. 12).

First half of the 12th century, Georgian.

Dimensions: diameter — about 3.4 cm.

The medallions of Saint Peter and Saint Paul are slightly damaged.

Four of the five medallions adorning the frame of the Gelati icon have Georgian inscriptions in ancient „asomtavruli.“ The figures are shown against the gold ground. The inscriptions are executed in brick-red. The top centre medallion set in the frame represents the Sacred Throne which supports a crowned cross, a sponge and a lance. The uneven, brick-red of the throne, the cushion and the Gospel matches the warm yellow of their adornment and the large bright stain of the blue cloth spread over the throne as well as the gold of the crude partitions.

The right side of the frame is set with the medallions portraying Saint Paul and Saint Luke. On the left side, pendant to St. Paul is the medallion with Saint Peter. The Saints are shown in semi-profile. The Saints Paul and Luke are holding red books, Saint Peter is holding a white scroll. The latter is wearing a green tunic and a bicoloured (red and blue) cloak. The two other Saints have blue tunics on the cloaks. Saint Paul's cloak is grass-green and Saint Luke's is yellow-ochre with red stripes. The Saints have emerald-green (St. Paul and St. Luke) and blue (St. Peter) halos with a red contour. The flesh-coloured faces have wine-coloured overtones adding vitality to the images. St. Luke is especially remarkable, being almost a portrait of a man with a strong resolute face. The face-line is accentuated by a nervous drawing, the lower part of the face is jutting out, the thick dark brows are irregular and raised over the eyes with large, dark pupils, the thick lips show carmin-red against the dark, brownish-purple beard. The images of Saint Peter and Saint Paul are also somewhat individualized.

The dating of enamels according to the style is confirmed by the niello inscription mentioning Simon Chkondideli, the Great Chancellor (1125—1141) of the first half of the 12th century. The comparison of these medallions with the Byzantine works dating from the same period — the Stavelot triptych, the staurorhoke from Višši-Brod reveals the characteristic features of the Gelati medallions: a greater freedom of positioning the images in the circles, unsystematic and slipshod lines in the garments, contrasting local colour stains accentuating the expressive character of the enamels and a general impression of dynamics. The Gelati medallions are among the best examples of Georgian cloisonné enamelwork.

110. მედალიონი შთავარანგელოზის გამოსახულებით (დმ 16).

XII ს. I ნახ. ქართული სკულპტურა.
ზამთის დაძვრის — II სმ
დაკლვიანა ნახაღისძივაც ამოკვეთილა მინაქერი
ამასა და მარჯაანზე.

სამ შთავარანგელოზი შთავარანგელოზი მკვრამდაც გამოსახუ-
ლი ოქროს ფონზე. მარჯვენა ხელში მას წითელი კვრისი უკრია,
მარცხენაში კი — ღისფერი, წითელი ჯვრითა და ოქროსფერი ვარსკვლავ-
ებით შემკული სფერო. შთავარანგელოზს მოსახს ღურჯი საკოსი, ვიოლე-
ლი ლორწით, სავრითა და ნაცრებით კანობილი და გავოსტლებული
ცალკეული დეტალების წითელი, თეთრი და ზურმუხტისფერი-მწვანის პე-
ცენტებით. ფრთები ფერადი ნაერთებშიაა კაძმოდებული. მარჯვანი ნა-
ხევარდაგამჭირვალა, ზურმუხტისფერი-მწვანე, წითელმუქოვლებული, სხის
ოვალი სრული, მუქი სქელი წარბები სხვადსხვა სიწმის, დიდი გუგები
უჯიხვრია, ბაყე შუა სახიდან ოდნავ არის გადაწყული. კანის ფერი
შოლისინხოვ-ვარდისფერია. სტილის მხრივ მედალიონი გელათის ხატის
ნარჩოს მედალიონა იფერტრია (№ 106-109) ეს ახლათ, ის მედა-
ლიონია, რომელიც ნარჩოს ზედა მარჯვენა კუთხეში იყო მოთავსებული
და რომელსაც იხსენიებენ ნ. კონდაკოვი, გ. ბაქრაძე და გ. გორდეევი
(შეად. აგრეთვე „Опись“-ში გამოკვეთებული გელათის მაცხოვრის ხა-
ტის ფოტოსურათი).

110. Медальон с изображением архангелов (Дм. 16).

I пол. XII в., грузинская работа.
Размер: диаметр — 3,4 см.
Сохранность: эмаль выкрошилась частично
на нимбе и волосах.

Погрудная фигура архангела — в трехчетвертном повороте на золотом фоне. В правой руке он держит красный посох, в левой — голубую сферу, украшенную красным крестом и золотыми кружочками. Архангел — в синем саккосе с лором, оплечьем и нашивками темного желтого тона, оживленного красными, белыми и изумрудно-зелеными акцентами отдельных деталей. Крылья его разработаны разноцветными перьями. Нимб архангела — полупрозрачный изумрудно-зеленый с красным контуром. Лик с полным овалом, с толстыми неравномерной длины темными бровями, большими пурпурными зрачками глаз, с чуть сви-
нутым с оси ртом, розовато-винным телесным тоном. По стилю меда-
лион идентичен медальонам рамы Гелатской иконы (№ 106—109). Это,
должно быть, тот самый медальон, о котором упоминали Н. Кондаков,
Д. Баκραдзе и Д. Гордеев и который, очевидно, находился в правом
верхнем углу Гелатской иконы (см. фото этого памятника, данное в
„Описи“).

110. The Medallion Representing the Archangel (Dm 16).

First half of the 12th century, Georgian.
Dimensions: diameter — 3.4 cm.
Enamel has partly crumbled away from the halo and the hair.

The half-length figure of the archangel is shown in semi-profile against the gold background. In his right hand he is holding a red staff, and a blue orb with a red cross and gold circles in his left. The Archangel is wearing a blue saccos decorated with a lorum, a decorative pattern on the shoulders and sewn-on stripes of yellow, brightened up by the red, white and emerald-green accentuated details. The feathers of the wings are treated in various colours. The halo is in semi-transparent, emerald-green enamel rimmed with a red contour. He has a full, oval face, thick, dark eyebrows of unequal length, large, purple pupils, a mouth a little off centre. The flesh-colour has wine-coloured overtones. In style the medallion is identical to the medallions of the Gelati icon (Nos. 105—108). This must be the medallion mentioned by N. Kondakov, O. Bakradze and D. Gordeev and which must have been placed in the top right angle of the Gelati icon (cf., the photograph of the Gelati icon in the "Opis").

ძიად, (ვახა): ოფისი, ს. 25; დ. გორდევ, ოფისიანი პატი ემალური მედალიონი, ს. 212; სვ. ამილახვილი, Les émaux, p. 8; დ. ხუსკივაძე, Грузинские эмали, с. 105, табл. XIX.

111. მედალიონი წმ. გიორგის გამოსახულებით (გელათის მაცხოვრის ხატი, გელ. № 12).

XII ს., ბიზანტიური ხელობა
ზომები: დიამეტრი — 3,4 სმ
დაკრულია: ალკა-ალკა ამოკვეთილია მარაგანის მინასტრით.

მედალიონი ჩარჩოს ქვედა ნაწილის შუაგულშია მოთავსებული. თავდა-ბირველად ჰქ. ეტეობა, სხვა მედალიონი იყო. წმინდანის ფიგურა მკერ-დამდე ფორმტალურად არის გამოსახული, ოქროს ფონზე, მის ორივე მხარეს კი კერტიკულურად წითელი მინასტრით შესრულებული ბერძნული წარწერის ასოები ლიდგება. წმ. გიორგის მკერდთან ღურჯი ყვირი მიუ-ტანია; იგი ნათლად გამოიკვეთება ვეაულ ტაბლიონის დაბრისპირე-ბით. წმინდანს ღურჯი კვართი და მუცანე მოსახსნამი მოსავს. პარაგანდ ხახხასა ღურჯია, წითლდემოვლებული. სახის ნაკვთები წმინდათა შეს-რულებული, წყრილი წარმები მოკლე, გუგები მომგრო. სხეულის ფე-რი — მართალი ზეისნილისფერი. შესრულების სიფუქიზითა და სიმკაც-რით, გამოსახულებებს ოქროს ფონთან შეფარდებით, სახის ნაკვთებითა თუ კოლორით მედალიონი უნსლოვდება სტაველო-ტრიპტიკონსა და ვიძი ბროდის ჯვრისებურ სტავროთეკას.

111. Медальон с изображением св. Георгия (Гелатская икона Спаса, Гел. 12).

XII в., византийская работа.
Размер: диаметр — 3,4 см.
Сохранность: нимб несколько выкрошился.

Медальон помещен в нижней части рамы, в ее середине. Очевидно, здесь вместо него находился другой медальон. Погрудная фигура свя-того представлена фронтально на золотом фоне. По обе стороны изоб-ражения вертикально — греческая надпись, исполненная красной эмалью. Св. Георгий держит перед грудью синий крест, выделенный на фоне желтого таблица. Одежния святого — синий хитон и зеленый плащ. Нимб — ярко-синий с красным контуром. Черты лица выведены аккуратно: брови короткие тонкие, глаза с мелкими зрачками, цвет ли-ка — оливковый. По тонкости и строгости исполнения, по соотноше-нию образа с золотым фоном, по распределению надписи на описанный черт линий, по колориту параллели — изображения Ставело-триптиха и крестообразной ставротеки из Виши Брода.

111. The Medallion Representing Saint George (the Gelati Icon of the Saviour, Gel. No. 12).

12th century. Byzantine.
Dimensions: diameter — 3.4 cm.
Some enamel has crumbled away from the halo.

The medallion is placed in the lower central part of the frame. There must have been another medallion here before. The half-length figure of the Saint is shown in frontal position, against the gold ground. There is a vertical Greek inscription in red enamel on either side of the figure.

Saint George is holding a blue cross before his breast, the blue contrasting with the yellow background. The Saint is dressed in a blue tunic and a green cloak. The halo is bright blue rimmed with a red contour. The features are drawn accurately, the eyebrows are short and thin, the eyes have small pupils. He has an olive-coloured complexion. The refined manner and austere execution, the placing of the figure against the gold background, the distribu- tion of the inscription, the drawing of the features, the colouring suggest parallels in Stavelot triptych and the Višňí Brod staurotheque.

ბიძელ. (Визл.) Опись, с. 25; Д. Гордеев, Описание пяти эмалевых медальонов, с. 213-214; Ch. Amiranavchvili, Les émaux, p. 73; Л. Хускивадзе, Грузинские эмали, с. 105, табл. XIX.

112—121— მედალიონები (ზობის ღმრთისმშობლის ხატი, ო № 207).

XII ს. I ნახ. ქართული ხელოვნება.
საინები დაამუშავა — დასდ. I სტ.
დარეკულია ძირითადი კარგი ოქროს არის დახატებული
წმ. პავლეს, მარკაზე და ორი ნატიქი წმ. ანდრიას მხარზე.
მედალიონი ფორმის.
ხატე შეასრულა მუშეებს სიბაძის 1925 წ.

მედალიონები ხატის XIII საუკუნის დამატებულ ხმაველს წარმოადგენს. მათი ანაზნაღი მოტივებია არის დაცული. ჩანჩის სედა არმაპე იკურება, კუჭით მასხარებში — წმ მათე და წმ. მარკოსი, კურნებ — მარცხენა (სვეით) წმ. ჰეტრე და წმ. ანდრია (კვეთი), pendant კი მარჯვნივ, წმ. პავლე და წმ. გრიგოლ ღმრთისმეტყველი (ოქვი წყურბრა მას, იკონორთული ტიპის სპინანდელიკური, ითხე ღმრთისმეტყველს უწოდებს). ეპოსახლებანი ოქვის ფონზეა მოთხლებული. მათი ზომა — ხამ მეთხებულ წარმადეულ ღმრთისმშობლის და ითანე ნაილიმცვლის კამოვლები — ერთნაირია: ვეკლე ფორნტალურია, ცოთი ხელე მეკრფან მეტივანიათ, მეორეთი კი წოთლი ხანარბა ან თორი კრანხილი (წმ. ჰეტრე და წმ. ლუკა) უფრიათ. მახვე ერთეული ნაკეთის ხსხებვის უკლებრთული კამოტეკველხე: მათი კამომხეულთა ნაკეთის ანამეტრეობით ან ზოთერო მათვანის (მაე. ურის) ხანკამებელი ვანრბი, სვეით აბანდი მოკლე სქელი წარბებით არის მიღებული, რაც სხევის მიამეტურ სირქულივან აჩივებს. მართალია, ხატე ფერი მღერია, მაგრამ ცალკეული ტონები ხახსხა და ვეკრადი. მიანწერია ფეარბებებს მათი კონტრასტული შეპირისხორბეა მატებს. ქართული წარწერა მოთავსებორ-წოთლი მინახნათა შესრულებული. ქართული მოთავსებორ კვრით და მეტრე ტონის მოთავ-ხერმტეხის-წოთლი მოსხხამი მოთავს, ღმრთისმშობელს — მოღერეო ხელე სპოხი და მოთავ-ხერმტეხისფერი მათორთეო, ითანე ნაილიმცვლის სპოხი კი მოთავ-ხერმტეხისფერი. ქრისტი და ითანე ნაილიმცვლის მარჯვნივ კამბა ვეითალი, წოთლი მომთხლებული, მარამისხ მოთხორბორ-მუხანე. წმ. ანდრია და წმ. პავლეს ეპოსახლებებში ერთი მთორეს ახამბა მეტრე, მოთავ-მუხანე მოსხხილი და ითხი ღმრთისმეტყველი მარჯვანდები. წმ. ანდრიათ თხე ფორნსისფერი მინახნითა კამბეცებული. წმ. მათეს მოთავ-მუხანე მოსხხამს მუქმწვლად ეწრება კვრის მუქმულ-ვაისისფერი. წმ. ჰეტრეს კვრით და ებამტორი მოთავსებორ ნახვერბიტეხი არის მუქმილი. წმ. მათეს ხელე და წმ. ჰეტრეს მარჯვნივთა მარჯახსფერი მუხანე, ჰიდრა ცისფრით კი არა, ოთორი მინახნით არის ებამცებული. წმ. ლუკას კვრით მომწრო-მთავი, მოსხხამი ცისფერი, მარჯვანე მოთავითალ-მუხანე. სხხმხე მეტრე ხხებდა თულს ითანე ღმრთისმეტყველის ეპოსახლებად: მას კამბა წოთლი მოსხხამი მოთავს, მთე ვურებოთ მუქული ოთორი ითორთორი. მარჯვანე მუხანე.

ეპოსახლებანი პრბიტეულია, შესრულების პრინციპით კი გველით მედალიონია წრეს უკებირბეა (№ 106—110).

112—121. Медальоны (Хобская икона Богоматери, О № 207).

I пол. XII в., грузинская работа.
Размеры: диаметр — ок. 4 см.
Сохранность: в основном хорошая. Чуть поврежден иконь св. Павла и две складочки на плече св. Андрея.
Много пор.
Икона поступила в музей из с. Хоби в 1925 г.

Медальоны представляют собой дополнительное украшение иконы в XIII в. Они сохранины в полном составе — на верхней части Денсу, внизу святилища — св. Матфея, св. Марк и св. Лука (слева направо), на боковых частях слева — св. Петр (наверху), св. Андрей (внизу). Pendant им, справа — св. Павел и св. Григорий Богослов (по иконографическому типу, а по надписи это Иоанн Богослов). Изображения помещены на золотом фоне. Псы святы одинаковы, за исключением Богоматери и Иоанна Крестителя, представленных в трехчетвертных поворотах, все они — фронтально, с поднесенной рукой к груди, в другой же они держат или красное евангелие, или белые свитки (св. Петр и св. Лука). Так же однообразны и выражения простодушных лиц. Выра-

зительность достигается асимметричностью черт лица или угрюмостью, высоким увещением, например, уха, высоко поднятыми над глазом и короткими толстыми бровями, приподнятым зорким взглядом и т. д. Правда, краски порой мутны, но отдельные тона ярки и чисты. Красочность придает им и контрастность сочетаний. Например, в иконописке, исполнены коричнево-красной эмалью. Христос облачен в бежевый хитон и в мутный черно-изумрудный тона плащ; Богоматерь — в синеватую студи и черно-изумрудный мафорий; Иоанн Креститель — в черно-изумрудную одежд. Нимбы Христа и Крестителя — ярко-желтые с красным контуром, у Марии — болотно-зеленый. Сочетание мутно-зеленых чернотавого отлива ослепит с теплым апельсиново-желтым нимбом даны в изображениях св. Андрея и св. Павла. Волосы св. Андрея переданы бирюзовою эмалью. Св. Матфей одет в черно-зеленый плащ и являющийся с ним хитон пурпуро-коричневого тона. У св. Петра — нежные бежевые полутона хитона и гиматия. Нимбы св. Матфея и св. Петра — травянисто-зеленые, седина их передана белой, а в голубой эмалью. У св. Луки — зеленовато-черный хитон и голубой плащ. Нимбы желтовато-зелены. Мухане броским является изображение Богослова — ярко-красный плащ, украшенный белым омафором с черными крестиками, нисный — зеленый. Изображения — упрощены. По принципу исполнения относятся к кругу гелатских медальонов (№ 106—110).

112—121. Medallions (the Khobi Icon of the Virgin, O No 207).

First half of the 12th century. Georgian.
Dimensions: diameter — about 4 cm.
The medallions are on the whole well preserved. The halo of St. Paul and the two folds are slightly damaged. The enamels are honeycombed.
The icon entered the collection from Khobi in 1925.
The medallions are an additional decoration of the icon added in the 13th century. They survive in a full set; the Deesis at the top, the Evangelists St. Matthew, St. Mark and St. Luke at the bottom (left to right), on the left St. Peter at the top and St. Andrew at the bottom, and on the right pendant to them St. Paul and St. Gregorius the Theologian (according to the iconographical type, but according to the inscription it must be John the Theologian). The figures are shown against the gold ground. The positions of all the Saints are identical except the Virgin and John the Baptist who are shown in semi-profile. All the Saints are raising one hand to their breast and holding either a red book or a white scroll in the other (St. Peter and St. Luke). Their faces have an identical artless look. The expressive vitality of images is attained by means of the asymmetry in the features or an exaggeration of e. g., an ear, or the short, thick eyebrows raised high over the eyes which gives the face an appearance of naive simplicity. True, the spectrum is sometimes rather blurred but certain colours are bright and clear, and the contrasting combinations make them all the more colourful. The Georgian inscriptions are executed in brownish-red enamel. Christ is wearing a beige tunic and a bleary, blackish cloak with emerald-green overtones. The Virgin has a bluish gown on and a blackish robe with emerald-green overtones. Saint John the Baptist's garments are treated in similar colours. The halo of Christ and John the Baptist are bright-yellow, rimmed with a red contour. Saint Mary's halo is of a marshy-pink colour. The combination of dull green garments with blackish overtones and the warm, orange-yellow halos dominates the colouring of St. Andrew's and St. Paul's figures. St. Andrew's hair is treated in turquoise enamel. St. Matthew's blackish-green cloak is blended with his brownish-purple tunic. St. Peter is clad in a tunic and cloak of soft beige half-tints. Both St. Matthew and St. Peter have grass-green halos and their beards are treated in white instead of blue enamel. St. Luke wears a greenish-black tunic and a blue cloak. His halo is yellowish-green. The figure of the Theologian is the brightest, his bright-red cloak is adorned with black crosses against a white background. The halo is green. The treatment of all the figures is simplified. According to the manner of execution they can be attributed to the Gelati medallion type (Nos. 106—110).

ბლძე. (Биба.) Описъ, с. 84; Д. Гордеев, Описание пяти эмалевых медальонов, с. 215; Г. Чубинашвили, Грузинское эмаляное искусство, с. 57-59; O. Dalton, Byz. Art, p. 530; Ch. Amiranchvili, Les 6maux, p. 76-79, pl. 77-79; Л. Хускивадзе, Грузинские эмалы, с. 122-125, табл. XXX-XXXII.

122—130. მედალიონები
(წალენჯიხის მაცხოვრის ხატი, ო № 210).

№14. 1 ნახ. ქართული მედალიონები.
ზომების დამატება: 1,9 სმ.
დაცვლის კარგი.
საქონ. მუზეუმის კოლექციაში 1925 წ.

წალენჯიხის მაცხოვრის ხატის შიშ მედალიონიდან ერთი უკვე 1913 წელს იყო დაცავული.

გამოსახულებანი ოქროს ფონზე მოცემული, წარწერები უსურველულია ლურჯი მინაწერით. ქრისტეს, ღმრთისძიობისა და იოანე ნათლისმცემლის თანხლებით წარწერები ბერძნულია, სხვა წინადატების კი — ქართული. ქრისტესა და წმ. გიორგის ნახევარგეგმული, ბერძნულად, სხვაგვარი შემოხვევა აღუპირა; მარჯვნივ ლურჯია, თეთრი წითელმუცლად უკვეა. შიშითა და იოანე ნათლისმცემელი მუცელზეა წარმოდგენილი; ოთხთავი სმოსელი ინტენსიური ლურჯია და ცისფერია გადმოცემული. მარჯვნივ ფორუსხივია. წითლად და ვეთილად შეყვანილი წმ. დემეტრესა და წმ. გიორგის შესამოსელი. ორივეს ცალ ხელში მუწამულ-აფეთხიერი დახვრია უპირა, მეორეში — წმ. დემეტრეს ვეთილი ჯვარი, წინადა იოანეს კი — ლურჯმუცლად უკვეა ოთხი ფირი.

ლურჯია და ცისფერია შესურველული მოცემულია — ჰერტეს და ჰელეს შესისმოსელი. წმ. ლუკის მუწამულ ვართი და ლურჯი მოსახშიბი მოსეს, წმ. იოანეს — ლურჯი ვართი და წითელი პირბაიბი. ეველს, წმ. პეტრეს გარდა, სახარება უპირა: წითელი — წმ. პავლესა და წმ. ლუკის, ვეთილი — წმ. იოანეს. წმ. პეტრეს ორივე ხელით ოთხი კრავილი უპირა. მარჯვნივ ზურბიტისფერი მუწამულ ნახევარგეგმულია, წითელმუცლად უკვეა, ზედა ნახევარი ოთხი წურტრებით. სიხის ცალკეული ნაკვების ვიწროებით მიღწეულია გამოცემული სხვადასხვაობა. ასე და, მუცელად გამოთვრება წმ. პეტრეს სიმეტრიული სახე, ოქვად აზიდული მორღული მარჯვნივ წინაობი; შიშითა და ჰელეს, უკვეა ოქვად წინაობი ნარეხიანი სახე; პლეთერი, ნებისყოფანი კაცის ოქვად აზიდული წმ. იოანეს ოქვად გამოთვრება ჰელესა და; ღმრთისძიობის სახე გრადული, შესრული წარებით, ადგილობრივი ტიხისა; სველიანი მაცხოვრის სახე სხვადასხვა სიმაღლეზე მოთხსენებული წარებით. ამ მედალიონების მხატვრული სახეები გეგმისა და სიხისა ცნაუთხესა (№ 106-121).

122—130. Медальоны
(Цаленджикская икона Спаса, О № 210).

1 ნოლ. XII в., грузинская работа.
Размеры: диаметр — 4,9 см.
Сохранность: хорошая.
Икона поступила в музей в 1925 г.

Из десяти медальонов Цаленджикского Спаса один был утерян еще в 1913 г.

Изображения — на золотом фоне. Надписи исполнены синей эмалью. Христос, Богоматерь и Иоанн Креститель — с греческими надписями. Надписи остальных изображений — грузинские. Полуфигуры Христа и святых воинов — фронтальные, остальные святые — в трехчетвертом повороте. Христос, представленный в голубом хитоне с белым клавом, держит в левой руке красное евангелие, правой — благословляет. Нимб с синим с белым тростом, окаймленным красными полосами. Мария и Иоанн Креститель — в позе моления, оденная их решены в сине-голубых интенсивных тонах. Нимбы — бирюзовые. В красно-желтых тонах решены оденная св. Дмитрия и св. Георгия. Оба они держат в руках пурпурно-коричневые копья, и кроме того, у св. Дмитрия желтый крест, а у св. Георгия — белый шт с синей каймой.

Сине-голубых тонов оденная св. Петра и св. Павла. Св. Лука одет в зеленый хитон и синий плащ, св. Иоанн — в синий хитон и красный гимний. Все, кроме св. Петра, держат евангелии: красные — у св. Павла и св. Луки, желтое — у св. Иоанна. Св. Петр представлен с белым шитком в руках. Нимбы изображений — изумрудно-зеленые полупрозрачные с красным контуром, усеянным белыми точечками.

Разнообразие выражений лиц достигается варьированием отдельных их черт. Так, например, асимметричный лик св. Петра с чуть приподнятой дугой правой брови строг, юношеское лицо св. Георгия с припод-

нятыми бровями — наивно, у св. Иоанна — сильно, волевое лицо с неслыханно выдвинутой нижней челюстью, Богоматерь с длинными сросшимися бровями олицетворяет местный тип, лик Спасителя с помещенными на разном уровне бровями — грустен. Аналогии с греческими и хобские образы (№ 106—121).

122—130. Medallions
(the Tsalenjikh Icon of the Saviour, O No. 210).

First half of the 12th century, Georgian.
Dimensions: diameter — 4.9 cm.
Well preserved.

The icon entered the collection of the Museum in 1925.
One of the ten medallions of the Tsalenjikh Saviour was lost in 1913.

The figures are shown against the gold ground. The inscriptions are in blue enamel. Christ, the Virgin and John the Baptist have Greek inscriptions. The rest of the inscriptions are Georgian. The half-length figures of Christ and the Warrior Saints are shown in a frontal position. The rest are represented in semi-profile. Christ wearing a blue tunic with a white stripe is holding a red book in his left hand and giving benediction with his right. The halo is blue with a white cross rimmed with red stripes. The Virgin and John the Baptist are shown in prayer. Their garments are in intensive dark and light blue enamel. The halos are in turquoise enamel. St. Demetrius and St. George are wearing clothes of red and yellow colours. They are both holding brownish-purple lances in their hands. St. Demetrius is also holding a yellow cross while St. George has a white shield rimmed with blue contour dotted white.

The garments of St. Peter and St. Paul are in light and dark blue enamel. St. Luke is wearing a green tunic and a blue cloak while St. John is dressed in a blue tunic and a red robe. All of them are holding books except St. Peter. He is holding a white scroll. St. Paul's and St. Luke's books are red while St. John is holding a yellow one. The halos are emerald-green, semi-translucent having a red contour dotted white.

The difference of expression in the faces is achieved by the variation of their features, e.g., the asymmetrical face of St. Peter with a slightly upraised right eyebrow looks stern. St. George's youthful face with raised eyebrows is naive. St. John with his prominent jaw has a strong, resolute face. The Virgin with long, knitted eyebrows represents a local type, the Saviour's face, with the brows drawn at different planes, is sad. Analogies are found in the Gelati and Khobi enamels (Nos. 106—121).

ძილს (Библия): Н. Кондаков. Византийские эмальи, с. 145; Г. Чубинашвили, Грузинское церковное искусство, с. 579-584; Ch. Amiranashvili, Les émaux, p. 74, pl. 74, 75 16, 17; T. Sankidze, G. Abramishvili, № 32-34; W. Seibt-T. Sankidze, Abb. 12 (Kat. Nr. 59-60); Средневековая эмальность Грузии, с. 38, № 49-51; Л. Хускишвили, Грузинские эмальи, с. 121-122, табл. XXXVII-XXXIX. Au pays de la toison d'or, p. 160, № 76-79.

131—134. ოთხი მედალიონი მახარებელთა გამოსახულებით (მარტვილის ღმრთისმშობლის ხატი, В № 682).

XII в. I кв. ქართული ხელოვნება. *წიგნის დასაქვრე* — 13 ს. დაჯილდოება კარგი.

მედალიონები მახარებელი გამოსახულებით ხატის კუთხეებშია მოთავსებული. ზედა მარცხენა კუთხეში — წმ. იოანე ღმრთისმშობელი, მარჯვენა — წმ. მათე, ქვემოთ მარცხენა — წმ. ლუკა, მარჯვენა კი — წმ. მარკო. ნახევარფეხურები სამ მუთისგანია გამოსახული, ოქროს ფონზე ოთხივეს ხელში წითელი სახარება უჭირავთ ვეაოვლი ორანჟურები. მახარებლებს ცისყვრა კვირბი და ღურჯი ზამთებითი მოსიყვან ზარი-ჭით. ღურჯი მკვერანდ არის დაბინძურებული, ოქროს ფონზე წარწერები ღურჯი მახარებლის შესრულებული, სილვა მათეს თანხლები წარწერა ცილვე უფროცხვა გამოვანილი ცისყვანილი თეთრ ფონზე. დამახასიათებელია აგრეთვე სახარებზე რთულად შემოკლებული ხელი, სახეითი გამოშტეტვლების გარკვეული ექსპრესია. მედალიონების პარალელები — კვლადის, სიბისა და წაღუეხის მინახრები (№ 106—130)

131—134. Четыре медальона евангелистов (Мартвильская Богоматерь, В № 682).

I пол. XII в., грузинская работа. *Размеры: диаметр — 3,5 см. Сохранность: хорошая.*

Медальоны с евангелистами расположены в четырех углах иконы — Иоанн Богослов (верхний левый), св. Матфей (верхний правый), св. Лука (нижний левый) и св. Марк (нижний правый). Полуфигуры — в трехчетвертном повороте на золотом фоне — держат раскрытые красные евангелия. Они облачены в голубые хитоны и синие гиматии, ил. наоборот, с четким противопоставлением цветов. Надписи исполнены синей эмалью по золоту, только у св. Матфея она дана на отдельных пластинках голубой эмалью по белому фону. Характерные черты изображения — сложный охват евангелия, определенная экспрессия, выраженная в ликах. Параллели — гелатские, лобские и тсаленджикские эмали (№ 106—130).

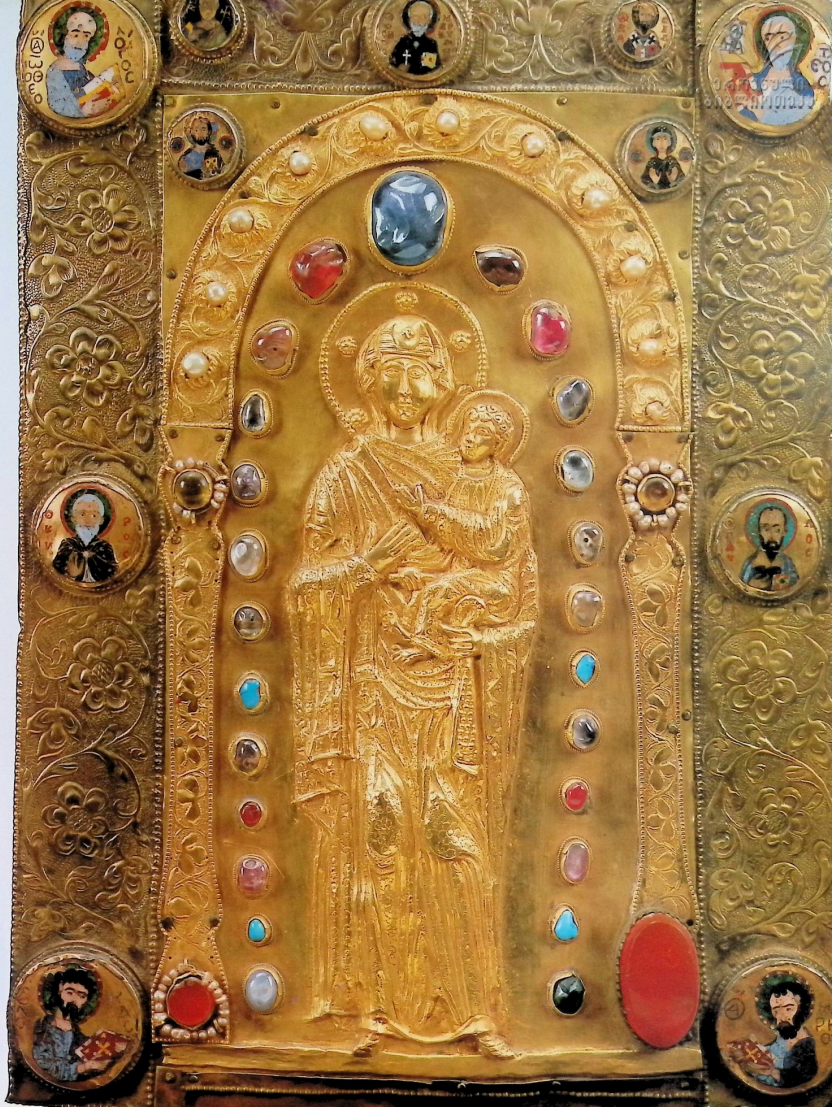
131—134. Four Medallions Representing the Evangelists (the Martvili Icon of the Virgin, B No. 682).

First half of the 12th century, Georgian. *Dimensions: diameter — 3.5 cm. Well preserved.*

The medallions of the Evangelists are placed in the four corners of the icon: John the Theologian top left, St. Matthew top right, St. Luke bottom left, and St. Mark bottom right. The Saints are shown in semi-profile against the gold background holding opened, red Gospels. They are wearing light blue tunics and blue robes or vice versa, the colours clearly contrasting. The inscriptions are in blue enamel on gold. Only in St. Matthew's medallion it is given on separate plaques in blue enamel against the white background. Characteristic features of these enamels are the peculiarly complicated way of holding the books, a certain expressiveness of the faces. The parallels are found in Gelati, Khobi and Tsalenjikha enamels (Nos. 106—130).

ბიბლ. (Биба.): Омьск, с. 73; O. Dalton, Byz. Art, p. 530; Ch. Amiranchvili, Les émaux, p. 50-51, pl. 49-51; T. Sanikidze, G. Abramishvili, № 8; W. Seibt-T. Sanikidze, Abb. 3 (Kat.-Nr. 3); J. Хукушвадзе, Грузинские эмали, с. 120-121, табл. XXVI; Au pays de la toison d'or, p. 132, № 55.

135—136. მედალიონები ქრისტესა და წმ. დემეტრეს გამოსახულებით (№ 3215, № 3214).

XII ს. I ნახ. ქართული ხელობა.
 ზომება ქრისტეს მედალიონის დიამეტრი — 7,6 სმ,
 წმ. დემეტრეს — 7,8 სმ
 მძივებისა და მწიკვლებისა მისაქმნის
 მ. ბოტკაშვილის ვაჭაიძის კოლექციიდან ლაგოდეზის
 საკრთოელის 1923 წ.

მედალიონები ადრე ვუძოთის მიქელ შთაჯარანკელიძის ან დიდუღულ ხატის აქობდა. წელსვეითი გამოსახულებანი ოქროს ფონზე ავადმოცემული en face. დაბურვილი მარცხენა ხელით ქრისტეს წითელი სხაპრება უქირაგს მარცხენა კი ჰეკრდიან კუთხუევე აღუქრია. იგი მინაგრის-ფრი-ცისფერ კვართსა და ლურჯ მიმტონიზია წარმოგვეჩილი. წმ. დემეტრეს მარჯვნივთ ზეღმართული შიშველი მხვეილი უქრია, მარცხენა ხელით კი ქარქამი. კამაში წითელი მოსხსამი მას გულმკერდზე ვითელი ფიბულით აქს მუხვეული, მისი ახვარი ფირუზისფერია, კვართი — მონაცისფრო-ციხვეერი. ქართული წარწერები ცისფერი მინანქრითაა შესრულეული. ორთავეს მარჯვანდები ზურმუხტისფერი მუჯანხა, წითელმუ-მოვლუბული. ქრისტეს მარჯვანდს, ამას გარდა, თფირი, ვეითელმუვოლე-ბული ჯვარი და ოქროს ტინრების ჰრიმიტიული ორნამენტი აქობს. ქრისტესა და წმ. დემეტრეს სახეები თუშე უღამაზოა, მაგრამ სახსიითი. ქრისტეს თვალბების ქრილი ვიწროა, კელმეპული გუგები ცხვირთანაა ახლოს, მოვლე მუკი წარბები (ერთი მორკალური, ერთი სწორია) სხვა-დასხვა სიმაღლეზე, ცხვირი ფართოკვება ქვემოთყენ. წმ. დემეტრეს დიდი მარჯვნივ მიმართული თაღისფერი გუგები აქეს, ფართო ცხვირი, მხვეილი წითელი ბავე. დია ევვისფერი თმა სირილუს მატებს ამ სახეებს. კანის ფერში მოღინისფროა შეტანალი. ფერთა კონტრასტული დანირისნირება, ცივისა და თბილი ორნების მუხამება, ხაზის მოუხვეწარ დინებასთან ერთად, გამოსახულებებს ეანსაკურთხულე ქსნრესიას ანიჭებს. მათი პარალელბი გლათურსა და მათი წრის მინანქრებში მოთბოაება (№ 106—134).

ბიბლ. (ბიბლ.): ოფის, ს. 102-104. Н. Кондаков, Византийские эмалы, с. 357; Собрание М. Боткина, № 85; Sh. Amiranshvi, Les émaux, p. 80, pl. 81; Ш. Амيرانшвили, История грузинского искусства, с. 259; Т. Sanikidze, G. Abramishvili, № 28, 29; W. Seibt-T. Sanikidze, Abb. 43 (Kat.-Nr. 55); Средневековая уметност Грузии, с. 37, № 44, 45; Л. Хуцишвадзе, Грузинские эмалы, с. 110, табл. 2X, 3; табл. V; Au pays de la toison d'or, p. 162, № 80-81.

135—136. Два медальона Христа и св. Дмитрия (№ 3215, № 3214).

I пол. XII в., грузинская работа.

Размер: диаметр медальона Христа — 7,6 см;

св. Дмитрия — 7,8 см.

Сохранность: эмаль в порах и чуть выкрошилась по краям.

Из бывшей коллекции М. Боткина; возвращены Грузии в 1923 г.

Медальоны принадлежат Джуматской иконе архангела Михаила, которая уже не существует. Поясные изображения даны в фас на золотом фоне. Христос держит в левой покровенной руке красное евангелие, а увеличенную десницу полностью к груди жестом благословения. Он представлен в серо-голубом хитоне и синем гиматии. Св. Дмитрий — с поднятым вверх, обнаженным мечом в правой руке и с ножами в левой. Рукоятка меча — желтая, ножи — темно-пурпурные. Одежния св. воина составляют ярко-красный плащ, застегивающийся на груди желтой фбулой, бирюзовый панцирь и серо-голубой хитон. Надписи — грузинские, исполнены голубой эмалью. Нимбы изображений — изумрудно-зеленые с красным контуром. Кроме того, нимб Христа украшен белым крестом с желтыми краями и примитивным орнаментом из золотых переродочек. Лики Христа и св. Дмитрия, правда, некрашены, но характерны. Христос — с узким разрезом глаз, пурпурно-коричневые зрачки которых так близко посажены к носу, что они косят, с короткими темными бровями (одна дугой, другая прямая) на разном уровне, нос расширяется книзу. У св. Дмитрия — большие карие зрачки, устремленные вправо, нос широкий, губы — крупные красные. Светло-коричневые волосы смягчают образы. Телесный оживлен винными оттенком. От ликов веет человеческой простотой. Контрастные сочетания цветов, сопоставление теплых и холодных тонов вместе с беспокойным характером линий придают изображениям силу особой экспрессии. Параллели — гелатские изображения и эмали, группирующиеся вокруг них (№ 106—134).

135—136. Two Medallions with Christ and St. Demetrius (No. 3215, No. 3214).

First half of the 12th century, Georgian.

Dimensions: diameters — Christ's medallion 7.6 cm.

St. Demetrius — 7.8 cm.

The enamel is honeycombed and some of it has crumbled away from edges.

The medallions come from the former M. Botkin collection; restored to Georgia in 1923.

The medallions belonged to the Jumati icon of the Archangel Michael which has not survived to this day. The half-length figures are shown in a frontal position against the gold ground. Christ is holding a Gospel in his left, covered hand, raising his magnified right hand to his chest in the gesture of benediction. He is wearing a pale-blue tunic and a blue cloak. St. Demetrius is shown with upraised, unsheathed sword in his right hand and the sheath in his left. The hilt of the sword is yellow, the sheath is dark-purple. The Warrior Saint is dressed in a bright red cloak, fastened on the breast with a yellow clasp, turquoise cuirass, and a pale-blue tunic. The Georgian incantations are in blue enamel. The halos are emerald-green, rimmed with red edges and a primitive ornament made of gold fillets. The Faces of Christ and St. Demetrius may not be very good-looking but they certainly show character. The shape of Christ's eyes is so narrow and the brownish-purple pupils are brought so close to the nose that they squint. The short dark eyebrows, one of them arching, the other one straight are on different levels. The nose right, a thick nose, and thick, red lips. The light-brown hair makes the images milder. The flesh-colour is vitalized with wine-coloured overtones. The faces emanate human simplicity. The combination of contrasting colours and the juxtaposition of the warm and cold overtones, combined with the quivering lines give the faces a particular force of expression. The parallels are found in the Gelati enamels and those showing close relations with the latter (Nos. 106—134).

137. Медальон св. Фелора (№ 3228).

1 пол. XII в., из грузинской мастерской.
Размеры: диаметр — 8,3 см.
Сохранились: хороник.
Из бывшей коллекции М. Боткина; возвращена Грузии в 1924 г.

Медальон св. Фелора некогда украшал Джуматскую икону архангела Гавриила. Вместе со св. Георгием, хранившимся ныне в Петропавловском музее, и св. Дмитрием из музея Клонии он составлял ряд святых воинов, помещенных на нижней части рамы.

Остальные восемь сохранившихся медальонов находятся сейчас в Петропавловском музее (№ 17.190.670-78). Две эмалье бляшки с грузинской надписью, поясняющей основное изображение иконы, хранятся в Эрмитаже.

Изображение — в фас на золотом фоне. В правой руке святой держит крест, левую с раскрытой ладонью он подносит к груди. Одевание — красный хитон с желтым манжетам и клавом, украшенным камнями. Плащ — синий с белыми горошинками и с красными и желтыми листьями плеча. Златотканый таблон усажен разноцветными камнями. Бирюзовый нимб святого, окаймленный красным контуром, декорирован белыми горошинками и красными и желтыми крестиками. Оттенок лица — коричневый-желтый. Греческая надпись исполнена синей эмалью. Изгибство жестов, тонкость лика, аккуратность линии, изысканная декоративность изображения, сила внутреннего, духовного величия характера для этого образа. Он относится к византизирующему направлению грузинского эмального искусства XII в. Параллели — медальоны 1 пол. XII в. из Museo Lazaro Galdiano (Мадрида), Музея исторических драгоценностей УССР (Киев) и две пластины с Христом из Православного Церковного музея г. Куопио (Финляндия).

137. მედალიონი წმ. თეოდორეს გამოსახულებით (№ 3228).

XII ს. I ნახ. ქართული სასულიეროს ნაწარმი.
ხაზური დასაქვრა — 8,3 სმ.
დარჩენილია: ხორიკი.
მ. ბოტკინის კოლექციიდან დაქვრა ეს მინასქარია
საქართველოს 1924 წ. დაბრუნდა

მედალიონი წმ. თეოდორეს გამოსახულებით აგრე ჯუშობის მიქელ მთავარ-ანკლასის ხატის ამოხდა და წმ. გიორგის (ამჟამად მეტროპოლიტენ მუზეუმში) და წმ. დემეტრეს (ახლა კლუნიის მუზეუმში) გამოსახულებებთან ერთად, მასი ხანისას ქვედა არმაზე წმ. შიომრტის რიგე ქმნიდა. დანახეი რე ხეველდ მოღვეული მედალიონი ამჟამად ინახება მეტროპოლიტენ მუზეუმში (№ 17.190.670-78). ორი მინასქრული კვადრიფოლუმი ხატის მართადაც გამოსახულებს ენამშარტელები ქართული წარწერით, ინახება ერმიტაჟში.

წინანდი გამოსახულა ოქრის ფონზე, en face. მარჯვენაში ჯვარი უნარა, ზეშეკრ ხელის გულით მომართული მარცხენა ხელი მკვრთან აქვს მიტანილი. წმ. თეოდორეს წითელი კვართი მოსახე ვეითელი სპაველითა და თულაბით გეწობილი კლავით. მოსახეში მას ღურჯი აქვს, თორი კალაბითა და წითელი და კეითელი ხუროს ფოთლებით. ოქროქოსილი ცხელიანი ხარფერი თულაბითა მორთული. ფირფისფერი, წითლქოქოვლეული შარავანი თორი კალაბითა და მომცრო წითელი და კეითელი ვერტიბი ორის შექმული. სხეს მთავისფრა-მოვეთალი კადპარავ. ბერძნული წარწერები ღურჯი მინასქრებითა შესრულებული. წმ. თეოდორეს მხატვრულ სხეს მოძიანობითა მოხელნილობა, სხის სიხანტეჟი, ფეჯიში ხახები, დაქეწილი დეკორაცილობა, მინახანი მლეგრეზა და ხელფერი სიდიად ამსიათეს. იგი XII საუკუნის მინასქრული ორეტიკაციის ქართული მინასქრებს მიეკუთვნება.

ზარალელები — XII ს. I ნახევის მინასქრული მედალიონები Museo Lazaro Galdiano-დან (მადრიდი), უსნარ ისტორიული ჟიორასეკული-ბათი მუზეუმიდან (კეჟი) და ორი ფირფიტა — ქრისტე და დღობის-მშობელი — ქ. კეპიონის მარლანდიდებლური კულუხის მუზეუმიდან (ფირფიტი).

137. The Medallion Representing St. Theodore (No. 3228).

First half of the 12th century, from a Georgian workshop.
Dimensions: diameter — 8.3 cm.
Well preserved.

From the former M. Botkin collection, restored to Georgia in 1923.

The medallion of St. Theodore had adorned the Jumiati icon of the Archangel Gabriel. With St. George now kept in the Metropolitan Museum and St. Demetrius in Cluny Museum, it had made up the tier of Warrior Saints on the bottom part of the frame. The other eight medallions are now in the Metropolitan Museum collection (No. 17.190.670-78). Two enamel quadri-fol plaques with a Georgian inscription coming on the main scene of the icon are kept at the Hermitage Museum in Leningrad, USSR.

The figure is shown in a frontal position against a gold background. The Saint is holding a cross in his right hand and raising his left hand, with the palm out, to his breast. He is wearing a red tunic with yellow cuffs and a yellow stripe adorned with precious stones. He has a blue cloak with white spots and red and yellow ivy leaves. The gold-embroidered tablion is studded with precious stones. The turquoise halo of the Saint, rimmed with colour of the face is brownish-yellow. The Greek inscription is in blue enamel. The graceful gestures, the refined features, the clean-cut lines, the exquisite decorative purpose of the enamel, the force of the inner magnanimity of the soul is characteristic of this image. It belongs to the pro-Byzantine school of the Georgian enameller of the 12th century. Parallels — medallions dating from the first half of the 12th century at Museo Lazaro Galdiano, Madrid, the Museum of Historic Treasures, Kiev, USSR, and two plaques with Christ and the Virgin from the Museum of the Orthodox Church in Kuopio, Finland.

ბიბლ. (ბიბლ.): Н. Кондаков, Византийские эмалы, с. 256, рис. 91, табл. II; Собрание М. Боткина, № 85; Св. Амфилохий, Les эмалы, р. 80, pl. 81; Л. Хусьвалде, Грузинские эмалы, с. 112, табл. XX₂, и-ла toison табл. V₂.

138. მედალიონი წმ ლუკას გამოსახულებით (№ 3221).

XII ს. I ნახ. ქართული სახელისონის ნაწარმი.

სიმაღლე დასაბურვი — 7,5 სმ.

დაკუთლება: კარგი.

მ. ბოტკინის კოფილი კოლექციიდან, 1923 წ. დაბრუნებულ.

იქნა საქართველოსი

წმინდანის ნახვარაფიკურა ოქროს ფონზე ფორნტალურად არის გამოსახუ-
ლი. მარცხენა დაბრუნულ ხელში მოიქცულს თვლებით შემკული კვითული
სახარება უჭერა, მარჯვენა მკერდთან უკეს მიტანილი. მის მოსახეს ცის-
ფერი კვართი ეწირო კვითული კალაფი და ლურჯი პიბეტიონი. სამოსის
პარალელური ნაკვეთი მკაფიოდ და ზუსტად ლაგდება. მარჯვნივ მდებარე
მწვანე ფერისა, ნახვარაფიკურაა, ჩამოსაღებობით, იგი ჯუპათის
ხატის ქართული გამოსახულებების მარჯვნივს წაგაყეს. სახე ფაქიზად
არის შესრულებული, თვალის გუგუბი ოდნავ გაფართოებულა. მინან-
ქარი ერთიანად ფორმითაა დაფარული. მედალიონის წარმომავლობა უც-
ნობია, მაგრამ იგი შეიძლება მივაკუთვნოთ ქართულ სახელისონს, რომელ-
მაც ბიზანტიური ნიმუშების დიდი ზეგავლენა განიცადა.

138. Медальон св. Луки (№ 3221).

I пол. XII в., из грузинской мастерской.

Размеры: диаметр — 7,5 см.

Сохранность: хорошая.

Из коллекции М. Боткина, возвращена Грузии в 1923 г.

Полуфигура святого — на золотом фоне, фронтально. В левой покрови-
тельной руке — желтое евангелие, украшенное камнями, правую — под-
носит к груди. Св. Лука — в голубом хитоне с желтым крапом и
в синем гиматии. Параллельные складки его одеяния уложены четко и
аккуратно. Нимб — мутно-зеленый полупрозрачный с подтеками, на-
поминающий нимбы грузинских изображений из Джумати. Лик выли-
сан тонко. Зрачки глаз несколько расширены. Эмаль вся в порох. Про-
исхождение медальона неизвестно, но он мог быть изготовлен в грузин-
ской мастерской под сильным влиянием византийских образцов.

138. The Medallion Representing St Luke (No. 3221).

First half of the 12th century, from a Georgian workshop.

Dimensions: diameter — 7.5 cm.

Well preserved.

From the M. Botkin collection, restored to Georgia in 1923.

The half-length figure of the Saint is shown in a frontal position holding the
Gospel in his left hand which is covered with a cloak and raising the right
one to his breast. St. Luke is wearing a blue tunic with a thin yellow stripe
and a yellow cloak. The parallel folds of his garments are arranged accurately.
The muddy-green, semi-transparent halo is wavy, resembling the halos of the
Georgian enamels from Jumati. The face is exquisitely drawn. The pupils
are somewhat dilated. The enamel is completely honeycombed. The origin
of the medallion is unknown but it could have been produced in a Georgian
workshop under a strong influence of Byzantine specimens.

ბოტკ. (Библ.): Собрание М. Боткина,
№ 84; Св. Афанасий VIII, Les émaux, p. 80,
pl. 81; Л. Хуцишвили, Грузинские эмалы,
с. 113, табл. XXIII.

139—142. მედალიონები
(წილკის ღმრთისშობლის ხატი, ქ. № 786).

XII ს. ბაზილიტური სტილი.
ზომები დამატებით — დაახლ. 6 სმ
დაცულია კარგი
სატი წილკის ტაძრიდან 1925 წელს ჩამოიტანეს.

მედალიონზე მოცემულია წმ. მეომრების — თედორე სტრატელატის და თედორე ტირონის (ჩარის ზედა არმა) და წმ. მკურნალი — წმ. დამიანის (მარჯვენა მხარეს) და წმ. პანტელეიმონის (მარჯვენა მხარეს) გამოსახულებანი, ოქროს ფონზე. წმ. მეომრების შესამოსელი თითქმის ერთსაიანი — ეკიოლი „აუკლითი“ მოხატული ღერეი მოხსხამბი, ცისფერსამაყურებანი ჯაყვის პერანგი. წმ. თედორე სტრატელატის ფანი ოჯალური, წმ. თედორე ტირონისა — შრკალი. პირველის ღერეი მარჯვნივ წითელი თეთრად დაწისწალელი არმა შემოკუვები, მეორეს მარჯვნივ ცისფერია, წითელმკვედრული. წმ. მკურნალი სამოსელი ღერეია და ცისფერი არის კამოცეკული. წმ. დამიანს მარჯვნივ ღერეია, წმ. პანტელეიმონისა — ზურმუჯტისფერი მუწანე. გამოსახულებანი დახვეწილია, ტიპურები მაკაოი, ხუჭი. წინდამების გამოხედა დახვეწილი და შიამქედაია. ისინი ძალზე უპლოვებდა ჰალა გ'ორის ანალოგიურ გამოსახულებებს.

139—142. Медальоны
(Цилканская икона Богоматери, Карт. № 786).

XII в., византийская работа.
Размеры: диаметр медальонов — ок. 6 см.
Сохранность: хорошая.
Икона поступила из Цилканы в 1925 г.

На медальонах изображены святые воины — Федор Стратилат и Федор Тирон (верхняя рама), и святые лекари — св. Дамиан (правая рама) и св. Пантелеимон (левая рама) на золотом фоне. Святые воины представлены почти в одинаковых одеяниях — в синих плащах с желтыми сердечками, в кирпично-красных хламидях с голубыми манжетами, в кольчугах, решенных в голубых, желтых и красных тонах. Щит Федора Стратилата — овальный, Тирона — круглый. Нимб первого — синий с красной каймой в белый горошек, нимб второго — голубой с красным контуром. Одеияния святых лекарей — в синем-голубых тонах. Нимб св. Дамиана — синий, св. Пантелеимона — изумрудно-зеленый. Изображения — утонченные, перегородки — четкие, аккуртные, образы — одухотворенные с острым напряженным взглядом. Они находят близкие аналогии с подобными изображениями медальонов на Пала d'Оро.

139—142. Medallions (the Tsilkani Icon of the Virgin, K. No. 786).

The 12th century, Byzantine.
Dimensions: diameter — about 6 cm.
Well preserved.
The icon entered the collection of the Museum from Tsilkani in 1925.

The medallions carry the images of the Warrior Saints: Theodore Stratelates and Theodore Tiro on the upper frame and the Healer Saints Damian and Pantaleon on the right and left frames respectively against the gold background. The Warrior Saints are shown in almost identical garments: blue cloaks with yellow heart-shaped patterns, brick-red chlamyses with light-blue cuffs, coats of mail treated in light-blue, yellow and red colours. Theodore Stratelates has an oval shield, Theodore Tiro's shield is round. The halo of the former is blue, rimmed with a red contour spotted white. The latter has a light-blue halo with a red contour. The garments of the Healer Saints are in blue and light-blue enamel. St. Damian has a blue halo while St. Pantaleon's halo is emerald-green. The figures are refined, gold partitions clear and accurate, the images are exalted, their gaze keen and tense. They find close analogies with similar enamels of Pala d'Oro.

ბიბლ. (Библи.): Н. Ковалков, Иконография Богоматери, II, с. 189; III. Амيرانашвили, Цилканская икона Богоматери, с. 18; Ch. Amiranachvili, Les émaux, p. 58, pl. 59; Au pays de la toison d'or, p. 120, № 44.

Handwritten text in a script, likely Georgian, located at the bottom of the image. The text is arranged in several lines and appears to be a prayer or a dedication. The script is highly stylized and difficult to read, but it is clearly a form of written language. The text is written in red ink on a yellowish background.

143. Пластина Распятия с Лонгином
(Центральная часть золотой иконы, № 2847).

XII в., византийская работа.

Размеры: 6,5 x 5,5 см.

Сохранность: эмаль выкрошилась на груди, ноге и руках.

Хреста.

Икона поступила в музей в 1919 г.

Многочленная композиция Распятия — на золотом фоне. Поле изображения плотно заполнено фигурами. В центре — несколько наклоненный влево пурпуро-коричневый крест на Голгофе. Распятый Христос — с повисшей головой, фигура с изгибом, белый плат украшен красной полосой, нимб — синий с белым крестом. Слева — Мария и две женские фигуры. Справа — Иоанн и сотник Лонгин, отключившийся вправо и помещенный несколько выше Иоанна. Над крестом — полуфигуры скорбящих ангелов. Греческие надписи исполнены синей эмалью. Одежды изображений выдержаны в сине-голубых тонах. У Лонгина — разнообразная гамма цветов, в которой преобладают кирпично-красный тон, но и его одеяние не нарушает общей выдержанности всего колорита в целом. Лики — желто-коричневые. Нимбы всех изображений изумрудно-зеленые с красным контуром. Композиция характеризуется эмоциональностью, о чем свидетельствуют поднесенные в знак скорби к щеке руки Марии, Иоанна и Марии Магдалины, отшатнувшиеся от креста, отчаявшиеся ангелы, жесты их рук, лики с приподнятыми от горя бровями. По манере исполнения, составу сцены пластина дает изображение композиции, получившей широкое распространение в византийском эмальерном искусстве XII в. Параллель — пластина Распятия из Мюнхена.

143. The Crucifixion with Longinus
(the central part of the Gold Icon, No. 2847).

12th century. Byzantine.

Dimensions: 6.5 cm x 5.5 cm.

The enamel has not kept well, large parts of Christ's left arm, ankle and chest have flaked off.

The icon entered the collection of the Museum in 1919.

The multifigured composition of the Crucifixion is shown against the gold background. The ground of the icon is packed with figures. The brownish-purple cross on Golgotha in the centre of the icon is leaning over to the left. Christ's head is hanging down. His body is bent, His white loin-cloth is decorated with a red stripe, and He has a blue halo with a white cross. The Virgin and two other feminine figures are shown standing to the left of the cross. St. John and the Centurion Longinus are to the right. The figure of the latter is leaning to the right and is placed a little higher than St. John. The Greek inscriptions are in blue enamel. The garments of the figures are predominantly in blue and light blue enamel. Longinus is clothed in a multicoloured uniform with brick-red prevailing in the gamut of colour. But even his clothing doesn't violate the general austerity of the colouring. The faces are emerald-green, the halos of all the figures are emerald-green, rimmed with a red contour. The figures themselves are rather emotional; the Virgin, St. John and Mary Magdalene sorrowfully raise their hands to their faces, the despairing angels recoil from the cross, their hands are raised in expressive gestures, their eyebrows raised in sorrow. The manner of execution and the characters included in the composition permit us to place the plaque among the most widespread in Byzantine enamelwork in the 12th century. The Crucifixion from Munich is its direct parallel.

143. ფირფიტა ჭვარციმის გამოსახულებით
(ოქროს ხატის ცენტრალური ნაწილი, № 2847).

XII ს., ბიზანტიური ხელობა.

ზომები 6,5x5,5 სმ

დაუზღვრდა მოცემულია მინანქარი ქრისტეს მკერდზე,

ფეხებსა და ხელზე.

ხატი შემოსულია მუხურუმს 1919 წელს.

ჭვარციმის მრავალფეროვანი კომპოზიცია ოქროს ფონზე მოცემული. სახეობო არე მკიდრად არის შევსებული გამოსახულებებით. მუხურულ-თიხვად მარცხნივ გადახრილი მუამულ-ევისფერი ჭვარცია ეკლავთაზე. ჯვარცმულ ქრისტეს თავი ჩამოვარდნილი, სხეული გახრჩვეული აქვს, წელზე შემოსხვეული თეთრი სახვევი წითელი ზოლით არის შემკული, ზარვანდი ღერჯია თეთრი ჭვარცი. მარცხნივ მარაიამა ორი ქალითორი. მარჯვენა მხარეს ოთხზე, მასზე ოდნავ ზევით კი მარჯვნივ გადახრილი ასისთავი ლოგინოსია. ჭვარცის თავზე მკლავიარე ანგლოზთა ნახევარ-ფიგურებია. ბერძნული წარწერები ღერჯი მინანქრითაა შესრულებული. ყველა გამოსახულებას ზურმუხტისფერი მწებავი, წითელშემოვლებული მარვანდი აქვს. სამოსელი ღერჯითა და ცისფრითაა შესრულებული. ღონკინოსის შესამოსელის კამა მრავალფეროვანია, თმცა ჭრბობას ავერისფერი წითელი; კოლორიტის თავგაჯაგუბულობას არც მისი ტანისმოსი არღვევს. სხვათა ფერი მოკეთილო-ევისფერია. კომპოზიციას ემოციურობა ახასიათებს: მარაიას, ოთახესა და მარაიმ მკვდალულს სხელები გლოვის ნიშნად დწვიან მურტანიათ, სსოწარკვეთილი გადაქმეზულან ანგლოზები, მქმეზარეა მათი წარმტეგებელი სახეები. შესრულების მანერითა თუ სტენის შემადგენლობით ფირფიტის გაბრწყნერე ჩვეულებრივია XII საუკუნის ბიზანტიური მინანქრისთვის. მისი ზირდაბითი მრავალეული მიეწმენი დაცული ფირფიტა ჭვარციმის გამოსახულებით.

ბიძე. (ზმბ.): ნ. კონდაკო, ვიზანტიის ემალს, ს. 194; Ch. Amiranachvili, Les émaux, p. 91. pl. 90.

ბიძე. (ზმბ.): ნ. კონდაკო, ვიზანტიის ემალს, ს. 171, რც. 53; Ch. Amira nachvili, Les émaux, p. 52, pl. 53; Au pays de la tour d'or, p. 163, № 82.

144. ფირფიტა წმ. პეტრეს გამოსახულებით (№ 588).

XII — XIII სს., ბიზანტიური ხელოვნება.

ზომები: 12 x 4,8 სმ.

დავლუბის ამოკვეთილია მინაქარი წმინდანის კისერთან, მის მარჯვენა და მარჯვენა ფეხზე

აღრე ფირფიტა სარგის მწევისმის დავეყოთ მუსრულულელ ღმრთისმშობლის სატის (XVI საუკ.) ფონზე იყო მიმავრებული. მოციქული სამყო-თხედშია გამოსახული ოქროს ფონზე, მისი მარჯვენა ფეხი განსეა ეარე-მული. მარჯვენა ხელში წმ. პეტრეს თეთრი ტრანკილი უქირავს, მარჯვე-ლა მერდის აქვს მიტანილი. სახე ნატოფადა გამოფენილი — თვლები ვეროა, კვერდზე კანდიდელი მუქი გუგუბი, ცხვირი მოკრმოა, კესიანი, ბაეე სინკერისოვრი, წარუბი ოქროს ტინხითაა აღინიშნული, ულანა კი ლია ცისფერი მინაქრით. წმ. პეტრეს მონაყრისოვრი-მოციქისოვრი, კვი-თული ლორინით მუქული კვართი მოსავს, მიმაციონი ღრმა ლურჯი ფერისაა. ზურმუხტისოვრი მწვენე მარანანგს ოქროს წრეებით მორთული წითელი ანბია შემოუკვევა. მოციქულის ხაზისი მრავალრიცხოვანი ნა-კვცებით-ტინხებით არის დამუშავებული, ისინი მაცერი ევოპტერული მო-ნაცვლეობით ლაგდება და კარკვეულ გეოორავტულ სისტემას ქმნის. ფი-გურის პროპორციები პროპორციულია, შესრულდება სუსტი, რამდენადაც სის-ტრე. მომწევა-მოლურჯო კოლორიტი განსაკუთრებით ელვანა, ღრმა ზურმუხტისცხვირი დახვეწილია. გამოსახულება აღინიშნული ნიმუშების ეკ-ვლნით უნდა იყოს შექმნილი.

144. Пластина с изображением Петра (№ 588).

XII — XIII вв., византийская работа.

Размеры: 12 x 4,8 см.

Сохранность: эмаль выкрошилась у шеи святого, в его нимбе и в правой ноге.

Пластина некогда была укреплена на поле чеканной иконы Богоматери XVI в., исполненной по заказу Саргиса Мхкхтсидзе. Святой — на золотом фоне. Он — в трехчетвертном повороте, правая нога его отставлена в сторону. Св. Петр держит в левой руке белый свиток, правую — подносит к груди. Лик тонко выписан — узкие глаза с темными зрачками в их углах, длинный с горбинкой нос, губы — карминном, брови — золотой перегородочкой. Сесина передана светлоглазубой эмалью. Св. Петр — в серо-голубом хитоне, украшенном желтым лорном с камнями, гиматий — глубокого синего тона. Нимб — изумрудно-зеленый полупрозрачный с красной, украшенной золотыми кружочками, каймой. Одежания св. Петра проработаны многочисленными складками-перегородочками, строго размеченными геометрическими отрезками и создающими определенную декоративную систему. Фигура характеризуется гармоничными пропорциями, четкостью и даже некоторой сухостью исполнения. Изыскан зелено-синий колорит с особым светом глубокого прозрачного изумрудного тона. Изображение должно быть создано по старым образцам.

144. The Plaque Representing St. Peter (No. 588).

12th — 13th cc., Byzantine.

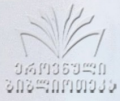
Dimensions: 12 cm x 4.8 cm.

Some enamel has flaked off around the neck, in the right foot and in the halo of the Saint.

The plaque had been fixed to the ground of the repoussé icon of the Virgin of the 16th century ordered by Sargis Mkhetsidze. The Saint is shown against the gold background, in semi-profile with his right foot set aside. St. Peter is holding a white scroll in his left hand and raising his right to his chest.

The drawing of the face is rather refined with narrow eyes and dark pupils in their corners, a long aquiline nose, carmin-red lips and eyebrows in thin gold fillets. The gray hair of the Saint is rendered by means of light-blue enamel. He is wearing a pale-blue tunic decorated with a yellow lorion adorned with precious stones, and a cloak of deep-blue enamel. The halo is emerald-green, semi-transparent, with a red contour adorned with gold ringlets. The garments are treated in numerous folds arranged in geometrical figures and forming a certain decorative system. The figure is distinguished by its harmonious proportions, by a clean or rather dry manner of execution. The greenish-blue colouring with a peculiar radiance of deep, translucent emerald-green overtones is really exquisite. The enamel must have been made according to some older specimens.

145. ფირფიტა „ამირანის“ გამოსახულებით (№ 3223).

XII — VIII სს. ქართული ხელობა.

ზომები: 12,2 x 10 სმ.

დაცულია კარგი.

მ. ბოტკინის ფოტოთა კოლექციიდან დაუბრუნდა საქართველოს 1923 წ.

თქონს ფონზე სიმეტრიულად განთავსებულ ფიგურების ორი წველია გამოსახული: მარცხნივ იოსები და მარჯვნივ ქრისტეობა, მარჯვნივ სვიმონი და ანა კრავნილით ხელში. ისინი ნაგებობის წინ დგანან. ნაგებობის ძირითადი ტონი რძისფერია. კომპოზიციის ცენტრში სხსნით-ლუკიანოს ტრანკვილი კადმოდებული ანთებული სანთლითურთ. ღმრთი-სმშობლისა და სვიმონის სამოსელის შუქი ღურჯი და ცისფერი ტონების შესაძება გამაფრთხვლია კიდურა ფიგურების ტანისამოსის ფერს — აგურისფერი წითლის, შუქი ღურჯის და ზურმუხტოვანი შუქის — დაბირისმირებით. სვიმონის ცვრობა და ღმრთისმშობლის მფორიუმს შუქი ღურჯის დიდი ხიბრტვე ვერობანებს. კამება მახვილად მიანს ვეითელი კალთა მასში ორი თორი ბრუნდითურთ, რომელიც იოსებს უცირავს. ქრისტეს სამოსი შუქი და ღურჯი ზოლებს მონაცვლეობითაა შემქნილი. კომპოზიციის ვერტიკალების რიტმი ეფუძნება. ფიგურათა შესრულებაში იგრძნობა მეტი თვისუფლება, ხსნა მეტი დენაობა, სამოსის ნაცვლები — დინამიურობა. გამოსახულებები გამოირჩევა დიდი ფორალაქენობით და დირიულობით. ხვანკებოდ არის აღსანიშნავი ქართული სურობოდურებისათვის დამახასიათებელი ვიწრო სარქმელებიანი ველზე ამოუვანილი კონკრეტული გეგმათი და „ამირანის“ კომპოზიციის შროლოდ ქართული ნიმუშებში დადასტურებული ანთებული სანთლის გამოსახულება.

145. Пластина со сценой Сретения (№ 3223).

XII — XIII вв., грузинская работа.

Размеры: 12,2 x 10 см. Сохранность: хорошая.

Из бывшей коллекции М. Боткина; возвращена Грузии в 1923 г.

Сцена с двумя парами симметрично расположенных изоцефальных фигур — слена Иосиф и Мария с Христом на руках, справа — Симеон-Боготрени и Анна со свитком в руке — разворачивается перед архитектурным фоном, в котором доминирует молочно-белый тон. Общий фон композиции — золотой. В центре — подсвечник с горящей свечой, переданной в голубоватых тонах. Сочетания темно-синего и голубого в одеждах Богоматери и Симеона оживлены сочетанием кирпично-красного с темно-синим и изумрудно-зеленым у фланкирующих фигур. Большая плоскость темно-синего цвета объединяет хитон Симеона и мафорий Богоматери. Яркий акцент — светящийся желтый цвет корзины с двумя белыми голубками в руках Иосифа. Одевание Христа решено чередованием светло- и темно-голубых полос. Композиция основана на ритме вертикалей. В исполнении фигур — большая свобода и плавность ведения линии, в складках-перегибах их одеяний — динамика. Изображения отмечены яркой красочностью и лирической настроенностью образов. Особо следует отметить типичный для грузинской архитектуры конический купол с барабаном, в котором прорезаны узкие длинные окна, и наличие свечи в сцене Сретения, встречающейся только в грузинских композициях.

145. The Plaque with the Presentation at the Temple (No. 3223).

12th — 13th cc., Georgian.

Dimensions: 12.2 cm x 10 cm. Well preserved.

From the M. Botkin collection, restored to Georgia in 1923.

The scene with the two pairs of isocephalous figures: Joseph and Mary with the Child on the left and Simeon and the prophetess Ann with a scroll in her hand on the right is laid against an architectural background of a predominantly white colour. The whole composition is executed against a general gold ground. In the centre there is a candlestick with a burning candle in light blue enamel. The combination of dark and light blue in the Virgin's and Simeon's garments is brightened up by the combination of brick-red, dark-blue and emerald-green colours in the garments of the figures behind them. A large plane of dark-blue unites the Simeon's tunic and the robe of the Virgin. The yellow basket with two white doves in Joseph's hand provides a bright accent. The Child's garments are rendered by a succession of light and dark-blue stripes. The composition is based on the rhythm of the vertical lines. The figures are distinguished for a greater freedom and ease of the drawing and the dynamics of the drapery. They are quite remarkable for their play of colour and lyricism of the images. The conical cupola and the drum with the narrow slits of windows are typical of Georgian architecture and the presence of the candle in this motif is only encountered in Georgian compositions.

ბიბლ. (Библ.): Собрание М. Боткина, № 90; Ch. Amiranachvili, Les Émaux, p. 60, pl. 61; O. Demus, Zur Pala d'oro, S. 275; O. Zastrow, p. 318; Л. Хуцишвили, Грузинские эмали, с. 125-135; Т. Sanikidze, G. Abramishvili, №42; W. Seibt-T. Sanikidze, Abb. 44 (Kat.-Nr. 56); Средневековая эмалью Грузии, с. 37, № 46; Л. Хуцишвили, Грузинские эмали, с. 135-149, табл. XXXVIII, г. табл. VII; Au pays de la toison d'or, p. 178, № 92.

3876690
302-01093

**146. ფირფიტა „ლazarეს აღდგენის“ გამოსახულებით
(№ 3222).**

XII — XIII სს., ქართული ხელობა.
ზომები: 12,8 x 10,3 სმ.

დაკუთვლია, აირეო
მ. ბოტკინის ყოფილი კოლექციიდან, დაბრუნდა
საქართველოს 1923 წ.

კომპოზიცია ოქროს ფონზე იშლება. ფიგურები დიაგონალურად არის განლაგებული „მარჯმის“ ფორმით (№ 145) მსგავსი არქიტექტურის წინ, რომელსაც კიდევ ორი კვადრატის დამატებული, დიდი, იტენსიური ლურჯი ფერის კვადრატითაა მოცემული მთავარი ჯგუფის, რომელიც ქრისტე მიუბრუნდა. იგი ნაკვობის დროს, მომწრო კვადრატსა და არქიტექტურის წინ მდგარი, თვითად შესუბრული ლაზარეს (მას დიდი ცხვერი მარჯვნივ შემოსვლით) არის მიმართული. მკვდრებით აღმდგარი ლაზარეს გვერდით აგურისფერ-წითელ სამოსში გამოწყოილი ორი მსახურია. ერთი მათგანი ხმის ლაზარეს სუდარას, მეორე კი ხელს აშველებს კუბოს მჭირად ზურმუხტისფერ თავს. ლაზარეს დახი — მარჯვნივ (ციხურ მთა სამოსში და მუქ ლურჯ მაფორიუმში) და მართა (ქვიშვარე-მთა სამოსში) დამხობილია ქრისტეს წინაშე. კომპოზიცია რთულია, მრავალფეროვანია; ჩნდება „სივრცობრივი“ ელემენტები.

146. Пластина со сценой Воскрешения Лазаря (№ 3222).

XII — XIII вв., грузинская работа.
Размеры: 12,8 x 10,3 см.

Сохранность: хорошая.
Из бывшей коллекции М. Боткина; возвращена Грузии в 1923 г.

Композиция — на золотом фоне. Действие разворачивается диагонально, на фоне сходного предыдущей пластине (№ 145) архитектурного пейзажа, осложненного двумя массивными скал. Большая скала интенсивно синего цвета объединяет обширную группу апостолов во главе с Христом, обращенным к заплетающему в белое Лазарю с большим голубым нимбом, находящемуся в проеме здания на фоне меньшей скалы и архитектуры. Рядом с воскресшим Лазарем — одетые в кирпично-красную одежду слуги, из которых один расплывчатее его, другой же придерживает рукой прозрачно-изумрудную крышку гроба. Сестры Лазаря: Марфа — в голубой столе и темно-синем мафори и Марфа — в пурпурно-черном одянем пали ниц перед Христом.
Композиция — сложная, многофигурная, в ее решении — стремление мастера к „пространственному“ построению.

146. The Plaque Representing the Raising of Lazarus (No. 3222).

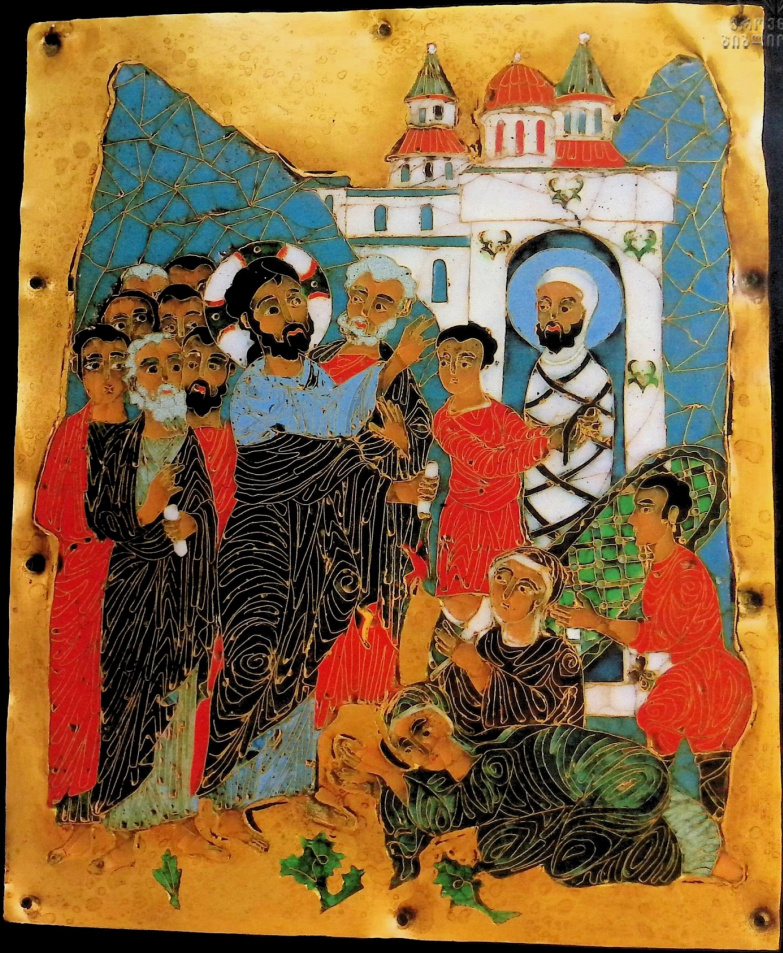
12th — 13th cc., Georgian.
Dimensions: 12.8 cm x 10.3 cm.

Well preserved.
From the former M. Botkin collection,
restored to Georgia in 1923.

The composition is executed against the gold background. The action unfolds diagonally, against an architectural background similar to the one in the building and against a general background of the smaller mountain and an architectural motif. Next to Lazarus raised from the dead are the servants clad in brick-red. One of the servants is unwaddling Lazarus, the other is supporting the translucent, emerald-green cover of the coffin. The sisters of Lazarus, Mary in a light-blue stole and a dark-blue cloak and Martha in purple-black garments, are kneeling before Christ.

The composition is complicated, involving a great number of figures. One feels the express desire of the master to represent space.

ბიბლ. (Евбл.) Собрание М. Боткина, № 90; Ch. Amiranashvili, Les émaux, p. 62, pl. 63; O. Demus, Zar Pala d'Oro, S. 275; O. Zastrow, p. 318; Д. Хускинадзе, Грузинские эмали, с. 123-135; Т. Sanikidze, G. Abramishvili, № 43; W. Seibt-T. Sanikidze, Abb. 45 (Kat.-Nr. 57); Средневековая уметность Грузии с. 38, № 47; Д. Хускинадзе, Грузинские эмали, с. 137-149, табл. XXXIX, ц. табл. VI.

147. ფირფიტა „სულიწმინდის მოყენის“ გამოსახულებით (№ 3224).

XII — XIII სს., ქართული ხელოვნება.
ზომები: 13,5 x 10,5 სმ
დაკრულია კერამიკურ
ფირფიტაზე, რომელიც კოლქვიანად, დაბურუნდა
საქართველოს 1925 წ.

თორმეტი მოცემული მერხვ ზის შუაში მოთავსებული ჭადაროხანი მეფის გამბედავ, რომელიც კოსმოს განახლებას. ზეშეში მას მხანდალი-თის უკერძეს, კვილით მორთული ხამოსი წილითა და ლურჯით არის მურხანდებული; თულებით შემკული კარგეზის სანაწილიანია. ფიგურები არქიტექტურის (კონსტანტინე უჩუი ლურჯი და მტრეული წითელი ეკამპათები ატე-ითით და ნივანი ნაუბობის შუაში) წინაა გამოსახული. ზე-უთი ზეცის პირობითი გამოსახულება, თანხანად განაწილებული სხეუ-ლით. კოლორიტი მავორულია, ვლურდ წითელი აბღებურს ლურჯი და თურსეურ-ვითელი ტრებები. ხანოთი ფონი თურსი. კომპოზიცი-ა დაეხს თულის მიხედვით და ურუხვას თანხანარი მონაცვლეობით წირ-მეფეებზე ფიგურია რიტეს.

სხეუთი ფიგურები ადრე, ათორმეტ დღესწარულია სხვა გამოსახულებებთან ერთად, მ. ბოტკინის კოლექციით ინახებოდა. თორმეტწლიანი მამოხევი აულად, ფიგურები ამალელების სვეთით (10,8x13 სმ) 1952 წლისთვის ინახავს მეტროპოლიტენ მუზეუმში, № 52.54.3 (კლასტორი თუან-ის მუზეუმი). დანარჩენი ფიგურების ბედი ჩვეულების უცნობია. ფიგურები და დღესწარულია სვეთით ასახევენ როგორც ბიზანტიური სიურ ქართული მინაწერებისათვის და მამასათყულები ტუნჯენიერებს, მურხან რიტი ხეობებით (ურთი ამკანად გამოსახული ემეორება, ურუხვობა, ხასხას ნუნჯეობებზე, მურხანდების თაბუხვლებზე, ქართული არქიტექტურული სტრუქტურა, „მირქვის“ თორმეტობის ქართული მირი, დანახვლული ვიციების მხატვრობასთან ხანდალავ) სწორედ ქართული ხელოვნების ნიშნებს უკავშირდება. ამ ფიგურების პარალელურია კონსტანტინოპო-ლის პანტიკლარის მონასტრიდან წამოღებული პალა დორის ფირ-ფიტები, ორი ფიგურა „მირქვის“ გამოსახულებით (ნიუ-იორკის და ბერლინი¹) და ფიგურები მიძინების სვეთით აბეცის კოლექციიდან (მუე-ციონია).

¹ აბეცის კოლექციის ეს ფიგურები წყნობის ცნობად ვახს შევიდრთელი მურხანის პირხელა ლეხიანის მოხეხებზე, რომელიც მან წყნობის ქართული ხელოვნებისმი მიძღვნი IV სკოლიანობის სიმოხეხეზე, თბილისში, 1983 წლის პასხაში (M. C. Lazov, Nouvelles contributions à la recherche sur les émaux géorgiens). დღეი პოლონეთში ბიფე აუენილი ისეი, რომ ლეხიანის ბოხე სანატრეხი მხან-და მომხრე და აგრეუე მეტროპოლიტენ მუზეუმში დღეიუი შუა სვეუხეების ტრახული მინაწერების მუხანა.

147. Пластина со сценой Соборства св. Духа (№ 3224).

XII—XIII вв., грузинская работа.
Размеры: 13,5 x 10,5 см.
Сохранность: хорошая.

Из бывшей коллекции М. Боткина; возвращена Грузии в 1923 г.

Двенадцать сидящих на скамье апостолов размещены вокруг центрального изображения седовласого царя с убрсом в руках, олицетворяющего Космос. Одеяние царя (красное с синими) обильно украшено желтым, а желтая трехчастная корона — драгоценными камнями. Сцена дана на фоне архитектуры с куполом — темно-синим козничем и круглым красным — по бокам и раковинной в центре здания. Навеху — условное изображение неба с равномерно распределенными расходящимися лучами. Колорит — мажорный, звучный красный, оттененный синими и окристо-желтыми святильщиками тонами. Общий фон золотой. Композиция строится по овалу и основана на ритме равномерно чередующихся фигур.

Все три пластины — из состава Двенадцатых Праздников Христа, находившихся некогда в соборании М. Боткина. Одной композиции не досчитывались в тогда. Пластина со сценой Вознесения (10,8 x 13 см) с 1952 г. хранится в Метрополитен музее под № 52.54.3 (дар госпожи О. Кан). Судьба остальных пластин нам неизвестна.

Отражая общие тенденции, характерные для эмалевого искусства, как византийского, так и грузинского, эти пластины отмечены шельм

рядом черт, сближающих их именно с грузинскими образцами, — это сколько позволяющая эмоциональность фигур, своеобразный характер планной и выразительной линии-перегородки, непосредственности, яркая красочность, широта и свобода исполнения грузинских пластин; грузинский архитектурный стаффаж; и, наконец, грузинские корни ико-нографии, представленной на пластине Сретения, а также связь с грузинскими живописными памятниками (Кинтсвиши). Облице представля-ли — пластины из Пала д'Оро (происходящие из Константинопольско-го монастыря Пантокафора), две пластины со Сретением (Нью-Йорк и Берлин), а также пластина со сценой Успения из коллекции Абега (Швейцария).

¹ Пластины из коллекции Абега стали нам известны после доклада швейцарского ученого М. Лазовича, сделанного им на IV Международном симпозиуме по грузинскому искусству, состоявшемся в Тбилиси в мае 1983 г. (M. Lazovici, Nouvelles contributions à la recherche sur les émaux géorgiens). С большим интересом мы отмечаем, что М. Лазович представлял нам также новые сведения о средневековых перегородчатых эмалях, хранящихся в Метрополитен музее.

147. The Plaque Representing the Apparition of the Holy Spirit (No. 3224).

12th—13th cc. Georgian.
Dimensions: 13.5 cm x 10.5 cm.
Well preserved.

From the former M. Botkin collection, restored to Georgia in 1923.

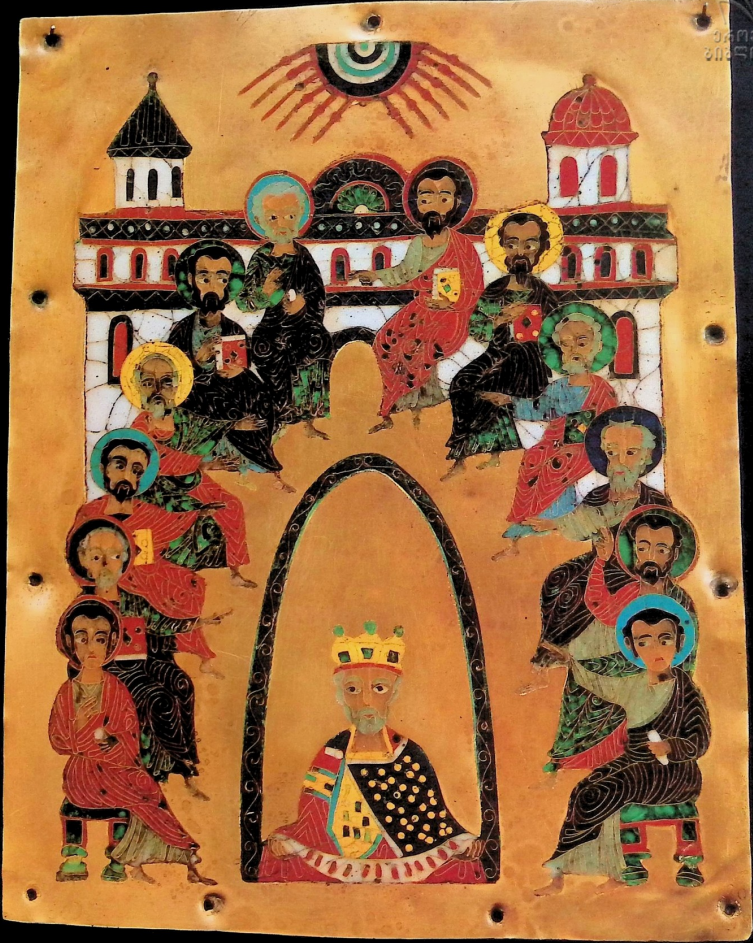
The twelve figures are seated on a bench around the central figure of the gray-haired king holding the Mandilion, representing the Cosmos. The King's garments are in red and blue enamel lavishly decorated with yellow. The crown, also yellow, is decorated with precious stones. The motif is shown against an architectural background with cupolas, the dark-blue, conical cupola and the red spherical one at the sides of the building and a paterial of a sea-shell in the centre. Above there is a conventional picture of the sky with evenly distributed radiating beams. The major key of the colouring is maintained by a clear red emphasized by blue and bright yellow-ochre colours. The general background is gold. The composition is built in an oval form and is based on the steady rhythm of the alternating figures.

All the three plaques belong to the series of the Holy Feasts consisting of twelve compositions. Eleven of these were formerly kept in M. Botkin's collection, one missing even then. The plaque with the Ascension (10.8 x 13 cm) is in the Metropolitan Museum (No. 52.54.3) since 1952 (gift of Mrs. Otto H. Kahn). The fate of the other seven is unknown.

Reflecting the tendencies common for both Byzantine and Georgian art of enamelwork these enamelled panels show traits bringing them closer to Georgian specimens such as; the somewhat heightened emotionalism of figures, a peculiar, easy grace of the expressive lines, the ingenuousness, the wide scope and freedom of colourful Georgian enamels, the background of typical Georgian architecture, and lastly, the Georgian traditional iconography represented in the panel of the Presentation at the Temple and affinity with the Georgian painting (Kintsvisli). Common parallels are found in the plaque from Pala d'Oro (which are coming from the monastery of Pantocora in Constantinople) and the two plaques with the Presentation at the Temple from New York and Berlin and the plaque with Dormition in the Aberg collection (Switzerland).¹

¹ The plaque of the Aberg collection became first known to us from the report of the Swiss scientist M. Lazovici, which he read in the IV International Symposium of Georgian Art in Tbilisi, in May, 1983 (M. Lazovici, Nouvelles contributions à la recherche sur les émaux géorgiens). We also wish to mention our gratitude to M. Lazovici for acquainting us with the extremely interesting information concerning the medieval cloisonné enamels in the Metropolitan Museum.

ბოტკინი (Боткин): Собрание М. Боткина, № 67-90. Сб. Аминавишвили. Les émaux, p. 64, pl. 65; O. Demus, Zur Pala d'Oro, S. 275; O. Zastrow, p. 318; И. Хускидзе, Грузия — эмалеи, с. 123-135; Т. Санкидзе, G. Abramashvili, № 44; W. Seibt-T. Sanikidze, Abb. 46 (Kat.-Nr. 58); Средневековая уметност Грузие, с. 38; № 48; И. Хускидзе, Грузинские эмали, с. 138-149, табл. XL. Au pays de la toison d'or, p. 179, № 93.

148. კორტხელის ნახაღმა ხატის ჩარჩო (მ № 211).

XIII в., грузинская работа.

Размеры: ширина верхней части рамы — 4 см; остальных — 3 см.

Сохранность: нижняя часть рамы довольно повреждена — некоторые изображения вообще отсутствуют, остались лишь появившиеся из надписи, изображение св. Федора также повреждено, пропала и фигура св. Анны рядом с Иоакимом, на правой боковой части обрамления, в крыльях серафимов и в верхней левой части облаков эмаль выкрошлась.

Из бывшей коллекции М. Боткина; возвращена Грузии в 1923 г.

საქტის ჩარჩო ცალკეული გამოსახულებებისა და ღმრთისმშობლის ცხოვრების სცენების შემოკლებული ჩარჩოს ზედა არხისა და კვეთვებისა — ომამხლები წარწერის გვერდობა. — ლეიკოთი გამოსახულება დახასიახლებულია წმ. თეოდორეს ფიგურით, წმ. ანა კი (თავითხვე კვერთხით) დაკვეთვლია ჩარჩოს ზედა არხით. სერაფიმო ფიგურისა და ღმრთისმშობლის ზედა ნატივების წარწერის გვერდობა მისაქტის მინასქრითა ხაჯო შ მიაქტისის კოლექციოდ აღადგურნა საქტისკლის 1923 წ.

საქტის ჩარჩო ცალკეული გამოსახულებებისა და ღმრთისმშობლის ცხოვრების სცენების შემოკლებული ჩარჩოს ზედა არხისა და კვეთვებისა — ომამხლები წარწერის გვერდობა. — ლეიკოთისმშობლის მიმინება, კვეთვით — „ღმრთისმშობლის შობა“, რომლის აქტი-ეთით, წარწერების თანხება, წყვილ-კვეთვად, წმ. დედანი იუჯენ წარმადგენელი. ერთ-ერთი მათგანი წმ. თეოდორე ტრინიის გამოსახულებითა შეგვიძლია, სხეუბი კი დაკვეთვლია. კვერთხით არბიებზე მარცხენა „სერაფიმა“, მარჯვენა კი ოთახებზე, რომლის კვერთხით აგრე, წარწერის მიხედვით, წმ. ანა კოილად გამოსახული. აქვე გამოსახული მკრინიბი და კვესქრონიან სერაფიმები. 5. კონდაკის მართებულე მკრინიბით, მინასქრითანი ჩარჩო წაუჯეს „ფუტვალს, რომელც მინა-ტრინიბითა მოხატული“. ტექსტური თვალსაზრისით იგი წარმოადგენს „მინასქრითა ბუჯების ერთობლივად (და არა ცალ-ცალკე) სხედვად (ცალ-ცალკე) მსურველებსა და გამოყვარ ბოქსს“. ვეჯვალე გამოსახულებად და დონახებით, „მიმინების“ სცენაა. იგი ამტოვებს თავისი იკონოგრაფიითაც: საუთნოდ მიმინებაჲ კი ღმრთისმშობელი მიმცეკლებების გამოჩინვად ემტება, რაც განსაუთრებით XIII-XIV საუკუნეებში მითვალბულე კვეხვება ხოლცად. სცენა ხაზგასხებლად დინამიკურია. ფიგურათა ცალკეული ჯუჯები ბუჯების სატორო სიკრებელი ერთადნებაჲ ჯუჯების მორის კი მითა ერთობლიობითობით იქმნება ცენტრირან კოეხვებუც და კოეხვებდაც ცენტრისცენ მიმართული მიმართა. გამოსახულებათა მუნურებულ წინაგებაჲ ამლიერეს ცენტრირანული ძალა, რომელიც თითქოს უნახა მიწვევებს ნახევარფიგურებს ღმრთისმშობლის ბრუნება. სიბერეთა სახეებზე. დიდი მიმინებულა ემტებაჲჲ აქ ფურს. კოლორიტობის თითქოს პრინციპულიაღმოსაბი ვინაჯად, სადც ჭრბინათა ფურსილსეფრ-ციხეცური, ფორბისიერი და წითელი, ვინო და იმვე ტრინის სხვადასხვა ელფურსის, მავალიანო, მოლილისტროს შემოტანით განხრდილთა გამოყვებულე ტონების რაიფინანა. ფურების შესხებება, მავალიანო, წითლისა ზღაბისა-ფურ მწანეანობა, შემოაქვს ვარკვეული დახაზულობა. მინასქრების ცალკეული ფურები ღმრთია, სიმკვერცხე მოკლებული. სცენანი ზოჯან (მაკ., „ომამხობა“) ჩნდება „სიერფობირთი“ ელფურტებში. ვარკვეულ შემოტანული ჩარჩოს მსურველებს მდგრადობით მოწინათა თორბოვ მივითვითებებს, ხოლო ნახაზობა (ციხურების ნახატის ხასიათი, გამოსახულება ვარკვეანობა, სხეუბის დაძვრებაჲ) „დღესასწაულთა“ ფორტიტებთან, კვლავისა და ხობის მგალითებთან დახტურებს კორტხელის მინასქრის ქართულობას. მისი ახლო პარალელთა იურესალიმით, უფლის საღვთის ეკლესიის სავანეებში დედული ხატის მინასქრის სპეკული, როკორც ეტეობა, აგრეთვე ქართული ნახაზობა.

148. Рама Корихельской вкладной иконы (O № 211).

XIII в., грузинская работа.

Размеры: ширина верхней части рамы — 4 см; остальных — 3 см.

Сохранность: нижняя часть рамы довольно повреждена — некоторые изображения вообще отсутствуют, остались лишь появившиеся из надписи, изображение св. Федора также повреждено, пропала и фигура св. Анны рядом с Иоакимом, на правой боковой части обрамления, в крыльях серафимов и в верхней левой части облаков эмаль выкрошлась.

Из бывшей коллекции М. Боткина; возвращена Грузии в 1923 г.

Рама иконы украшена отдельными изображениями и сценами, связанными с жизнью Богоматери. Верхнюю часть рамы целиком занимает сцена Успения, внизу — Рождество Богоматери, фланкированное, судя

по надписям, парными изображениями святых жен, из которых было замечено полнфигурно св. Федора Тирона, остальные же не сохранились. На боковых полях, слева, сцена Благовещения, справа, — фигура Иоакима, рядом с которой далабы была бы изображена св. Анна (по надписи). Здесь же помещены херувимы и шестирядные серафимы. Полнфигурно изображены также И. Кондакис, эмалевый рама, слева, и фигура вырывающая полнфигуры из кругового движения облаков, усиливает стремительный порыв изображений. Лики трактованы эмоционально. Большую роль в корихельских эмальх играет цвет. При всей гармоничности общего колорита с преобладающим теплым-голубым, бирюзовым и красным, количество примененных тонов увеличено за счет нескольких оттенков одного и того же цвета, лиловый полутон, например, вносит еще дополнительный оттенок. Определенное напряжение создает соотношение цветов — например, красный и травянисто-зеленый. Отдельные краски злиты мзуты и не совсем определенные. В сценах (например, от шестик в краях и обрамлении) подчеркивается пространственный момент. Все это указывает на сравнительно позднюю дату исполнения рамы. Рождство же с памятниками Праздника, а также с группой гелатских и хобских медальонов, с которыми их связывает характер перерисовки, тисажа, обработка ликов, определяет корихельские эмальх как грузинские. Параллель — эмаль оклада Иерусалимской иконы, хранящейся в сокровищнице церкви св. Гроба Господня, которая, кстати, тоже должна быть грузинского происхождения.

148. The Frame of the Kortsikhe Icon (O No. 211).

13th century, Georgian.

Dimensions: width of the upper frame — 4 cm, the rest — 3 cm.

The bottom part of the frame is rather damaged: some enamelled figures only the inscription surviving. The figure of St. Theodore's figure is damaged, the figure of St. Ann next to St. Joachim is also missing on the right hand side of the frame, the enamel has flaked off in the wings of the seraphim and in the top left clouds.

The icon comes from the former Bokkin collection, restored to Georgia in 1923.

The frame of the icon is decorated with separate figures and motifs from the life of the Virgin. The top of the frame is occupied by the motif of the Assumption. At the bottom we have the Birth of the Virgin flanked according to the inscriptions by the pairs of Women Saints one of which was replaced by a half-length figure of St. Theodore Tiro, the other figures are missing. On the side parts, to the left we have the motif of the Annunciation, to the right the figure of Joachim must have been flanked by St. Ann (according to the inscription) whose figure is missing. Between these scenes are the figures of a pair of six winged cherubim and seraphim. Quotid Kondakos: the enamelled frame "looks like a page illuminated by enamelled miniatures on the margins." Regarding the technique: "they are a set of enamels designed and fired at one time and together rather than separately or one by one." The motif of the Assumption is the most dramatic and expressive of all. The main theme is its iconography as the main theme is made more important by the appearance of the apostles in the clouds, an apocryphal scene, especially widespread from the 13th—14th centuries on. The scene is permeated with marked dynamics. The separate groups of the composition are brought together by a common contour of the sockets. Inside these groups the disposition of the interrelated figures creates a motion from the centre towards the ends and back, centrifugal force seemingly tearing away the half-length figures from the circular movement of the clouds intensifies the impetuous impulse of the figures. The faces are rather emotional. Very important in the Kortsikhe enamels is the colour. For all the harmony of the overall colouring dominated by the ash-blue, turquoise and red, the number of the colours was increased through the use of the several shades of the same colour: the purple half-tone, for instance, introduces one more, additional colour. A certain tension is created by the combination of a, e., red and grass-green. Some individual colours of the enamel are turbid, and hard to tell. In the motifs (e. g., the Birth of the Virgin) an attempt has been made to convey depth. All these features suggest a comparatively late date of execution of the frame, while its affinity to the Holy Feasts plaques and the groups of Gelati and Khobi medallions with a common character of the paragon's facial types and their treatment point to their Georgian origin. The parallels is found in the enamel on the frame of the Jerusalem icon, kept in the treasury of the Church of Holy Sepulchre which incidentally must also be of Georgian origin.

✠ О Д Е П Т А С Е

✠ НА ГА Р А Н

✠ М О С К И Т

**149. ფირფიტა — ექვშაის მლახტრავი
წმ. გიორგი (№ 3220).**

XV в. (?), ქართული ხელობა.
ზომები: 14,5 x 11,8 см.
დკულება: ამოტყვილია მინანქრის მცირე მინაკვთო
ცხების ტყავით.
მ. ბოტკინის კოლექცია, კილუჩიკოდან, დაუბრუნდა
საქართველოს 1923 წ.

ვაღე შედგარ ცხენე აშედრებული წმ. გიორგი ლახტრით ჰემირაჟს
ორწულს. წინანის თავზე ცის სეგმენტოდან მკურთხებული მარჯვენა
ამოწვლილი. შედარი წარმოდგენილია თორ ცხენზე, რომლის უკანა
ფეხებს შემოჭობია წითელ ფეხებზე შემდგარი ექვშაის მამე ჭრელი
სხული. წმ. გიორგის წითელი ქაშიდა, კვილითა და ცისტრით ვაგ-
მოცემული ახარი და ბოლოფრიალბული ზეკა ეჯიხნება მოსახსნამი
მოსახს. მარჯანი ცხენება, წითელმეოლელები. კომპოზიცია თქროს
ფონზე იძლება. თანხლები წარწერები, შესრულებული წითელი და ღურ-
ჯი მინანქრით, ბერძნულიცა და ქართულიც (შედრული). ეს ქართული
წარწერა და ისეთი იკონოგრაფიული გეტალი, როგორცაა ექვშაის
ექვშაი, ფირფიტის მოყვანილი ხანაში დამზადებას მიყვანიშნებს. თუთი სცე-
ნა კი მიეკუთვნება „ექვშაის მლახტრავი წმ. გიორგის“ თემს, რომელიც
ასე გაუცფელბულია ქართულ, კერძოდ, ჰერეხ ხელოვნებაში X-XI სეკუ-
ნებოდან მოვლბულია.

**149. Пластина св. Георгия,
поражающего дракона (№ 3220).**

XV в. (?), грузинская работа.
Размеры: 14,5 x 11,8 см.
Сохранность: кусочек эмали выкрошился
в задней части коня.

Из бывшей коллекции М. Боткина; возвращена Грузии в 1923 г.

Св. Георгий, восседающий на вздыбленном коне, поражает копьём дра-
кона. Действие святого осенено благословляющей десницей Бога, вы-
ходящей из сегмента небес. Всадник представлен на белом коне, копы-
та которого оббиты тяжелым пестрым туловищем дракона на красных
ножках. Св. Георгий облачен в красную хламиду, желто-голубую коль-
чугу и темно-пурпурный плащ с колыхающими на ветру концами осе-
няния; нимб его — голубой с красным контуром. Композиция — на зо-
лотом фоне. Поясняющие надписи, исполненные красной и синей эма-
лой, — греческая и грузинская „мхედრული“ (т. е. гражданское письмо).
Эта грузинская надпись и такая иконографическая деталь, как дракон
на ножках, указывают на позднюю дату исполнения пластины. Сама
сцена же относится к числу изображений „Георгий-драконоборца“,
столь распространенных в грузинском искусстве, в частности в грузин-
ской чеканке X—XI вв.

**149. The Plaque Representing
St. George Slaying the Dragon (No. 3220).**

15th century (?), Georgian.
Dimensions: 14.5 cm x 11.8 cm.
Some enamel has crumbled away in the back part of the horse.
From the former Botkin collection, restored to Georgia in 1923.

St. George, mounted on a rearing horse is slaying a dragon with his lance. The Saint's deed is blessed by the right hand of God giving benediction from the sky represented in the top right corner of the plaque. The Saint is riding a white horse whose hind hoofs are wound by the heavy, multicoloured body of the dragon with red legs. Saint George is wearing a red tunic, yellow and blue coat of mail and a dark-purple cloak which is floating in the wind. He has a blue halo with a red contour. The composition is shown against the background of gold. The Greek and Georgian inscriptions are in red and blue enamel. The Georgian inscription is in the "Mkhedruli" (i. e., lay) script. This and the iconographical detail of the dragon walking on his feet indicate a late date of execution of the plaque. The motif itself belongs to the "St. George the Dragonslayer" theme so widespread in Georgian art, especially Georgian repoussé of the 10th—11th centuries.

ბიბლ. (Енбл.): Собрание
М. Боткина. № 79; ი. სიხინავაძე,
33, 18 (ი. წყუთაშვილი, ს. 18);
Сб. Amiranchvili, Les émaux, p.
82, pl. 83; Ш. Амيرانшвили,
История грузинского искусства, с.
263; Т. Sanikidze, G. Abramishvili,
№ 45; W. Seibt-T. Sanikidze, Abb.
47 (Kat.-Nr. 61); Л. Хускинадзе,
Грузинские эмали, с. 162-168, табл.
XLVII, д. табл. VIII; Au pays de
la toison d'or, p. 137, № 106.

ბიბლ. (Енбл.): Опшв, с. 99; Н.
Колдаков, Византийские эмали, с.
150-151, рис. 44; O. Dalton, Byz.
Art, p. 330; Сб. Amiranachvili,
Les émaux, p. 67, 68, pl. 69;
Л. Хускинадзе, Грузинские эмали, с.
149-157, табл. XLVII; Au pays de
la toison d'or, p. 177, № 91.

წმინდა გიორგი

სა

ΘΑΓΙΟΣ

ΓΕОРΓΙΟΣ

**150. ფირფიტა — წმ. გიორგი ანთავისუფლებს
მეფის ასულს* (№ 8219).**

XV ს. (?), ქართული ხელობა.
ზომები: 17,1 x 12,5 სმ.
დაცულია კირით.
მ. ბოტკინის ყოფილი კოლექციიდან. დაუბრუნდა
საქართველოს 1923 წ.

კომპოზიციის შიგნით გამოსხვლებმა სიმაღლეში არ ავსებენ სახურაო
არს. წმ. გიორგი, წინააღმართის (№ 149) მსგავსად შემოხილი, ღურჯ-
მარაგანდია, თურც ტყეზეა ამხედრებული, შუბი მას მხარზე მოუხვეწე-
ბია. ცხენის ფერითი ღამარცხებული წითელლოთებიანი კეპანია, რომე-
ლივ საბელით მიჰკავს მეფის ასულს. მას სამეფო სპიხის აფცია; მუკი
ღურჯი კაბა შემეკული ვეითელი აკოლისებრიი სახეებით, სამხრეებით,
ლორონით და მიწრფასი თვლებით მოთკვილი თორაკიონით; თავზე მეფის
ასულს ჯვირვანი ადგას. კომპოზიციის ზედა მარჯვენა კუთხეში ზეცის
მუკი ღურჯი სვემენტია, გამოწვილი მაკურთხებელი მარჯვეთით. გამო-
სხვლებს ბერძნული (წითელი მინანქარი) და ქართული ასომთავრული
(ღურჯი მინანქარი) წარწერა ახლავს. ეს სვედა ზედმიწევნით მისდევს
წინაინდის ცხოვრებას, ხადვც ხსენებულა ციელი სწორედ ამ ამბით იწყება.
შესრულების მანერით ეს ფირფიტა წინამორბედი ფირფიტის (№ 149) მო-
ნათესავეა.

**150. Пластина св. Георгия,
освобождающего царевну (№ 3219).**

XV в. (?), грузинская работа.
Размеры: 17,1 x 12,5 см.
Сохранность: хорошая.
Из бывшей коллекции М. Боткина; возвращена Грузии в 1923 г.

Основное изображение композиции не заполняет целиком всю высоту
пластины. Св. Георгий в почти идентичном предыдущему изображе-
нию (№ 149) одетый с синим нимбом восседает на белом коне. Копье
его покоится на плече. В ногах коня — смиренное чудовище на красных
ножках на поводу у царевны. Царевна облачена в царские одежды —
темно-синее платье с желтым сердцевидным рисунком, украшенное
оплечьями, лорочом и торачем, усыпанным драгоценными камнями.
На голове ее — корона. В правом верхнем углу композиции — темно-
синий сегмент неба с благословляющей десницей. Поясняющие надпи-
си — греческая (красная эмаль) и грузинская „асомтаврული“ (синяя
эмаль). Эта сцена точно следует тексту жития из цикла чудес святого,
открывающегося рассказом именно об этом чуде св. Георгия. По мане-
ре исполнения пластина увязывается с предыдущей композицией
(№ 149).

**150. The Plaque Representing
St. George Rescuing the Emperor's Daughter (No. 3219).**

15th century (?), Georgian.
Dimensions: 17.1 cm x 12.5 cm.
Well preserved.
From the former Botkin collection, restored to Georgia in 1923.

The main figure of the composition doesn't fill the whole plaque in height.
St. George dressed almost identically to the preceding figure (No. 149) with a
blue halo is riding a white horse, his lance resting on his shoulders. In the
horse's feet we can see the tame monster led by the Emperor's daughter. The
princess is wearing a royal dress decorated with a yellow heart-shaped pat-
tern, shoulder adornments, lorion and a sash in the form of a downward-
pointing shield, adorned with precious stones. She is wearing a crown on her
head. In the right top corner of the plaque we have a segment of the sky with
the right hand of God giving benediction to the figures below. The inscrip-
tions are in Greek (red enamel) and in Georgian "asomtavruli" (blue enamel).
The motif exactly reproduces the text of the Deeds of the Saint which
opens with the description of just this miracle. The manner of execution of
this plaque is identical to the one described previously (No. 149).

ბიძე, (უბნა); Собрание М. Боткина, № 80;
ს. სონღლაშვილი, გვ. 18 (ი. სონღლაშვილი,
ს. 18); Ch. Amiranashvili, Les émaux, p.
85, pl. 84; III. Amiranashvili, Истоки
грузинского искусства, с. 263; T. Sanikidze,
G. Abramashvili, № 46; W. Seibt-T.
Sanikidze, Abb. 48 (Kat.-Nr. 63);
Средневековая уметность Грузии, с. 38,
№ 52; Л. Хужидвадзе, Грузинские эмали,
с. 164-168, табл. XLIX.

Օ
Ա
Դ
Ի

Ր
Ճ

Լ
Ճ

Դ
Ե
Ր
Դ
Ի
Օ

Օ
Շ

Декоративные

ЭМАЛИ

დეკორატიული

მინაშანი

Decorative

ENAMELS

151. შარავანდები და როზეტები
(I გულსაკიდი ჭვარი მარტივილიანს, № 956).

VIII-X სს. ქართული ხელობა.
ზიამები: მარავანდისა და როზეტებისა — 0,8 სმ.
დაკულობა: ზამღერაზე დაზიანებულია როზეტა.
ჯვარი შექმნილია მუზეუმში 1945 წ.

მინაწერი აქ დამატებით მორთულობადაა გამოყენებული. მინაწერით შე-
სრულებულია მარავანდები, ჯვარი, სუბედნიუმი, ორი ორნამენტული მო-
ტივი და წარწერები. ფონი — გამჭვირავლ ზურმუხტისფერი, სხვადასხვა
ელფურის ლურჯი, მამკობი ფიტლები — ზოლები და წრეები — ზურ-
მუხტისფერი, თეთრი, წითელი. ორნამენტული მოტივისა და წრით მორ-
თული მარავანდის ანალოგია — წმ. მორისის თასი, როზანოს ბელოები,
პიპის ჯვარი.

151. Нимбы и розетки
(I нагрудный крест из Мартвили, № 956).

VIII—IX вв., грузинская работа.
Размеры: нимбов и розеток — 0,8 см.
Сохранность: несколько повреждена розетка.
Крест поступил в музей в 1945 г.

Эмаль применяется здесь в виде дополнительной отделки — ею испол-
нены нимбы, крест и суеланиум Распятого, два орнаментальных мо-
тива — розетки и надписи. Фоны — прозрачно-изумрудный, синие раз-
ных оттенков, украшающие детали — полосы и кружочки изумрудные,
белые, красные. Аналогии к розетке и нимбам — кувшин св. Мориса,
пряжки Ризано, крест Гопа.

151. The Nimbuses (halos) and the Rosettes
(the First Pectoral Cross from Martvili, No. 956).

8th—9th cc., Georgian.
Dimensions: 0.8 cm.
A rosette is somewhat damaged.
The cross entered the collection of the Museum in 1945.

Cloisonné enamel is used here for additional decoration in executing the ha-
los, the cross, the support of the Crucifixion, the two ornamental motifs, the
rosettes, and the inscriptions. The backgrounds are translucent, emerald-
green and blue of various hues; the decorative details, stripes and rings are
emerald-green, white, red. The analogies of the halos and the rosettes are
found in the jug of Saint Morris, the Rizano clasps, the Hope cross.

ბიბლ. (Библ.): Отисъ, с. 67-68, рис. 34;
Н. Ковыдаков, Византийские эмали, с. 161-163;
Св. Amirasishvili, Le émaux, p. 28-29,
pl. 30-31; S. Amirasishvili, Poklady
Gruzii, s. 52-53; P. Verzone, p. 451-454;
T. Sanikidze, G. Abramishvili, № 26;
W. Selb-T. Sanikidze, Abb. 13, 14 (Kat-
№ 21); Средновековная уметност Грузије,
с. 33, № 21; Л. Хускивадзе, Грузинские
эмали, с. 24; Au rayon de la toison d'or, p.
123, № 46.

152—159. მედალიონები
(ხოხის ღმრთისმშობლის ხატი, ო. № 207).

X ს., ქართული ხელობა
ზომაში დამატური — 3-4 სმ.
დაკეთების კარგი.

ხოხის ღმრთისმშობლის ხატზე შენგინილი რვა მედალიონიდან ყველა ორნამენტულია: მათი ორნამენტი ორი სახისაა: ოქროს ფონზე მოცემული პრიმიტიული ვეჯილი ზურმუხტისფერი ფურცლებით ან თავისებური ლურჯი ვეჯილი ცისფერი ფოთლებით და წითელი წარტილით ზურმუხტისფერ ფონზე. პირველი სახის ანალოგიებს ვხვდებით ხახვლის კარედის X სუკუნის ვეჯრზე წმ. ანტონის მედალიონი (№ 26-27), მეორის პარალელუმი კი რაზნის ტაძის ოქროფურცელი ვარული (VII სუკ.) და VIII-IX სუკ. მარტვილის პირველი ევლავიცი ვეჯი (№ 151). დავუვლია კიდევ ორი მედალიონი შემწვარი მინიონებით — MP ΘV. თითოეული მათგანზე ოქროს ფონზე გამოხატული ზურმუხტისფერი, წითელმწიფელებული ოთხურაა ვეჯილი კუთხებით; წარწერები წითელი მინასწრითაა შესრულებული. მედალიონები ხატის თანადროულია, ე. ი., წარწერის თანხმად, X სუკუნისა.

152—159. Медальоны
(икона Хобской Богородицы, О № 207).

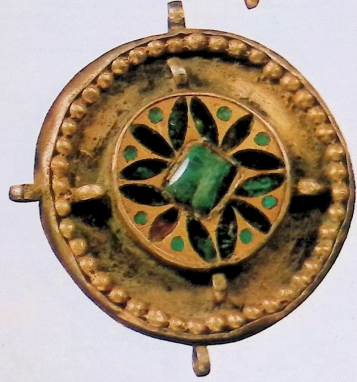
X в., грузинская работа.
Размеры: диаметр 3—4 см.
Сохранность: хорошая.

Шесть сохранившихся из восьми эмалевых медальонов, украшающих нимб Хобской Богородицы, представляет орнамент двух типов: один — с примитивным рисунком продолговатых изумрудных лепестков на золотом фоне, другой — особый тип синего флерона, с красной точкой и голубыми листиками на изумрудно-зеленом фоне. Аналогии к первому типу — крестик с медальоном св. Антония на Хахульском триптихе, X в. (№ 26—27), ко второму — розетка типа Ризано из Оксфорда (VII в.), а также 1-й и 2-й крест Мартилии, VIII—IX вв. (№ 151). Сохранились еще два медальона с греческой монограммой — „MP EV“. Они изображают изумрудный четырехлистник на золотом фоне с красными надписями и желтыми краями. Медальоны относятся ко времени первоначального исполнения иконы, определяемого по надписи X в.

152—159. Medallions
(the Khobi Icon of the Virgin, O No. 207).

10th century. Georgian.
Dimensions: diameter — 3—4 cm.
Well preserved.

The six surviving enamelled medallions of the original eight adorning the halo of the Khobi Virgin represent the ornament of two types: one, with a primitive pattern of long, emerald-green petals against the gold ground and the other, a peculiar kind of a blue floral pattern with a red dot and blue petals against emerald-green background. The analogies for the first type are found in the cross with the medallion of Saint Anthony on the Khakhuli triptych, the 10th c. (Nos. 26—27), the second one is analogous to the Rizano type rosette from Oxford (the 8th c.) as well as the first pectoral cross from Martvili (the 8th—9th cc., No. 150). Two more medallions survive bearing the Greek monograms: MP ΘV. They show an emerald-green quadrifoil pattern against a gold background, with red inscriptions and yellow borders. The medallions date from the original execution of the icon which is established by the inscription dating from the 10th century.

ბიძე. (Бибд.). Опись, с. 82-83, рис. 37; ეთიკონი, არქეოლოგიური მოგზაურობის, № 140 (E. Tsakadze, Археологические путешествия, с. 140); Г. Чубинашвили, Грузинское эмальное искусство, с. 574-575; Ch. Amiranashvili, Les émaux, pl. 13; T. Sanikidze, G. Abramishvili, № 35. W. Seibt-T. Sanikidze, Abb. 85 (Kat.-Nr. 5-9); Средневековая уметность Грузии, с. 32, № 5-9; Au pays de la toison d'or, p. 129, № 52.

160. მედალიონი დოლიდან (ს 26).

X—XII სს.

ზომები: დამკერვა — 2 სმ
დოკუმენტის შედგენის თარიღი: ჩაქვალაძე
შემოსვლის თარიღი: 1931 წ.

მედალიონზე ერთმანეთს ორ-ორი ღურჯა და წითელი წრე ეხვევლება. ულტრამარინისფერი ღურჯა წრეება წითელს, წითელი კი, პირაქით, ღურჯა ოთხკუთხედს შეიცავს, რომელი ფონზე გამოხატულია თეთრი დეკორატიული ჰაბარ-ჰაბარა წრეებით შედგენილი ჯვარი. მედალიონის ელექტრონული მოდიფიკაცია, ღურჯათ აღნიშნული ცენტრით. მედალიონი, უფორი, ამჟამად დროისმომადის პარანგის ამ ხატზე, რომელიც ოჯეს-ღვ დოლი იხსებოდა.

160. Медальон из Доли (Св. 26).

X—XII вв.

Размеры: диаметр — 2 см.

Сохранность: медальон несколько слом.

Медальон поступил в музей из Сванети в 1931 г.

Медальон состоит из четырех эмалевых кругов, чередующихся синих и красных. Ультрамаринные, синие круги содержат красные четырехугольники, а красные, наоборот, синие, на фоне которых — белый декоративный крест, составленный из кружочков. Перекрестье креста представлено кругом побольше, с синим центром. Медальон, должно быть, украшал нимб Богоматери на иконе, хранившейся некогда в Доли.

160. The Medallion from Doli (S 26).

10th—12th cc.

Dimensions: diameter — 2 cm.

The medallion is a little crumbled.

The enamel entered the collection of the museum from Svaneti in 1931.

The medallion consists of four successive, blue and red, enamelled circles. The ultramarine blue circles enclose red quadrangles while the red circles contain blue ones adorned with a white, decorative cross made of ringlets, the central part of which is just one more ring of a bigger diameter with a blue centre. The medallion must have adorned the nimbus of the Virgin on an icon sheltered in Doli.

ბიბლ. (Библ.): ე. თაყაიშვილი,
არქეოლოგიური ექსპედიციის აღწერა-სახარისხი,
პპ. 379-380 (E. Такашвили,
Археологическая экспедиция в Лечхум-
Сванетия, сс. 379-380).

161—166. ექვსი მედალიონი
(წალენჯიხის მაცხოვრის ხატი, В № 680).

X—XII სს.
ჩოქები დაამუშავა — 2 სმ.
დაწყურდა კარგი.

წალენჯიხის მაცხოვრის ხატის მონაწილეების სამკაულს, წმინდანთა გამოამატეველ მინაწილებთან ერთად, დეკორატიული მედალიონებიც შედგენდა. ისინი ადრე ათი ფოთიდან, ახლა კი ექვსიდან შემორჩენილი. ოთხი მათგანის ორნამენტი „ეგულისებური“ ოთხეულებითაა შედგენილი. თითოეული წილადი ღია მწკნე ფონით თეთრი მინაწილითა მოხაზული, სამი მედალიონი ფოთლოვან ორნამენტს შეიცავს (წითელი, ლურჯი, ვეიოთლი). მათგანაც კი სწორედ ისევეა წითელი ევალეები შემკულია შუაში ღერჯი ოთხეულებით.

ორი დანარჩენი მედალიონი ქნარისებური ვეჯილებითაა შემკული. ორნამენტი პლაზისებურ მწკნე ფონზე აკურისებურ-წითელი, თეთრი, ლურჯი და მოვავისფრო მინაწილით არის შემრელებული. ხასატი ნატივი და წმინდა.

161—166. Шесть медальонов
(икона Цаленджихского Спаса, В 680).

X—XII в.
Размеры: диаметр — 2 см.
Сохранность: хорошая.

Эти медальоны составляют часть убранства бортов иконы Цаленджихского Спаса наряду с лицевыми эмальями. Их было десять, сохранилось же всего шесть. Из них четыре медальона имеют орнамент, составленный из сердцевидных четырехлистных долек, долики которых выведены белой эмалью. Каждая долька содержит лиственный орнамент — красный с синим (два медальона), в третьем добавлен еще желтый цвет, а четвертый украшен грантообразными красными цветками с синим четырехугольником в центре. Фон долек — светло-зеленый.

Два других медальона имеют орнаментальный цветок лирообразной формы. Орнамент исполнен белой, кирпично-красной, синей и бежевого тона эмалью на полупрозрачном травянисто-зеленом фоне. Рисунок — тонкий и аккуратный.

161—166. Six Medallions
(the Icon of Tsalenjikha Saviour, В 680).

10th—12th cc.
Dimensions: diameter — 2 cm.
Well preserved.

These medallions are a part of the decoration from the frame of the icon of the Tsalenjikha Saviour together with the medallions of the Saints. Only six medallions survive of the original ten. Four of these have a pattern of heart-shaped quadrifoil design which is traced in white enamel. Each segment encloses a folial ornament in red and blue (two of the medallions), some yellow is added in the third, and the fourth one is decorated with red pomegranate-blossom patters with a blue quadrangle in the centre. The ground of the segment is light-green.

The other two medallions are decorated with a floral ornament resembling a lyre, in white, brick-red, blue and beige enamel against a semi-transparent, grass-green ground. The drawing is refined and accurate.

ბიძოვ. (ბიძ.) : ე.თაყაიშვილი, არხეოლოგიური მოუზაურობანი, გვ. 223 (Е. Тақайшвили, Археологические путешествия, с. 223); Г. Чубушавили, Грузинское ювелирное искусство, с. 580, 584, табл. 81; Ch. Amiranachvili, Les émaux, pl. 12.

167. ხობის ღმრთისმშობლის შარავანდი (ო 208).

XII ს. ბიზანტიური სკულპტ.

ზომები: 15,7–2,7 სმ

დაცულია მარჯვნივ დატოვებულია, აღემატება
განსაკუთრებით ფინიქსის მარჯვნივ ამოკადრდა
მინამატიის მქარე ხაზები

ხობის ღმრთისმშობლის ხატი, როგორც ნ. კონდაკოვმა აღნიშნა, თავ-
დაპირველად მინანქრის შესანიშნავ ნაკეთობას წარმოადგენდა. მართლაც,
ამ შესანიშნავ ხატის შესრულების ხარისხსა და ხასიათზე მსჯელობა
შეიძლება თუნდაც ძლიერ დაზიანებული სწორკუთხა ფირფიტის (ჰეტრუს
გამოსახულებით, ზომები — 5,9×3,5 სმ) და ორი მედალიონის (წმ. წმ.
გრეგორიოსის და ნიკოლოზის გამოსახულებებით, დიამეტრი — დაახლ.
3,6 სმ) მიხედვით. სწავლის ნაწილები და წვრილი ტიხრების გამოყლე-
ბული პატე მეთითეს ამ მინანქრების რაფინირებულ ნახსატსა და დახვე-
წილ კოლორიტზე, რომლის ძირითად ტონებს დია მწვანე და ღურჯი
შეადგენს. გარდა ჩანჩაზზე განთავსებული მედალიონებისა და ფირფიტე-
ბის, მინანქრით შესრულებული ფიჭვი შექანებული ორნამენტით იყო
შესუბნული გამოსახულების კარგე მომზადებით აგრეთვე. ეს უახასტელი
ამჟამად აღარ არსებობს, შემოცრანა მხოლოდ მდლიანი ოქროს ზო-
დისაგან დამზადებული ღმრთისმშობლის შარავანდი მასზე გადაბმული ქრის-
ტეს შარავანდიოვრით. იგი ნატივად შესრულებული ვაზის ზეირით არის
მოფუხნილი. ორნამენტისა და შარავანდის კონტურს ღურჯი მინანქრის
ოქროთი დაწინკალებული ზოლი ქმნის. თვით ორნამენტის სახე თორი,
ღურჯი, წითელი და ნახევრად გამკვრავალი. ზურმუხტისფერი მინანქრით
არის შესრულებული. ორნამენტის სახითა და მოტივით, ღურჯი, ოქროთი
დაწინკალებული კონტურით, შესრულების სინატივით, ეს შარავანდი იე-
რუსლემში, უელის ტაძრის საკანაქრში დაცული მაცხოვრის ხატისას
წაუვაგს.

167. Нимб Хобской Богоматери (ОД 208).

XII в., византийская работа.

Размеры: 15,7–2,7 см.

Сохранность: нимб смят, фон местами прорван,
отколосся кусочек эмали в нимбе Христа.

Икона Хобской Богоматери, как отмечает Н. Кондаков, была некогда роскошной эмалевой работой. На самом деле о качестве и характере исполнения этой прекрасной иконы позволяют судить сохранившиеся, правда, в сильно поврежденном состоянии, прямоугольная пластина с изображением св. Петра (5,9 × 3,5 см) и два медальона со св. Григорием и св. Николаем (диаметр — прибл. 3,6 см). Несколько кусочков смальты и обнаженная сеть тонких перегородок этих эмалей указывают на рафинированный рисунок и изысканный колорит, основанный на светло-зеленых и синих тонах. Кроме эмалевых медальонов и пластины, украшающих раму иконы, все поле вокруг изображения было заполнено тонким эмалевым растительным орнаментом. Его сейчас не существует. Сохранился только нимб Богоматери, включающий и венчик Христа, сделанный из цельного куска золота. Нимб покрыт виноградными разводами изысканного исполнения. Контурная линия, выходящая орнамент, а также края нимба исполнены синей эмалью с золотыми точечками. В орнаменте внутри звеньев применяется белая, синяя, красная и изумрудно-зеленая полупрозрачная эмаль. По мотиву и рисунку орнамента, по контурной синей линии с золотыми точечками, по изысканности его исполнения этот нимб напоминает нимб Христа на иконе, хранящейся в сакристии церкви Гроба Господия в Иерусалиме.

167. The Halo of the Khobi Virgin (O No. 208).

12th century, Byzantine.

Dimensions: 15.7 cm — 2.7 cm.

The halo is crumpled, the background is torn in some places, a piece of enamel has broken off in the halo of Christ.

The icon of the Virgin from Khobi had once been "a sumptuous piece of enamelwork" as stated by N. Kondakov. Indeed, the surviving, although rather damaged plaque with Saint Peter (5.9 cm × 3.5 cm) and the two medallions with the Saints Gregorius and Nicholas (diameter — ab. 3.6 cm) can tell us a lot about the quality and the manner of execution of this splendid icon. A number of pieces of smalt and the exposed network of the thin partitions indicate a refined drawing and an exquisite colouring based on light green and blue tones. Besides the enamelled medallions and plaques adorning the

frame the whole space around the image of the Virgin was filled with a fine vegetable enamelled ornament. It has disappeared. Only the halo of the Virgin including Christ's nimbus survives made of a solid piece of gold. The halo is decorated with a refined ornament using a vine-stem pattern. The drawing of the ornament and the borders of the halo are in blue enamel with gold dots. In the ornament inside the sections white, blue, red and emerald-green semi-translucent enamel is used. The pattern of the ornament, the blue line of the contour with gold dots, the refined manner of execution resemble the halo of Christ in the icon kept in the sacristy of the Holy Sepulchre Church in Jerusalem.

ბიძე: (Биба.) Омсье, с. 85-86, рис. 38; Н. Кондаков, Византийские эмалы, с. 142-143, рис. 41; 2. თაყაიშვილი, არქეოლოგიური მონაზონი, გვ. 142 (Е. Такашвили, Археологические памятники, с. 142); Ch. Amiranachvili, Les émaux, pl. 21.

168—169. შარავანდის ორი ფრაგმენტი (ს¹ 8227).

X—XII სს., ქართული ხელობა (?).
 ზომები: 1) 14,3—3,5 სმ; 2) 14—3 სმ.
 დაცულობა: კარგი.
 ფრაგმენტები შემოსილია მუზეუმში 1923 წ.

შარავანდი ქვედა ულტრამარინისფერ ფონზე განაწილებული ოთხეურო ევაკილებითაა შექმნილი. ვოველი ევაკილის შუა წითელი წრება, თეთრი ბულით, ირეტვიც კი მოთეთრო-მოცისვრო ფოთლები იძლევა. ცისფერი ფოთლებივე ორსვე მხარეს შემოჰყვება პირითად ნახატს. სახეებს შორის გაბნეულია წითელი წერტილები და სამეურები. შარავანდი ადრე, ვტეოპა, შვირფაის თვლებით იყო შექმნილი: მათგან ახლა ერთიღა შერჩენილი — სარდიაის მომცრო ფრაგმენტზე. თუ ამ მინაქრის კუვრდით დაცული სხვა დეკორაციული მინაქრის უმრავლესობის მხატვრულ შემოქმედებას განსაზღვრავს ფიქში ერაფიული ნახატი, აქ უმთავრესია ფერის ქვე-რადობა, სიაკაბე, ტონების გაბედული დამრისმირება. წითელისა და ლურჯის შეხება, ვარდულის მქრქალ ცისფერ ფოთლებად დაუოფა და შარავანდის საერთო ნახატი, ნ. კონდაკოვის აზრით, ხელობას სპარსულ ხასითს ანიჭებს. შარავანდის წარმოშობაღამაზე ჯრის რისამე დაბუჯიფიფიფი თქმა, თუმცა ნ. კონდაკოვი, ფ. ბოკი და შ. ამირანაჩვილი მას ქართულად მიიწნევენ.

168—169. Два фрагмента нимба (ГИЭО 3227).

X—XII вв., грузинская работа (?).
 Размеры: 1) 14,3—3,5 см; 2) 14 см—3 см.
 Сохранность: хорошая.
 Фрагменты поступили в музей в 1923 г.

Нимб представляет собой четырехлопастный цветочный орнамент на сочном, ультрамариновом фоне — отмененный белым кружочком красный круг, вокруг которого — голубые с белым лепестки. Голубые лепестки окаймляют также основной рисунок с обеих сторон. Между орнаментальным узором разбросаны красные точки и трилистники. Нимб украшали, как видно, камни, из которых сохранился один — сердолик (на меньшем фрагменте). Ведущим в этом произведении является цвет, его сочность, яркость, смелое сопоставление тонов в отличие от тонкого графического рисунка большинства здесь же хранящихся декоративных эмалей. В сочетании красного с синим, в раздроблении розетки на бледно-голубые лепестки и в общем рисунке нимба Н. Кондаков усматривает персидский характер его исполнения. О происхождении нимба трудно что-либо сказать определенно, хотя Н. Кондаков, Т. Бок и Ш. Амирانشвили считают его грузинским.

168—169. Two Fragments of the Halo (S¹ 3227).

10th—12th cc., Georgian (?).
 Dimensions: 1) 14.3 cm—3.5 cm; 2) 14 cm—3 cm.
 Well preserved.
 The fragments entered the collection of the Museum in 1923.

The halo is decorated with a quadrifoil floral ornament against the background of rich ultramarine blue. The ornament is made up of a white-rimmed, red circle in the centre surrounded by bicoloured white-blue petals. A ring of blue petals running along the borders of the halo surrounds the main ornamental pattern. The quadrifoil, floral ornament is interspersed with red dots and trefoil patterns. The halo must have been adorned with precious stones, of which only one, a cornelian, survives on the smaller one of the fragments. Colour is the dominant feature of this work with its brightness, richness and unique combinations as contrasting with the refined graphical treatment of most of the decorative enamels kept in the same collection. According to N. Kondakov the combination of red and blue, the breaking up of the rosettes into pale-blue petals as well as the overall drawing of the halo point to a Persian influence. It is hard to say anything more definite about the origin of the halo although N. Kondakov, T. Bock and, Sh. Amiranchvili consider it a Georgian work.

ბოძე, (ზაფხ.) ნ. კონდაკოვ, ვიზანტიისკო
 ემალე, ს. 302-303, ტაბლ. 20; F. Bock, S.
 407; Собрание М. Боглика, № 91;
 Ch. Amiranchvili, Les émaux, pl. 5.

170. ღრთისმშობლის ხატის ფრაგმენტი (№ 3226).

X—XII სს.

ზომები: 13,5×8 სმ.

ფაქტურა: მარილად კარგი ამოცენილი მინაქრის

ფრაგმენტი, ნაწილურად.

ფრაგმენტი შემოსილია მუწუშში 1923 წ.

ფონის ფრაგმენტი ნაწარმოების ხაზებით დამოკიდებულ ნაწილს წარმოადგენს. მისი ქვედა მარცხენა ნაწილის მოხაზულობა სავარაუდო გამოხატულების მონახაზს შეეკვება. ფონი კაჟაბა ღერია. ორნამენტი შედგენილია დია ეპისხური კოტრებითა და ხასხასა მწანე ფოთლებით, და გაცემულად წრილი წითელი ევჯივლებით. ისინი მოხდენილ ბოლო-წარწყვეტულ წრეშია ნაწარმილი, რომელნიც წითელი, თფინი ჯვლის მქონე ევჯივლებით ბლოკდგება.

ფრაგმენტის ზედა მარცხენა კუთხეში მდიდრულად ორნამენტირებულ ოთხკუთხედიან მოქვეული ღრთისმშობლის მონოგრამის ნაწილი — ΘV — არის მოთავსებული. ამხეში და ქარზეა თფინი მინაქრითაა კაჟაბა-წინი კვარცხილავების ქვე ეპისხურ ფონზე. Θ კ ამასთან წითელი ევჯივლებითაა შორული. გამსაგრებებით მდიდრულ ფონს ანიჭებს ამ ფრაგმენტს კვარცხილავებზე შემოთავსებული, ცისფერი და წითელი აკანის ფოთლებითაა აღმოცენებული წითელღერითი ევჯივლი ევჯივლებით შედგენილი ორნამენტი. ტიხრები და მინაქრის შრეც თხელია. ნატიფი ხასხასა და ნახევრდაკვირვულ ღია მწანისა და ღია ეპისხურის წყლისით ფრაგმენტი სიუჟეტითაა გამორჩეული, სოლო გამკვირვულ ღია მწანე მინაქრის ქვე მჭვირვლი მქრქალი ოქრო მას ნათესა მტკბებს; თავისებურადაა ავტომტებული ოქროს ფონზე სხვადასხვა ძაღის, ზოგან სულ გამჭრქრალული (ეს გამოქრის ხარისხითაა შეიარბებული) ნახევრად გამკვირვულ ეპისხურად.

1. კონდაკოვმა ორნამენტს, მისი „უსსარლობისა“ და „მოუხაზურელობისა“ გამო, აღმოსავლურად, ხარხრული სხვაელების ნაოჯად მიიჩნევს. მხევე აქვს გამოტყვევებული ამ ფონის სხვა ფრაგმენტებიც; მათ შორის ერთ-ერთი — მონოგრამის მთვრე ნახევრის მოქვეული, ამ ფრაგმენტებთან ამავედანი ინახება კლონის მუწუშში, დახარჩენი კი — მტროპოლიტან მუწუშში (№ 17.190.644—45—48).

ნახატის სიუჟეტითა და ფერების გამკვირვლებით ფრაგმენტი გარკვეულად წარუჩავს მტვრონის ხატის შედღობონებს ენაოსხეებს (№ 161 — 166).

Н. Кондаков воспроизводит и другие фрагменты этого фона, включая фрагмент с первой половиной монограммы Богоматери. Один из них хранится ныне в музее Клоньи, остальные же — в Метрополитан-музее (№ 17.190.644.45-48).

Точность рисунка, а также полупрозрачные смальты ориентальского фона проявляют определенное родство с медальонами Цаленджикского Спаса (№ 161—166).

170. The Background Fragment of the Icon of the Virgin (S'3226).

10th—12th cc.

Dimensions: 13.5 cm x 8 cm.

Basically well preserved, some very little pieces of enamel have crumbled away.

The fragment entered the collection of the Museum in 1923.

The background plaque is quite an independent piece of art. The bottom left part is cut along the presumable contour of the figure. The background of the plaque is bright blue. The ornament has the shape of stylized, light-brown buds with bright-green petals and an added vivacity of little red flowers all encircled in graceful ringlets with fine pointed ends crowned with white-calcied, red flower.

In the top left corner of the background we have a part of the Virgin's monogram ΘV, inside a lavishly ornamented quadrangle. The characters and the title of abbreviation are drawn in white enamel against a dark, purple-brown background of the quadrifoil. The character Θ has an additional red floral ornament. The pattern made of red-and-yellow flowers growing out of blue-red acanthus leaves enclosing the quadrifoil impart more sumptuousness to the figure. The partitions and the enamel are both thin. The refined pattern and the semi-transparent, light-green and light-brown enamels communicate a delicacy to the plaque all its own. The mat gold overtones perceptible through the translucent light-green enamel seem to light it up, while the pale-brown, semi-transparent enamel of various intensity, in some places quite dimmed, due to uneven firing, acquires a peculiar glow against this gold background.

N. Kondakov considers the ornament oriental because of its infinity or absence of limits. Here he perceives the influence of the Persian art of ornamentation.

N. Kondakov also reproduces the other fragments of this background including the drawing bearing the first half of the Virgin's monogram. One of them is now kept at the Cluny Museum and the others at the Metropolitan Museum (No. 17.190.644-45-48). The elegance of the drawing and semi-transparent enamels of the background demonstrate certain affinity to the medallions of the Tsalenjikh icon of the Saviour (Nos. 160—165).

170. Фрагмент фона изображения Богоматери (ГИЗО 3226).

X—XII вв.

Размеры: 13,5×8 см.

Состояние: в основном хорошая, выпали

незначительные кусочки эмали.

Фрагмент поступил в музей в 1923 г.

Пластина фона представляет вполне самостоятельную часть произведения. Нижняя левая сторона ее вырезана по контуру предполагаемого изображения. Фон пластины — ярко-синий. Орнамент дан в виде стилизованных светло-коричневых бутонов с ярко-зелеными листочками, оживленными красными цветочками, целиком вписанным в изысканные круги с тонкими заостренными концами, завершающимися красными цветками с белой сердцевинкой.

В левом верхнем углу фона — часть монограммы Богоматери „ΘV“, помещенной в богато ориентированный четырехугольник. Буквы и монограмма выведены белой эмалью на темном пурпурно-коричневом фоне квадрифолия, а буква „Θ“ еще украшена красными цветочками. Особую пышность этому изображению придает орнамент, охватывающий четырехлистник и составленный из желтых цветов с красным кружком и голубых с красным акантовых листьев. Перегородки и слои эмалы тонки. Особую „деликатность“ пластине придает изысканный рисунок и полупрозрачные светло-зеленые и светло-коричневые эмалы. Матовый тон золота под прозрачными светло-зеленым придает ему свет. Светло-коричневый же полупрозрачный разной интенсивности, иногда совсем полблекший от разного качества обжига, на фоне золота мерцает особым образом.

Н. Кондаков считает этот орнамент восточным, так как он бесконечен и не имеет определенных рамок. В нем он видит большое влияние персидской орнаментики.

ბიბლ. (Библи.): Н. Кондаков, Византийские эмалы, с. 299-301, табл. 18; F. Bock, S. 404, Abb. XXXI; Собрание М. Богдан, № 91; Сб. Amiranachvili, Les émaux, p. 97; В. минахшვილი, ხატების კანონი, გვ. 14-16, სურვ. 6 (შ. Amiranachvili, Хатების ტრიტიკი, с. 126-128, табл. 6).

171—172. შარავანდის ორი ფრაგმენტი (ს⁴ 3227 გ, 11118).

X—XII სს.

ზომები 1) 12,5—4 სმ; 2) 9,5—4,5 სმ.

დაცულობა კარგია, ოდნავ შეღებულია.

ერთი ფრაგმენტი შეიძალაა შესუფთავებული 1923 წ., მეორე (11118) — 1975 წ.

შარავანდის ფონი ღია მწვანე, ნახევრადგამჭვირვალე შინაწერისა. ორ-ნაბეჭტს პარალელურად გადგებული ორი სტილიზებული ღერო ქანის, მათ ზეგულებში კი ქანისებური ფილალები მოთავსებული. ღეროები წითელია, თეთრი, წითელი და ვეითელი ფილალები კი ღურვ ფონზე მოცემული. ღეროებს ორხაზ მხარეს კიდევ წვრილი ორნამენტო შემოუყვება, ერთნაბეჭტის კი იხინი ნახევრადგამჭვირვალე მწვანე მომცნო ჯერე-მითაა გადგებული. ორნამენტის ნახატი, კოლორიტობა, ნახევრადგამჭვირვალე ღია მწვანე სმალტით ეს ფრაგმენტები წალეუჯიხის მაცნოერის ხატის ორ მდგალიონს ენათუხუვება (№ 161—166). მესრულებს სიფა-ქიჯე, ხარისხი, შინაწერის ტრანალაბა, ნახევრადგამჭვირვალე მწვანე სმალტა მათი ღრთხმშობლის გამოხსუხულებს ფონის ფრავენტსაც უკავშირებს (№ 170).

ორი ანალოგიური ფრავენტტი დაცულია მეტროპოლიტენ მუზეუმში (№ 17. 190.646-47).

171—172. Два фрагмента нимба (ГИЭО 3227/г, 11118).

X—XII вв.

Размеры: 1) 12,5 см—4 см; 2) 9,5 см—4,5 см.

Сохранность: хорошая, совсем незначительное повреждение.

Один фрагмент поступил в музей в 1923 г., другой (11118) — в 1975 г.

Нимб имеет светло-зеленый полупрозрачный фон с орнаментацией, составленной из двух параллельно расположенных рядов стилизованных стеблей, в завитках которых помещены листики лирообразного рисунка. Стебли — красные, листики — белые, красные, желтые на синем фоне. Ряды окаймлены с обеих сторон еще тонким орнаментом и связаны друг с другом зелеными крестиками полупрозрачной эмали. Рисунок орнамента завитков, колорит эмали, полупрозрачная светло-зеленая смальта роднит эти фрагменты с двумя медальонами Цаленджихского Спаса (161—166). Тонкость исполнения, качество и тон эмали, полупрозрачная зеленая смальта связывают эти части нимба с фрагментом фона Богоматери (№ 170).

Аналогичных два фрагмента хранятся в Метрополитэн музее (№17.190.646-47).

171—172. Two Fragments of the Halo (S⁴ 3227/g; 11118).

10th—12th cc.

Dimensions: 1) 12.5 cm—4 cm; 2) 9.5 cm—4.5 cm.

Well preserved, only very slightly damaged.

One of the fragments entered the collection in 1923.

the other (N 11118) in 1975.

The halo has a light-green semi-translucent background with an ornament made of two parallel rows of stylized stems whose scrolls enclose lyre-shaped petals. The stems are red, the petals are white, red, yellow against the blue background. These rows of stems are on both sides encircled by a fine ornament and connected by little green crosses of semi-translucent enamel. The ornament of the scrolls, the colouring of the enamel, the semi-translucent, light-green smalt relate these fragments to the two medallions of Tsalenjikha Saviour (Nos. 161—166). The refined manner, the quality and the colour of the enamel, the semi-translucent, green smalt are analogous to the background fragments of the Virgin's icon (No. 170). Two similar fragments are in the Metropolitan Museum (No. 17.190.646-47).

ბიბლ. (ბიბლ.): Н. Кондаков, Византийские эмали, с. 301-302, табл. 19; F. Bock, S. 401, 405, 406, Abb. XXXI; Собрание М. Боткина, № 91; Ch. Amiranshchili, Les émaux, p. 97; შ. ამირანშვილი, ხალხის კარგი, გვ. 14-16, სურ. 7; (Ш. Амيرانшвили, Халхский триптих, с. 128, табл. 7).

173—180. შარავანდის რვა ფრაგმენტი (ს⁴ 1411).

X—XII სს.
ზომები: კუვლაზე დიდი ფრაგმენტი 6—3 სმ, ტახრების
სიმაღლე 3 მმ
დაცულია ვარკი
ფრაგმენტები შექაიულაა მუზეუმში 1913 წ.

ოქროს ფონზე მიცემულ ორნამენტულ სახეს შეადგენს ერთმანეთთან შეერთებული ნახევრადამკვირვალე მწვანე წითელმკვირვალეული წრეები. ვოკელ მთავანში თფრით, წითლითა და ლურჯით შესრულებული კვავილებია. უდიდესი ფრაგმენტის კიდეს ტახროვანი თფირი, ლურჯი და ნახევრადამკვირვალე მწვანე შიანაქროთ შესრულებული ორნამენტი დაუკუება. უკანასკნლის ანალოგია დუმბარტონ ოქსის კოლექციის ერთ-ერთი ფრაგმენტი (იხ. M. C. Ross, DOC II, p. 103, № 150, LXVII). სახესით შესაძლებელია, რომ იმავე ანსამბლს უნდა მიეკუთვნოს მეტროპოლიტენ მუზეუმში დაცული ფრაგმენტი (№ 17.190.652) ზენიგოროდსის კოვილი კოლექციიდან.

173—180. Восемь фрагментов нимба (ГИЭО 1411).

X—XII вв.
Размеры: самый большой фрагмент — 6 см—3 см, высота
перегородок — 3 мм.
Сохранность: хорошая.
Фрагменты поступили в музей в 1913 г.

Орнамент фрагментов нимба представляют соединенные между собой круги — полупрозрачные светло-зеленые с красным ободком, в которые вписаны цветочки — белые с красным и синим. Орнамент — на золотом фоне. У края самого большого фрагмента горчичный орнамент — белый с синей и светло-зеленой, полупрозрачной эмалью. Параллель этой последней детали — эмалевый фрагмент из коллекции Думбартон Окса (см. M. C. Ross, DOC II, c. 103, N 150, LXVII).

Вполне вероятно, что к этому же набору должен относиться и эмалевый фрагмент, хранящийся в Метрополитен музее (№ 17.190.652) из бывшей коллекции Звенигородского.

173—180. Eight Fragments of the Halo (S⁴ 1411).

10th—12th cc.
Dimensions: the biggest fragment — 6 cm — 3 cm; the height
of the partitions — 3 mm.
Well preserved.
The fragments entered the collection in 1913.

The ornament of the fragments is made of interconnected, light-green, semi-transparent, red-rimmed circles, enclosing white floral patterns adorned with red and blue. The ornament is executed against the gold background. At the border of the biggest fragment there is a checkerboard ornament in white, blue and pale-green, semi-transparent enamel. The parallel of the latter detail is found in the enamelled fragment from the collection of Dumbarton Oaks (cf. M. C. Ross, DOC, II, c. 103, No. 150, LXVII). Most probably the fragment in the Metropolitan Museum (ex. coll. of Zвениgorodski) No. 17.190.652) belong to the same ensemble.

181—182. სამაჭურის ორი ფრაგმენტი (№ 11119).

X—XII სს., ბიზანტიური სტილი.
ზომები: დიამეტრი — 3,7 მმ.
დაცულაა კარგი
ფრაგმენტები შემოსულია მუზეუმში 1975 წ.

სამაჭურის ფრაგმენტები ორივე შრიდანაა მორთული. ორნამენტი მწკნინაწინაწელბანია წითელი ზოლით მოსაზღვრული სუთი დანაყოფის მოხავედებითაა შექმნილი. სუთიდან ორი დანაყოფი თითო ფონზე გამოხატული ლურჯი (მისი ცენტრი წითელი არის აღნიშნული) ტიხროვანი ორნამენტითაა შევსებული. დანარჩენ სამზე ორი კადამული „ეკლავია“. იგულისხმავს კოლონადორი კვალივითაა მოქმედებული. ფონი თეთრია, სამაჭურის კი ლურჯით, წითლით, მწკნინით და თეთრით არის გამოვლენილი. სამაჭურის შუაში მხარესაც იგივე ნახატია, მხოლოდ დანაყოფების თანამდევრობაა შეცვლილი. ფაქიზად შესრულებული ეს სამაჭური ბიზანტიური ოქრომკვლავის მხატვრული ნიმუშია.

181—182. Два фрагмента браслета (№ 11119).

X—XII в., византийская работа.
Размеры: диаметр — 5,7 см.
Сохранность: хорошая.
Фрагменты поступили в музей в 1975 г.

Фрагменты украшены с обеих сторон. Орнамент состоит из пяти отрезков, отделенных друг от друга тонкой красной полосой с зелеными кружочками. Украшение двух отрезков составляет геродатийский орнамент — белый фон с синими фигурами, имеющими красный центр. Остальные чередуются три отрезка украшены двумя соединенными между собой сердцевинами с цветком внутри, имеющими тонкие ответвления. Фон — белый. Применены цвета — синий, красный, зеленый, белый. Противоположная сторона браслета украшена аналогично, только варьируется соотношение отрезков. Исполнение тонкое. Браслет — высокохудожественный образец византийской ювелирной техники.

181—182. Two Fragments of the Bracelets (No. 11119).

10th—12th cc., Byzantine.
Dimensions: diameter — 5.7 cm.
Well preserved.
The fragments entered the Museum in 1975.

The fragments are decorated on both sides. The ornament consists of five sections separated by red stripes with green rings. Two sections are decorated with a checkerboard ornament of blue figures with a red centre against a white background. The three other successive sections are decorated with two interconnected heart-shaped ornaments with a floral pattern and sprouting shoots inside. The background is in white enamel. The colours used are blue, red, green, white.

The reverse of the bracelet is decorated identically but with a varied succession of the sections. The execution is refined. The bracelets are a specimen of a brilliant Byzantine jewellery technique.

183. კულონი (№ 11120).

X—XII სს., ბიზანტიური სტილი.
ზომები: 3x2 სმ.
დაცულაა კარგი.
კულონი შემოსულია მუზეუმში 1975 წ.

ოქროს ფონზე შუაში თეთრი წრე, ქვემოთ კი რქები; სამივე წითლიაა შემოკლებული. თითო წრეში ლურჯი ჯვარია ჩაწერილი. მისი ჰედავები წითელი, თეთრი ცენტრის მქონე „ეკლავებით“ მოლოცვება. წრე და რქები სავსებების წვეულებებითაა სანაქულია (იხ. შუა, კიევერი ვ. წ. „კოლტები“). გულსავსეი ნახატითა და კოლონით წაგავსებულ ოქროს კოლექციის სავსე, რომელიც XI საუკუნითაა დათარიღებული. (იხ. M. C. Ross, DOC II, p. 103, № 151, LXVIII, c., tabl. V).

183. Кулон (№ 11120).

X—XII в., византийская работа.
Размеры: 3x2 см.
Сохранность: хорошая.
Кулон поступил в музей в 1975 г.

На золотом фоне кулона — круг в центре, внизу два рога. Круг и рога описаны красной каймой. Белый круг содержит синий крест, замкнутый красными сердечками с белым центром. Между рукавами креста — зеленые четырехугольники. В рогах представлен растительный орнамент — белый и красный на синем фоне. Круг и рога, украшающие кулон, являются отработанными элементами декора колтов, в частности колтов из Киева, с которыми он проявляет сходство и в рисунке орнамента. Рисунок и колорит кулона находит аналогичную серию из коллекции Думбартона Окса, датируемую XI в. (см. M. C. Ross, DOC II, c. 103, N 151, tabl. LXVIII, tabl. V).

183. The Pendant (No. 11120).

10th—12th cc., Byzantine.
Dimensions: 3 cm x 2 cm.
Well preserved.
The pendant entered the Museum in 1975.

Against the gold background of the pendant there is a white circle in the centre and two horns at the bottom. The circle and the horns are surrounded by a red line. The white circle encloses a blue cross with red, heart-shaped patterns at the ends of the branches and a white centre. Between the branches of the cross there are green quadrangles. The horns are decorated with a white and red vegetative ornament against a blue background. The circle and the horns are a common decoration of pendants (cf. Kiev "kolts"). The drawing and the colouring of the pendant resembles the Byzantine earring from Dumbarton Oaks dating from the 11th century (cf. M. C. Ross, DOC. II, c. 103, No. 151, tabl. LXVIII, col. tabl. V).

184—185. ორი სწორკუთხა საგანი (ს' 1411).

X—XII სს., ბიზანტიური ხელობა.
ზომები: 7 × 5 × 3 მმ.
დავრელობა: კარგი.
საგნები შემოსულია მუზეუმში 1975 წ.

ამ გურგაველი დანაშნულუბის საგნების ცალი მხარე ურუბ, მეორე კი გახსნილია. ორივეზე მძივებია შეკრული. ისინი თეთრი, ლურჯოთა და წითლი მესრულუბები ტიპროვანი ორნამენტებითაა შეკრული. კადგეზზე კი ზურმუხტისფერი ნახვეარჯრებაა. ორნამენტს ოქროს ხარხო აქვს შემოკლებული. ამ საგნების მგავსი ნივთები ინახება ზეანეთში, წმ. კვირიკესა და ივლიტას ეკლესიაში (ლაგურკა, კალის თემი). მათ შორის მხოლოდ ის სხვაობაა, რომ უცხანსეზღნი ოგანუ დიგია და ტიპროვანი ორნამენტის ორი რიკითაა მორთული.

184—185. Два прямоугольных предмета (ГИЭО 1411).

X—XII вв., византийская работа (?).
Размеры: 7 × 5 × 3 мм.
Сохранность: хорошая.
Предметы поступили в музей в 1913 г.

Одна сторона прямоугольников глухая, другая — открыта. К ним подвешены бусинки. Орнамент — городчатый, решенный в белых, синих и красных тонах с боковыми изумрудными полукрестиками. Орнамент заключен в золотую рамку. Прямоугольники родственны таковым, хранящимся в Сванети, в церкви святых Квирикე и Ивлиტა (Лагурკა, Кальское общество). Они обработаны почти так же, с той лишь разницей, что в них — два ряда городчатого орнамента, а также размер их больше. Назначение этих предметов неясно.

184—185. The Two Rectangular Objects (S' 1411).

10th—12th cc., Byzantine (?).
Dimensions: 7 mm × 5 mm × 3 mm.
Well preserved.
The objects entered the collection of the Museum in 1913.

One side of these rectangular objects is blank, the other is open. Beads are suspended from both. The checkerboard ornament is in white, blue and red colours, emerald-green half-crosses at the sides. The ornament is enclosed in a gold frame. The objects resemble those kept in Svaneti in the Church of St. Kvirike and St. Ivlita (Lagurka, Kala Community). They are wrought almost identically with the only difference of having double rows of checkerboard ornament and being larger in size. The purpose of these objects is unknown.

188—191. ოდიგეტრიის გამოსახულების შარავანდები და წარწერაინი მედალიონები (წილქის ღმრთისმშობლის ხატი, კ. 786).

XII ს., დასაწყ., ბიზანტიური სკოლა.
ზოგადი ღმრთისმშობლის შარავანდი 40,5—3 სმ, ქრისტეს შარავანდი 17,5—1 სმ. მედალიონების დიამეტრი — 3,3 სმ. დაცულია: მინიათავად კარგი.

ღმრთისმშობლის შარავანდი ექსხლად დეოფილი. ამოთვს ხეთი მინანქრანია; შეეკვეტი (წარწერით IC:IX) — ჭედური. თავდაპირველად ეს უკანასკნელი მინანქრანია ეოფილა, რასაც მივყავს მისთვის სამხედროების კალი, როგორცაა შეტყობებული დანარჩენი ფორატები: ეოკე-ლი და მათგანის კიდებებს შუაგულში სავაგებო სპეკუსები და ამოკრული. ეველა დანაყოფის ორნამენტი თითქმის ერთნაირია. ოქროს ფონი შეეს-ბუთა სხმი შორდილი კადროფილითა და სამეურნეობი კიდებებს. კადროფილითა მინანქრის ნახტომი ორნამენტული სხვაობა: იგი ხსნ ვლორტებით გერმეტილი ოთხეული წარმოკვეცილი, ხსნ ცენტრალურ რომბს თუ სწორ-კოხტედი შემოწერილი მივითვებს პოლოგადიბაროული გეოლოგანის ხსენებით მოყვანილ წრედ, ხსნე უნდალად ფოთლოვან ხსენე. სამეურნეობი ორნამენტული ხსენეწერებითაა შეტყობული. ორნამენტი თეთრი, აგურის-ფერი წილთია, სოსანიი და ღურჯიანა შემოწებული. შარავანდის და-ყოფის და მცხანებული ორნამენტული მიხი შემოწობის პრინციპით წილქის ხატის მინანქრანი ევქენის ხსნ-მარეობი დეკორატიული ნიკოპაეს-ს ხატს მკავს. ამასთანავე, უკანასკნელის ორნამენტის თეთი ნახტო სულ სხვადა და უფრო ხსნის ღმრთისმშობლის შარავანდისს კავებებს (№ 167), ვიდრე წილქის ხატი.

ქრისტეს შარავანდის მწვენი ფონზე კანონზომიერად ენაცვლება ერთიმე-ორის წილად გამოსახული ხეობი. თითოეულ მათგანში წილთია და თეთრი გამოსახული გეოლოგია მოთავსებული, ხეობებს შორის კი თეთრი გეოლოგია ხსნეული.

შეკვეთის ფონებში იხსნება ორი მედალიონი რომელიც ადრე ხატს ამ-კობად. ისინი ამოთხურულ, ჭედურ ჩალინისებურ ვარგადა ხსნეული. თითოეული მედალიონის შუაგულში მოცემულია ღმრთისმშობლის-სი-თილი წრე. მას წილად და ოქროს ზოლები ეკვლება, მათ კი იხვე უღრმამინდესი ზოლი მიხსნებს მასზე განთავსებული თეთრი წრეობები; უკანასკნელთაგან ეოკეული წილად ვარგა ხსნეული. შუა წილის ბრუნე თეთრი სპოხით გამოყვანილი წარწერა, შესასხნისდე: MP და ΘV. თითქმის ასეთივეა „ნიკოპაეს“ ვენეციური ხატის მედალიონები, მათ შორიდ მინანქრის ფერი განასხვავებს. წილქის მედალიონები ხსნელის კარგის მარეუკა ფრთხე მოთავსებულ დეკორატიულ ვარგის ექსე-კვება (№ 222). ხსნელის ვარგის, ხსნელობს, ქრისტეს და პაულ მო-ცემელის გამოსახულებათა შემცველი (№ 85—86), ენაოსავება ხსნატითა და კოლორიით (იქვე თქონს, აგურისებურ წილქის, ღურჯის და სოსანს მუცელები) ღმრთისმშობლის შარავანდი. მიხი ცალკეული ელემენტები, მეკლადე, შეიკლება შევადროთ მირიპოლში მოთავსებულ ე. წ. „კოლ-ტემს“. ქრისტეს შარავანდი, თავის შრეზე, ძალზე უნაყოფილად შარავან-დის ზემოაქრული რეა ფრავებელი, ხსნეც მშობლად ვარგისი მოყე-ვნილობა ორნამენტულად ენაყოფილი (№ 173—180).

წილქის ხატის დეკორატიული მინანქრების თარიღი და წარმოშობა ხსნელის კარგის ანტიწილად ვარგის მიხეცები უნდა განისხვავდეს, ეს უკანასკნელი კი უნდა იყოს მათზე მოთავსებული გამოსახულებითა-და დათარიღებული. შესასხნეულია, რომ წილქის ხატის ეს ნაწილები მიხსნე XII საუკუნის დამდეგის ბიზანტიური სკოლის ანთროპომორ-ფულ მინანქრებსაც უკავებდება.

188—191. Нимбы и дробницы Одигитрии (икона Цилканской Богоматери, Карг. 786).

Нач. XII в., византийская работа.
Размеры: нимбы Богоматери — 40,5 — 3 см; Христа — 17,5 — 1 см; диаметр дробниц — 3,3 см.
Сохранность в основном хорошая.

Нимб Богоматери разделен на шесть отрезков, из которых пять — эмальевые, шестой — чеканеный с надписью „IC IX“. Этот последний в свое время был также эмальевый, на что указывают следы лака, аналогичных тем, которыми укреплялись остальные пластины, и именно специально для этого треугольники в центре обеих сторон. Орнамент всех отрезков почти идентичный. Золотой фон заполнен тремя крупными квадрифолиями и трилистниками по бокам. Рисунок квадрифолий слегка варьируется — иногда он представляет собой четырехлистные, окруженные стеблями, иногда круги с закручивающимися внутрь концами и цветочным орнаментом, вокруг центрального ромба или прямоугольника, иногда же просто лиственный орнамент. Трилистники — орнаментальные полукурги. Орнамент выполнен в белых, кирпично-красных и лилово-синих тонах.

По принципу построения нимбы отрезками и его украшения растительным орнаментом цилканская эмаль проявляет сходство с известной иконой Богоматери-Николеи, хранимой в венецианском Сан-Марко. Однако рисунок орнамента здесь совсем другой и напоминает больше нимб Хобского (№ 167), чем Цилканской Богоматери.

Нимб Христа — на темно-зеленом фоне закономерное чередование красных завитков с помещенными в них цветочками красной и белой эмали, с белыми цветочками между завитками.

Некогда украсили икону и две эмальевые дробницы, хранившиеся отдельно в фондах музея. Это два выпуклых медальона, связанных в чеканной оправе со жгутообразным ободком.

Центральную часть медальона составляет ультрамаринный круг с красной и золотой каймой, за которой следует еще одна ультрамаринная полоса, содержащая белые круги с помещенными внутри них красными крестиками. На фоне центрального синего круга белыми буквами выведены надписи „MP ΘV“. Эти дробницы почти аналогичны таковым на венецианской иконе Богоматери-Николеи, варьирован всего лишь цвет эмалей. Они проявляют также большое сходство с медальонами, украшающими декоративный крест на правой стороне Халхуского триптиха (№ 222). С декоративными крестами Хахули, точнее, с включающими изображения Христа и Павла (№ 85—86), обближает и нимб Богоматери, который родственен им не только по рисунку, но и по колориту — и там применены белые, кирпично-красные и лилово-синие тона. Отдельные элементы нимба можно сравнить, например, с колтами из Мирополи. Нимб же Христа наиболее близок вышерассмотренным восьми фрагментам нимба (№ 173—180) с той лишь разницей, что там слегка варьирован сам цветок.

Дата и происхождение цилканских декоративных эмалей определяется указанными декоративными крестами Халхуского триптиха, которые датированы в основном их фигурными изображениями. Возможно, что эти части Цилканской иконы в какой-то степени связываются с ее эмальевыми фигурными медальонами византийской работы нач. XII в.

**188—191. The Halos and the Medallions
of the Virgin and the Child
(the Tsilkani Icon of the Virgin, K. 786).**

Beginning of the 12th century, Byzantine.

*Dimensions: Halo of the Virgin — 40.3 cm — 3 cm. Halo of
Christ — 17.5 cm — 1 cm., diameter of medallions — 3.3 cm.
Well preserved.*

The halo of the Virgin is divided into six parts, five of which are enamels, the sixth being a repoussé plate bearing the inscription: IC IX. The latter had once been enamelled too, which is evident in the traces of the dove-tail joints identical to those fixing the other plates which have specially for this purpose triangular holes in the centre of both sides.

The ornament of all the parts is almost identical: the gold background is filled with three large quadrifolios with trefoils at the sides. The pattern of the quadrifolios varies: sometimes it's a quadrifoil surrounded with stems, sometimes it is made of circles with ends winding inside and a floral ornament around the central, diamond-shaped or rectangular figure; sometimes it is just a folial ornament. The trefoils are represented by ornamental half-circles. The ornament is executed in white, brick-red and purple-blue colours.

By the structural principle of being made in several parts and by its vegetative ornamentation the Tsilkani enamel resembles the famous icon of the Virgin (Nicopeia) sheltered in San Marco, Venice. But the drawing of the ornament in the latter is quite different and is rather more analogous to the halo of the Khobi Virgin (No. 167) than to that of the Tsilkani.

The halo of Christ is decorated by the regular succession of red scrolls encircling flowers in red and white enamel and more white flowers between the scrolls against the dark-green ground.

The icon was formerly decorated with two enamelled medallions now kept separately in the Museum. They are convex in form, set in repoussé casing with a platted rim.

In the central part of the medallion we have an ultramarine-blue circle with a red and gold rim surrounded by one more stripe of ultramarine-blue with rings enclosing red crosses. Against the blue background of the central circle the characters MP ΘΥ are traced in white enamel. These medallions are almost identical to those on the Venetian icon of the Virgin Nicopeia; only the colour of the enamel is varied. They also resemble the medallions adorning the decorative cross on the right panel of the Khakhuli triptych (No. 222).

The halo of the Virgin also resembles the decorative crosses of the Khakhuli icon, those bearing the images of Christ and St. Paul (Nos. 84—85), being related to them not only by the pattern of the ornament but by the colouring as well. They all make use of white, brick-red and purple-blue colours. Some elements of the halo could be compared to the kolts from Mirropol. Christ's halo is strikingly close to the eight fragments of the halo (Nos. 173—180) discussed above, with the only difference in the variation of the flower.

The date and the origin of the decorative enamels from Tsilkani are determined by the decorative crosses of the Khakhuli triptych which are dated according to their figurative enamels. These parts of the Tsilkani icon might be to a certain extent related to the Byzantine enamelled figurative medallions of the beginning of the 12th century, on the same icon.

ძოფ. (ბაბლ.): III. ამირანაშვილი,
Циликанская икона Богоматери, с. 18;
Св. Amiranashvili, Les émaux, p. 58, pl. 59;
Au pays de la toison d'or, p. 120, № 44.

192—208. სამკუთხედები და სწორკუთხედები

„ბულში“ ჩაწერილი ყვავილებით
(ხახულის კარები).

X—XII სს.
ზომები: 2,5×2,5 სმ; 3,5×2,5 სმ; 3,5×3,5 სმ.
დაყვლობა: ძირითადად კარგი.

ოქროს ფონზე შუაგული მრავალკუთხედი გამოსხული, კუთხეები კი სამი (სამკუთხედი) თუ ოთხი (სწორკუთხედი და რომბი) „ბულში“; მასში ჩაწერილი ყვავილით. მრავალკუთხედი წითლისა და ლურჯის მონაცვლეობის რიგი იკვლება, მასში ჩაწერილი ჯვარი და წრე თეთრია, ზოგჯერ ევთილიც. „ბულში“ ფინი თეთრია, სამურა ევთილი წითელი, მისი ღერო კი, რომელიც ქვემო „ბულის“ კონტურს უკრძდება, ღეროვანია. ამ სახით შევსებული სამკუთხედები აქიოსის ხახულის კარების მარჯვენა ფრთხვ მთავსებელ კვადრატოლოვან „ჯვარდში“ გამოსახულებით (№ 1) და pendant მდებარე გრძობილურ ჯვარს. ამჯერავე უფრო ბუნებრივია შევსებული შუა გამოსხვილი ჩაწილის ორი ჯვარი (კოვკლი მათგანის თითო მკლავი მოკვიანობით შევსებული). აქვე მარჯვნივ „კვიპაროსის ქვეშ მდებარე ღმრთობისმოზღვის“ ქვემოთ იხილეთ რომბია. კარგის შეანაწილის ქვედა მარცხენა კუთხეში მოთავსებულია დეკორატიული ჯვარი № 86. ზაველ გამოსახულებით (№ 86), რომლის დანარჩენიდან განსხვავებული მარცხენა მკლავი „ბულში“ სწორკუთხედიან; იგი, როგორც ჩანს, ცვიანია მიმდებარეული ჯვარსე.

192—208. Треугольники и прямоугольники со вписанными в сердечко цветочками (Хакхульский триптих).

X—XII вв.
Размеры: 2,5 × 2,5 см; 3,5 × 2,5 см; 3,5 × 3,5 см.
Сохранность: в основном хорошая.

Орнамент составлен из центрального многогранника и угловых сердечек со вписанным в него цветком, по три, если это треугольник, и по четыре, если это прямоугольник или ромб. Фон — золотой. Красный и синий в многограннике варьируются, крест и кружок в нем — белая, иногда — желтая. Фон сердечек — белый, красный трехлопастный цветок — с синими стеблями, которые замыкаются под ним в контур сердечек. Треугольники с таким орнаментом украшают квадрифолий с Распятием на правой створке Хакхульского триптиха (№ 1) и pendant филигранный крест на другой створке склади. Такие же пластины и на двух крестах на центральной нижней выступающей части (один рукав в крестах заменен более поздней работой). Здесь же, справа, приблизительно под „Богородицею у кипариса“ — ромб с указанным орнаментом. В нижнем левом углу центральной части триптиха помещен декоративный крест с изображением св. Павла (№ 86), левый рукав которого содержит прямоугольник с сердечками, не соответствующий остальным декоративным пластинам и прикрепленный к кресту, очевидно, позже.

192—208. Triangles and Rectangles with a Heart-Shaped Pattern Enclosing Flowers (the Khakhuli triptych).

10th—12th cc.
Dimensions: 2.5 cm × 2.5 cm, 3.5 cm × 2.5 cm, 3.5 cm × 3.5 cm.
Well preserved.

The ornament is made of a polyhedron in the centre with heart-shaped patterns in the corners, three in a triangle and four in a rectangle or rhombus, enclosing a floral ornament. The background is gold. The succession of red and blue colours in the polyhedron varies; the cross and the circle are white, sometimes yellow. The background of the heart-shaped figures is in white enamel, the red trefoil flowers have blue stems which join into heart-shaped figures under them. Triangles with an identical ornament adorn the quadri-foolium with the Crucifixion (No. 1) on the right panel of the Khakhuli triptych and pendent to it the filigree cross on the left panel. Plaques identical to these make up the two crosses on the bottom, central, projecting part (one branch of a cross is replaced by a later work). A little to the right approximately below „the Virgin by the Cypress“ we have a diamond-shaped figure with the described ornament. In the bottom left part of the triptych we have the decorative cross with St. Paul (No. 86) whose left branch carries a rectangle with heart-shaped ornaments different from the rest and obviously fixed to the cross at a later date.

ბიძუ. (ზიბლ.): ოქის, ს. 14, № 59-60, ს. 18,
№ 66; შ. ამბიანშვილი, ხაბულის კბრდი,
სურ., 24, 52, 56, 89, 92, 98 (შ. ამირანშვილი,
ხაკულსკი თრითი, თბლ. 24, 52, 56, 89,
92, 98).

209—210. ორი სწორკუთხა ფირფიტა მცენარეული ორნამენტით (ხახულის კარელი).

X—XII სს., ბიზანტიური სკოლა (?)
ზომები 3,5×1,9 სმ. 3×2 სმ
დაცულობა კარგა.

ეს ორი ფირფიტა მინაჩრებიტ და ჰეირუსი თულებით კარდის მუა ნაწილის ორ ვ. წ. „სიონს“ ესაზღვრება. მუამი ოქროს ზოლებით მო-საზღვრული სამკუხედა, მახში ჩაწული აქეთისტოთი, კუთხეებში ოქროს-ვარდიანი, ცენტრთან ოქროსვე რადიუსებით შეერთებული ოვალური თვლე-ბია. ოქროს ზოლებს შორის არეები ორნამენტითაა მკესებული. იგი უღტრა-მარინისფერ ფონზე მოცემული თეთრი ღერობითა და წითელი მტვრია-ნებითაა შედგენილი. ერთ-ერთ ფირფიტაზე მინაჩრებიანი სიბრტეები და-მატებით წითლითადაა შონაჩრთებული. ამ ფირფიტების პარალელები დუ-მბარტონ ოქსის კოლექციის შემომოკვანილი სეურე და საქართველოს ხელოვნების მუზეუმის კულონია (№ 183).

209—210. Две прямоугольные пластины с растительным орнаментом (Хакхульский триптих).

X—XII вв., византийская работа (?).
Размеры: 3,5 × 1,9 см.; 3 × 2 см.
Сохранность: хорошая.

Пластины примыкают к двум „Сioni“, помещенным в нижней центральной части триптиха. Декор прямоугольника составляют эмали и камни. В центре — большой треугольник, выведенный золотыми поло-сами, с аметистом. В углах — овальные оправы с камнями, также очер-ченные золотыми ободками и соединенные с центром золотыми же по-лосами радиусов. Отрезки между золотыми полосами заполнены орна-ментом, составленным из белых стеблей с красными тычинками по ультрамариновому фону. Это общий принцип для обеих пластин, толь-ко в одном из них оставленные для эмалей плоскости обрамлены еще красными рамочками, и сама площадь для орнамента сокращена. Пар-аллели — серьга, приведенная нами выше, из коллекции Думбартона Окса и кулон из фондов Государственного музея искусств Грузии (№ 183).

209—210. Two Rectangular Plaques with a Vegetative Ornament (the Khakhuli triptych).

10th—12th cc., Byzantine (?).
Dimensions: 3.5 cm × 1.9 cm.; 3 cm × 2 cm.
Well preserved.

The plaques border on the two “Sioni” in the bottom central part of the triptych. The rectangle is decorated with enamels and precious stones. In the centre we have a large triangle drawn with red stripes and adorned with an amethyst. In the corners there are oval casings with stones also encircled with gold rims and connected with the centre by means of radial gold stripes. The segments between the gold stripes are filled with ornament made of white stems and red stamens against the ultramarine background. This is a common principle for both plaques, only in one of them the spaces left for enamels are rimmed with red contours and the area for the ornament is smaller. The parallels are found in the earring from Dumbarton Oaks mentioned earlier and the pendant from the collection of State Museum of Fine Arts of Georgia (No. 183).

პიბლ. (ენგლ.) მ. ამბრანაშვილი, ხახულის კარელი, სურ. 65, 66 (III. Амбранашвили, Хакхульский триптих, табл. 65, 66).

211—213. სამი ორნამენტიანი კვადრატი
(ხახულის კარები).

X—XII სს. ბიზანტიურა სკოლა (?).
დაკულობა კარია.

ღმრთისმშობლის ჩახახულებული ხატის სამ კუთხეზე ორნამენტებიანი კვადრატები განლაგებული. კვადრატის შუა ნაწილი ამობურცულია, ნაპირები კი დახრილია. ეს უკანასკნელი ულტრამარინისფერ ფონზე განთავსებული თეთრი წრეებითაა შემკული, კოკელ მთვანში კი მოკავისფრო-მოწითალო სამკურები და სამკეთხედები მოქცეული. ცენტრალურ კვადრატს თეთრი წრეებით მოფენილი აბაღასხფერი მწკანე ზოლი აქვს შემოვლებული. ღურჯ მრავალუბოხდას (მასში წითელი ვაგარია ნაწრილი) და ფოთლებიან „იკლებს“ მის ირგვლივ მოკავისფრო-წითელი აჩარჩოებს. „იკლებში“ თეთრითა და ღურჯითაა შემოვლებული, ღურჯები თეთრია, ფოთლები და ფონი კი მწვანე.

211—213. Три квадрата с орнаментом
(Хажульский триптих).

X—XII вв., византийская работа (?).
Размеры: 2 × 2 см.
Сохранность: хорошая.

У трех углов вкладной иконы Богоматери помещены квадраты с орнаментом. Центральная часть квадрата выпуклая, бордюр дан на скосах и представляет собой ультрамаринный фон с белыми кругами, в которых заключены коричнево-красные трилистники и такого же цвета треугольники. Широкая кайма центрального квадрата — травянисто-зеленая с белыми кружочками. Коричнево-красная рамочка выделяет изображение сердечек со выписанными листиками вокруг синего многогранника с красным крестом. Сердечки описаны белой и синей полосой, стебли — белые, листики и фон — зеленые.

211—213. Three Square Figures with Ornament
(the Khakhuli triptych).

10th—12th cc., Byzantine (?).
Dimensions: 2 cm × 2 cm.
Well preserved.

Outside the three corners of the encaused icon of the Virgin we have ornamented square figures. The central parts of the squares are convex with slanting borders in ultramarine with white circles enclosing red-and-brown trefoils and triangles coloured identically. The broad rim of the central square is in grass-green with white circles. A red-and-brown frame encloses the blue polyhedron with a red cross inside, and the heart-shaped patterns bearing a foliate pattern, around them. The heart-shaped ornament is drawn in white and blue enamel, the stems are white, leaves — green. The background is green.

ბიბლ. (Библ.): Опись, с. 10, № 21; с. 12, № 48, 49; Ф. ამბროსიუელი, ხახულის კარები, 83-78-80 (III. Амирлахияли, Хажульский триптих, с. 160).

214—221. ჭერის სახედ განლაგებული ცრემლისებური მოსართავები (ხახულის კარები).

X—XII სს., ბიზანტიური სკოლა (?)
 ზომები: მოსართავის სიმაღლე — 2,6 სმ, ჯერისა —
 12,5 x 12 სმ.
 დაკრულია მინაქრები ომწივე გამქრქალდა და ოსნაჲ
 დასიანებულიყაა.

მინაქრის ცრემლისებური მოსართავები და ცენტრალური რომისებური ფორიყა კარების შუა ნაწილის ოდის ქვეშ კანლაკებულ ორ ჯვარს შუადეჲს. ორი მოსართავი — მარჯვენა ჯერის ქვედა და მარცხენა ჯერის მარცხენა — თუღებითაა შეცვლილი.

რომისებური ფორიყა ღმრთისმშობლის ჩახსენებელი ხატის კუთხეებში მოთავსებული კადრატების შესაგზადაა ორნამენტირებული. ცრემლისებური მოსართავების ორნამენტი კი ჩუენი ფონდის კულხაიგდის კულონის ანალოგიურია (№ 183). მასთან ერთად მათი ჰარალული დეჲმარტონ ოკისის სუჲრეა.

214—221. Крестообразно размещенные бляшки слезовидной формы (Хакхульский триптих).

X—XII вв., византийская работа (?)
 Размеры: высота бляшки — 2,6 см, креста —
 12,5 x 12 см.

Сохранность: эмали потухли, несколько повреждены.

Эмалевые бляшки слезовидной формы с центральной ромбовидной пластиной расположены так, что составляют два креста, размещенных под аркой на центральной части триптиха. Две бляшки — одна внизу (правый крест) и одна левая (левый крест) — заменены камнями.

Ромбовидная пластина содержит орнамент, аналогичный квадратам у углов вкладной иконы Богоматери. Орнамент слезовидных бляшек же совпадает с орнаментом кулона (№ 183). Параллели — खुлон из фонда Государственного музея искусств Грузии, серга из коллекции Думбартон Окса.

214—221. Tear-Shaped Plaques Arranged Crosswise (the Khakhuli triptych).

10th—12th cc., Byzantine (?).
 Dimensions: height of the plaque — 2.6 cm., height of the cross — 12.5 cm x 12 cm.

The enamels are faded and are somewhat damaged.

The tear-shaped enamelled plaques with a rhomboid figure in the centre are arranged so as to form two crosses, placed under the arch of the central panel of the triptych. Two of the plaques; one at the bottom (the right cross) and one to the left (the left cross) have been replaced by stones.

The rhomboid plaque bears an ornament identical to the square plaques at the corners of the encaused icon of the Virgin, while the ornament of the tear-shaped plaques resembles that of the pendant (No. 183). Parallels are found in the pendant from the collection of Georgian State Museum of Fine Arts and the rings from Dumbarton Oaks.

ბიძღ. (ზინა.): ომწი, ს. 10, № 13, 15;
 შ. ანთონაშვილი, ხახულის კარები, გვ. 76,
 სურ. 87, მმ (III, ამერიკალაშვილი, ჯახულის
 ტრიპტიხი, ს. 160, ტაბლ. 87, 88).

222. დიდი დეკორატიული ჯვარი (Хакхული ტრიტიხი).

X—XII სს. ბიზანტიური სკოლა (?)
ზომები 25 x 19,5 სმ. მუდღაპერების დამატება — 1,3 სმ, 1,7 სმ, 1 სმ.
დეკორატიული დაკრულია მუდღაპერის შუა ნაწილ (ახინი XIX სს-ზე შეკრულია მანანქრეთის შეცვლილი), ორი დიდი მუდღაპერის ადგილს თვალშია. რვა მცირე მუდღაპერიდან მანანქარი მხოლოდ სუსტ მერხა, ძლიერაა შეღებული (ცენტრალური მუდღაპერი).

ჯვარი კარგად მორევესა ფონის შუაგულშია მოთავსებული. მის შუაში და ბოლოებზე მუდღაპერებია. ჯვრის მუდღაპერები მინანქრის ზოლებითაა მიანაწილებული. ჯვრის მუდღაპერის დიდი მუდღაპერების (ძალიან სწორკუთხა ნახაზდგები შემოკრულებით) ცენტრში ბურთოებია; ისინი თითო ფონზე გამოისხილი წითელი ჯვრებითაა შევსებული, ამრიგად კი ნახაზდგურებში წაწერილი, ლტერამარინისფერზე მიკვეთილი წითელი საძვურები ქმნის. იგივე ორანჟური — ოლანდ — ზღრული წყურვეს — ამოისა ჯვრის მუდღაპერებს; ბოლოებთან იგი მსხვილდება. ცენტრალური წირის მინანქარი, როგორც შერჩენილი ნაწილით ირკვევა, მღერიათ, თერთია და აგურისფერი წითელი მუხრულეზულ ვახანის ფოთლის ეგზოხატებად.

სხვა და ქვედა მუდღაპერის ორხაზ ბოლოში მოთავსებულ მცირე მუდღაპერებს თავდაპირველი სახე აქვთ შერჩენილი. დიპლომატურად განლაგებულ ერთ წეადაზე თორი, წითელმუდღაპერულ წერტილ ჩანსელი ვარდულია გამოხატული. იგი ღერვათა და წითლით ან ლურჯით და მწვანით არის შეღებულული, და მართალი მუხაზე არის ახლავს. მცირე წევილი ღერჯ ფონზე მიკვეთილი თორი ოთხეუროს შუიგაც; მისი ცენტრი წითელი და ვეთოლი წრითა აღნიშნული, არია კი წითელი ან მართალი მუხაზეა. დიდი მუდღაპერებისა და მუდღაპერის განაპირა ზოლები ორანჟურების პარალელები წილნის ღრბთისშობლის ხატის მუდღაპერების (№ 188-191) და პალა დ'ოროს წინასწარმეტყველთა ვაძისახეულბებზე მოწერილი თაღების საძვურები, ვარდულებიანი მცირე მუდღაპერების კი ხობის ღრბთის-შობლის ხატის X საუკუნის მუდღაპერის წაყავს (№ 152-159) და რიზანოს პლეთებსაც მოკავებებს.

222. The Big Decorative Cross (the Khakhuli triptych).

10th—12th cc., Byzantine (?)
Dimensions: 25 cm x 19,5 cm, medallion diameters — 1 cm; 1,3 cm; 1,7 cm.

The central parts of the branches of the Cross have not survived. They have been replaced by a painted-enamelwork of the 19th century. The two bigger medallions have still replaced by stones; only five of the eight smaller medallions been rep cray enamel; the central medallion is badly damaged.

The cross is placed in the centre of the triptych's right panel. Its centre and the ends are adorned with medallions. The branches of the cross have an enamelled frame in the shape of a stripe going along the whole contour of the cross. The bigger medallions on the branches of the cross with borders made of rectangular hollows have convex medallions in the centre adorned with red crosses against a white ground, bordered by half-circles with red trefolgs against an ultramarine ground. An analogous ornament but with full circles is on the branches of the cross, the bigger ones closer to the bases.

The enamel of the central circle, judging by the surviving part, represented an acanthus leaf in blue, white and bright-red colours.

The smaller medallions have preserved their original state at both ends of the top and bottom branches. At the top and at the bottom along a diagonal line a red-rimmed white ring encircles either a blue-and-angr-rossette surrounded with a pale-green border. The other pair of medallions arranged diagonally consists of white quadrifolials with a red and yellow ring rimmed either with a red contour or a pale-green stripe against a blue background. The parallels to the larger medallions and the ends of Cross are found in the medallions of the Tsikaiti Virgin (Nos. 188—191), in the arches with the Prophets from Pala d'ORO; the smaller medallions with the rosettes resemble the medallions of Khobit Virgin of the 10th century (Nos. 152—159), and the clasps from Rizano.

222. Большой декоративный крест (Хакхульский триптих).

X—XII вв., византийская работа (?)
Размеры: 25 x 19,5 см; диаметр медальонов — 1 см; 1,3 см; 1,7 см.

Сохранность: не сохранились центральные части рукавов Креста; они заменены сейчас живописной эмалью XIX в., вместо двух больших медальонов — камни, из маленьких медальонов — эмаль только в пяти (из восьми), центральный медальон сильно поврежден.

Крест расположен в центре правой створки триптиха. В середине и на концах он украшен медальонами. Рукава креста имеют эмалевое обрамление в виде полосы, расположенной по всему контуру креста. Большие медальоны рукавов креста с бордюром, состоящим из прямоугольных выемок, имеют в центре вышуклый медальон — красные крестики на белом фоне, окаймленные бордюром, состоящим из полукругов со винтажными в них красными трилистниками на ультрамаринном фоне. Аналогичный орнамент, содержащий же полные кружочки на рукавах креста, — более крупный у оснований рукавов.

Эмаль центрального круга, как видно по сохранившейся части, изображала акантовый лист, исполненный в синих, белых и кирпично-красных тонах.

Маленькие медальоны сохранили свой первоначальный вид на обоих концах верхнего и нижнего рукавов. Наверху и внизу (по диагонали) — белый крест с красной каймой, который содержит изображение розетки синей с зеленым или синей с красным, окаймленной бледно-зеленым бордюром. Другая пара (по диагонали) состоит из белых четырехлистников с красным и желтым кружком на синем фоне, окаймленных красным контуром или бледно-зеленой полосой. Параллели, связанные с большими медальонами и с краями рукавов креста, дробницы Цилканской Богоматери (№ 188—191), оформление арок с прококами из Пала д'Оро, маленькие же медальоны с розетками перликаются с медальоном Хобской Богоматери X в. (№ 152—159) и напоминают пряжки из Ризано.

ბიბლ. (ფიხს): ოცასა, ს. 18, № 75; შ. ამირანაშვილი, ხულების კარგი, გვ. 80, სურ. 93 (შ. ამირანაშვილი, ხაკულის ტრიტიხი, ს. 160, ტაბა. 93).

223. დეკორატიული ჯვარი (ხახულის კარედი).

X—XII სს., ბაზილიკური სკოლა (?)
ზომები: 15x14 სმ
დაცვლობა: კარგი.

ჯვარი ხახულის კარედის მარცხენა ფრთის ქვედა ნაწილში არის მოთავსებული. მისი შედეგები ერთი ზომისაა; ისინი ცალ-ცალკე დამზადებული და შეერთებულია თელიანი, მარგალიტმყოფელი შედალიონით. ძირითადი ნახატი ტიხროვანი ორნამენტის შუგანზე ნახევრადგამჭვირვალე ჯერებით შეერთებული რივით არის შედგენილი. ორნამენტი წითელი, თეთრი წრეებით მორთული ამიითაა მოჩანროებული. შედეგების დახრილ ნაპირზე ნახევარწრეში ჩაწერილი, ღურჯ ფოთზე წითელი სამეურნეო გამოსახული, ნახტი მკაცრია. ნახევრადგამჭვირვალე შუგანე მინანქრისათვის (აქ შუგანის ელფურზეა საუბარი) პარალელაა ღმრთისმშობლის ხატის ფონი (№ 170) ანდა ხახულისვე კარედის მარჯვენა ფრთის დიდი დეკორატიული ჯვარი (№ 222). საკუთრივ ტიხროვანი ორნამენტი ბაზილიკურ სკოლასგან X საუკუნის ბეჭთ დიდად არის გავრცელებული.

223. Декоративный крест (Хакхульский триптих).

X—XII вв., византийская работа (?).
Размеры: 15 x 14 см.
Сохранность: хорошая.

Крест помещен в нижней части левой створки Хакхульского триптиха. Рукава креста — одинаковой величины, они изготовлены отдельно. Их объединяет медальон с камнем, окруженным жемчужной нитью. Основной рисунок состоит из двух рядов городчатого орнамента — белого и синего с красной сердцевинной, соединенных светло-зелеными полупрозрачными крестиками. Этот орнамент выделен красной рамкой с белыми кружочками. Бордюр рукавов на сосках — белые полукружочки с красными трилистниками на синем фоне. Рисунок строгий и четкий. Параллели — фон иконы Богоматери, проявляющий сходство с указанным крестом, но светло-зеленой полупрозрачной эмали (№ 170), большой декоративный крест правой створки Хакхульского триптиха (№ 222). Сам городчатый орнамент получил широкое распространение в византийском искусстве с X в.

223. The Decorative Cross (the Khakhuli triptych).

10th—12th cc., Byzantine (?).
Dimensions: 15 cm x 14 cm.
Well preserved.

The cross is placed in the bottom part of the left panel of the triptych. The arms of the cross are of equal size. They were worked separately, then skillfully joined by a medallion in which a large stone is set adorned with a string of pearls. The principal pattern is made of two rows of checkerboard ornament in white and blue enamel with a red kernel connected with light-green semi-transparent crosses. This ornament is enclosed in a red frame with white rings. The slanting borders of the arms are decorated with white half-circles and red treflois against the blue background. The drawing is clear and precise. The parallels are found in the background of the Icon of the Virgin (by the light-green, semi-transparent enamel (No. 170), in the large decorative cross on the right panel of the Khakhuli triptych (No. 222). The checkerboard ornament was wide-spread in Byzantine art in the 10th century.

ბიბლ. (Библи.): Опис., с. 21, № 90;
Сб. Амيرانашвили, Les émaux, p. 122, pl. 121;
მ. ამირანაშვილი, ხახულის კარედი, გვ. 84,
სურ. 96 (შ. ამირანაშვილი, Хакхульский
триптих, с. 161, табл. 96).

224—226. მინანქროვანი ფონი, შარავანი და წარწერიანი მედალიონები (კორტხელის ხატი, ო № 211).

XIII ს. ქართული სკულპტურა.
 ზომა: 11 x 8 სმ, შარავანი — 14 — 1 სმ
 მედალიონების დამატური — 1 სმ.
 დაცვა: კარგა.

მინანქროვანი ფონი ოვერლაიფ ღმრთისმშობლის ხატს ამკობდა. ამას მედალიონებს წარწერებზეც კვიდასტურებს. ფონი ერთიანად მუყანაზელი ორან-მარცხიდა დეკორული. თეთრი ღეროები კერტიკული ოვალის მწკრივს ქმნის, მათ შიგნით კი მექ ლურჯ ფონზე მოცეკულია მწკრივ ნახევრად-გამჭვირვალე წითელი ბულის და თეთრი ღეროს მქონე, პაღმის ფოთლე-ბი. ზედა კუთხეებში თეთრი, წითლითა და ოქროით შემოვლებული მე-დალიონები, ლურჯი მინანქრით დატანილი წარწერები: MP ΘV. შარავანი თეთრ ფონზე გამოსხული ღერვი და წითელი მანჯრითა და ხეთი ფირუხისფერი, ლურჯშემოვლებული მედალიონითა შემკულია; მე-დალიონებში წითელი ვაკვირდება კვითული ფოთლებით. ხატის შუა ნაწი-ლი ფართო ოქროს ჩარჩოვანს ორნამენტული არშიითა გამოყოფილი. მის ქმნის ლურჯი, ბურუსიფერი წითელი, ფირუხისფერი და თეთრი მი-ნანქრით გამოკვანილი ტისროვანი ორნამენტი, რომელზეც ჩანს მულისა წრე-ები. ეს უკანასკნელი თეთრია წითელშემოვლებული ლურჯი წერტილით მუქრები.

კორტხელის ხატის ამ მინანქრების შესრულების დრო და ადგილი უნდა განისაზღვროს მინანქროვანზე გამოსახულებებით შემკული ჩარჩოს მიხედ-ვით — ორივე ერთი ოქროს ფირფიტისაგანაა დამზადებული.

224—226. Эмалевый фон, нимб и дробницы иконы (Корхельская икона, О № 211).

XIII в., грузинская работа.
 Размеры: 11 x 8 см, нимба — 14 — 1 см, дробниц — 1 см.
 Сохранность: хорошая.

Эмалевый фон некогда украшал древний образок Богородицы, на что указывает и монограмма на дробницах. Фон сплошь покрыт растительным орнаментом. Белые стволы, образующие вертикальную цепочку овалов, в которые вписаны зеленые полупрозрачные пальмовые листья с красной сердцевинной и белым стилом, развирнуты по темно-синему полю. Верхние углы его украшены белыми медальонами, окаймленными золотой и красной полосой и содержащими синие греческие надписи „MP ΘV“. Нимб орнаментирован синими и красными мезантрин по белому фону и пятью бирюзовыми медальонами с синим ободком, содержащими изображение красного цветка с желтыми лепестками. Центральная часть отделена от широкой золотой рамы бордюром с городчатым орнаментом, исполненным синей, кирпично-красной, бирюзовой и белой эмалью, и прерывающимся кругами — белыми с синей точкой в центре и красной каймой.

Дата и происхождение указанных эмалей Корхельской иконы определяется золотой рамой с эмалевыми фигурными изображениями, которая несомненно с эмалевым фоном и исполнена в одном цельном листе золота.

224—226. The Enamel Background, the Halo and the Medallions of the Icon (the Kortskheli Icon O. No. 211).

13th century, Georgian.
 Dimensions: background — 11 cm x 8 cm;
 halo — 14 cm — 1 cm; plates — 1 cm. Well preserved.

The enamelled background had once adorned an ancient icon of the Virgin, which is indicated in the monogram on the medallions. The entire surface of the background is covered with a vegetative ornament. The white stems forming a vertical chain of oval figures enclosing palm leaves of green, semi-transparent enamel with a red centre and white stem are drawn against the dark-blue ground. Its top corners are adorned with white medallions, surrounded by the stripe in gold and red enamel and bearing the Greek inscriptions MP ΘV. The halo is ornamented with blue and red meanders against a white background and five turquoise medallions with blue rims encircling red flowers with yellow petals. The central part is separated from the broad, gold frame by a border with a checkerboard ornament in blue, brick-red, turquoise and white enamel interrupted by circles in white enamel with blue dots in the centre and red contours.

The date and the place of origin of these enamels of the Kortskheli icon are determined by the gold frame bearing figurative enamels which is inseparable from the enamel background and is worked in one solid gold plate.

ბიბლ. (ზანა): Отисс, с. 98-99, p. 46;
 Ch. Amiranachvili, Les émaux, p. 69.

227. მინანქროვანი ღვკონი (ხატი „მეფე ფილიპისა“, ტფ. 205)

XIII ს., ქართული ხელოება (?)
 ზომები: 7,8 x 6,5 სმ.
 აღკვეთილია ძალზე უმნიშვნელო დაზარანება
 ხატის შემოთვლილ მუხურეში 1934 წ.

ხატის ძირითად ნაწილს მაცხოვრის ბლიერ შეღაბული ფერწერული გა-
 მოსახლებლა წარმოადგენს; ფონი, ჩარჩო და დახრილი არამები მი-
 ნანქროვანია, მინანქრითაა შესრულებული ქრისტეს მარჯვანდიც.
 ხატის მინანქროვანი ნაწილები ერთიანად ორნამენტურებულია. ჩარჩოს
 სახეს მღვრე მწვანე წრეები ქმნის, ეოველ მთავანში კი ევვილია
 მოთავსებული (უბრატება წითელი), და მწვანე სამეურება ჩამატებული.
 ჩარჩოს წრეებიდან განიტოტება და მის ნახატს აგრძელებს თითქოს ფონის
 წითელი, ევვილი და ცისფერი რტოები. წრეების მღვრე მწვანეს იყო-
 რებს ფონის ძირითადი ფერიც. დახრილი არამები ტანსროვანი, თეთრი,
 ლურჯი და წითელი მინანქრით შესრულებული ორნამენტებითაა შევსე-
 ბული.

სახეს მღვრე მწვანე წრეები ქმნის, ეოველ მთავანში კი ევვილია
 მოთავსებული (უბრატება წითელი). მწვანე, ზოგან კი თეთრი და
 ცისფერი რტოები, ცალკეულ ელემენტებს შორის ღვრებიანი
 წითელი და მწვანე სამეურება ჩამატებული. ჩარჩოს წრეებიდან
 განიტოტება და მის ნახატს აგრძელებს თითქოს ფონის წითელი,
 ევვილი და ცისფერი რტოები. წრეების მღვრე მწვანეს იყო-
 რებს ფონის ძირითადი ფერიც. დახრილი არამები ტანსროვანი თეთრი,
 ლურჯი და წითელი მინანქრით შესრულებული ორნამენტებითაა შევსე-
 ბული.

ორნამენტითაა შემული ჯვარი და „ფიციანი“, რომელსაც უსუფთაო ლურჯი
 ფერის ფონზე ბრძნულად აწერია: ΒΑCΙΛΕΥC ΘΗCΑΖΗC (მეფე
 დედნისა). მღვრე ცისფერი პარავანი წითელი, მწვანე და ცისფერი
 ელორტებითაა შემული. ერთიდა და მეორეც თითქმის მერქმის ხატის
 ფონს. დიდ არაფერს მატებს ხაერთო შაბაქტილუბის თეთრი ზოლები
 შემოსახდერული, მალაკებზე მოთავსებული წითელი „იკულები“ და მათში
 ნაწერილი მწვანე ევვილებით ფონის ღვრის მარჯვანდის ჯვარიც. თითქმის
 გაუზრუნველია უსუფთაო მწვანე ფერის ქრისტეს მორიგების მუცელი
 შედაღობის, რომლებიც ჩარჩოს წრეებიც ითოსება. მინანქრი დაეჭვე-
 რად არის შესრულებული. ფურები მღვრეცა, ბუნდოვანი, ზოგჯერ არ გა-
 მომირჩევა ერთმანეთისაგან. შესრულების მანერა მოკვიანი დროს მიკვა-
 ნებებს და ხატვის ადგილობრივ დამატებასაც. შესაძლებელია, ეს გ. ჩუ-
 ბინაშვილის მიერ ნახსენები დოლიდან ჩამოტანილი Pietà იყოს.

227. Эмалевый декор (икона с царем Славы, Тиф. 205).

XIII в., грузинская работа (?)
 Размеры: 7,8 x 6,5 см.
 Сохранность: совершенно незначительные повреждения.
 Икона поступила в музей в 1934 г.

На иконе живописное изображение Спаса, которое сильно повреждено, и эмалевый фон, эмалевый же скопом соединенный с эмалевой рамой. Эмалью исполнен и нимб Христа.

Эмалевые части иконы покрыты сплошным орнаментом. Рамка состоит из мутно-зеленых кругов со вписанными в них красными, в основном, цветочками, с зелеными, а иногда белыми и голубыми ветвями. Между отдельными зелеными вставками красные и зеленые трилистники над стеблями. Красные, желтые и голубые ветви фона читаются как отвеления кругов рамы и как бы продолжают ее рисунок. Грязновато-зеленый фон иконы перекликается с кругами рамы того же цвета. Скоп оформлен городчатый орнаментом, исполненным белой, синей и красной эмалью.

Орнаментирован и крест с дощечкой, содержащей греческую надпись „ΒΑCΙΛΕΥC ΘΗCΑΖΗC“ (Царь Славы), с грязновато-синим фоном, и мутно-голубой нимб Христа, украшенный красными, желтыми и голубыми стеблями, рисунком и колоритом сливающимся с фоном иконы. Особого оживления не вносят и рукава креста нимба, выделенные белыми полосами и содержащие красные сердцевинки с зеленым цветком. Почти слиты с фоном грязновато-зеленые медальоны с монограммой Христа, читающиеся как круги рамы. Все исполнение — небрежное. Краски мутны, неопределены, иногда сливаются друг с другом. Мание-
 ра исполнения иконы указывает на сравнительно позднее время, а так-
 же на местного мастера. Возможно, это и есть та маленькая икона Спа-
 са „Pietà“ из Доли, которую упоминал в своем труде Г. Чубинашвили.

227. The Enamel Decoration (the icon with the King of Glory, (Tb. 205).

13th century. Georgian.
 Dimensions: 7,8 cm x 6,5 cm.
 Very slightly damaged.
 The icon entered the collection of the Museum in 1934.

The icon represents a painted image of the Saviour which is badly damaged, and an enamelled background connected with the enamelled frame by means of an enamelled chamfer (slant). Christ's halo is also worked in enamel.

The enamelled parts of the icon are entirely covered with an ornament. The frame is decorated with dull-green circles enclosing mainly red flowers with green or sometimes white and blue branches. Between separate sections we have red and green trefoils on stems. The red, yellow and blue shoots of the background seem to be branching off the circles on the frame and continuing their pattern. The mud-green ground of the icon is reminiscent of the colour of the circles on the frame. The chamfer bears a checkerboard ornament in white, blue and red enamel.

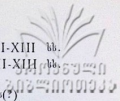
The cross and the small board bearing the inscription ΒΑCΙΛΕΥC ΘΗCΑΖΗC (King of Glory) against the muddy-blue background are also ornamented. The dull-blue halo of Christ is decorated with red, green and light-blue stems blending both in colour and pattern with the background of the icon. The white arms of the cross in the halo decorated with red heart-shaped ornament and green flowers and rimmed with white stripes fails to brighten up the colouring. The muddy-green medallions bearing Christ's monogram almost fade into the background and may be taken for the circles of the frame. The workmanship is very careless. The colours are dim, vague, sometimes blending into each other. This manner of execution indicates a later period and also a local master. This might be the little icon of the Saviour Pietà from Doli, mentioned by G. Chubinashvili.

ბილა (Библия): Г. Чубинашвили, Грузинское
 церковное искусство, с. 19, 611.

33. ილუსტრაციების სია

- 18-19. ხაზუღის ტრიატიონი
21. კვერთხოვანი ჯაჭვის გამოსახულები (ხაზუღის ტრიატიონი), VIII ს.
22. შედლიონი წმ. ზეტრეს გამოსახულები (მარტვილის ღმრთისმშობლის ხატი), IX ს.
22. შედლიონი მარიათის გამოსახულები (ხაზუღის ტრიატიონი), IX ს.
22. შედლიონი წმ. თეოდორეს გამოსახულები (ხაზუღის ტრიატიონი), IX ს.
23. მარტვილის ტრიატიონი, IX ს. ბოლო
24. კაცის ხატის ჰატრა ჯუარი, X ს.
25. ვარძის ღმრთისმშობლის ხატის საერთო ხედი, XVI ს.
25. შედლიონი წმ. ზეტრეს გამოსახულები (ვარძის ღმრთისმშობლის ხატი), X ს.
26. შედლიონი იოანე ნათლისმცემლის გამოსახულები (ვარძის ღმრთისმშობლის ხატი), X ს.
26. შედლიონი ღმრთისმშობლის გამოსახულები (ვარძის ღმრთისმშობლის ხატი), X ს.
26. შედლიონი ღმრთისმშობლის გამოსახულები (ვარძის ღმრთისმშობლის ხატი), X ს.
27. კვერთხოვანი ჯაჭვის გამოსახულები შემოქმედნიან, X ს.
28. II კულსაიდი ჯუარი მარტვილიანი, X ს.
29. ქრისტე-პატრიარქი (რელიკვირუშე), X ს.
30. მარტვილის ჰანია, X ს.
31. ხაზუღის კარელის გვერდური ხატი, X ს.
33. ტახტე მადოი ღმრთისმშობლის ჩვილდი (ხაზუღის კარელი), X ს.
33. შოაინანგლოზი მიქელი (ხაზუღის კარელი), X ს.
33. შოაინანგლოზი აბარელი (ხაზუღის კარელი), X ს.
33. შოიქულია წვილი ფიგურები — ზეტრე და ჰეულე (ხაზუღის კარელი), X ს.
33. შოიქულია წვილი ფიგურები — ლეკა და მათე (ხაზუღის კარელი), X ს.
33. შოიქულია წვილი ფიგურები — იოანე და მარტოხი (ხაზუღის კარელი), X ს.
33. შოიქულია წვილი ფიგურები — ანდრა და იაკობი (ხაზუღის კარელი), X ს.
33. შოიქულია წვილი ფიგურები — ბარლომე და სიმონი (ხაზუღის კარელი), X ს.
33. შოიქულია წვილი ფიგურები — ფილიპე და თომა (ხაზუღის კარელი), X ს.
34. ჰატრა ჯუარი ღმრთისმშობლის გამოსახულები (ხაზუღის კარელი), X ს.
34. ჰატრა ჯუარი წმ. ანტონის გამოსახულებიანი შედლიონი (ხაზუღის კარელი), X ს.
35. დეტალი ჯურისა წმ. ანტონის გამოსახულებიანი შედლიონი (ხაზუღის კარელი), X ს.
36. ჯუარი კონსტანტინეს და ელენეს გამოსახულები (ხაზუღის კარელი), X ს.
37. ჯურემე ვ. წმ. კვირიკე ჯურეს (ხაზუღის კარელი), X ს.
37. იოანე ნათლისმცემლის გამოსახულები კვირიკეს ჯურეს (ხაზუღის კარელი), X ს.
38. ჯურემე (რელიკვირუშე), X ს.
39. ხატი შემოქმედნიან, X ს.
40. შედლიონი ქრისტეს გამოსახულები (მარტვილის ღმრთისმშობლის ხატი), X-XI სს.
40. შედლიონი ღმრთისმშობლის გამოსახულები (მარტვილის ღმრთისმშობლის ხატი), X-XI სს.
40. შედლიონი წმ. ბასილის გამოსახულები (მარტვილის ღმრთისმშობლის ხატი), X-XI სს.
41. შედლიონი წმ. მარტინეს გამოსახულები (მარტვილის ღმრთისმშობლის ხატი), X-XI სს.
41. შედლიონი წმ. კონსტანტინეს გამოსახულები (მარტვილის ღმრთისმშობლის ხატი), X-XI სს.
41. შედლიონი წმ. ზაულეს გამოსახულები (მარტვილის ღმრთისმშობლის ხატი), X-XI სს.
42. ფირფიტა მისულ VII გუგისა და მისი ბუკლის მარიათის გამოსახულები (ხაზუღის კარელი), XI ს.
44. ღმრთისმშობელი ვერების კომპოზიციანი (ხაზუღის კარელი), XI ს.
44. ტახტე მადოი ქრისტე ვერების კომპოზიციანი (ხაზუღის კარელი), XI ს.
44. იოანე ნათლისმცემელი ვერების კომპოზიციანი (ხაზუღის კარელი), XI ს.
45. ფირფიტა წმ. პროკოფის გამოსახულები (ხაზუღის კარელი), XI ს.
45. ფირფიტა წმ. დემეტრეს გამოსახულები (ხაზუღის კარელი), XI ს.
46. შედლიონი — „შედლიონი განწმადებელი“ (ხაზუღის კარელი), XI-XII სს.
47. ფირფიტა წმ. მარტოხის გამოსახულები (ხაზუღის კარელი), XI ს.
47. ფირფიტა წმ. მათეს გამოსახულები (ხაზუღის კარელი), XI ს.
47. ფირფიტა იოანე ღმრთისმცემელის გამოსახულები (ხაზუღის კარელი), XI ს.
47. ფირფიტა წმ. დავის გამოსახულები (ხაზუღის კარელი), XI ს.
48. ფირფიტა მღვდელმთავრის იოანე ოქროპირის გამოსახულები (ხაზუღის კარელი), XI ს.
48. ფირფიტა მღვდელმთავრის გრიგოლ ღმრთისმცემელის გამოსახულები (ხაზუღის კარელი), XI ს.
49. ფირფიტა მღვდელმთავრის ბასილის გამოსახულები (ხაზუღის კარელი), XI ს.
49. ფირფიტა მღვდელმთავრის გრიგოლ ღმრთისმცემელის გამოსახულები (ხაზუღის კარელი), XI ს.
50. ფირფიტა წმ. ნიკოლოზის გამოსახულები (ხაზუღის კარელი), XI ს.
51. შედლიონი ღმრთისმშობლის ჩვილდი (ხაზუღის კარელი), XI ს.
52. ფირფიტა გისარტელაზე მადოი ქრისტეს გამოსახულები (ხაზუღის კარელი), XI ს.
53. ფირფიტა ღმრთისმშობლის, კვირეფიანი ხელში (ხაზუღის კარელი), XI ს.
53. ფირფიტა მიქელ შოაინანგლოზის, კვირეფიანი ხელში (ხაზუღის კარელი), XI ს.
54. ფირფიტა წმ. იოორის გამოსახულები (ხაზუღის კარელი), XI ს.
54. ფირფიტა წმ. დემეტრეს გამოსახულები (ხაზუღის კარელი), XI ს.
55. ფირფიტა შოაინანგლოზს მიქელის გამოსახულები (ხაზუღის კარელი), XI ს.
55. ფირფიტა შოაინანგლოზს აბარელიის გამოსახულები (ხაზუღის კარელი), XI ს.
56. ფირფიტა წმ. ბასილისა და წმ. პროკოფის გამოსახულები (ხაზუღის კარელი), XI ს.
57. ფირფიტა ალვის ხის წინ მადოი ღმრთისმშობლის გამოსახულები (ხაზუღის კარელი), XI ს.

- 91. შედგლიონი წმ. გიორგის გამოსახულებით (წაღწევის მაცხოვრის ხატი), XII ს. I ნახ.
- 91. შედგლიონი წმ. ჰეტრეს გამოსახულებით (წაღწევის მაცხოვრის ხატი), XII ს. I ნახ.
- 91. შედგლიონი წმ. პაულეს გამოსახულებით (წაღწევის მაცხოვრის ხატი), XII ს. I ნახ.
- 91. შედგლიონი წმ. იოანეს გამოსახულებით (წაღწევის მაცხოვრის ხატი), XII ს. I ნახ.
- 91. შედგლიონი წმ. ლუკას გამოსახულებით (წაღწევის მაცხოვრის ხატი), XII ს. I ნახ.
- 92. შედგლიონი წმ. მათეს გამოსახულებით (მარტვილის ღმრთისმშობლის ხატი), XII ს. I ნახ.
- 92. შედგლიონი წმ. ლუკას გამოსახულებით (მარტვილის ღმრთისმშობლის ხატი), XII ს. I ნახ.
- 92. შედგლიონი წმ. იოანე ღმრთისმშობელის გამოსახულებით (მარტვილის ღმრთისმშობლის ხატი), XII ს. I ნახ.
- 92. შედგლიონი წმ. მარკოსის გამოსახულებით (მარტვილის ღმრთისმშობლის ხატი), XII ს. I ნახ.
- 93. ღმრთისმშობლის ხატი მარტვილიდან, X ს.
- 94. შედგლიონი ქრისტეს გამოსახულებით (ყმათის მთავარანგელოზ მიქელის ხატი), XII ს. I ნახ.
- 94. შედგლიონი წმ. დემეტრეს გამოსახულებით (ყმათის მთავარანგელოზ მიქელის ხატი), XII ს. I ნახ.
- 96. შედგლიონი წმ. თეოდორეს გამოსახულებით (ყმათის მთავარანგელოზ ეპირთელის ხატი), XII ს. I ნახ.
- 97. შედგლიონი წმ. ლუკას გამოსახულებით, XII ს. I ნახ.
- 96. შედგლიონი წმ. თეოდორეს გამოსახულებით (წილენის ღმრთისმშობლის ხატი), XII ს. I ნახ.
- 98. შედგლიონი წმ. თეოდორეს გამოსახულებით (წილენის ღმრთისმშობლის ხატი), XII ს. I ნახ.
- 98. შედგლიონი წმ. დამიანეს გამოსახულებით (წილენის ღმრთისმშობლის ხატი), XII ს. I ნახ.
- 98. შედგლიონი წმ. პანტელეონის გამოსახულებით (წილენის ღმრთისმშობლის ხატი), XII ს. I ნახ.
- 99. წილენის ღმრთისმშობლის ხატი, IX ს.
- 100. ფიროტიკა ჯვარდმის გამოსახულებით (ოქროს ხატის ცენტრალური ნაწილი), XII ს.
- 101. ფიროტიკა წმ. ჰეტრეს გამოსახულებით, XII-XIII სს.
- 103. ფიროტიკა მირქმის გამოსახულებით, XII-XIII სს.

- 105. ფიროტიკა ღმრთისმშობლის გამოსახულებით, XII-XIII სს.
- 107. ფიროტიკა სულიწმინდის მოყვანის გამოსახულებით, XII-XIII სს.
- 109. კონცხელის ჩასადგამი ხატის ნაწილი, XIII ს.
- 111. ფიროტიკა — იკუმბის მღვდლარეი წმ. გიორგი, XV ს(?)
- 113. ფიროტიკა — იწმ. გიორგი ანთავისუფლებით ჰუცის ასულს, XV ს(?)
- 116. I კულახატი ჯვარი მარტვილიდან, VIII-IX სს.
- 117-118. ხოხის ღმრთისმშობლის ხატის შედგლიონები, X ს.
- 119. შედგლიონი დლიდან, X-XII სს.
- 120-121. წაღწევის მაცხოვრის ხატის შედგლიონები, X-XII სს.
- 123. ხოხის ღმრთისმშობლის მარავანგი, XII ს.
- 123. ფიროტიკა წმ. ჰეტრეს გამოსახულებით, ორი შედგლიონი წმ. კრიკორილის და წმ. ნიკოლოზის გამოსახულებით (ხოხის ღმრთისმშობლის ხატი), XII ს.
- 125. მარავანის ორი ფრეშტეტი, X-XII სს.
- 127. ღმრთისმშობლის გამოსახულების ფონის ფრეშტეტი, X-XII სს.
- 128. მარავანის ფრეშტეტები, X-XII სს.
- 129. მარავანის ფრეშტეტები, X-XII სს.
- 131. სამჯურის ორი ფრეშტეტი, კვლავი, ორი სწორკუთხა სიგანი, X-XII სს.
- 133. მაცხოვრის მარავანგი და წარწერიანი კვიდარფილი (კვლავის მაცხოვრის ხატი), X-XII სს.
- 135. წილენის ღმრთისმშობლის ხატი. დეტალი.
- 136. შედგლიონები ღმრთისმშობლის მონოგრამით (წილენის ღმრთისმშობლის ხატი), XII ს. I ნახ.
- 137. რომი „იკუმბო“ ჩაწერილი კვავალებით (ხახულის კარები), X-XII სს.
- 138. სამკუსელები „იკუმბო“ ჩაწერილი კვავალებით (ხახულის კარები), X-XII სს.
- 139. სწორკუთხა ფიროტიკები მცენარეული ორნამენტით (ხახულის კარები), X-XII სს.
- 140-141. კვიდარები ორნამენტით (ხახულის კარები), X-XII სს.
- 141-143. ჯურის ხახვი კანცელელები ცენტრალური მოსარაფეით (ხახულის კარები), X-XII სს.
- 145. კარების მარჯვენა ფრთის დიდი ეკორაციული ჯვარი (ხახულის კარები), X-XII სს.
- 147. კარების მარცხენა ფრთის დიდი ეკორაციული ჯვარი (ხახულის კარები), X-XII სს.
- 149. კონცხელის ჩასადგამი ხატის ცენტრალური ნაწილი, XIII ს.
- 151. ხატი „მუევი დიდებისა“, XIII ს.

стр. ПЕРЕЧЕНЬ ИЛЛУСТРАЦИЙ

- 18—19. Хахульский триптих
21. Квадрифоний с Распятием (Хахульский триптих), VIII в.
22. Медальон со св. Петром (Мартивльская Богоматери), IX в.
23. Медальон с изображением Марии (Хахульский триптих), IX в.
22. Медальон с изображением св. Фелора (Хахульский триптих), IX в.
23. Мартивльская триптих, кон. IX в.
24. Крестик на Кацшской иконе, X в.
25. Общий вид Вардзийской иконы Богоматери, XVI в.
26. Богоматерь с младенцем на троне
26. Медальон со св. Петром (Вардзийская икона Богоматери), X в.
26. Медальон с Иоанном Крестителем (Вардзийская икона Богоматери), X в.
26. Медальон со св. Павлом (Вардзийская икона Богоматери), X в.
26. Медальон с Богоматерью (Вардзийская икона Богоматери), X в.
27. Квадрифоний с Распятием из Шемокмеди, X в.
28. П нагрудный крест из Мартиви, X в.
29. Христос Паанократор (крышка реликвария), X в.
30. Мартивльская панаяга, X в.
31. Центральная икона Хахульского триптиха, X в.
33. Богоматерь с младенцем на троне (Хахульский триптих), X в.
33. Архангел Михаил (Хахульский триптих), X в.
33. Архангел Гавриил (Хахульский триптих), X в.
33. Парные апостолы — Петр и Павел (Хахульский триптих), X в.
33. Парные апостолы — Лука и Матфей (Хахульский триптих), X в.
33. Парные апостолы — Иоанн и Марк (Хахульский триптих), X в.
33. Парные апостолы — Андрей и Иаков (Хахульский триптих), X в.
33. Парные апостолы — Варфоломей и Симон (Хахульский триптих), X в.
33. Парные апостолы — Филипп и Фома (Хахульский триптих), X в.
34. Крестик с изображением Богоматери (Хахульский триптих), X в.
34. Крестик с изображением св. Антона (Хахульский триптих), X в.
35. Деталь крестика с медальоном, изображающим св. Антона (Хахульский триптих), X в.
36. Крест с изображениями Константина и Елены (Хахульский триптих), X в.
37. Распятие на г. н. кресте Квирик (Хахульский триптих), X в.
37. Крест Квирик с изображением Иоанна Крестителя (Хахульский триптих), X в.
38. Распятие (на крышке реликвария), X в.
39. Икона из Шемокмеди, X в.
40. Медальон с изображением Христа (Мартивльская икона Богоматери), X—XI вв.
40. Медальон с изображением Богоматери (Мартивльская икона Богоматери), X—XI вв.
40. Медальон с изображением св. Василия (Мартивльская икона Богоматери), X—XI вв.
41. Медальон с изображением св. Маркиана (Мартивльская икона Богоматери), X—XI вв.
41. Медальон с изображением св. Кира (Мартивльская икона Богоматери), X—XI вв.
41. Медальон с изображением св. Павла (Мартивльская икона Богоматери), X—XI вв.
42. Пластина Михаила VII Дуки и его супруги Марии (Хахульский триптих), XI в.
44. Богоматерь из композиции Деусеа (Хахульский триптих), XI в.
44. Христос на троне из композиции Деусеа (Хахульский триптих), XI в.
44. Иоани Предтеча из композиции Деусеа (Хахульский триптих), XI в.
45. Пластина со св. Прокопием (Хахульский триптих), XI в.
45. Пластина со св. Дмитрием (Хахульский триптих), XI в.
46. Медальон с Этимасией (Хахульский триптих), XI—XII вв.
47. Пластина с изображением св. Марка (Хахульский триптих), XI в.
47. Пластина с изображением Матфея (Хахульский триптих), XI в.
47. Пластина с изображением Иоанна Богослова (Хахульский триптих), XI в.
47. Пластина с изображением св. Луки (Хахульский триптих), XI в.
48. Пластина со святителем Иоанном Златоустом (Хахульский триптих), XI в.
48. Пластина со святителем Григорием Богословом (Хахульский триптих), XI в.
49. Пластина со святителем Василием (Хахульский триптих), XI в.
49. Пластина со святителем Григорием Богословом (Хахульский триптих), XI в.
50. Пластина с изображением св. Николая (Хахульский триптих), XI в.
51. Медальон с Оангитрием (Хахульский триптих), XI в.
52. Пластина с изображением Христа на радуге (Хахульский триптих), XI в.
53. Пластина с Богоматерью, держащей корону в руке (Хахульский триптих), XI в.
53. Пластина с архангелом Михаилом, держащим корону в руке (Хахульский триптих), XI в.
54. Пластина со св. Георгием (Хахульский триптих), XI в.
54. Пластина со св. Дмитрием (Хахульский триптих), XI в.
55. Пластина с архангелом Михаилом (Хахульский триптих), XI в.
55. Пластина с архангелом Гавриилом (Хахульский триптих), XI в.
56. Две пластины со св. Василием и св. Прокопием (Хахульский триптих), XI в.
57. Пластина с изображением Богоматери перед китарисом (Хахульский триптих), XI в.
58. Парные апостолы — Иоанн Богослов и Петр (Хахульский триптих), XI в.
58. Парные апостолы — Павел и Матфей (Хахульский триптих), XI в.
59. Овальный медальон с благоговящей Богоматерью (Хахульский триптих), XI в.
59. Овальный медальон — Царица и Иоанн Креститель (Хахульский триптих), XI в.
60. Овальный медальон — Благовестие царице (Хахульский триптих), XI в.
61. Крест с Распятием, XI в.
62. Медальон с изображением св. Василия (Хобская икона „Умиления“), XI в.
63. Медальон с архангелом Михаилом (Хахульский триптих), I пол. XII в.
63. Медальон с архангелом Гавриилом (Хахульский триптих), I пол. XII в.
63. Медальон со св. Марком (Хахульский триптих), I пол. XII в.
63. Медальон со св. Лукой (Хахульский триптих), I пол. XII в.
63. Медальон со св. Иоанном (Хахульский триптих), I пол. XII в.
63. Медальон со св. Матфеем (Хахульский триптих), I пол. XII в.
63. Медальон со св. военом Дмитрием (Хахульский триптих), I пол. XII в.
63. Медальон со св. военом Георгием (Хахульский триптих), I пол. XII в.
63. Медальон с изображением св. Прокопия (Хахульский триптих), I пол. XII в.
63. Медальон с изображением св. Фелора (Хахульский триптих), I пол. XII в.
64. Медальон с изображением св. Николая (Хахульский триптих), I пол. XII в.
65. Пластина Христа-Паанократора (Хахульский триптих), I пол. XII в.
67. Декоративный крест с медальоном Христа (Хахульский триптих), I пол. XII в.
69. Декоративный крест с пластиной св. Павла (Хахульский триптих), I пол. XII в.
70. Пластина с Иоанном Крестителем (Хахульский триптих), I пол. XII в.
71. Пластина с изображением св. Фелора (Хахульский триптих), I пол. XII в.
72. Медальон с изображением Богоматери (Хахульский триптих), I пол. XII в.
72. Медальон с изображением Иоанна Крестителя (Хахульский триптих), XII в.
73. Медальон с изображением Христа (Хахульский триптих), I пол. XII в.
73. Медальон с изображением Христа (Хахульский триптих), I пол. XII в.
73. Медальон с изображением Христа (Хахульский триптих), I пол. XII в.
74. Медальон с изображением Иоанна Богослова (Хахульский триптих), I пол. XII в.

74. Медальон с изображением св. Матфея (Хахульский триптих), I пол. XII в.
75. Медальон с изображением св. Филиппа (Хахульский триптих), I пол. XII в.
75. Медальон с изображением св. Фомы (Хахульский триптих), I пол. XII в.
75. Медальон с изображением св. Андрея (Хахульский триптих), I пол. XII в.
75. Медальон с изображением св. Иакова (Хахульский триптих), I пол. XII в.
76. Медальон с изображением св. Петра (Хахульский триптих), I пол. XII в.
76. Медальон с изображением св. Матфея (Хахульский триптих), I пол. XII в.
76. Медальон с изображением Иоанна Богослова (Хахульский триптих), I пол. XII в.
77. Медальон с изображением св. Луки (Хахульский триптих), I пол. XII в.
77. Медальон с изображением св. Симона (Хахульский триптих), I пол. XII в.
77. Медальон с изображением св. Симона (Хахульский триптих), I пол. XII в.
79. Гелатская икона Спаса, XV—XVII вв.
80. Медальон с Этимасией, икона Гелатского Спаса), I пол. XII в.
80. Медальон с изображением св. Павла (икона Гелатского Спаса), I пол. XII в.
81. Медальон с изображением св. Луки (икона Гелатского Спаса), I пол. XII в.
81. Медальон с изображением св. Петра (икона Гелатского Спаса), I пол. XII в.
82. Медальон с изображением архангела (Гелатская икона Спаса), I пол. XII в.
83. Медальон с изображением св. Георгия (Гелатская икона Спаса), I пол. XII в.
85. Хобская икона Богоматери, X в.
86. Медальон с Христом (Хобская икона Богоматери), I пол. XII в.
87. Медальон с изображением Богоматери (Хобская икона Богоматери), I пол. XII в.
87. Медальон с изображением Иоанна Крестителя (Хобская икона Богоматери), I пол. XII в.
87. Медальон с изображением св. Матфея (Хобская икона Богоматери), I пол. XII в.
87. Медальон с изображением св. Марка (Хобская икона Богоматери), I пол. XII в.
87. Медальон с изображением св. Луки (Хобская икона Богоматери), I пол. XII в.
87. Медальон с изображением св. Петра (Хобская икона Богоматери), I пол. XII в.
87. Медальон с изображением св. Андрея (Хобская икона Богоматери), I пол. XII в.
87. Медальон с изображением св. Павла (Хобская икона Богоматери), I пол. XII в.
87. Медальон с изображением св. Григория Богослова (Хобская икона Богоматери), I пол. XII в.
89. Цаленджикская икона Спаса, X в.
90. Медальон с изображением Христа (Цаленджикская икона Спаса), I пол. XII в.
90. Медальон с изображением Иоанна Крестителя (Цаленджикская икона Спаса), I пол. XII в.
90. Медальон с изображением Богоматери (Цаленджикская икона Спаса), I пол. XII в.
91. Медальон с изображением св. Димитрия (Цаленджикская икона Спаса), I пол. XII в.
91. Медальон с изображением св. Георгия (Цаленджикская икона Спаса), I пол. XII в.
91. Медальон с изображением св. Петра (Цаленджикская икона Спаса), I пол. XII в.
91. Медальон с изображением св. Павла (Цаленджикская икона Спаса), I пол. XII в.
91. Медальон с изображением св. Иоанна (Цаленджикская икона Спаса), I пол. XII в.
91. Медальон с изображением св. Луки (Цаленджикская икона Спаса), I пол. XII в.
92. Медальон с изображением св. Матфея (Мартвильская икона Богоматери), I пол. XII в.
92. Медальон с изображением св. Луки (Мартвильская икона Богоматери), I пол. XII в.
92. Медальон с изображением св. Иоанна Теолога (Мартвильская икона Богоматери), I пол. XII в.
92. Медальон с изображением св. Марка (Мартвильская икона Богоматери), I пол. XII в.
93. Икона Богоматери, Мартвилли, X в.
94. Медальон с изображением Христа (Джуматская икона архангела Михаила), I пол. XII в.
95. Медальон с изображением св. Димитрия (Джуматская икона архангела Михаила), I пол. XII в.
96. Медальон с изображением св. Федора (Джуматская икона архангела Гавриила), I пол. XII в.
97. Медальон с изображением св. Луки, I пол. XII в.
98. Медальон с изображением св. Федора (Цилканская икона Богоматери), I пол. XII в.
98. Медальон с изображением св. Федора (Цилканская икона Богоматери), I пол. XII в.
98. Медальон с изображением св. Давидна (Цилканская икона Богоматери), I пол. XII в.
98. Медальон с изображением св. Пантелеимона (Цилканская икона Богоматери), I пол. XII в.
99. Цилканская икона Богоматери, IX в.
100. Пластина Распятія с Лонгином (центральная часть золотой иконы), XII в.
101. Пластина с изображением св. Петра, XII—XIII вв.
103. Пластина со сценой Сретения, XII—XIII вв.
105. Пластина со сценой Воскресения Лазаря, XII—XIII вв.
107. Пластина со сценой Сошествия св. Духа, XII—XIII вв.
109. Рама Корихельской вкладной иконы, XIII вв.
111. Пластина св. Георгия-драконоборца, XV в. (?)
113. Пластина св. Георгия, осывающего царевну, XV в. (?)
116. I нагрудный крест из Мартвилли, VIII—IX вв.
- 117—118. Медальоны Хобской иконы Богоматери, X в.
119. Медальон из Доли, X—XII вв.
- 120—121. Медальоны Цаленджикской иконы Спаса, X—XII вв.
123. Нимб Хобской Богоматери, XII в.
123. Пластина с изображением св. Петра, два медальона со св. Григорием и св. Николаем (Хобская икона Богоматери), XII в.
125. Два фрагмента нимба, X—XII вв.
127. Фрагмент фона изображения Богоматери, X—XII вв.
128. Фрагменты нимба, X—XII вв.
129. Фрагменты нимба, X—XII вв.
131. Два фрагмента браслета, кулон, два прямоугольных предмета, X—XII вв.
133. Нимб и дорожница Спаса (Гелатская икона Спаса), X—XII вв.
135. Цилканская икона Богоматери. Деталь.
136. Дробницы с монограммой Богоматери (Цилканская икона Богоматери), I пол. XII в.
137. Ромб со вписанными в сердечко цветочками (Хахульский триптих), X—XII вв.
138. Треугольник со вписанными в сердечко цветочками (Хахульский триптих), X—XII вв.
139. Прямоугольные пластины с растительным орнаментом (Хахульский триптих), X—XII вв.
- 140—141. Квадраты с ориентомом (Хахульский триптих), X—XII вв.
- 141—143. Крестообразно размещенные бляшки слезовидной формы (Хахульский триптих), X—XII вв.
145. Большой декоративный крест правой створки триптиха (Хахульский триптих), X—XII вв.
147. Большой декоративный крест левой створки триптиха (Хахульский триптих), X—XII вв.
149. Центральная часть вкладной иконы из Корихели, XIII в.
151. Икона с царем Славя, XIII в.

pp. LIST OF ILLUSTRATIONS

- 18–19. The Khakhuli Triptych
21. The Quadrifolium with the Crucifixion (the Khakhuli triptych), 8th c.
22. The Medallion Representing St. Peter (the Martvili Virgin), 9th c.
22. The Medallion Representing the Virgin (the Khakhuli triptych), 9th c.
22. The Medallion Representing St. Theodore (the Khakhuli triptych), 9th c.
23. The Martvili Triptych, end of the 9th c.
24. The Small Cross on the Matskhi Icon, 10th c.
25. General View of the Vardzia Icon of the Virgin, 16th c.
26. The Medallion Representing St. Peter (the Vardzia Icon of the Virgin), 10th c.
26. The Medallion Representing John the Baptist (the Vardzia Icon of the Virgin), 10th c.
26. The Medallion Representing St. Paul (the Vardzia Icon of the Virgin), 10th c.
26. The Medallion Representing the Virgin (the Vardzia Icon of the Virgin), 10th c.
27. The Quadrifolium with the Crucifixion from Shemokmedi, 10th c.
28. The Second Pectoral Cross from Martvili, 10th c.
29. Christ Pantocrator (gold reliquary cover), 10th c.
30. Martvili Panagia, 10th c.
31. Central Icon of the Khakhuli Triptych, 10th c.
33. The Plaque with the Queen of Heaven (the Khakhuli triptych), 10th c.
33. The Archangel Michael (the Khakhuli triptych), 10th c.
33. The Archangel Gabriel (the Khakhuli triptych), 10th c.
33. The Apostles Peter and Paul (the Khakhuli triptych) 10th c.
33. The Apostles Luke and Matthew (the Khakhuli triptych), 10th c.
33. The Apostles John and Mark (the Khakhuli triptych), 10th c.
33. The Apostles Andrew and Jacob (the Khakhuli triptych) 10th c.
33. The Apostles Bartholomew and Simon (the Khakhuli triptych), 10th c.
33. The Apostles Philip and Thomas (the Khakhuli triptych), 10th c.
34. The Small Cross Representing the Virgin (the Khakhuli triptych), 10th c.
34. The Small Cross with the Medallion Representing St. Anthony (the Khakhuli triptych), 10th c.
35. Detail of the Cross with the Medallion Representing St. Anthony (the Khakhuli triptych), 10th c.
36. The Cross with the Images of Emperor Constantine and Empress Helen (the Khakhuli triptych), 10th c.
37. Crucifixion on the Kvirik's Cross (the Khakhuli triptych), 10th c.
37. Kvirik's Cross with St. John the Baptist (the Khakhuli triptych), 10th c.
38. Crucifixion (the oval reliquary cover), 10th c.
39. The Shemokmedi Icon, 10th c.
40. The Medallion Representing Christ (the Martvili Icon of the Virgin), 10th–11th cc.
40. The Medallion Representing the Virgin (the Martvili Icon of the Virgin), 10th–11th cc.
40. The Medallion Representing St. Basil (the Martvili Icon of the Virgin), 10th–11th cc.
41. The Medallion Representing St. Marcianus (the Martvili Icon of the Virgin), 10th–11th cc.
41. The Medallion Representing St. Cyrus (the Martvili Icon of the Virgin), 10th–11th cc.
41. The Medallion Representing St. Paul (the Martvili Icon of the Virgin), 10th–11th cc.
42. The Plaque Representing Empress Mary (the Khakhuli triptych), 11th c.
44. The Virgin Within Deesis Composition (the Khakhuli triptych), 11th c.
44. Christ Enthroned Within Deesis Composition (the Khakhuli triptych), 11th c.
44. John the Baptist Within Deesis Composition (the Khakhuli triptych), 11th c.
45. The Plaque Representing St. Procopius (the Khakhuli triptych), 11th c.
45. The Plaque Representing St. Demetrius (the Khakhuli triptych), 11th c.
46. The Medallion with the Sacred Throne (the Khakhuli triptych), 11th–12th cc.
47. The Plaque Representing St. Mark (the Khakhuli triptych), 11th c.
47. The Plaque Representing St. Matthew (the Khakhuli triptych), 11th c.
47. The Plaque Representing St. John the Evangelist (the Khakhuli triptych), 11th c.
47. The Plaque Representing St. Luke (the Khakhuli triptych), 11th c.
48. The Plaque Representing St. John the Chrysostom (the Khakhuli triptych), 11th c.
48. The Plaque Representing St. Gregorius the Theologian (the Khakhuli triptych), 11th c.
49. The Plaque Representing St. Basil (the Khakhuli triptych), 11th c.
49. The Plaque Representing St. Gregorius the Theologian (the Khakhuli triptych), 11th c.
50. The Plaque Representing St. Nicholas (the Khakhuli triptych), 11th c.
51. The Medallion of the Virgin with the Child (the Khakhuli triptych), 11th c.
52. The Plaque Representing Christ Seated on the Rainbow (the Khakhuli triptych), 11th c.
53. The Plaque Representing the Virgin Holding the Crown in Her Hand (the Khakhuli triptych), 11th c.
53. The Plaque Representing Archangel Michael Holding the Crown in His Hand (the Khakhuli triptych), 11th c.
54. The Plaque Representing St. George (the Khakhuli triptych), 11th c.
54. The Plaque Representing St. Demetrius (the Khakhuli triptych), 11th c.
55. The Plaque Representing Archangel Michael (the Khakhuli triptych), 11th c.
55. The Plaque Representing Archangel Gabriel (the Khakhuli triptych), 11th c.
56. Two Plaques Representing St. Basil and St. Procopius (the Khakhuli triptych), 11th c.
57. The Plaque Representing the Virgin Before a Cypress (the Khakhuli triptych), 11th c.
58. The Apostles John the Theologian and St. Peter (the Khakhuli triptych), 11th c.
58. The Apostles Paul and Matthew (the Khakhuli triptych), 11th c.
59. The Oval Medallion Representing the Virgin Giving Benediction (the Khakhuli triptych), 11th c.
59. The Oval Medallion Representing the Queen and St. John the Baptist (the Khakhuli triptych), 11th c.
60. The Oval Medallion Representing the Annunciation to the Queen (the Khakhuli triptych), 11th c.
61. The Cross with the Crucifixion, 11th c.
62. The Medallion Representing St. Basil (the Khobi Icon of the Virgin Eleusa), 11th c.
63. The Medallion Representing Archangel Michael (the Khakhuli triptych), first half of the 12th c.
63. The Medallion Representing Archangel Gabriel (the Khakhuli triptych), first half of the 12th c.
63. The Medallion Representing St. Mark (the Khakhuli triptych), first half of the 12th c.
63. The Medallion Representing St. Luke (the Khakhuli triptych), first half of the 12th c.
63. The Medallion Representing St. John (the Khakhuli triptych), first half of the 12th c.
63. The Medallion Representing St. Matthew (the Khakhuli triptych), first half of the 12th c.
63. The Medallion Representing St. Warrior Demetrius (the Khakhuli triptych), first half of the 12th c.
63. The Medallion Representing St. Warrior George (the Khakhuli triptych), first half of the 12th c.

63. The Medallion Representing St. Procopius (the Khakhuli triptych), first half of the 12th c.
63. The Medallion Representing St. Theodore (the Khakhuli triptych), first half of the 12th c.
64. The Medallion Representing St. Nicholas (the Khakhuli triptych), first half of the 12th c.
65. The Plaque Representing Christ Pantocrator (the Khakhuli triptych), first half of the 12th c.
67. The Decorative Cross With the Medallion of Christ (the Khakhuli triptych), first half of the 12th c.
69. The Decorative Cross With the Plaque Representing St. Paul (the Khakhuli triptych), first half of the 12th c.
70. The Plaque Representing John the Baptist (the Khakhuli triptych), first half of the 12th c.
71. The Plaque Representing St. Theodore (the Khakhuli triptych), first half of the 12th c.
72. The Medallion Representing the Virgin (the Khakhuli triptych), first half of the 12th c.
72. The Medallion Representing John the Baptist (the Khakhuli triptych), first half of the 12th c.
73. The Medallion Representing Christ (the Khakhuli triptych), first half of the 12th c.
73. The Medallion Representing Christ (the Khakhuli triptych), first half of the 12th c.
73. The Medallion Representing Christ (the Khakhuli triptych), first half of the 12th c.
74. The Medallion Representing St. John the Theologian (the Khakhuli triptych), first half of the 12th c.
74. The Medallion Representing St. Matthew (the Khakhuli triptych), first half of the 12th c.
75. The Medallion Representing St. Philip (the Khakhuli triptych), first half of the 12th c.
75. The Medallion Representing St. Thomas (the Khakhuli triptych), first half of the 12th c.
75. The Medallion Representing St. Andrew (the Khakhuli triptych), first half of the 12th c.
75. The Medallion Representing St. Jacob (the Khakhuli triptych), first half of the 12th c.
76. The Medallion Representing St. Peter (the Khakhuli triptych), first half of the 12th c.
76. The Medallion Representing St. Matthew (the Khakhuli triptych), first half of the 12th c.
76. The Medallion Representing John the Theologian (the Khakhuli triptych), first half of the 12th c.
77. The Medallion Representing St. Luke (the Khakhuli triptych), first half of the 12th c.
77. The Medallion Representing St. Simon (the Khakhuli triptych), first half of the 12th c.
77. The Medallion Representing St. Simon (the Khakhuli triptych), first half of the 12th c.
79. The Icon of the Gelati Saviour, 16th-17th cc.
80. The Medallion with the Sacred Throne (the Icon of the Gelati Saviour), first half of the 12th c.
80. The Medallion Representing St. Paul (the Icon of the Gelati Saviour), first half of the 12th c.
81. The Medallion Representing St. Luke (the Icon of the Gelati Saviour), first half of the 12th c.
81. The Medallion Representing St. Peter (the Icon of the Gelati Saviour), first half of the 12th c.
82. The Medallion Representing the Archangel (the Icon of the Gelati Saviour), first half of the 12th c.
83. The Medallion Representing St. George (the Icon of the Gelati Saviour), 12th c.
85. The Khobi Icon of the Virgin, 10th c.
86. The Medallion Representing Christ (the Khobi Icon of the Virgin), first half of the 12th c.
87. The Medallion Representing the Virgin (the Khobi Icon of the Virgin), first half of the 12th c.
87. The Medallion Representing John the Baptist (the Khobi Icon of the Virgin), first half of the 12th c.
87. The Medallion Representing St. Matthew (the Khobi Icon of the Virgin), first half of the 12th c.
87. The Medallion Representing St. Mark (the Khobi Icon of the Virgin), first half of the 12th c.
87. The Medallion Representing St. Luke (the Khobi Icon of the Virgin), first half of the 12th c.
87. The Medallion Representing St. Peter (the Khobi Icon of the Virgin), first half of the 12th c.
87. The Medallion Representing St. Andrew (the Khobi Icon of the Virgin), first half of the 12th c.
87. The Medallion Representing St. Paul (the Khobi Icon of the Virgin), first half of the 12th c.
87. The Medallion Representing Gregory the Theologian (the Khobi Icon of the Virgin), first half of the 12th c.
89. The Tsalenjikha Icon of the Saviour, 10th c.
90. The Medallion Representing Christ (the Tsalenjikha Icon of the Saviour), first half of the 12th c.
90. The Medallion Representing John the Baptist (the Tsalenjikha Icon of the Saviour), first half of the 12th c.
90. The Medallion Representing the Virgin (the Tsalenjikha Icon of the Saviour), first half of the 12th c.
91. The Medallion Representing St. Demetrius (the Tsalenjikha Icon of the Saviour), first half of the 12th c.
91. The Medallion Representing St. George (the Tsalenjikha Icon of the Saviour), first half of the 12th c.
91. The Medallion Representing St. Peter (the Tsalenjikha Icon of the Saviour), first half of the 12th c.
91. The Medallion Representing St. Paul (the Tsalenjikha Icon of the Saviour), first half of the 12th c.
91. The Medallion Representing St. John (the Tsalenjikha Icon of the Saviour), first half of the 12th c.
91. The Medallion Representing St. Luke (the Tsalenjikha Icon of the Saviour), first half of the 12th c.
92. The Medallion Representing St. Matthew (the Martvili Icon of the Virgin), first half of the 12th c.
92. The Medallion Representing St. Luke (the Martvili Icon of the Virgin), first half of the 12th c.
92. The Medallion Representing St. John the Theologian (the Martvili Icon of the Virgin), first half of the 12th c.
92. The Medallion Representing St. Mark (the Martvili Icon of the Virgin), first half of the 12th c.
93. The Martvili Icon of the Virgin, 10th c.
94. The Medallion Representing Christ (the Jumati Icon of the Archangel Michael), first half of the 12th c.
95. The Medallion Representing St. Demetrius (the Jumati Icon of the Archangel Michael), first half of the 12th c.
96. The Medallion Representing St. Theodore (the Jumati Icon of the Archangel Gabriel), first half of the 12th c.
97. The Medallion Representing St. Luke, first half of the 12th c.
98. The Medallion Representing St. Theodore (the Tsilkani Icon of the Virgin), first half of the 12th c.
98. The Medallion Representing St. Theodore (the Tsilkani Icon of the Virgin), first half of the 12th c.
98. The Medallion Representing St. Damian (the Tsilkani Icon of the Virgin), first half of the 12th c.
98. The Medallion Representing St. Pantaleon (the Tsilkani Icon of the Virgin), first half of the 12th c.
99. The Tsilkani Icon of the Virgin, 9th c.
100. The Plaque Representing the Crucifixion with Longinus (the central part of the gold icon, 12th c.
101. The Plaque Representing St. Peter, 12th-13th cc.
103. The Plaque Representing the Presentation at the Temple, 12th-13th cc.
105. The Plaque Representing the Raising of Lazarus, 12th-13th cc.
107. The Plaque Representing the Apparition of the Holy Spirit, 12th-13th cc.
109. The Frame of the Kortskheli Icon, 13th c.
111. The Plaque Representing St. George Slaying the Dragon, 15th c. (?)

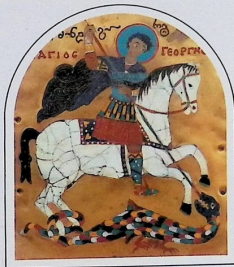
113. The Plaque Representing St. George Rescuing the Emperor's Daughter, 15th c. (?)
116. First Pectoral Cross from Martvili, 8th-9th cc.
- 117—118. Medallions of the Khobi Icon of the Virgin, 10th c.
119. The Medallion from Doi, 10th-12th cc.
- 120—121. Medallions of the Tsalenjikha Icon of the Saviour, 10th-12th cc.
123. The Halo of the Khobi Virgin, 12th c.
123. The Plaque Representing St. Peter, two Medallions Representing St. Gregorius and St. Nicholas (the Khobi Icon of the Virgin), 12th c.
125. Two Fragments of a Halo, 10th-12th cc.
127. The Background Fragment at the Icon of the Virgin, 10th-12th cc.
128. The Fragments of the Halo, 10th-12th cc.
129. The Fragments of the Halo, 10th-12th cc.
131. Two Fragments of the Bracelet, the Pendant, two Rectangular Objects, 10th-12th cc.
133. The Halo and the Quadrifoil with Christ's Monogram (the Gelati Icon of the Virgin), 10th-12th cc.
135. The Tsilkani Icon of the Virgin (detail).
136. Quadrifoils with the Virgin's Monogram (the Tsilkani Icon of the Virgin), first half of the 12th c.
137. The Rhombus with Heart-Shaped Pattern Enclosing Flowers (the Khakhuli triptych), 10th-12th cc.
138. Triangles with Heart-Shaped Pattern Enclosing Flowers (the Khakhuli triptych), 10th-12th cc.
138. Triangles with Heart-Shaped Pattern Enclosing Flowers (the Khakhuli triptych), 10th-12th cc.
139. The Rectangular Plaques with a Vegetative Ornament (the Khakhuli triptych), 10th-12th cc.
- 140—141. The Square Figures with Ornament (the Khakhuli triptych), 10th-12th cc.
- 141—143. Tear-Shaped Plaques Arranged Crosswise (the Khakhuli triptych), 10th-12th cc.
145. The Big Decorative Cross of the Right Panel of the Triptych (the Khakhuli triptych), 10th-12th cc.
147. The Big Decorative Cross of the Left Panel of the Triptych (the Khakhuli triptych), 10th-12th cc.
149. The Central Panel of the Kortskeheli Icon, 13th c.
151. The Icon with the King of Glory, 13th c.

შემოკლებების სია
 СПИСОК СОКРАЩЕНИЙ
 LIST OF ABBREVIATIONS

1. შ. ამირანაშვილი, ხსენების კარგი — შ. ამირანაშვილი, ხსენების კარგი, თბილისი, 1972.
1. (Ш. Амиранашвили, Хахульский триптих — Ш. Амиранашвили, Хахульский триптих, Тбилиси, 1972).
2. ა. სონღულაშვილი — ა. სონღულაშვილი, ზოგი რამე ქართული ტანსრული მინასწერების თაობაზე, „ბეგელის ჰეგობარი“, №9, თბილისი, 1967.
2. (И. Сонгулашвили — И. Сонгулашвили, Кое-что о грузинских перегородчатых эмалях, „Дзегლის მეგობარი“, №9, Тбилиси, 1967).
3. ე. თაბაშიძე, არქეოლოგიური მოგზაურობანი — ე. თაბაშიძე, არქეოლოგიური მოგზაურობანი და ზეინმუნანი, წ. II, ტფილისი, 1914.
3. (Е. Такашвили, Археологические путешествия — Е. Такашвили, Археологические путешествия и заметки, кн. II, Тифлис, 1914).
4. ე. თაბაშიძე, არქეოლოგიური ექსპედიცია ლეჩხუმ-სვანეთში — ე. თაბაშიძე, არქეოლოგიური ექსპედიცია ლეჩხუმ-სვანეთში, 1910 წ. ზარიზი, 1937.
4. (Е. Такашвили, Археологическая экспедиция в Лечхум-Сванетии — Е. Такашвили, Археологическая экспедиция в Лечхум-Сванетии в 1910 г., Париж, 1937).
5. თ. ვუხნიშვილი, წარწერები — თ. ვუხნიშვილი, ბერძნული წარწერები საქართველოში, თბილისი, 1951.
5. (Т. Каухчишвили, Надписи — Т. Каухчишвили, Греческие надписи в Грузии, Тбилиси, 1951).
6. რ. კენია — რ. კენია, Чечанка триптиха Хахульской Богоматери, Тбилиси, 1972).
6. (Р. Кения — Р. Кения, Чечанка триптиха Хахульской Богоматери, Тбилиси, 1972).
7. Ш. Амиранашвили, История грузинского искусства, Москва, 1963.
7. Ш. Амиранашвили, История грузинского искусства, Москва, 1963.
8. Ш. Амиранашвили, Цилканская икона Богоматери — Ш. Амиранашвили, Цилканская икона Богоматери, журн. „Творчество“, 4, 1966.
8. Ш. Амиранашвили, Цилканская икона Богоматери, журн. „Творчество“, 4, 1966.
9. А. Банк, Византийский складень — А. Банк, Византийский складень с перегородчатыми эмальями из Сайдинского монастыря, Палестинский сборник, вып. 19, Л., 1969.
9. А. Банк, Византийский складень с перегородчатыми эмальями из Сайдинского монастыря, Палестинский сборник, вып. 19, Л., 1969.
10. Д. Гордеев, Описание пяти эмалевых медальонов — Д. Гордеев, Описание пяти эмалевых медальонов с грузинскими надписями на иконе Спаса, хранящейся в ризнице Гелатского монастыря, Христианский Восток, т. V, Петроград, 1917.
10. Д. Гордеев, Описание пяти эмалевых медальонов — Д. Гордеев, Описание пяти эмалевых медальонов с грузинскими надписями на иконе Спаса, хранящейся в ризнице Гелатского монастыря, Христианский Восток, т. V, Петроград, 1917.
11. Д. Гордеев, К вопросу о разгруппировании — Д. Гордеев, К вопросу о разгруппировании эмалей Хахульского склади, Мистецтвознавство, сб. I, Харьков, 1928.
11. Д. Гордеев, К вопросу о разгруппировании эмалей Хахульского склади, Мистецтвознавство, сб. I, Харьков, 1928.
12. Н. Кондаков, Византийские эмалы — Н. Кондаков, История и памятники византийской эмалы, С.-Петербург, 1892.
12. Н. Кондаков, Иконография Богоматери — Н. Кондаков, Иконография Богоматери, т. II, Петроград, 1915.
13. Н. Кондаков, Иконография Богоматери — Н. Кондаков, Иконография Богоматери, т. II, Петроград, 1915.
14. Н. Кондаков — Н. Кондаков и Д. Бакрадзе, Опись памятников древности в некоторых храмах и монастырях Грузии, С.-Петербург, 1890.
14. Н. Кондаков — Н. Кондаков и Д. Бакрадзе, Опись памятников древности в некоторых храмах и монастырях Грузии, С.-Петербург, 1890.
15. Н. Покровский — Н. Покровский, Евангелие в памятниках иконографии преимущественно византийских и русских, Труды восьмого археологического съезда в Москве, т. I, С.-Петербург, 1892.
15. Н. Покровский — Н. Покровский, Евангелие в памятниках иконографии преимущественно византийских и русских, Труды восьмого археологического съезда в Москве, т. I, С.-Петербург, 1892.
16. Собрание М. Боткина — Собрание М. Боткина, С.-Петербург, 1911.
16. Л. Хускивалдзе, Група эмалей — Л. Хускивалдзе, Група грузинских перегородчатых эмалей рубежа XII—XIII в., Византийский временник, т. 38, Москва, 1977, с. 123—135.
17. Л. Хускивалдзе, Византийские эмалы — Л. Хускивалдзе, Византийские эмалы в собрании Гос. музея искусства Грузии, сб. „Средневековое искусство, Русь — Грузия“, Москва, 1978, с. 212—218.
18. Л. Хускивалдзе, Грузинские эмалы — Л. Хускивалдзе, Грузинские эмалы, Тбилиси, 1981.
19. Г. Чубинашвили, Грузинское чеканное искусство — Г. Чубинашвили, Грузинское чеканное искусство, Тбилиси, 1959.
20. Ch. Amiranachvili, Les émaux — Ch. Amiranachvili, Les émaux de la Géorgie, Paris, 1962.
21. S. Amiranashvili, Poklady Gruzie — S. Amiranashvili, Poklady Gruzie, Praha, 1971.
22. Au pays de la toison d'or — Au pays de la toison d'or, Paris, 1982.
23. M. v. Bárany-Oberschall, Crown — M. v. Bárany-Oberschall, The Crown of the Emperor Constantine Monomachos, Budapest, 1937.
24. B. Brenk, Tradition — B. Brenk, Tradition und Neuerung in der christlichen Kunst des ersten Jahrtausends, Bd. III, Wien, 1966.
25. F. Bock — F. Bock, Die byzantinischen Zellenerschmelze der d. Alex. von Swenigorodski und das darüber veröffentlichte Prachwerk. Archäologisch-Kunstgeschichtliche Studie, Aachen, 1896.
26. O. Dalton, East Christian Art — O. Dalton, East Christian Art, Oxford, 1925.
27. O. Dalton, Byz. Art — O. Dalton, Byzantine Art and Archaeology, Oxford, 1961.
28. J. Déer, Die Heilige Krone Ungarns — J. Déer, Die Heilige Krone Ungarns, Wien, 1966.
29. J. Déer, Die Pala d'Oro — J. Déer, Die Pala d'Oro in neuer sicht, Byzantinische Zeitschrift, Dezember, 1969.
30. O. Demus, Zur Pala d'Oro — O. Demus, Zur Pala d'Oro, Jahrbuch der österreichischen byzantinischen Gesellschaft, XIV, 1967.
31. W. Dchobadze-Zizichwili — W. Dchobadze-Zizichwili, Los esmaltes del icono de Jajuli, De Archaivo Español de Arte, N 97, 1952.
32. J. Ebersolt — J. Ebersolt, Les arts somptuaires de Byzance, Paris, 1923.
33. L. Grondisj, Ikonographie — L. Grondisj, Ikonographie byzantine du crucifié mort sur la croix, Bruxelles-Utrecht, 1947.
34. M. C. Ross, DOC II — M. C. Ross, Catalogue of Byzantine and Early Medieval Antiquities in the Dumbarton Oaks Collection, II, Washington, 1965.
35. T. Sanikidze, G. Abramishvili — T. Sanikidze, G. Abramishvili, Orfévrerie géorgienne du VIIe au XIXe siècle, Genève, 1979.
36. W. Seibt-T. Sanikidze — W. Seibt-T. Sanikidze, Schatzkammer Georgien Mittelalterliche Kunst aus dem Staatlichen Kunstmuseum Tbilisi, Wien, 1981.
37. S. Srednevekovna umetnost Gruzije, Beograd, 1981.
38. P. Thoby, Le Crucifix — P. Thoby, Le Crucifix des origines au Concile de Trente, 1959.
39. G. Tschubinaschwili — G. Tschubinaschwili, Ein Goldschmiedepriptychon des VIII—IX Jahrhunderts aus Martvili, Zeitschrift für Bildende Kunst, Leipzig, 1930.
40. P. Verzone — P. Verzone, Smalti medioevali in Georgia, XX corso di culture sull'arte ravennate e bizantina, Ravenna, 1973.
41. K. Wessel, Die byz. Emailkunst — K. Wessel, Die byzantinische Emailkunst von V bis XIII Jahrhundert, 1967.
42. K. Wessel, Email — K. Wessel, Email, Reallexikon zur byzantinischen Kunst, Bd. II, Stuttgart, 1971.
43. O. Zastrow — O. Zastrow, „Provincialismo“ dello smalto georgiano antemedioevale, nel contesto della coeva produzione bizantina? Atte primo simposio internazionale sull'arte georgiana, Milano, 1974, p. 306—322.

ЛЕЙЛА ЗАЛОННА ХУСКИВАДZE

Средневековые
перегородчатые

ЭМАЛИ

из собрания
Государственного
музея искусств
Грузии

АЛЬБОМ (каталог)

(На грузинском, русском и английском языках)
Тбилиси, „Хеловнеба“, 1984

Художественное оформление и макет
ЕВГЕНИЯ АНАТОЛЬЕВИЧА ДЕРЛЕМЕНКО

Цветные слайды воспроизведены
Специальной экспериментальной лабораторией
фиксации памятников искусства Грузии

Редакторы Н. У. ДЖАШИ, Т. Е. САНИКИДZE
Редактор грузинского текста Д. Ш. МАЧАБЕЛИ
Редактор русского текста К. А. АХОВАДZE
Редактор английского текста М. К. АРЧВАДZE
Художественный редактор А. Л. НАРИНСКАЯ
Технический редактор Г. А. ДОНАДZE

Корректоры: Н. И. КАРУМИДZE, М. А. ДОНАДZE, Е. Д. КИБИЛОВА, Т. В. ВЕШАПЕЛИ

რედაქტორები: ნ. უ. დჯაში, თ. სანიკიძე
პართული ტექსტის რედაქტორი დ. მახაბელი
რუსული ტექსტის რედაქტორი კ. ახოვაძე
ინგლისური ტექსტის რედაქტორი მ. არჩვაძე
მხატვრული რედაქტორი ა. ნარინსკაია
ტექნიკური რედაქტორი გ. დონაძე
კორექტორები: ნ. ი. კარუმიძე, მ. დონაძე, ე. კიბილივა, თ. ვეშაპელი

გალაქცა წარმოებას 28.12.83 წ. ხელშეწერილია დასაბეჭდად 22.06.84 წ. ფორმატი
64×100 1/8 ცარცის ქაღალდი, შრიფტი ვოკუგმაშვილი, ტიპის. ოფსეტური ბეჭდვა.
პირ. ნაბეჭდი თაბაში 23.8, პირობითი საღებავატარება 2.475.000, სააღრისცეო-
სავაჭომცემლო თაბაში 24.6, ტრიაჯი 25.000, ფასი 20 მან.

გამომცემლობა „ხელოვნება“
380012, თბილისი, 12, პლუზანოვის პრ. 179

Отпечатано в Югославии: Югославияпублнх, г. Белград.
Типография Горьский тисак, г. Крањ.

2014